

จุล ๙' ๖๕-๙

๖๕๖

๕

พัฒนาการงานเขียนนวนิยายของ เสนีย์ เสาวพงศ์

ปริญฎานิพนธ์

ของ

ปรีชา ปัญญาวิชโรภาส

๒๕๖
๒๕๖
๒๕๖

สำนักพิมพ์อเนกกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 พระโขนง กรุงเทพฯ 11 โทร 3921575, 3915058

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่ง ของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

ปีนาคม 2527

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

153639

พัฒนาการงานเขียนนวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์

บทคัดย่อ

ของ

ปรีชา ปัญญาวิชโรภาส

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
มีนาคม 2527

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์นวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์ ในด้านแก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก สาขานวนภาษา และศึกษา พัฒนาการงานเขียนในด้านกลวิธีการแต่ง โครงงานองการแต่ง และแนวคิด โดยเสนอ ผลการศึกษาดีกว่าแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลของการศึกษาปรากฏว่า นวนิยายในช่วงแรก พ.ศ.2486-2489 เป็นนวนิยาย แนวจินตนิมม เสนีย์ เสาวพงศ์ เขียนจากประสบการณ์ชีวิตในต่างประเทศ เนื้อเรื่อง เป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตและความรัก มีความคิดค้นด้านการใช้สาขานวนภาษาที่สละสลวย คมคาย ประทับใจผู้อ่าน นวนิยายในช่วงที่สอง พ.ศ.2495-2496 เป็นนวนิยายแนว อัจฉนิมม มีความคิดค้นเนื้อหา ตัวละครเป็นตัวละครอุกมกทิ เพื่อเสนอแนวคิด เกี่ยวกับความรักในทัศนะใหม่ ความสามารถของสตรี และสะท้อนปัญหาสังคมชนบท นวนิยายในช่วงนี้ ได้รับการยกย่องว่าเป็นวรรณกรรมเพื่อชีวิต นวนิยายในช่วงที่สาม พ.ศ.2504 ผู้เขียนได้เปลี่ยนแนวการเขียนเป็นนวนิยายชีวิตต่างแดน เนื่องจากเป็น ระยะเวลาที่นักเขียนถูกจำกัดเสรีภาพทางความคิด งานเขียนในช่วงนี้จึงมีลักษณะเป็น นวนิยายเชิงสารคดี นวนิยายในช่วงที่สี่ พ.ศ.2523-2524 เป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ แต่งโดยใช้วิถีตีความจากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้แสดง ความสามารถทางศิลปะการประพันธ์ โดย การประสานรูปแบบและเนื้อหาเข้าด้วยกัน อย่างเหมาะสมกลมกลืน

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบนวนิยายทั้งสี่ช่วง จะเห็นได้ว่าเสนีย์ เสาวพงศ์ ได้ พัฒนาการเขียนนวนิยายให้ก้าวหน้าทั้งด้านรูปแบบและเนื้อหาเป็นอย่างดี ตามลำดับเวลา และประสบการณ์ทางวรรณกรรมของผู้ประพันธ์

THE DEVELOPMENT OF SENI SAOWAPONG'S NOVELS

AN ABSTRACT

BY

PREECHA PANYAWACHIROPAS

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree
at Srinakharinwirot University

March 1984

The purpose of this study was to analyze Seni Saowapong's novels, with an emphasis on themes, plots, characters, settings and language, and to study the developing of his techniques, styles, and idiologies. The findings were presented in a descriptive analysis.

The result of the study indicated that his early works in B.E. 2486-2489 were Romanticism in style and were based on his experiences abroad. They were about love and life. These novels showed his ability in using beautiful language with successfully impressed the readers. During B.E. 2495-2496, he, however changed his style of writing to Realism. Excellent in contents, his novels portrayed character of idealist traits, his modern concept of love, the ability of women, and the reflection of problems in the rural areas. Novels during this period were accepted with great acclaim as a literature for life. His third group of writings, done in B.E. 2504, was in the form of exotic novels, owing to the oppression of the freedom of thoughts. Thus, his novels were mainly documentary fictions. His fourth group of works during B.E. 2523-2524, on the other hand, was historical novels, with inspiration from the interpretation of historical facts. In these novels, the author showed his best in harmoniously combining forms and contents together.

In conclusion, when comparing these four groups of his works, Seni Saowapong succeeded in developing his works both in forms and contents chronologically and through his own literary experiences.

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิตและคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาปัญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน

..... ประธาน

..... กรรมการ

..... กรรมการ

..... กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือจาก รองศาสตราจารย์คุณหญิงเต็มสิริ
บุญยสิงห์ ประธานกรรมการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุนันทา โสรัจจ์ กรรมการ และ
อาจารย์สมเกียรติ ภู่วีฑูต กรรมการสอบปากเปล่า ที่ให้คำแนะนำตรวจแก้ไข
ข้อบกพร่องด้วยความเอาใจใส่ ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ คุณศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์
และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเกี่ยวกับชีวประวัติและผลงาน ตลอดจนให้ยืมหนังสือ
หายากอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในน้ำใจ จึงขอกราบ
ขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณ คุณทองเต็ม เสมรสุต คุณนรา พงศินันท์ ที่กรุณาให้สัมภาษณ์
คุณรุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชน คุณรังสรรค์ ชารณปกรณ์ และคุณเรืองเดช จันทระกวี ที่ให้
ความช่วยเหลือเกี่ยวกับเอกสารสำหรับการศึกษา

ปรีชา ปัญญาวิชโรภาส

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาครั้งนี้	10
ความสำคัญของการศึกษาครั้งนี้	10
ขอบเขตของการศึกษาครั้งนี้	10
คานิยามศัพท์เฉพาะ	11
ข้อตกลงเบื้องต้น	11
วิธีการในการศึกษาครั้งนี้	11
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้	13
2 ชีวิตประวัติและผลงานของเสนีย์ เสาวพงศ์	25
กำเนิด	25
ชีวิตปฐมวัย	26
การศึกษา	27
เขาสู่วงการหนังสือพิมพ์และนักประพันธ์	31
รับราชการกระทรวงการต่างประเทศ	35
บุคลิภาพและอุปนิสัย	40
วิธีเขียนหนังสือ	43
อุดมการณ์ในงานประพันธ์	44
นามปากกา	49
ผลงาน	49
ชีวิตสมรสและครอบครัว	55

3	วิเคราะห์นวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์	56
	ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับแนวทางการศึกษานวนิยาย	56
	วิเคราะห์นวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์	63
	ชัยชนะของคนแพ	63
	ไม่มีข่าวจากโตเกียว	82
	ชีวิตบนความตาย	96
	ความรักของวัลยา	106
	ปัสสาวะ	125
	ไฟเย็น	151
	บัวบานในอะเมซอน	166
	คนก็ศรัทธาบูชา	178
4	พัฒนาการงานเขียนนวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์	194
	นวนิยายในช่วงแรก พ.ศ. 2486-2489	196
	พัฒนาการด้านกลวิธีการแต่ง	196
	พัฒนาการด้านท่วงทำนองการแต่ง	218
	พัฒนาการด้านแนวคิด	225
	นวนิยายในช่วงที่สอง พ.ศ. 2495-2496	235
	พัฒนาการด้านกลวิธีการแต่ง	236
	พัฒนาการด้านท่วงทำนองการแต่ง	252
	พัฒนาการด้านแนวคิด	256
	นวนิยายในช่วงที่สาม พ.ศ. 2504	267
	พัฒนาการด้านกลวิธีการแต่ง	268
	พัฒนาการด้านท่วงทำนองการแต่ง	283
	พัฒนาการด้านแนวคิด	286

บทที่	หน้า
นวนิยายในช่วงที่สี่ พ.ศ. 2523-2524	290
พัฒนาการด้านกลวิธีการแต่ง	290
พัฒนาการด้านท่วงทำนองการแต่ง	300
พัฒนาการด้านแนวคิด	304
5 สรุปผลการศึกษาและขอเสนอแนะ	309
บรรณานุกรม	315

ภูมิหลัง

แต่เดิมงานเขียนของไทยส่วนใหญ่เป็นประเภทร้อยกรองแทบทั้งสิ้น แม้จะมีการเขียนรอบแกล้วอย่างก็จะเป็นเพียงบันทึกเหตุการณ์ จดหมายเหตุ การแปลพงศาวดารจีนเท่านั้น ไม่มีงานเขียนประเภทบันเทิงคดีที่เป็นเรื่องราวสนุกสนาน จนกระทั่งถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นระยะเวลาที่ไทยรับเอาอารยธรรมตะวันตกเข้ามาอย่างมากมาย งานเขียนร้อยแก้วประเภทบันเทิงคดีทั้งที่เป็นเรื่องสั้น (Short Story) และนวนิยาย (Novels) จึงเริ่มเข้ามามีบทบาทในวงการประพันธ์ไทย นับตั้งแต่ พ.ศ. 2443 เมื่อพระยาสุรินทรราชา (นกยูง วิเศษกุล) แปลนวนิยายเรื่อง Vendetta ของ แมรี คอเรลลี (Marie Corelli) นักประพันธ์สตรีชาวอังกฤษ เป็นภาษาไทยชื่อ "ความพยายาม" โดยใช้ชื่อนามปากกาว่า "แม่วัน" จึงเป็นแรงค้ำใจให้หลวงวิลาศวิจิตร (เสื่อยม วินิบาตคงกุล) เขียนเรื่อง "ความไม่ลงยาก" ซึ่งมีเนื้อหาลักษณะกับนวนิยายแปลเรื่อง "ความพยายาม" นับแต่นั้นงานเขียนแบบใหม่ที่เรียกว่านวนิยาย จึงเริ่มเป็นที่แพร่หลายในวงการวรรณกรรมไทย

นวนิยายไทยในระยะเวลา 30 ปีแรกนี้ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่แต่งขึ้นโดยมีจุดประสงค์เพื่อถวายสรวลเริงอารมณ์ เนื้อเรื่องจึงมุ่งเน้นความบันเทิงใจของผู้อ่านเป็นหลัก ดังนั้นนวนิยายในยุคนี้จึงวนเวียนอยู่ไม่ห่างของนวนิยายรักพาดิน อาชญากรรม นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ ลักษณะเด่นของนวนิยายในช่วงนี้มีลักษณะคล้ายนวนิยายตะวันตกในด้าน แนวเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร โดยเฉพาะนวนิยายประเภทอาชญากรรม จะปรากฏอิทธิพลวรรณกรรมตะวันตกอย่างชัดเจน จนกระทั่งใน พ.ศ. 2472 หม่อมเจ้าอากาศดากะ เก่ง รัชพันธุ์ ได้เปิดกักราชใหม่ของการวรรณกรรม ด้วยการ

เขียนนวนิยายเรื่อง "ปากกิ้งนครแห่งความหลัง" และ "คนคี่ที่โลกไม่ต้องการ"
 อิศรา อมันตกุล เขียนเรื่อง "นักบุญคนมาป" เสนีย์ เสาวพงศ์ เขียนเรื่อง
 "ชัยชนะของคนแพ้" และ "ไม่มีข่าวจากโตเกียว"

ต่อมาใน พ.ศ. 2493 แนวคิดเกี่ยวกับศิลปะเพื่อชีวิต (Art for life's sake) เริ่มเข้ามามีบทบาทต่อนักเขียนนักวิจารณ์ ศิลปินกลุ่มหนึ่งมีความเชื่อว่า ศิลปะกับชีวิตย่อมมีส่วนสัมพันธ์กัน ศิลปะการอยู่ได้โดยมีชีวิตมนุษย์เป็นเบื้องต้น คุณค่าของศิลปะอยู่ที่ว่าศิลปะได้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต และวัดได้โดยความหมายของศิลปะที่มีต่อมนุษย์ หากศิลปะไม่มีความหมายต่อชีวิตแล้วศิลปะนั้นก็ไร้ค่า¹ นักเขียนนวนิยายที่เห็นด้วยกับแนวคิดนี้เริ่มตระหนักถึงความรับผิดชอบของตนในการผลิตงานเขียนเพื่อสังคม จึงเกิดนักเขียนกลุ่มก้าวหน้า (Progressive Group) นักเขียนกลุ่มนี้เป็นกระแสคลื่นลูกใหม่ที่เกิดขึ้นท่ามกลางงานเขียนแนวเดิม ได้สร้างสรรค์วรรณกรรมเพื่อชีวิตให้แก่วงการวรรณกรรมไทย ผลงานดีเด่นของนักเขียนกลุ่มก้าวหน้า ได้แก่ "จนกว่าเราจะพบกันอีก" และ "แด่ไปข้างหน้า" ของ ศรีบูรพา "บนคิณนี้ของใคร" ของ ศรีวิทย์ สถาปนวัฒน์ "ระย้า" ของ สด กุรมะโรหิต "ความรักของวิลยา" และ "ปีศาจ" ของ เสนีย์ เสาวพงศ์

ในบรรดานักเขียนกลุ่มก้าวหน้าที่อาจจริงเอาจึงต่อการสะท้อนภาพสังคมในรูปของนวนิยาย โดยมีเป้าหมายที่จะใช้งานศิลปะเป็นเครื่องมือในการแสดงทัศนะของตนที่มีต่อโลกและชีวิตให้เป็นที่ปรากฏอย่างเป็นจริงในแง่สร้างสรรค์ เสนีย์ เสาวพงศ์เห็นว่านักเขียนที่มีคุณสมบัติดังกล่าวอย่างพร้อมมูล งานเขียนของนักประพันธ์ผู้นี้ได้รับการยกย่องว่ามีความดีเด่นในก้านเนื้อหา เป็นที่นิยมอ่านกันอย่างแพร่หลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มนักอ่านปัญญาชน เขาได้รับการยกย่องว่าเป็น "ผู้บุกเบิกนวนิยายแนว

¹อุทม สีสุวรรณ ศิลปะวรรณคดีกับชีวิต โดย บรรจง บรรเจิดศิลป์

เสนอปัญหาสังคมหรือที่เรียกว่านวนิยายเพื่อชีวิต"¹

นามของ "เสนีย์ เสาวพงศ์" เป็นถ้อยคำที่มีความหมายยิ่งนัก เป็นนามปากกาของนักเขียนใหญ่คนหนึ่งของประเทศนี้ เป็นนามที่รู้จักกันในฐานะนักเขียนที่มีความก้าวหน้าทางความคิด² งานเขียนของ เสนีย์ เสาวพงศ์ มีรูปแบบและเนื้อหาที่ก้าวไกลกว่านักเขียนร่วมรุ่นอย่างน่าสนใจ ถ้าทั้งสองสังเกตจะเห็นพัฒนาการงานเขียนของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ว่ามีการเคลื่อนไหวตลอดเวลาตามแนวทางของทศ³ รุ่งวิทย์ สุวรรณอกิชน มีความเห็นว่า

เสนีย์ เสาวพงศ์เป็นนักประพันธ์ที่เด่นคนหนึ่งในกลุ่มเดียวกัน แม้จะมีงานเขียนนวนิยายเพียงไม่กี่เรื่อง ซึ่งนับว่าไม่มากนักสำหรับนักประพันธ์ที่คร่ำหวอดกับวงการนี้มาเกือบสี่สิบปี...งานเขียนแต่ละชิ้นน่าสนใจและน่าสนใจเพราะมีสำนวนที่ประทับใจผู้อ่านต่างไปจากนักเขียนคนอื่น งานของนักประพันธ์ผู้มีเสน่ห์และมีอิทธิพลอยู่ไม่น้อยต่อความคิดของคนหนุ่มสาวในประเทศ ทั้ง ๆ ที่งานเขียนส่วนใหญ่ของเขาเขียนขึ้นมายุ่สิบกว่าปีแล้ว⁴

นวนิยายของ เสนีย์ เสาวพงศ์ นอกจากจะมีความดีเด่นการใช้สำนวนโวหารคมคายไพเราะจับใจแล้ว สิ่งสำคัญที่ผู้อ่านจะได้รับคือแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ นรา พงศนันท์ กล่าวถึงลักษณะเด่นของนวนิ

¹ตรีศิลป์ บุญจรรยา พัฒนาการนวนิยายไทย พ.ศ. 2475 - 2500 : ความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายกับสังคม หน้า 164

²รุ่งวิทย์ สุวรรณอกิชน ชีวิตหนังสือเล่มที่อ่านไม่จบ หน้า 21

³ค. หน้า 22

⁴รุ่งวิทย์ สุวรรณอกิชน "ผู้หญิงในวรรณกรรม : ศึกษาผ่านทางเสนีย์ เสาวพงศ์"
โดย สน คชสาร (นามแฝง) โลกหนังสือ 4 : 72 - 75 มกราคม 2521

อะไรเล่าเป็นสาเหตุให้เสนีย์ เสาวพงศ์เป็นที่รักของนักอ่าน คำตอบนี้จะไม่สมบูรณ์เป็นอันขาด หากถือเอาเพียงความคมคายของโวหารและความนุ่มนวลละเอียดละไมในการถ่ายทอดอารมณ์มาเป็นเกณฑ์ โดยละเลยต่อหัวใจสำคัญของเรื่องทั้งหมดคือ การให้ข้อคิด ท้าอักษรที่ไหลหลั่งออกมาซึ่งไม่จำกัดเพียงในลักษณะของนิยายเรื่องสั้น - ยาว และไม่ว่าจะเขียนในนามปากกาใด เป็นตัวอักษรที่กลั่นกรองออกมาอย่างเฉียบแหลม สุขุม และทรงพลังทางความคิด หลายทอดคายนกอาจจะมีวิธีการประพันธ์และแนวความคิดในการเสนอทพระพันธ์ของเขาแตกต่างกัน แต่แนวความคิดของ "เสนีย์ เสาวพงศ์" ตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน มิใช่มีแนวคิดเพียงเพื่อจะ "อ่านเล่น" หรือ "ประโลมโลกย์" มิใช่เพียงเพื่อความบันเทิงหรือเพื่อฝัน หากแต่เป็นแนวความคิดที่เสนอออกมาเพื่อรับใช้ความบันเทิงในทางสร้างสรรค์เป็นสาระสำคัญ¹

เป็นที่ยอมรับกันในวงการนักวิจารณ์ว่า วรรณกรรมที่จะนับว่ามีคุณค่าในเชิงสร้างสรรค์ ข้อสำคัญคือ จะต้องสะท้อนภาพชีวิตและสังคม มีส่วนช่วยกำหนดทัศนคติและค่านิยมของสังคม นำไปสู่การต่อสู้กับความคิดและความเชื่อที่ผิดพลาดซึ่งถูกหลอหลอมขึ้นด้วยระบบเก่าที่ตกทอดอย่างมีประสิทธิภาพ เสถียร จันทิมาธร เขียนถึงลักษณะพิเศษในการประพันธ์นวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์ ซึ่งแตกต่างไปจากงานเขียนของผู้อื่นว่า

เสนีย์ เสาวพงศ์ จัดเป็นนักเขียนใน "กลุ่มนุกเบ็ก" ความกึกก้องที่ทำงานกิลปะเพื่อชีวิตของคนที่เสียเปรียบในสังคม งานของเขานอกจากจะต่อสู้เพื่อเสนอแนวทางใหม่แล้ว ยังต่อสู้เพื่อเปิดโปงจุดที่ไม่เป็นธรรม จุดที่ไม่เป็นประชาธิปไตย จุดที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ของความคิดต่าง ๆ ในสังคม

¹นรา พงศนันท์ "หมากล่าเวรียน" ใน ปีศาจ ไม่มีเลขหน้า

เท่าอีกด้วย... เสนีย์ เสาวพงศ์ มองปัญหาจากจุดของคนที่ไม่เสียเปรียบ จากจุดของคนที่ถูกกดขี่เอาเปรียบ จึงทำให้เรามองเห็นแง่มุมใหม่ที่นักเขียนคนอื่น ๆ มองข้ามในขณะที่นักเขียนจำนวนไม่น้อยมีลักษณะเสรีนิยม ซึ่งสืบทอดวัฒนธรรมแบบศักดินาที่แบ่งชั้นวรรณะ กดขี่สตรี และเชื่อมั่นในไสยศาสตร์ ในกรรมเก่า ในพรหมลิขิต แต่เสนีย์ เสาวพงศ์ ทำงานของเขาในเชิงต่อต้านกับความคิดล้าหลังเห็นคนไม่เป็นคนเช่นนั้นอย่างเหนียวแน่น ทักษะของเขาต่อสตรี เป็นทักษะที่ยกย่องให้เกียรติและเน้นความเสมอภาคทางเพศ เป็นใหญ่¹

นามปากกา "เสนีย์ เสาวพงศ์" เริ่มเป็นที่รู้จักของนักอ่านนวนิยายในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ด้วยนวนิยายเรื่องชัยชนะของคนแพ้ อันเป็นนวนิยายเรื่องแรกในชีวิตการประพันธ์ของเขา แม้จะเป็นเรื่องที่เขียนมานานถึง 40 ปีแล้วก็ตาม แต่ "เนื้อหาและภาษาที่ไฉ่ยังคงอ่านสนุกและให้แง่คิดมากกว่านวนิยายรุ่นหลัง ๆ บางเรื่องเสียอีก"² นวนิยายเรื่องนี้ทำให้ชื่อเสียงของเสนีย์ เสาวพงศ์โด่งดังเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง ถึงความน่าอ่านของสำนักพิมพ์โอเคียนส์โทรที่ว่า "ถ้าใครสามารถเอ่ยถึงยุคทองแห่งวรรณกรรมไทยในสมัยก่อนสงครามสิ้น โดยไม่ต้องเอ่ยอ้างถึง 'เสนีย์ เสาวพงศ์' ก็นับได้ว่าเก่งอย่างโจ้เชอะ ชื่อเสียงของ 'เสนีย์' ในขณะนั้นโด่งดังยิ่งกว่าพลุไฟ"³

¹เสถียร จันทิมาธร "เสนีย์ เสาวพงศ์ : จากศิลปะเพื่อศิลปะเป็นศิลปะเพื่อชีวิต" โลกหนังสือ 11 : 53 - 60 สิงหาคม 2521

²ศูนย์หนังสือเชียงใหม่ "จากสำนักพิมพ์ถึงคุณผู้อ่าน" ใน ชัยชนะของคนแพ้ ไม่มีเลขหน้า

³แผนกพิมพ์โอเคียนส์โทร "กาน้ำของผู้อ่าน" ใน ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่มีชื่อจากโตเกียว หน้า ๑

รุ่งวิทย์ สุวรรณภินันท์ ได้วิจารณ์นวนิยายเรื่องแรกของเสนีย์ เสาวพงศ์ ว่า

ชัยชนะของคนแพเริ่มเรื่องคล้าย ๆ กับละครแห่งชีวิตของหม่อมเจ้า อากาทาเกิงเพียงแต่ต่างกันที่ตัวละครและฉากเท่านั้น และยังมีการกล่าว ถึงการแต่งงานเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์เช่นกัน แต่เสนีย์ เสาวพงศ์ จะเน้น เฉพาะตอนสั้น ๆ เรื่อง นอกนั้นน้ำหนักของเรื่องอยู่ที่เหตุการณ์ที่ตัวละคร ประสบมา โดยเฉพาะปัญหาความรัก การทำงาน และความเห็นอกเห็น ใจต่อเพื่อนมนุษย์... เนื้อหาของเรื่องมีสาระกว่านวนิยายเรื่องอื่น ๆ ในแง่ ของการให้แนวคิดในการทำงานและปัญหาเกี่ยวกับความรักของคนต่างผิว ต่างชาติต่างศาสนา แต่มีอุดมการณ์ของการทำงานร่วมกัน เสนีย์ เสาวพงศ์ เป็นนักประพันธ์คนหนึ่งในไม่กี่คนของเมืองไทย ที่มีศิลปะของ การให้ภาษาอย่างประทับใจผู้อ่าน¹

หลังจากประสบความสำเร็จในการนำเสนอนวนิยายเรื่องแรกแล้ว เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เขียนนวนิยายเรื่องที่สองคือ ไม่มีข่าวจากโตเกียว ซึ่งเป็นนวนิยายชีวิต ต่างแดนเช่นเดียวกับเรื่องแรก จิตต์ ไทรปิ่น ได้เล่าความหลังเกี่ยวกับนวนิยายใน อดีต โดยกล่าวถึงนวนิยายเรื่องนี้ว่า "ไม่มีข่าวจากโตเกียวเป็นนวนิยายที่ได้รับคำ วิพากษ์วิจารณ์จากนักอ่านระดับปัญญาชนอย่างกว้างขวางว่าเป็นนวนิยายที่มีอุดมการณ์และ พักตร์คติสูง เสนีย์ เสาวพงศ์ มีแนวโน้มในการเขียนเรื่องของสังคมมนุษย์และความ สัมพันธ์ระหว่างชาติไทยอย่างถี่ถ้วน"²

นวนิยายในช่วงเวลาต่อมาคือ เรื่องฟ้าแค้น และชีวิตบนความตาย ไม่ได้รับ ความนิยมจากผู้อ่านเท่ากับนวนิยายสองเรื่องแรก จนกระทั่ง พ.ศ. 2495 - 2496

รุ่งวิทย์ สุวรรณภินันท์ "เสนีย์ เสาวพงศ์ กับนวนิยายเรื่องแรกของเขา" ใน ชัยชนะของคนแพ หน้า (1) - (10)

²จิตต์ ไทรปิ่น "กระพริบไหล่นักเขียน 3 สมัย" โดย จ. ไทรปิ่น (นางแดง) รัฐวิสาหกิจ 16 : 104 - 109 สิงหาคม 2524

เสนีย์ เสาวพงศ์ เขียนนวนิยายเรื่องความรักของวิลยา และปีศาจ นวนิยายทั้งสองเรื่องนี้สร้างชื่อเสียงให้เสนีย์ เสาวพงศ์ ก้าวขึ้นสู่การเป็นนักเขียนชั้นแนวหน้าของวงการนักประพันธ์ไทย แม้กาลเวลาสามสิบปีที่ผ่านมาไปก็มีใครทำลายคุณค่าทางวรรณกรรมของนวนิยายทั้งสองเรื่องลงแม้แต่น้อย นับวันแต่ละเรื่องยิ่งทรงคุณค่าขึ้นในฐานะวรรณกรรมอมตะ นวนิยายทั้งคู่ได้รับความนิยมจากผู้อ่าน โดยมีสถิติการพิมพ์จาด้านายถึงปัจจุบันรวม 7 ครั้งด้วยกัน เสนีย์ เสาวพงศ์ เองก็ยอมรับว่าเป็นผลงานที่ดีที่สุดในชีวิตการเขียนนวนิยายของตน โดยกล่าวว่า "ผมชอบเรื่องปีศาจกับความรักของวิลยา บางทีบอกตรง ๆ เลยว่า ผมกลับไปอ่านอีกครั้งในวันนี้ ยังนึกเออ...นี่เราเขียนได้ดีเหมือนกัน คือ ถ้าเขียนวันนี้อีกมันคงไม่ได้ดีอย่างนั้น"¹

เจตนา นาควัชร นักวิจารณ์วรรณกรรมที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งของไทย ได้เลือกนวนิยายเรื่องความรักของวิลยาเป็นนวนิยายที่อ่านแล้วยังอยู่ในหัวใจ พร้อมทั้งให้เหตุผลว่า

ผมชอบแม้กระทั่งบางเรื่อง ซึ่งอาจจะไม่ใช่นวนิยายในความหมายธรรมดา บ้างเป็นความเรียงที่ออกมาในรูปของไดอารี่อด เช่น ความรักของวิลยา ผมว่าไม่เคยเจอหนังสือไทยอะไรที่เขียนอย่างนี้ มันแปลกแล้วก็ดึงดูดใจ...อ่านแล้วสนุก ให้คนมาเถียงกันด่าคำหน้าแดงแบบนี้ในนวนิยาย เป็นก้าวไปอีกก้าว ยาวยาว...แต่ผมรู้สึกว่าจะไม่มีใครก้าวตามนะ เนื้อเรื่องแพรวไปตลอด²

¹ซี! (นามแฝง) "เสนีย์ เสาวพงศ์ คุยเรื่องเก่า ๆ" บางกอกรีดเคอร์
120 : 142 - 143 ตุลาคม 2524

²กลุ่มวรรณกรรมพิณิจ "สนทนากับเจตนา นาควัชร" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์
35 : 34 - 35 กุมภาพันธ์ 2525

ทัศนะดังกล่าวสอดคล้องกับความเห็นของรุ่งวิทย์ สุวรรณภินันท์ ซึ่งเขียนถึง
สาเหตุที่นวนิยายเรื่องความรักของวิลยาได้รับความนิยมจากผู้อ่านมาทุกยุคทุกสมัย
เนื่องจาก

สาระที่ได้จากการอ่านนวนิยายเรื่องนี้ มีมาฉายกว่านวนิยายเรื่อง
อื่น ๆ อย่างไม่น่าเชื่อว่า หนังสือปกอ่อนเล่มนี้หนาจนสามารถบรรจุเรื่อง
ราวได้ขนาดนี้ เป็นที่ยอมรับกันว่านวนิยายเรื่องนี้แม้จะเขียนเมื่อสามสิบปี
ก่อน แต่เนื้อหาและเรื่องราวตลอดจนสำนวนหรือภาษาที่ใช้ยังสดใหม่มาก
ความเป็นอมตะของนวนิยายเรื่องนี้เป็นตำนานการประพันธ์ของนักเขียนไทย
อย่างน่าชื่นชม สถาบันการศึกษาชั้นสูงของประเทศหลายแห่ง ต้องบังคับให้
นักศึกษาที่เรียนภาษาไทยอ่านเป็นหนังสือประกอบนอกห้องเรียน¹

ส่วนนวนิยายเรื่อง ปีสาย ซึ่งเปรียบเสมือนเพชรน้ำเอกในวงการวรรณกรรม
ไทย ได้รับการยกย่องจากนักวิจารณ์ใหม่ว่า "เป็นนวนิยายที่ยิ่งใหญ่สำหรับประเทศ
เล็ก ๆ ซึ่งไม่เคยสร้างสมอะไรไว้มากกว่านิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ และคำประพันธ์หวานหู
อย่างประเภทนี้"² เป็นนวนิยายที่มีคุณค่าเพราะสอนให้คนรักสังคมและเสริมสร้าง
ความคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์³ นวนิยายเรื่องนี้นอกจากจะได้รับความสนใจจากผู้อ่าน

¹รุ่งวิทย์ - สุวรรณภินันท์ "อ่านความรักของวิลยาด้วยความรู้สึกของคนผ่าน
ปารีส" นิตยสารศิลปคดี 1711 : 34 - 35 พฤศจิกายน 2525

²วิทยากร เชียงกูล "ไม่มีข่าวจากเสนีย์ เสาวพงศ์" ใน ปีสาย
ไม่มีเลขหน้า

³กรรแสง เทพมคานต์ "คุณค่าในงานวรรณกรรม" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์
48 : 32 - 33 พฤษภาคม 2523

ภายในประเทศอย่างแพร่หลายจนถึงกับมีผู้นำไปสร้างเป็นภาพยนตร์เรื่อง "สาย สีมานักสู้สามัญชน" ใน พ.ศ. 2523 แล้ว ก็วรรณกรรมต่างประเทศยังให้ความสนใจนวนิยายเรื่อง ปีกาจ โดยแปลเป็นภาษาต่างประเทศหลายภาษา มุนิชิโตโยตามอบให้ครูชวภาสตราจารย์จิโร อิวากิ แปลเป็นภาษาญี่ปุ่น และองค์การวรรณกรรมของจีนแปลเป็นภาษาจีน พิมพ์จำหน่ายถึง 2 ครั้ง จำนวน 3 หมื่นเล่ม¹

นอกจากนวนิยายเรื่องพี่สาวมาข้างต้นแล้ว เสนีย์ เสาวพงศ์ ยังได้ประพันธ์นวนิยายอีกหลายเรื่อง ได้แก่ ไฟเย็น นวนิยายเกี่ยวกับการปฏิวัติในลาตินอเมริกา มัวมานในอะเมซอน นวนิยายเกี่ยวกับการผจญภัยในป่าคงคิมแถบลุ่มแม่น้ำอะเมซอน นวนิยายเรื่องนี้ได้รับการเสนอชื่อเข้ารอบคัดเลือกการประกวดนวนิยายดีเด่นรางวัลวรรณกรรมองค์การสนธิสัญญาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ใน พ.ศ. 2511 และนวนิยายเรื่องล่าสุดหลังจากที่หยุดการเขียนนวนิยายไปนานร่วม 20 ปี เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้ชวนคลื่นสสารพหุอีกครั้งที่หนึ่งด้วยการประพันธ์นวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่อง คนที่กรือขุขยา นวนิยายเรื่องนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากนักอ่านหนังสือว่าเป็นผลงานที่ดีเล่มหนึ่งในชีวิตการเขียนนวนิยายของ เสนีย์ เสาวพงศ์ และเป็นนวนิยายที่เด่นเรื่องหนึ่งในรอบปี 2525²

ด้วยเหตุที่นวนิยายของเสเนีย์ เสาวพงศ์ เป็นที่นิยมนำมาอ่านอย่างแพร่หลายและอ่านต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานานจนถึงปัจจุบัน งานเขียนประเภทนวนิยายได้รับความสนใจจากนักวิชาการทางวรรณกรรมทั้งในประเทศและต่างประเทศ แนวความคิดของนักเขียนผู้นี้มีลักษณะร่วมสมัยอย่างน่าสนใจ ประกอบกับยังไม่มีผู้ใดศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียดจริงจังมาก่อน ผู้วิจัยจึงสนใจเลือกนวนิยายของเสเนีย์ เสาวพงศ์ มาศึกษา

¹"ในวงการหนังสือ" สยามใหม่ 54 : 54 - 55 พฤศจิกายน 2525

²กวงเซน (นามแฝง) "ถ้ามึงหนังสือที่ชอบในรอบปี" มติชนสุดสัปดาห์ 1772 : 29 มกราคม 2526

อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวรรณกรรมไทยปัจจุบันต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษานวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์ ในด้านแก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก และสำนวนภาษา
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการงานเขียนนวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์ ในด้าน กลวิธีการแต่ง ท่วงทำนองการแต่ง และแนวคิด

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. จะทำให้ทราบนวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์ ในด้านแก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก และสำนวนภาษา
2. จะทำให้ทราบพัฒนาการงานเขียนนวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์ ในด้าน กลวิธีการแต่ง ท่วงทำนองการแต่ง และแนวคิด

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาเฉพาะงานเขียนประเภทนวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์ ทั้งหมดจำนวน 8 เรื่อง ดังนี้

1. ชัยชนะของคนแพ้
2. ไม่มีข่าวจากโตเกียว
3. ชีวิตกับความตาย
4. ความรักของวัลยา
5. ปีสัจ
6. ไฟเย็น

7. บัวบานในอะเมซอน

8. คนคี่หรือบุรุษ

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

พัฒนาการงานเขียนนวนิยาย หมายถึง ความเปลี่ยนแปลงในการเขียนนวนิยายของนักประพันธ์คนหนึ่ง ๆ ได้แก่ ความเปลี่ยนแปลงด้านกลวิธีการแต่ง ท่วงทำนอง การแต่งและแนวคิด โดยศึกษาจากนวนิยายของนักประพันธ์ผู้นั้นตามลำดับเวลาที่แต่ง

พัฒนาการด้านกลวิธีการแต่ง หมายถึง ความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับวิธีการเสนอเรื่อง ได้แก่ การเล่าเรื่อง การดำเนินเรื่อง การสร้างตัวละครและบทสนทนา การสร้างฉาก

พัฒนาการด้านท่วงทำนองการแต่ง หมายถึง ความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับวิธีการเขียน ได้แก่ การใช้คำ การใช้ประโยค การบรรยายความ และการใช้สำนวนโวหาร

พัฒนาการด้านแนวคิด หมายถึง ความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับแนวคิดของผู้แต่ง ในด้านแนวคิดเกี่ยวกับชีวิต แนวคิดเกี่ยวกับการทำงาน แนวคิดเกี่ยวกับสตรี แนวคิดเกี่ยวกับความรักและการแต่งงาน แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาชนบท แนวคิดเกี่ยวกับสังคม และการเมือง

ข้อตกลงเบื้องต้น

นวนิยายที่เขียนช่วงปฏิรูปการสะกดการันต์ในสมัยจอมพล ป. หิมาลัยสงคราม จะแก้ไขให้ถูกต้องตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ส่วนการใช้คำสรรพนามจะพิมพ์ตามต้นฉบับเพื่อรักษาประวัติการใช้ภาษาไทยในสมัยนั้น

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยจากเอกสาร ข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูลขั้นต้นและข้อมูลรองประกอบกัน โดยดำเนินการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษาประวัติและผลงานของ เสนีย์ เสาวพงศ์ จากการสัมภาษณ์ผู้เขียนและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.2 ศึกษาหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการวิจารณ์นวนิยายในคำนำแก่นเรื่อง โกรงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก และสำนวนภาษา

1.3 ศึกษานวนิยายทั้ง 8 เรื่อง ของ เสนีย์ เสาวพงศ์ อย่างละเอียด

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 วิเคราะห์นวนิยายของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ตามที่กำหนดไว้ในความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า โดยแบ่งงานเขียนนวนิยายออกเป็น 4 ช่วง ดังนี้

นวนิยายในช่วงแรก พ.ศ. 2486 - 2489

ชัยชนะของกนแพ

ไม่มีข่าวจากโตเกียว

ชีวิตบนความตาย

นวนิยายในช่วงที่สอง พ.ศ. 2495 - 2496

ความรักของวัลยา

ปีศาจ

นวนิยายในช่วงที่สาม พ.ศ. 2504

ไฟเย็น

บ้านนาในอะเมซอน

นวนิยายในช่วงที่สี่ พ.ศ. 2523 - 2524

คนคีร์วียูชยา

2.2 ศึกษาพัฒนาการงานเขียนนวนิยายของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ในด้าน

2.2.1 พัฒนาการด้านกลวิธีการแต่ง ใต้แก้ว

กลวิธีเกี่ยวกับการเล่าเรื่อง

กลวิธีเกี่ยวกับการดำเนินเรื่อง

กลวิธีเกี่ยวกับการสร้างตัวละคร

กลวิธีเกี่ยวกับการสร้างบทสนทนา

กลวิธีเกี่ยวกับการสร้างฉาก

2.2.2 พัฒนาการด้านท่วงทำนองการแต่ง ใต้แก้ว

การใช้คำ

การใช้ประโยค

การบรรยายความ

การใช้สำนวนโวหาร

2.2.3 พัฒนาการด้านแนวคิด ใต้แก้ว

แนวคิดเกี่ยวกับชีวิต

แนวคิดเกี่ยวกับการทำงาน

แนวคิดเกี่ยวกับสตรี

แนวคิดเกี่ยวกับความรักและการแต่งงาน

แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาชนบท

แนวคิดเกี่ยวกับสังคมและการเมือง

3. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

เสนีย์ เสาวพงศ์ เป็นนักประพันธ์ที่ได้รับสมญานามว่า "นักคิดและนักเขียน" ดังนั้นผลงานการเขียนนวนิยายของเขาจึงได้รับความสนใจและวิพากษ์วิจารณ์จาก นักวิจารณ์วรรณกรรมทั้งในวงการวรรณกรรมไทยและต่างประเทศ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

กับการศึกษาค้นคว้ามีทั้งการวิจารณ์ขานเป็นรายเรื่อง และการศึกษาพัฒนาการงานเขียนในด้านรูปแบบและเนื้อหา ซึ่งมีสาระสำคัญพอจะประมวลได้ ดังนี้

เฮอเบิร์ต ฟิลลิปส์ (Herbert Phillips) ศาสตราจารย์สาขามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ได้วิจัยเรื่องปัญญาชนของเมืองไทย โดยศึกษาผู้นำทางปัญญาที่ผลิตงานเขียนเกี่ยวกับสังคมของปัญญาชนกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ นักเขียน กวี นักวิจารณ์สังคม นักคิดนักวิทยาศาสตร์ และพระสงฆ์ ฟิลลิปส์ได้เลือกเสนีย์ เสาวพงศ์ เป็น 1 ในจำนวนปัญญาชน 18 คน เขาได้เขียนถึงวรรณกรรมชิ้นเอกเรื่องปีศาจว่า

นวนิยายเรื่องปีศาจ มีบทบรรยายที่ลึกซึ้งที่สุดในบรรดาวรรณกรรมไทยเกี่ยวกับความหมายทางสังคมและจิตวิทยาของการปฏิวัติเมื่อ พ.ศ. 2475 เหตุการณ์ในเรื่องเป็นเครื่องหมายการเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ จากความสำคัญของเหตุการณ์ ขอบเขตของท้องเรื่อง และความลึกซึ้งในแนวคิดของเสนีย์ เสาวพงศ์ จึงไม่เป็นการกล่าวที่เกินจริงนักที่จะถือว่า นวนิยายเรื่องนี้เป็นสงครามและสันติภาพของไทย¹

ฟิลิป กันนิงแฮม (Philip Cuninghame) นักศึกษาปริญญาโทมหาวิทยาลัยมิชิแกน ผู้สนใจวรรณกรรมไทยได้สัมภาษณ์เกี่ยวกับนวนิยายที่อ่านว่า รู้สึกประทับใจนวนิยายเรื่องปีศาจ ของ เสนีย์ เสาวพงศ์ และยกย่องว่าเป็นงานเขียนที่ดีมาก²

¹ Herbert Phillips. "The Culture Siamese Intellectuals" in Change and persistence in Thai Society. p. 324 - 357.

² "วรรณกรรมไทยในทัศนะของนักศึกษามอเมริกัน" โลกหนังสือ 12 : 96 - 97 กันยายน 2524

เขาจึงศึกษาเรื่องปัญหาชนบทไทย โดยวิเคราะห์จากนวนิยายเรื่องปีศาจและเรื่องสั้นของนักเขียนร่วมสมัยของไทยอีก 6 เรื่อง มีข้อความตอนหนึ่งอธิบายถึงการสะท้อนภาพปัญหาชนบทในเรื่องปีศาจว่า

ปีศาจ เป็นนวนิยายที่เสนอแง่มุมชีวิตต่าง ๆ ในสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว พร้อมด้วยบุคลิกลักษณะของตัวละครที่หันเหจากชนชั้นผู้ดีมาสู่ชาวนาที่ปากจน เพื่อชี้ให้เห็นถึงปัญหาบางอย่างของชาวชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการเข้ามาของภาวะเศรษฐกิจ อันกำหนดด้วยเงินและผลจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง งานของเสนีย์ มีบางอย่างซึ่งเป็นความจริงและหยั่งลึกถึงรายละเอียดของคนบ้านนอกได้ดีกว่านักเขียนอื่น ผู้ประพันธ์ไม่ได้หลบหลีกอุปสรรคที่กีดขวางซึ่งกำลังจะล้มละลายหรือเขียนเพื่อทุกข์ของการปฏิบัติ เขาเพียงแต่วาดภาพที่ชัดเจนของชาวนาไทยผู้เดือดร้อน สายสีมา และตัวละครในเรื่องเป็นนักอุดมคติ มีมนุษยธรรม ตั้งใจมั่นที่จะอุทิศตนเพื่อช่วยเหลือคนปากจน พร้อมกับหวังว่าสักวันหนึ่งคนส่วนใหญ่ที่มาจากชนบทจะเป็นผู้กำหนดอนาคตของประเทศ เสนีย์ เสาวพงศ์ เป็นนักเขียนที่มองปัญหาคนข้างละเอียดยพยายามที่จะให้ความรู้แก่ผู้อ่าน โดยยกคำถามต่าง ๆ ขึ้นมา แทนที่จะตอบ ใ้ทั้งการเลือกตัดสินใจให้ผู้อ่านแต่ละคน¹

สุชาติ สวัสดิ์ศรี ได้วิจารณ์นวนิยายเรื่องปีศาจ ในเชิงความหมายทางสังคมและการเมืองว่า

เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้ชี้ให้เห็นความขัดแย้งทางการเมืองใน "ปีศาจ" เสนีย์ เขียนเรื่องนี้ก่อนการปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ ใน พ.ศ. 2500 "ปีศาจ" ชี้ให้เห็นภาพชีวิตชนชั้นกลางที่ถูกกาลเวลาเปลี่ยนค่านิยมจากอย่างหนึ่งไปเป็น

¹ฟิลิป คันนิงแฮม "ปัญหาชนบท : ภาพสะท้อนจากวรรณกรรมไทย" แปลโดย วิทยา วงศ์ไพบย โลกหนังสือ 5 : 84 - 97 กุมภาพันธ์ 2524

อีกอย่างหนึ่ง คนอย่าง สาย สีมา รัชนี้ นิคม และกิ่งเทียน อาจจะ
เป็นคนในอุดมคติมากเกินไป และงานชิ้นนี้ของเสนีย์ อยู่ในกลุ่มอุดมคติ
(Idealist) แก่ลักษณะอย่าง สาย สีมา ก็มีอิทธิพลไม่น้อยสำหรับคนรุ่น
ใหม่ เพราะเขาเริ่มปฏิเสธค่านิยมบางประการของสังคมเก่า ปฏิเสธความ
กตัญญูไปเสียความยุติธรรม และรัชนี้ตัวเอกฝ่ายหญิงได้เสนอค่านิยมใหม่คือ
ความรักต้องมาก่อนครอบครัว การสนทนาระหว่าง สาย สีมา กับท่าน
เจ้าคุณขุนนางเก่า ทำให้เห็นความหมายทางสังคมและจิตวิทยาของการ
ปฏิวัติ พ.ศ. 2475 และเหตุการณ์ในท้องเรื่องคือ ความหมายของการ
เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น¹

ไพลิน รุ่งรัตน์² นักวิจารณ์กลุ่มวรรณกรรมพินิจมีความเห็นว่า นวนิยายเรื่อง
ความรักของวัลยา เสนีย์ เสาวพงศ์ ให้วัลยาเป็นผู้อนุเคราะห์ความรักที่เป็นไปตาม
แนวอุดมคติคือ ลักษณะความรักที่เผื่อแผ่ ไม่กับแค่มัวจกักดวงเพียงความรักระหว่าง
หนุ่มสาวเท่านั้น

รัฐจวน อินทรกำแหง³ ได้แสดงทัศนะว่า นวนิยายเรื่องความรักของวัลยา
มีใช้นวนิยายที่หวานชื่น ความรักของวัลยาเป็นนวนิยายที่ให้แก่นสารชวนคิด คุณจะเป็น
อุดมคติอันสูงส่งที่เสมือนจะไม่มีทางเป็นไปได้ แต่เสนีย์ เสาวพงศ์ ใฝ่ฝันที่จะเห็น
สังคมที่เขาดำรงชีวิตอยู่มีสภาพเป็นชีวิตที่ดีอุดม เขาปรารถนาที่จะเห็นชนบทเจริญเท่ากับ
เมือง และปรารถนาจะเห็นเมืองดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมของชนบท

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "แนวความคิดของนักเขียนวรรณกรรมไทยตั้งแต่ พ.ศ.
2488 - ปัจจุบัน" ใน รายงานการสัมมนาการสอนวรรณกรรมไทยปัจจุบันระดับอุดมศึกษา
หน้า 27 - 53

²ไพลิน รุ่งรัตน์ "ความรักหยาดน้ำอมฤตในวรรณกรรมไทย" ภูมิปริทัศน์
6 : 48 - 56 กุมภาพันธ์ 2524

³รัฐจวน อินทรกำแหง วรรณกรรมวิจารณ์ตอนที่ 3 หน้า 106 - 107

กรรแสง เกษมศานต์¹ ได้วิจารณ์เรื่องไฟเย็น ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า นวนิยายเรื่องนี้ เสนีย์ เสาวพงศ์ จะเขียนให้เป็นสารคดีที่มีนวนิยายก็ไม่เชิง เนื้อหาในแต่ละบทไม่อาจนำมาเกี่ยวร้อยกันเพื่อส่งสาระสำคัญเรื่องใดชัดเจนในแนวใดแนวหนึ่ง สาระสำคัญหรือความหมายต่าง ๆ ของเรื่องอยู่ที่แต่ละบทมากกว่าจะอยู่ที่ส่วนรวมทั้งหมดของเรื่อง เสนีย์ เขียนเรื่องนี้ในฐานะของผู้สังเกตการณ์ ผู้เขียนสร้างเรื่องราวต่าง ๆ ในแต่ละบทแล้วสอดใส่บทสนทนาแบบคมคายตามที่ผู้เขียนถนัดลงไป ด้านเรื่องราวการปฏิบัติผู้เขียนไม่ได้เน้นเนื้อหาปฏิบัติ การวางโครงเรื่องแบบปะติดปะต่อทำให้ผู้เขียนสามารถแสดงทัศนะเกี่ยวกับชีวิตและสังคมได้อย่างอิสระ เสนีย์ ไม่นิยมสะท้อนภาพความเป็นจริงออกมาตรง ๆ แต่มักใช้สายทวิภาควิจารณ์ความคู่ไปควบเสมอ ตัวผู้เขียนจึงมักสอดแทรกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของบุคคลในตัวละคร ข้อค้อยของเสนีย์อยู่ที่บทสนทนาซึ่งค่อนข้างจะเป็นปัญหาคาใจในส่วนที่ไม่น่าจะเป็น อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณางานชิ้นนี้ประกอบกับสภาพทางการเมืองเวลานั้น ก็นับว่าไฟเย็นเป็นงานที่ก้าวหน้า มีคุณค่าทางความคิดอยู่มาก

ตัวละครหญิงในนวนิยายของ เสนีย์ เสาวพงศ์ มิได้เป็นเพียงตัวประกอบให้ความเข้มข้นด้วยสีสันของนวนิยาย หรือเป็นเพียงเครื่องประดับบารมีของตัวละครฝ่ายชายดังที่เราอ่านจากนวนิยายของนักเขียนคนอื่น ๆ แต่เสนีย์ เสาวพงศ์ ให้ความสำคัญกับบทบาทของหญิงในนวนิยายของเขาเสมอ

บัวแพน นันทพิสัย² ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการสร้างตัวละครหญิงของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ว่า ตัวละครหญิงของ เสนีย์ เสาวพงศ์ เป็นผู้หญิงที่ก้าวหน้า

¹กรรแสง เกษมศานต์ "ไฟเย็น" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 1 : 34 - 35
มิถุนายน 2523

²บัวแพน นันทพิสัย "เนื่องในวันที่ 8 มีนาคม - วันสตรีสากล ภาพสะท้อนของหญิงที่เปลี่ยนไป" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 37 : 37 - 38 มีนาคม 2523

นอกจากจะเก่ง มีความสามารถ มีการศึกษาแล้ว ยังมีอุดมคติอีกด้วย "วิชา" จากความรักของวิชา และ "รัชนี" จากปีศาจ มิได้มีโลกของผู้หญิงอยู่แต่การเอาชนะใจตัวหรือแม่ตัว หรือการครอบครองสินทรัพย์มรดก แต่อยู่ที่ความกึกในการเสียสละตนเองเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม

เวणูวัน ทองลา¹ ได้ศึกษามโนทัศน์ของตัวละครหญิง 3 คน คือ "มาเนียบ" ในชัยชนะของคนแพ้ "วิชา" ในความรักของวิชา "รัชนี" ในปีศาจ ของ เสนีย์ เสาวพงศ์ เปรียบเทียบกับ "ให้เขียน" ในพิราบนาง และ พิราบบิน "เจนจิต" ในแผ่นดินของเรา ของ รพีพร "แนนซี่" ในจนกว่าเราจะพบกันอีก ของ ตรีบุรุษ และ "กรรณิก" ในตัวลขอมะกอก ของ วลัย วรรณยางกูร พบว่า มโนทัศน์ของผู้หญิงในงานเขียนของ เสนีย์ เสาวพงศ์ เก่งกว่าของนักเขียนคนอื่น ๆ ผู้หญิงในนวนิยายของ เสนีย์ เสาวพงศ์ เป็นสัญลักษณ์ของผู้หญิงแบบใหม่ที่มีความกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว และมีจิตใจที่กว้าง ซึ่งคนหนุ่มสาวในรุ่นต่อ ๆ มาถือเป็นแบบอย่าง

รุ่งวิทย์ สุวรรณภixin² ได้ศึกษาพัฒนาการทางความคิดของ เสนีย์ เสาวพงศ์ โดยศึกษาจากการสร้างตัวละครหญิงในนวนิยาย 3 เรื่อง คือ ชัยชนะของคนแพ้ ความรักของวิชา และปีศาจ ผลของการศึกษาพบว่า นางเอกในนวนิยายเรื่องแรกคือชัยชนะของคนแพ้ ชื่อมาเนียบ เป็นหญิงต่างชาติในสังคมต่างประเทศ เพราะผู้แต่งต้องการให้ผู้หญิงต่างชาติเป็นผู้หญิงในอุดมคติ แสดงทัศนะต่อต้านก่านิยมที่ไม่ถูกต้องในสังคมไทย ต่อมาในเรื่องความรักของวิชา จึงได้พัฒนามาเป็นนางเอกไทยที่ผ่านการศึกษามาจากต่างประเทศ โดยสร้างวิชาตัวละครหญิงไทยที่มีอุดมคติผ่านการศึกษามา

¹เวणูวัน ทองลา "การต่อสู้เพื่อผู้หญิงในวรรณกรรมใหม่" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 36 : 36 - 38 มีนาคม 2523

²รุ่งวิทย์ สุวรรณภixin "ผู้หญิงในวรรณกรรม : ศึกษาผ่านทางเสนีย์ เสาวพงศ์" โภย สน คชสาร (นามแฝง) โลกหนังสือ 4 : 72 - 75 มกราคม 2521

สังคมต่างประเทศ ผู้เขียนได้กล่าวถึงผู้หญิงอย่างยกย่องเท่าเทียมชาย จนถึงเรื่อง
ปีศาจ เสนีย์จึงมีความมั่นใจที่จะเสนอรัชนีแบบอย่างนางเอกไทยที่ผ่านการหล่อหลอม
ประสบการณ์ในสังคมไทยโดยไม่พึ่งต่างประเทศ งานเขียนของ เสนีย์ เสาวพงศ์
จึงมีพัฒนาการทางความคิดที่สมจริงยิ่งขึ้น

เสถียร จันทิมาธร ได้วิจารณ์นวนิยายเรื่องรัชนีชนะของคนแพ้ และไม่มีข่าว
จากโตเกียว ซึ่งเป็นนวนิยายสองเรื่องแรกของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ว่า ได้รับอิทธิพล
ค่านิยมแบบจากนวนิยายเรื่องละครแห่งชีวิตของหม่อมเจ้าอากาศคำเกิง รพีพัฒน์ และ
มักถึงนครแห่งความหลังของ สด กุญชรโรหิต ส่วนด้านเนื้อหาและการสะท้อนภาพความ
เป็นจริงของตัวละครมีลักษณะน่าวิเคราะห์อยู่ไม่น้อย งานเขียนของ เสนีย์ เสาวพงศ์
มีความน่าสนใจตรงที่มีเนื้อหาตามขนบธรรมเนียมสูง¹

นอกจากนี้ เสนียร จันทิมาธร² ยังได้ศึกษาพัฒนาการงานเขียนนวนิยายของ
เสถียร เสาวพงศ์ โดยแบ่งพัฒนาการงานเขียนออกเป็น 3 ยุค คือ

ยุคเริ่มแรก นวนิยายสองเรื่องคือรัชนีชนะของคนแพ้ กับไม่มีข่าวจากโตเกียว
เป็นการเขียนไปแนวโรแมนติก ตัวละครตกเตียงปัญหาชีวิต ความรักและโลก
ควยถ้อยคำหยาบ ๆ แต่เป็นไปในลักษณะหรือหาวมากกว่าจะเข้าถึงแก่นอย่างแท้จริง

ยุคที่สอง เรื่องความรักของวัลยา เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้พัฒนาการเขียน
แนวโรแมนติกไปสู่เรียลลิสติก ความรักของวัลยาเป็นนวนิยายที่ไม่มีไคลแมกซ์ บทบาท
เด่นของตัวละคร เป็นการตกเตียงกับทางความคิดมากกว่าเป็นกิจกรรมที่ลงมือทำ ผู้เขียน
ใช้ตัวละครเป็นสื่อในการเสนอทัศนะเกี่ยวกับชีวิต ความรัก ความเสมอภาคทางเพศ

¹เสถียร จันทิมาธร "แนวคิดของนักเขียนไทย 2475 - 2488" วรรณกรรม
เพื่อชีวิต 2 : 8 - 19 มิถุนายน 2516

²เสถียร จันทิมาธร "เสถียร เสาวพงศ์ : จากกิลปะเพื่อศิลปะเป็นกิลปะ
เพื่อชีวิต" โลกหนังสือ 11 : 53 - 60 สิงหาคม 2521

การทํางานศิลปะ ส่วนเรื่องปืศาจ มีลักษณะการแก้ปัญหาคือเป็นรูปธรรมมากกว่าเรื่อง
ความรักของวัลยา

ยุคที่สาม เรื่องไฟเย็นเป็นเรื่องราวที่สะท้อนให้เห็นชีวิต ความเป็นอยู่ และ
การปฏิวัติของคนในแถบลาตินอเมริกา ส่วนเรื่องบัวบานในอะเมซอน ให้ความรู้
เกี่ยวกับป่าและเผ่าพันธุ์อื่นเคียนแถบลุ่มแม่น้ำอะเมซอนมากกว่าอรรถรสค่านวนิยาย
สาเหตุที่งานเขียนยุคนี้ไม่พัฒนาในช่วงนี้เป็นผลมาจากสภาพทางการเมือง ซึ่งมีการ
จับกุมนักหนังสือพิมพ์และนักเขียน เสนีย์ เสาวพงศ์ จึงเลียงไปเขียนนวนิยายในรูป
ไพร่รักดีแทน

ศรีศิลป์ บุญจรร¹ ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง พัฒนาการนวนิยายไทย พ.ศ.
2475 - 2500 : ความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายกับสังคม มีอยู่คนหนึ่งผู้วิจัยเขียนถึง
นวนิยายเรื่อง รัชชนะของคนแพ่ ความรักของวัลยา และปืศาจ ที่มีบทบาทต่อ
พัฒนาการนวนิยายไทย พอจะสรุปได้ดังนี้

เรื่องรัชชนะของคนแพ่ มีความคืบค่นค่านการใชภาษาที่ใหภาพพจน์ มีการนำ
ข้อกิดเชิงปรัชญาและค่านมาประคัับเนื้อหาไว้ตลอดเรื่อง นวนิยายเรื่องนี้มีควม
แปลกใหม่อยู่ที่การสร้างตัวละครหญิงชาวต่างชาติให้เป็นผู้มีอุดมการณ์เพื่อส่วนรวม ส่วน
ทักนะในการมองโลกของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ยังเป็นการมองโลกควความเกร้าและ
นิคหวัง

เรื่องความรักของวัลยา เสนีย์ เสาวพงศ์ ใชกลวิธีประคอบเรื่องแบบรูป
ต่อใบลักษณะนำชีวิตหลายชีวิตมาปะติดปะต่อกันเพื่อให้คักนะที่แตกค่างกันไป โครงเรื่อง
ความรักของวัลยาเป็นไปอย่างหลวม ๆ คือ กำหนดโครงเรื่องไว้อย่างกว้าง ๆ แต่ไม่ได้
เน้นควมสำคัญของคัประคอบนี้ ทักนะในการมองโลกของผู้เขียนพัฒนาจากทักนะที่เกย

¹ศรีศิลป์ บุญจรร พัฒนาการนวนิยายไทย พ.ศ. 2475 - 2500 :
ความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายกับสังคม หน้า 122 - 215

ต่อแพะอย่างโชคชะตามาเป็นทักกะที่มีความหวัง ผู้ประพันธ์นำกลวิธีใหม่มาสู่วงการ
นวนิยายไทยคือ กลวิธีดำเนินเรื่องแบบรูปต่อ เนื่องจากต้องการสะท้อนเนื้อหาทางสังคม
หลายแง่มุมจึงต้องใช้ภาพที่ละส่วน ผู้อ่านต้องนำมาปะติดปะต่อกันเป็นภาพที่สมบูรณ์
เอง เพื่อให้ได้เนื้อหาทางสังคมและการเมืองที่ชัดเจน กลวิธีการเล่าเรื่องแบบลวงรูป
ภายในใจของตัวละคร โดยแนะนำการอธิบายให้เหตุผลหรือวิเคราะห์การกระทำของ
ตัวละครด้วยทฤษฎีทางสังคมและการเมือง แม้จะมีข้อที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจสารที่ผู้แต่ง
ต้องการสื่อได้ชัดเจนและตรงกับความต้องการ แต่เป็นกลวิธีที่ขาดความสมจริง การใช้
ฉากทางประเทศนอกจากจะแสดงว่าผู้แต่งมีประสบการณ์เคยเดินทางไปต่างประเทศแล้ว
ยังเป็นกลวิธีที่ผู้เขียนตั้งใจเลือกใช้แสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาสังคมและ
การเมือง เพื่อหลีกเลี่ยงการจำกัดขอบเขตเสรีภาพของการเขียนหนังสือในสมัยนั้น
ส่วนเรื่องปีศาจ ผู้เขียนใช้กลวิธีเล่าเรื่องโดยซ่อนตัวผู้เขียน ด้วยการใส่
สรรพนามบุรุษที่สาม การสร้างโครงเรื่องเพื่อเสนอความคิดเห็นทางสังคมและ
การเมืองและความกลมกลืนกันเป็นอย่างดี ปีศาจมีลักษณะที่แก้ปัญหาสังคมอย่างเป็นรูปธรรม
คือ ให้ภาพชีวิตคนกลเพื่อสะท้อนความคิดเห็นที่ต้องการเสนอ ไม่ใช่ใช้บทสนทนาเสนอ
ความเห็นของผู้เขียนโดยตรงไปตรงมา การเสนอปัญหาของสังคมเป็นไปในลักษณะ
ให้ประสบการณ์ของตัวละครโดยตรง ไม่ใช่การอภิปรายถกเถียงปัญหาสังคมดังเช่น
นวนิยายก่อนหน้านี้ ผู้อ่านจึงมองไม่เห็นการกล่าวคำคมของตัวละครในลักษณะยัดเยียด
ไปสมจริง কেনซึกเท่าเรื่องความรักของวัลยา นวนิยายเรื่องปีศาจจึงเป็นจุดบรรจบกัน
ระหว่างเนื้อหาทางการเมืองกับกลวิธีทางศิลปะอย่างงดงาม

สำหรับ¹ ไฉ้เขียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพัฒนาการงานเขียนนวนิยาย
ของ เสือเฒ่า เสาะพงค์ มีสาระสำคัญพอจะสรุปได้ ดังนี้

¹สำหรับ (นามแฝง) "เสือนี่ เสาะพงค์" ใน ปีศาจ ไม่มีเลขหน้า

เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้พัฒนางานเขียนอยู่เสมอไปตามแนวทางของศกด้วยความมั่นคง นวนิยายสองเรื่องแรกคือชัยชนะของคนแพ และไม่มีข่าวจากโตเกียว เป็นงานที่เขียนขึ้นตอนอายุเบญจเพส จึงมีท่วงทำนองโรแมนติก ส่วนนวนิยายไตร่ตรองคำพิถีพิถันเป็นพิเศษ เพื่อเพิ่มความเข้มข้นในการพรรณนาและอุปมาอุปไมย ส่วนด้านแนวคิดนั้นเป็นการแปลความหมายของปรากฏการณ์ชีวิตดำเนินไปในแบบที่ควรจะเป็น (Life as it should be) ซึ่งเป็นการมองและตัดสินออกจากตัวเอง โดยถือทัศนะของตนเป็นใหญ่มากกว่าจะคำนึงถึงสภาพของสิ่งแวดล้อมและสังคมที่มีอิทธิพลอยู่

ต่อมาเมื่อเขียนความรักของวัลยา เสนีย์ เริ่มพัฒนางานเช่นหักไปทางเรียลลิสติก แต่ยังคงมีบรรยากาศและอิทธิพลในแบบโรแมนติกอยู่ วัลยาเป็นตัวแทนทางความคิดของ เสนีย์ เสาวพงศ์ แต่เป็นตัวละครในอุดมคติมากกว่าที่จะเป็นกรณีชีวิตจริงในสังคม ภาพที่เขาวาดวัลยามีลักษณะคลุมเครือยังไม่แจ่มชัด แต่มีความดีเด่นในคำมั่นเนื้อหา สำหรับเรื่องปีศาจ ผู้เขียนได้พัฒนางานมาเป็นแนวเรียลลิสติกที่สมบูรณ์ แสดงทัศนะของตนที่ต่อโลกและชีวิตให้เป็นที่ปรากฏอย่างที่เป็นจริง (Life as it is) งานเขียนของเสนีย์ได้พัฒนาก้าวหน้าตามลำดับ รูปแบบของการเสนอความคิดดำเนินไปในลักษณะที่ไม่มีการขัดแย้งความคิด เพราะเสนอภาพการเคลื่อนไหวและดำเนินไปของตัวละครอย่างมีแบบแผนและลึกลับน่าสนใจ

เรื่องไฟเย็นเป็นเรื่องที่ปกคลุมอายของการปฏิวัติรัฐประหาร แต่กลับมีลีลาโรแมนติกยิ่งกว่าความรักของวัลยา ส่วนเรื่องมัจฉาในอะเบะซอนเป็นเรื่องผจญภัยอันเต็มไปด้วยความรู้สึกแปลก ๆ ในป่าดงดิบอะเบะซอน แต่ไม่น่าสนใจเท่าที่ควร เนื่องจากอาจเป็นแนวทางที่เสนีย์ เสาวพงศ์ ไม่ถนัดก็เป็นได้

สุพรรณิ กาญจนนัฐิ¹ ได้วิจารณ์เรื่องกนกหรืออุษยา ซึ่งเป็นนวนิยายเรื่องล่าสุดของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ว่า เรื่องกนกหรืออุษยามีไข่นวนิยายอิงประวัติศาสตร์

¹สุพรรณิ กาญจนนัฐิ วรรณกรรมวิจารณ์ บรรยายทางสถานีวิทยุศึกษา

ประเภทปลูกใจที่อาศัยเหตุการณ์สำคัญในอดีตช่วยสร้างบรรยากาศชาตินิยม ถึงที่มองเห็น
กับคานหิน แต่เป็นผลงานสร้างสรรค์ประเภทจินตนิยมที่ก้าวไกลเกินกว่าผู้อ่านจะอ่าน
เพียงเพื่อสัมผัสสภาพอดีตประวัติศาสตร์เท่านั้น เป็นงานซึ่งมีลักษณะวิพากษ์วิจารณ์ภาพ
อดีตในประวัติศาสตร์ โดยอาศัยจินตนาการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง ความ
แปลกใหม่ของนวนิยายเรื่องนี้อยู่ที่ความคิดทางการ เมืองและจิตสำนึกทางสังคม ซึ่งผู้
ประพันธ์ต้องการถ่ายทอดและนำมาใช้เป็นแกนกลางในการดำเนินเรื่อง โดยกำหนด
ให้ตัวละครแสดงออกทางทัศนะและพฤติกรรม แม้จะลุ่มลึกลับซับซ้อนไปบ้างแต่ด้วยกลประ
การประพันธ์ที่สามารถตกแต่งถ้อยคำการแสดงออกที่เข้ากับบุคลิกของตัวละครโดยมี
ความสัมพันธ์กับฉากต่าง ๆ ตามท้องเรื่องทำให้เกิดความกลมกลืนจนแทบจะมองไม่เห็น
การขัดกันระหว่างทัศนะใหม่กับฉากอดีตสมัยอยุธยา ผู้ประพันธ์สร้างตัวละครให้มีบุคลิก
อุปนิสัยใจคออย่างคนที่พบเห็นกันอยู่ในชีวิตจริง บทสนทนาของตัวละครกินความหมาย
ลึกซึ้งด้วยภาษาที่เรียบง่าย การสอดแทรกแง่คิดข้อถกเถียงในปัญหาต่าง ๆ ไม่มีลักษณะ
เดี๋ยบบทความหรือคำเทศนาสั่งสอนที่น่าเบื่อหน่าย ทั้งนี้เพราะกลประการประพันธ์และ
ความสามารถเฉพาะตัวของผู้แต่ง โดยเฉพาะการนำคำประพันธ์จากวรรณคดีคลาสสิก
มาเป็นหัวเรื่องในแต่ละบท ช่วยสร้างสีสันกลิ่นอายของอดีตได้อย่างกลมกลืนกับเนื้อเรื่อง

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าดังกล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่า
แม้ เสนีย์ เสาวพงศ์ จะเขียนนวนิยายเพียงไม่กี่เรื่อง แต่งานเขียนของเขามีความ
เปลี่ยนแปลงทั้งด้านรูปแบบและเนื้อหา ดังนั้นการศึกษาค้นคว้างานเขียนนวนิยาย
ของ เสนีย์ เสาวพงศ์ จะทำให้มองเห็นเส้นทางการสร้างสรรค์วรรณกรรมของ
นักประพันธ์ท่านนี้ได้อย่างชัดแจ้ง

ชีวประวัติและผลงานของเสนีย์ เสาวพงศ์

การศึกษานวนิยายเพื่อให้เกิดความเข้าใจเนื้อเรื่องและแนวคิดที่ผู้เขียนถ่ายทอดไว้ในบทประพันธ์นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้อ่านจะต้องศึกษาชีวประวัติและผลงานของนักเขียนประกอบกันควบ เพราะจะทำให้ทราบถึงประสบการณ์ชีวิต แรงบันดาลใจในการแต่งอันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษา ทำให้ได้รับอรรถรสจากการอ่านนวนิยายของนักประพันธ์ผู้นั้นมากยิ่งขึ้น

กำเนิด

เสนีย์ เสาวพงศ์ เป็นนามปากกาของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เกิดเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2461 เวลาประมาณ 06.00 น. ตรงกับวันศุกร์ ขึ้น 4 ค่ำ เดือน 8 ปีมะเมีย ณ บ้านเลขที่ 11 หมู่ 2 ตำบลบางเพรียง อำเภอบางมด จังหวัดสมุทรปราการ บิดาชื่อนายหงส์ บำรุงพงศ์ มารดาชื่อนางแพ บำรุงพงศ์ (โรจนวิภาค)¹ มีพี่น้องทั้งหมดจำนวน 6 คน เป็นผู้หญิง 2 คน ผู้ชาย 4 คน ได้แก่

1. นางเล็ก ชูเทศะ
2. นางวงค์ ทองอุไร
3. นายถวิล บำรุงพงศ์
4. นายทวี บำรุงพงศ์
5. แอเอกมฤตชัย บำรุงพงศ์
6. นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์²

¹กระทรวงการต่างประเทศ สมุดประวัติประจำตัวข้าราชการของ นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ หน้า 1

²ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ปรีชา บัญญาวิโรภาส เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 318 ซอยสามัคคีซอย 71 กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2526

ชีวิตในวัย

บิดามารดาของ เด็บบี้ เชาวหงก์ มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่จังหวัดระยองที่ร้อยชุนยา
ต่อมาได้อพยพเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ ที่ตรอกเพกาห์ สาขบอกล แล้วย้ายไปประกอบอาชีพ
ทำนา ที่อำเภอวังมอ ภายหลังบิดาได้ล้มเลิกได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน ชีวิตในวัยเด็กของ
เด็บบี้ เชาวหงก์ จึงมีความผูกพันกับท้องนา และเจริญเติบโตขึ้นมาท่ามกลางสังคมชนบท
เด็บบี้ เชาวหงก์ ได้เล่าประสบการณ์ชีวิตในครอบครัวว่า

เมื่อเด็ก ๆ ก่อนที่ผมจะเข้าโรงเรียนก็อยู่กับท้องนา ตอนแรกแถวนั้น
เป็นส่วนไม่ไผ่ทำนามาก่อน ต่อมาเมื่อสร้างประตูน้ำที่สำโรงกับคลองบางเหี้ย
คือคลองเก่าเดี๋ยวนี้น้ำก็ไปไหลขึ้นในคลองทางธรรมชาติ สวนกล้วย กล้วย
ผมจากความไค้จะเปลี่ยนที่แถวนั้นเป็นนาตอกลบท้องร่อง ส่วแนวแบ่งก็เลย
บุคลิกคงไปเป็นมือเคี้ยงปลา ผมได้เห็นการทำนาจนครบรอบของบ้าน ตั้งแต่
ไถ หว่าน จนถึงเก็บเกี่ยว ไถขึ้น 7 - 8 ขวบ ผมก็เข้ามาเรียนใน
กรุงเทพฯ นิดเทอองก็กลับบ้าน ได้เห็นประเพณีสงกรานต์ การเล่นแม่ศรี
ฝึกลิง ส่วนหนึ่งในชีวิตวัยเด็กของผมที่ชนบทเขียนไว้ในนวนิยายเรื่องมีฉาก

ที่ผมเป็นกษัตริย์ทำงาน ตอนเปิดเทอมพวกผมแะพี่ ๆ กับบ้าน พวกก็
เป็นเวลาน้ำแข็ง พวกเราช่วยกันวิดเอาปลาใส่เรือขนาด แฉจากทางมอ
ผ่าแคะลงสำโรงออกแม่น้ำเจ้าพระยาทางคลองเตย ผมเป็นกษัตริย์ท้าย
ถนนเขียวคอคด ผมแม่ บละเี ผัดกั๊กแฉหัวเรือ นายรวกเคียว มาขาย
ที่สะพานปลาข้างลำน้ำโพ่ง¹

¹ กั๊กคั๊ก บำรุงหงก์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ปรีชา ปัญญาวิโรภาส เป็นผู้สัมภาษณ์
ที่บ้านเลขที่ 318 ถนนบ้านซอตันต์ สุขุมวิท 71 กรุงเทพฯมหานคร เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม

การศึกษา

เมื่ออายุย่างเข้า 8 ขวบ เสนีย์ เสาวพงศ์ เริ่มเข้ารับการศึกษาเป็นครั้งแรก โดยเรียนกับครูที่เปิดสอนหนังสืออยู่ข้างบ้าน เนื่องจากสมัยนั้นยังไม่มีโรงเรียนในหมู่บ้าน ต่อมา พ.ศ. 2470 จึงย้ายมาอยู่ที่ ๗ เข้าไปเรียนในกรุงเทพฯ พักอยู่ที่สี่กั๊กเสาชิงช้า กับพี่ชายคนโตชื่อถวิล บำรุงพงศ์ ซึ่งมีอายุนานกว่าหนึ่งรอบ เสนีย์ เสาวพงศ์ เข้าเรียนที่โรงเรียนวัดจักรวรรดิ ตอนแรกเรียนชั้นประถมปีที่ 1 แต่พอเรียนไปได้ระยะ เวลาหนึ่ง ครูประจำชั้นเห็นว่ามีความรู้่านออกเขียนได้พอสมควรแล้ว จึงเลื่อนไปเรียน ชั้นประถมปีที่ 2 ในปีเดียวกัน แล้วสำเร็จชั้นประถมปีที่ 3 ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดในสมัยนั้น เมื่อ พ.ศ. 2472 ควบผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์

หลังจากสำเร็จชั้นประถมศึกษาแล้ว เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เข้าศึกษาต่อชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่โรงเรียนวัดคัมภีรพิมุข ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับโรงเรียนเดิม เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2472 ได้เลขประจำตัว 2730¹ โรงเรียนวัดคัมภีรพิมุขเป็นโรงเรียน ของชนชั้นกลางตั้งอยู่ในย่านชาวจีน จึงมีนักเรียนลูกคนจีนแถวเยาวราช ราชวงศ์ มาเรียนกันเป็นจำนวนมาก เสนีย์ เสาวพงศ์ เสด็จชีวิตการ เป็นนักเรียนสมัยสวม หมวกฟางว่า

ชีวิตตอนเป็นนักเรียนของผมค่อนข้างจะซัดสนหน่อย เพราะได้รับค่า อาหารกลางวันจำกัด บางครั้งต้องอดอาหารกลางวัน แต่การบีบเงินน้อย บังคับไปอย่างทำให้ผมต้องใช้เวลาว่างของผมของสนุกอ่านหนังสือ ได้ความรู้ กว้างขวางขึ้น ผมเคยสวทหมวกฟางแถบสีน้ำเงินสลิมเหลืองใบเก่า ๆ สวม จนฉีกปากกล้า แต่ไม่ได้เปลี่ยนเพราะไม่มีเงินจะซื้อใหม่ อีกอย่างเรียนอีก ปีเดียวก็จะจบแล้ว²

¹โรงเรียนวัดคัมภีรพิมุข ทะเบียนนักเรียนเล่ม 5 หน้า 43

²ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นผู้ได้สัมภาษณ์ บัณฑิต บัญญาวิโรภาส เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 318 ซอยพานิชอนันต์ สุขุมวิท 71 กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2526

ในระหว่างที่เรียนชั้นมัธยมปีที่ 5 - 6 เสนีย์ เสาวพงศ์ เริ่มมีความสนใจ
กีฬามวย เขาได้ไปฝึกหัดชกมวยกับเพื่อนนักเรียนชื่อ เสริม เรื่องสวัสดิ์ ด้วยเหตุที่
เป็นภรรยาว่างเล็ก น้าต๋มกเขา จึงชกอยู่ในรุ่น จ ซึ่งเป็นรุ่นจิ๋วของมวยนักเรียน
แต่เขาไปมีโอกาสดูชกบนเวทีจริง ๆ เนื่องจากน้ำหนักเกินจะต้องถายยาเพื่อลดน้ำหนัก
ให้อยู่ในพิกัด พี่ชายทราบเรื่องเขาจึงไปขอยให้ชกชก ดังนั้นพอขึ้นชั้นมัธยมปีที่ 7
เสนีย์ เสาวพงศ์ จึงเลิกเรื่องชกมวยหันไปสนใจทางด้านหนังสือแทน

จากการฝึกหัดชกมวยทำให้ เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้ความคิดในเรื่องกติกา
กติกาได้เปรียบเสียเปรียบและความยุติธรรม เขากล่าวถึงความคิดในเชิงรักความเป็น
ธรรมที่ได้จากกีฬาชกมวยว่า

การชกมวยทำให้ผมได้ความเป็นนักกีฬา หลังจากหัดชกมวยแล้วตอนหลัง
ผมก็ชอบกับเรื่อง ๆ ใซ้ผม เราสามคนชกกัน ไม่มีลักษณะเป็นคู่อริอะไรกัน
ผมซึ่งฝึกมารู้สึกว่า ถ้าปล่อยให้เขามีโอกาสเท่า ๆ กัน เราไม่ใคร่ชกเขา
ข้างเดียวเขาก็ชกเราได้ เพราะฉะนั้นถ้าเพื่อเป็นเกมเป็นกติกา ให้โอกาส
กันเท่า ๆ กันแล้วผมเราจะรังแกกันได้ไม่เท่าไร ส่วนมากมักจะลงท้าย
กันมากกว่า อย่างน้อยเราเองก็รู้สึกว่าเขาทำเราเราก็ทำเขาได้บ้างที่
สองที่อาจจะน้อยกว่าก็ตาม แต่เขาจะกินเปล่าโดยเราไม่ได้ทำอะไรข้างนั้น
ไม่ปี ผมได้ความคิดในเรื่องของควายุติธรรมขึ้นมาทันทีเดียว

สมัยอยู่มัธยมเอก ผมเรียนไ้ปานกลางไปเคยไ้ที่หนึ่ง แต่ผมมีโอกา
สได้เรียนเรอียงฯ ขณะที่ไ้ที่ไ้ที่หนึ่งก็ไ้เป็นชาวนาอยู่อย่างนั้น ทำให้ผม
ไ้คิดว่า ถ้าเราให้โอกาสคนเท่า ๆ กันแล้ว ขนาดผมทำประโยชน์ไ้แค่นี้

โกวิทชัย บำรุงพงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ปรึกษา ปัญญาธิโรภาส เป็นผู้
สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 318 ซอย "าภิธรอนันต์" สุขุมวิท 71 กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่
22 สิงหาคม พ.ศ. 2526

เด็กที่เคยเรียนดีกว่าผมจะหาประโยชน์ได้แค่ไหน¹

เพื่อเสนีย์ เสาวพงศ์ สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แล้ว โรงเรียนวัดมพิศพิมุข ได้เปลี่ยนหลักสูตรใหม่เปิดสอนภาษาวิสามัญ ได้แก่ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศสและภาษาเยอรมัน ด้วยความสนใจเรียนทางด้านภาษา เขาจึงตัดสินใจเรียนต่อที่โรงเรียนเดิมอีก 2 ปี โดยเลือกเรียนวิชาภาษาเยอรมัน

ในช่วง พ.ศ. 2477 - 2478 ขณะที่ เสนีย์ เสาวพงศ์ เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 7 - 8 นั้น เขาให้ความสนใจทางด้านศิลปะการวาดเขียน จึงใช้เวลาว่างหลังจากเลิกเรียนและวันเสาร์อาทิตย์ไปฝึกหัดวาดรูปกับ เหม เวชกร จิตรกรที่มีชื่อเสียงในยุคนั้น ทำให้เรามีโอกาสได้รู้จักกับนักประพันธ์หลายคน เสนีย์ เสาวพงศ์ เล่าถึงความหลังในครั้งนั้นว่า

ผมมีเพื่อนคนหนึ่งอยู่ข้างบ้านครูเหม เขาเขียนรูปได้ดี ตอนนั้นผมเริ่มชอบทางศิลปะ เมื่อเดินผ่านโรงพิมพ์เพลินจิตต์ของ เวช กระฤกษ์ เห็นภาพถ่ายเส้นของครูเหม จึงเกิดความสนใจไปสมัคร เป็นลูกศิษย์ฝึกหัดวาดเขียนกับครูเหม แต่พอเรียนไปแล้วก็รู้ว่าตัวเองไม่มีฝีมือทางด้านนี้ ตอนหลังครูเหมเคยแนะนำใครต่อใครว่าลูกศิษย์ ผมก็บอกว่าคุณเป็นลูกศิษย์แล้วเกิดความอวยคำของอาจารย์ไม่ไหว แต่จากการไปฝึกหัดวาดรูปทำให้ผมได้รู้จักกับนักประพันธ์หลายคน เช่น มนต์ จรรยาภัก เสาว นุญเดบอ

¹บทกวี เสนีย์ เสาวพงศ์ ที่ยังทรง "ผมอยากกลับมาเขียนนิยายอีก "

โลกหนังสือ 11 : 44 - 53 สิงหาคม 2521

จำนงค์ วงศ์ชาหลวง และพโยม บุญภาสตร์ ตอนนั้นผมยังเด็กกว่าพวก
เขามาก จึงเป็นความรู้สึกของเด็กที่มีผู้ใหญ่ ผมชอบฟังการสนทนาของ
นักเขียนเหล่านี้โดยตนเองอยู่นอกวง¹

นักประพันธ์ที่มีชื่อเสียงของไทยหลายคน เช่น หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์
กริบรพา สด กุรมะโรหิต ล้วนเริ่มมีแนวของการเป็นนักประพันธ์ในระหว่างที่เป็น
นักเรียนกวดการออกหนังสือของโรงเรียน เสนีย์ เสาวพงศ์ ก็เช่นเดียวกัน ช่วงที่
เรียนชั้นมัธยมปีที่ 7 - 8 เขาได้รวมกับเพื่อนในห้องออกหนังสือเขียนอ่านกันภายใน
ชั้นเรียน เรื่องที่เขียนส่วนใหญ่เป็นทำนองเรื่องสั้น นอกจากนั้นเขาเคยส่งผลงานไป
ลงหนังสือพิมพ์กรีกกรุงวชิราภัยและกรุงเทพฯ²

ขณะที่เรียนชั้นมัธยมปีที่ 8 เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้แปลสารคดีประเภทเรื่อง
แปลกประหลาดจากหนังสือภาษาอังกฤษ ส่งไปลงหนังสือพิมพ์ศรีกรุงเพราะมีพี่ชายทำงาน
เป็นสมุหบัญชีอยู่ที่นั่น เสนีย์ เสาวพงศ์ เปิดเผยถึงความสนใจในการเขียนหนังสือซึ่ง
เริ่มต้นมาจากการอ่านหนังสือว่า "สมัยอยู่กับพี่ชาย เขามีหนังสือมาก เขาเป็นนักอ่าน
และเคยแปลหนังสือพวกอาแซนดูแปงควัย หนังสือที่บ้านก็มีพวกเสนาศึกษา ไทยเขม
รายเดือน จึงลองหว่านเรื่องสั้น ผมมีเวลาว่างก็อ่านหนังสือพวกนี้"³

¹ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ปรีชา ปัญญาวิโรภาส เป็นผู้
สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 318 ซอยหานิพนธ์ สุขุมวิท 71 กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่
22 สิงหาคม พ.ศ. 2526

²ประกาศ วัชรภรณ์ ชมรมนักเขียน โดย ป.วัชรภรณ์ (นามแฝง)
หน้า 454

³นัดม เสนีย์ เสาวพงศ์ ที่บางกุ้ง "ผมอยากกลับมาเขียนนิยายอีก"
โลกหนังสือ 11 : 44 - 53 สิงหาคม 2521

หลังจากสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมปีที่ 8 แผนกภาษาวิสาขัญ จากโรงเรียน
วัดมพิศพิณขโนปี พ.ศ. 2479 แล้ว เสนีย์ เสาวพงศ์ สอบเข้าศึกษาต่อวิชา
สถาปัตยกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ / เหตุผลที่เลือกเรียนวิชานี้เพราะผู้เรียนทาง
สถาปัตยกรรมส่วนใหญ่ก็จะเรียนต่อเป็นครูแต่เขาไม่ชอบอาชีพนี้เลย จึงเลือกเรียนทาง
สถาปัตยกรรม แต่ก็เข้าศึกษาได้เพียงเดือนเดียว ยังไม่ไต่ร่ำราคาเล่าเรียนลงทะเลเป็น
เป็นนิสิตที่คัดสรรใจลาออก เนื่องจากบิดาถึงแก่กรรม พี่ชายคนโตซึ่งรับราชการอยู่ที่
กรมโยธาเทศบาล ต้องรับภาระในการส่งเสียน้อง ๆ ที่กำลังอยู่ในวัยเล่าเรียนหลายคน
เขาคิดว่าปัญหาด้านการเงินจะแก้ไขได้ในปีแรก แต่คงเป็นอุปสรรคต่อเนื่องไปเป็น
เวลานาน โอกาสที่จะเรียนจนสำเร็จหลักสูตรโดยไม่ออกกลางคันนั้นเป็นไปได้ยาก
หากฝันเรียนต่อไปก็จะเสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์¹ จึงลาออกไปทำงานหนังสือพิมพ์
ในระหว่างทำงานหนังสือพิมพ์ เขาได้สมัครเรียนวิชากฎหมายที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
และการเมือง ซึ่งขณะนั้นเปิดเป็นตลาดวิชา ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องไปนั่งฟังคำบรรยาย
เพียงแต่ขอเอกสารมาสอนไปก็ศึกษาค้นคว้าเองแล้วมาสอบตามมหาวิทยาลัยกำหนด
เสนิย์ เสาวพงศ์ สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 8 พ.ศ. 2484

เขาสู่วงการหนังสือพิมพ์และนักประพันธ์

เมื่อลาออกจากการศึกษาเป็นนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว เสนีย์ เสาวพงศ์
ได้เริ่มต้นชีวิตนักหนังสือพิมพ์ด้วยการเข้าทำงานที่หนังสือพิมพ์ศรีกรุงของ บานิต วสุวัต
มีสำนักงานอยู่เชิงสะพานมอญ โดยมี สันทนา ทรพรานนท์ เป็นบรรณาธิการ เขา
ทำงานอยู่แผนกข่าวต่างประเทศ ได้เงินเดือน 35 บาท นอกจากการแปลข่าวทาง

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ประชา ปัญญาวชิโรภาส เป็นผู้
สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 318 ซอยวานิชมนตรี สุขุมวิท 71 กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่
22 สิงหาคม พ.ศ. 2526

ประเทศแล้วยังได้เขียนคอลัมน์ประจำของตนเองอีกด้วย เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้
เมืองหลวงการเข้าวงการหนังสือพิมพ์ อันทำให้เขาต้องกลายเป็นนักประพันธ์ในเวลา
ต่อมา

เมื่อมีญาติทำงานอยู่ก่อน ตอนอยู่ห้อง 8 ผมก็ไปคลุกคลีไปรับจ้างเขา
เขียนแปลเป็นจีน ๆ ปีเวลาว่างก็ไปนั่งอ่านหนังสือที่นั่น คอลัมน์ที่ผมเขียน
ชื่อว่า "ศรีกรุงจารึก" ในนามปากกาว่า "โบ๋ บ่างม่อ" ที่นั่นเป็นครั้งแรก
คือ แบบไปไหนผมจะไรก็ได้เก็บเอามาเขียน มีกอลัมน์ของตนเองก็ใช้อย่างใด
ทดลองเขียนตามใจชอบเพื่อหาแนวทางของตนเอง¹

จากคอลัมน์ "ศรีกรุงจารึก" ในหนังสือพิมพ์ศรีกรุง ต่อมาคอลัมน์นี้เปลี่ยนชื่อ
เป็น "ที่นั่น" โดยใช้นามปากกา "โบ๋ บ่างม่อ" เหมือนเดิม ต่อจากนั้น เสนีย์
เสาวพงศ์ ได้ย้ายไปทำงานที่หนังสือพิมพ์สยามราษฎร์ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ในเครือเดียวกับ
ศรีกรุง เขารับหน้าที่เขียนข่าวและช่วยหาข่าวตามกระทรวงเป็นบางครั้ง ต่อมาในปี
ศ.ศ. 2482 หนังสือพิมพ์สยามราษฎร์เกิดปัญหาขัดแย้งกับจอมพล ป.พิบูลสงคราม
จน ไซยวสุ บรรณาธิการถูกบีบบังคับให้ลาออก เสนีย์ เสาวพงศ์ กับเพื่อน ๆ
จึงลาออกตามไปด้วย

เมื่อออกจากหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์แล้ว เสนีย์ เสาวพงศ์ วางงานอยู่
ระยะหนึ่ง พฤศจิกายน ๒๔๘๒ กระทรวงเศรษฐกิจ ประกาศรับสมัครพนักงาน เขา
สอบได้เข้าทำงานเป็นเสมียนแผนกพาณิชย์นโยบายต่างประเทศ กองสนเทศ กรมพาณิชย์
กระทรวงเศรษฐกิจ ตั้งแต่วันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2482 โดยหน้าที่แปลข่าวเศรษฐกิจ
การค้าและอื่น ๆ ได้เงินเดือน 20 บาท

¹ "นักแหม เสนีย์ เสาวพงศ์ ดังข้างนี้ 'ผมอยากกลับมาเขียนนิยายอีก'"

ต่อมาในปี พ.ศ. 2483 รัฐบาลเยอรมันได้มอบทุน Reichsstudentenföhrung ให้แก่นักเรียนไทยไปศึกษาต่อในต่างประเทศเยอรมัน เสนีย์ เสาวพงศ์ สอดคล้องเลือกได้ พร้อมกับเพื่อนอีกสองคนคือ เสริม เรื่องสวัสดิ์ และอนุจิตร สิงห์เสนีย์ เราตั้งใจจะเลือกไปมหาวิทยาลัยเกรทสตราสส์ จึงลาออกจากราชการ เดินทางออกจากท่าเรือกรุงเทพ ผ่านฮ่องกง เชียงใต้เข้าแมนจูเรีย แล้วโดยการรถไฟไปเมืองฮาร์บิน เพื่อขอเข้าผ่านสหภาพโซเวียตเข้าเยอรมันทางรถไฟสายทรานส์ไบบีเรีย เสนีย์ เสาวพงศ์ และเพื่อนต้องคอยขอร้องที่ฮาร์บินนานถึงสามเดือนก็ยังไม่ได้รับอนุญาตให้ผ่านแดน สถานกงสุลเยอรมันที่นั่นแจ้งว่าคอยเป็นเวลานานแล้วยังไม่ได้พบความว่าโซเวียตไม่ยอมให้ผ่านนั่นเอง เขาจึงต้องเดินทางกลับประเทศไทย พุนการศึกษาจึงยกเลิกไปโดยปริยาย เพราะเยอรมันเป็นฝ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่สอง เสนีย์ เสาวพงศ์ เสด็จถึงเมืองหลังที่โซเวียตไม่ยอมให้ผ่านแดนนั้นเป็นเพราะ "ตอนนั้นผมยังไม่ประสีประสาทางการเมือง ไม่รู้ว่าแท้จริงแล้วทุนที่รัฐบาลเยอรมันให้เป็นทุนที่จะอบรมคนเพื่อคนหนุ่มในประเทศต่าง ๆ ให้ขึ้นมาชื้อ คว้าเหตุนี้เองรัสเซียจึงไม่ยอมให้วีซ่าผ่านเข้าไปเยอรมัน"¹

ระหว่างเดินทางกลับเมืองไทย เสนีย์ เสาวพงศ์ เปลี่ยนเส้นทางผ่านมายังประเทศญี่ปุ่น เขาได้แวะเที่ยวที่กรุงโตเกียว โอซาก้าและโยโกฮาม่าเป็นเวลาประมาณหนึ่งเดือน จากการใช้ชีวิตในต่างประเทศครั้งนี้ ทำให้เขาได้ประสบการณ์ชีวิตมาเขียนเรื่องสั้นและนวนิยายในช่วงเวลาต่อมาหลายเรื่อง

เมื่อเดินทางกลับมาถึงเมืองไทย เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้กลับมาเข้าสู่วงการหนังสืออีกครั้งหนึ่ง โดยเข้าทำงานพร้อมกับอิศรา วัฒนกุล ที่หนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิ ของ สนิท เจริญรัฐ² ซึ่งแยกตัวออกมาจากหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษ - ประชามิตร หนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิเมื่อหลังเดือนพฤษภาคมที่เห็นชาวสงคราม สำนักงานอยู่ที่ถนนจักรเพชร

¹ "นักชม เสนีย์ เสาวพงศ์ ที่ย่างกุ้ง ผมอยากกลับมาเขียนนวนิยายอีก "

เจียงसानพุกหยอกฟ้า มีสว่างวงศ์ กรีนตร เป็นบรรณาธิการ เสนีย์ เสาวพงศ์
ทำหน้าที่แปลข่าวต่างประเทศได้รับเงินเดือน 50 บาท นอกจากแปลข่าวต่างประเทศ
แล้ว เขายังได้ใช้เวลาว่างเขียนเรื่องสั้นลงหน้ากลาง ของสุวรรณภูมิฉบับวันอาทิตย์
ซึ่งอิศรา อมันตกุล เป็นผู้ควบคุมฉบับนี้เอง โดยใช้นามปากกา "สุจิต พรหมจรรยา"
ทำให้ได้เขียนของสุวรรณภูมิใช้นามปากกาสกุล "พรหมจรรยา" ตามอีกสองคน คือ
ทองเทียม เสมรสุต ใช้นามปากกา "สวิง พรหมจรรยา" และเจริญ อิศรางกูร ณ
อยุธยา ใช้นามปากกา "จักรกฤษณ์ พรหมจรรยา" แทนนามปากกา "สุจิต พรหมจรรยา"
ไม่เป็นที่รู้จักกันเท่าไรนัก จนกระทั่งเมื่อเขียนเรื่องสั้น "เคื่อนคกในทะเลจีน" ซึ่งเป็น
เรื่องต่อท้ายจากการเดินทางจากญี่ปุ่นมาไทย เขาจึงเปลี่ยนมาใช้นามปากกาใหม่ คือ
"เสนีย์ เสาวพงศ์" และใช้นามปากกาที่แต่งนวนิยายเรื่องแรกชื่อ "ชัยชนะของคนแพ้"
นับตั้งแต่บัดนั้น นามปากกา "เสนีย์ เสาวพงศ์" ก็เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายใน
วงการนักอ่านนวนิยาย จึงใช้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน จนผู้อ่านบางคนคิดว่าเป็นชื่อจริง
ของผู้แต่ง/ได้เล่าว่า "คราวหนึ่งผมไปร่วมประชุมสมาคมภาษาและหนังสือ งานนั้น
คุณหมอบเขาจะแนะนำชื่อจริง คนงกกันอยู่ไม่น้อยเพราะไม่รู้จัก จนรู้จักนามปากกา
นั้นแหละจึงร้องอ้อ บ่อยไปกับทุกคนเขาเรียกนามปากกาเป็นชื่อจริง จนไม่รู้ว่าเป็น
จริง ๆ นั้นเป็นอย่างไร" สำหรับที่มาของนามปากกา "เสนีย์ เสาวพงศ์" นั้น
ทองเทียม เสมรสุต เพื่อนนักหนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิรุ่นเดียวกันกล่าวว่า "นามปากกา
มาจากนามสกุลและชื่อของผู้หญิงคนหนึ่งที่คุณรัก"² เสนีย์ เสาวพงศ์ ทำงานอยู่กับ

¹ ฝัน (นามแฝง) "เสนีย์ เสาวพงศ์ คุยถึงเรื่องเก่า ๆ" บางกอกกรีกเตอร์
120 : 142 - 143 ตุลาคม 2524

² ทองเทียม เสมรสุต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ปรึกษา บัญฑาวชิโรภาส เป็นผู้
สัมภาษณ์ ที่สำนักงานหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่
29 สิงหาคม พ.ศ. 2526

หนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิได้ไม่นาน พอถึงปลายปี พ.ศ. 2484 กองทัพญี่ปุ่นบุกเข้าประเทศไทย หนังสือพิมพ์ถูกจำกัดเสรีภาพในการเสนอข่าว โดยเฉพาะข่าวต่างประเทศ ถูกตรวจสอบอย่างเข้มงวด การเสนอข่าวจึงมีที่มาจากแถลงข่าวของญี่ปุ่นฝ่ายเดียว ทำให้ไม่มีทางรู้ความเป็นจริงของเหตุการณ์ ด้วยเหตุนี้ เสนีย์ เสาวพงศ์ ซึ่งรับผิดชอบงานข่าวต่างประเทศ เกิดความสนใจอยากรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกิจการต่างประเทศ จึงคิดสมัครเข้าทำงานในกระทรวงการต่างประเทศ¹ เขาเล่าถึงสาเหตุที่เขาเข้ารับราชการกระทรวงการต่างประเทศว่าเป็นเพราะ "ผมรู้สึกว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีอะไรลึกลับกว่าที่เป็นข่าว และระหว่างสงครามมีการเซ็นเซอร์ข่าว ทำให้หนังสือพิมพ์ข่าวด้านเดียวทำให้คิดว่าถ้าอยากรู้เรื่องดี เข้าใจอะไรได้ดี ต้องเข้าทำงานกระทรวงต่างประเทศ"¹

จากการเข้าไปทำงานในกระทรวงการต่างประเทศนี้เองที่ทำให้วิถีชีวิตของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ต้องเปลี่ยนจากนักหนังสือพิมพ์ไปเป็นนักการทูตและนักเขียนในเวลาต่อมา

รับราชการกระทรวงการต่างประเทศ

เสนีย์ เสาวพงศ์ เริ่มตนเข้ารับราชการที่กระทรวงการต่างประเทศด้วยการสมัครเข้าฝึกหัดราชการในแผนกสารบรรณ กองกลาง เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2485 หลังจากผ่านการสอบประวัติส่วนตัวแล้ว ได้เข้าฝึกงานตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2485 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2486 เป็นเวลาสองเดือน โดยช่วยงานร่างหนังสือ การแปลหนังสือและบางครั้งก็ช่วยงานแผนกโทรเลขด้วย หัวหน้ากองพิจารณาเห็นว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยดีตลอดมา จึงบรรจุให้

¹กิริยากร ภูพังกโณบลย์ "นักการทูตและนักเขียน เสนีย์ เสาวพงศ์"

ทำงานในตำแหน่งลูกจ้างชั่วคราว แผนกนักเรียนไทยในต่างประเทศ ได้รับเงินเดือน 30 บาท

ในระหว่างที่ทำงานอยู่แผนกนักเรียนไทยในต่างประเทศนั้น เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้รับคำเชิญชวนจาก อิศรา อมันตกุล ให้เขียนเรื่องยาวต่อจากนวนิยายเรื่องนักบุญกษัตริย์ของเขา เพราะเห็นว่า เสนีย์ เสาวพงศ์ เคยมีผลงานเรื่องสั้นก่อนหน้านี้หลายเรื่องแล้ว เสนีย์ เสาวพงศ์ จึงทำหนังสือขออนุญาตจากหลวงวิจิตรวาทการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เพื่อเขียนเรื่องลงหนังสือพิมพ์ ดังนั้นนวนิยายเรื่องแรก คือ ชัยชนะของกนแท้ จึงลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิ เมื่อ พ.ศ. 2486 เคยมีผู้ถามถึงผลกระทบจากการเขียนนวนิยายที่ต่อต้านที่การงานในฐานะข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ เสนีย์ เสาวพงศ์ ตอบว่า

ไม่กระทบกระเทือน เมื่อผมเข้ากระทรวงการต่างประเทศนั้น ระเบียบมีอยู่ว่าข้าราชการจะต้องได้รับอนุญาตก่อน จึงจะเขียนหนังสือลงหนังสือพิมพ์ได้ ผมก็ขออนุญาตเจ้านามปากกาที่ไซควย ซึ่งรัฐมนตรีขณะนั้นก็อนุญาต จึงเป็นการทำตามระเบียบอย่างถูกต้อง การเขียนเรื่องประเภทนวนิยายนั้น ในวงการของกระทรวงการต่างประเทศไม่มีใครสนใจนัก คงจะเป็นเพราะเรื่องทำนองนี้ไม่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศก็เป็นได้ และผมก็ไม่เคยถูกห้ามไม่ให้เขียนแต่อย่างใด ผมก็มีความสุขกับการเขียนหนังสือ ต่างหากจากอีกด้านหนึ่งของชีวิตราชการ¹

ต่อมาในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2486 กระทรวงการต่างประเทศเปิดรับสมัครสอบวิชาข้าราชการพลเรือนชั้นตรี เสนีย์ เสาวพงศ์ จึงสมัครสอบและสอบได้เป็นข้าราชการสามัญชั้นตรี บรรจุในตำแหน่งนายเวร สังกัดสำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี ได้รับ

¹ "นักพบ เสนีย์ เสาวพงศ์ ที่ย่างกุ้ง 'ผมอยากกลับมาเขียนนิยายอีก'"

เงินเดือน 80 บาท¹ ตั้งแต่วันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 ขณะมีอายุได้ 25 ปี 11 เดือน 23 วัน²

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อ พ.ศ. 2488 เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้ไปช่วยงานเสรีไทยที่สำนักงานร่วมมือสัมพันธมิตร โดยได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ดูแลนายทหารอังกฤษสองคนชื่อ พลจัตวา วี.เอช.เจคส์ และพันตรีทอม ฮอบบี้ จากหน่วย Force 136 ซึ่งเขามาร่วมปฏิบัติงานกับเสรีไทยในกรุงเทพฯ เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เล่าประสบการณ์ชีวิตการทำงานของเสรีไทยในคอนนั้นว่า

พวกเราซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 4 คน คือ คัมภีร์จิต อินทชาติ สละ ศิวรักษ์ สวัสดิ์ เอกอุณ และผมได้เริ่มงานกันตั้งแต่รับนายทหารอังกฤษทั้งสองคนที่เล็ดลอดเข้ามาประจำทำงานร่วมมือกับขบวนการเสรีไทยในกรุงเทพฯ งานของเราเกี่ยวกับการดูแลการกินอยู่ และรักษาความปลอดภัยให้แก่ นายทหารอังกฤษและเสรีไทยสายอังกฤษที่มาอยู่เป็นประจำหนึ่งหรือสองคน...งานที่เสรีไทยสายอังกฤษทำคือการติดต่อทางวิทยุระหว่างหน่วย 136 ในกรุงเทพฯ กับสำนักงานใหญ่ของเขาในอินเดียเกี่ยวกับการเช่ารหัส ถอดรหัส พร้อมทั้งการรับและส่งข่าวเหล่านั้นด้วยรหัสทางวิทยุ นายทหารเสรีไทยเหล่านี้มีชื่อเป็นรหัสแต่ก็เป็นภาษาไทย ซึ่งพวกเราไม่มีหน้าที่ไปตามว่าชื่อจริงเขาชื่ออะไร มาทราบเอาภายหลังเมื่อสงครามยุติลงแล้ว³

¹กระทรวงการต่างประเทศ สมุดประวัติประจำตัวข้าราชการของนายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ หน้า 10

²ดู หน้า 1

³ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ "เมื่อ Force 136 มาอยู่ในธรรมศาสตร์" โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) ใน ธรรมศาสตร์ 49 หน้า 63 - 66

ต่อมาใน พ.ศ. 2490 ประเทศไทยได้เริ่มฟื้นฟูความสัมพันธ์กับประเทศสหภาพโซเวียตอีกครั้งหนึ่ง ด้วยการจัดตั้งสถานทูตไทยประจำกรุงมอสโก เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้รับคำสั่งให้เดินทางไปประจำสถานทูตไทย ณ กรุงมอสโก ในตำแหน่งนายเวร พร้อมกับเพื่อนข้าราชการกระทรวงเดียวกันอีกสองคนคือ สุภา ศิริมานนท์ และสีสวาสดี บัณเฑาะว์ นับเป็นการเริ่มต้นชีวิตนักการทูตในต่างประเทศเป็นครั้งแรก

หลังจากนั้นเป็นต้นมา เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เดินทางไปประจำสถานทูตไทยในต่างประเทศหลายแห่ง ตลอดระยะเวลา 34 ปี ของการรับราชการกระทรวงการต่างประเทศต้องไปประจำอยู่ต่างประเทศมากกว่าทำงานอยู่ในเมืองไทย ถึงรายละเอียดการรับราชการและการเลื่อนตำแหน่งหน้าที่ในสมุทปริวรรตข้าราชการ ดังนี้

3 กรกฎาคม 2487	นายเวรสำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี
28 กุมภาพันธ์ 2490	นายเวรประจำสถานทูตไทย ณ กรุงมอสโก ประจำประเทศสหภาพโซเวียต
21 เมษายน 2493	เลื่อนชั้นเป็นข้าราชการชั้นโท
30 ตุลาคม 2493	หัวหน้าแผนกการศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรม กองการสังคม กรมสหประชาชาติ
4 กรกฎาคม 2495	หัวหน้าแผนกสังคมและมนุษย์สงเคราะห์ กองการสังคม กรมสหประชาชาติ
2 กุมภาพันธ์ 2497	หัวหน้าแผนกสังคมและกรรมกร กองการสังคม กรมสหประชาชาติ
30 มีนาคม 2498	เลขานุการโท สถานอัครราชทูต ณ กรุงบัวโนสไอเรส ประเทศอาร์เจนตินา
13 พฤษภาคม 2503	เลขานุการโท ประจำกองกฎหมาย กรมสนธิสัญญา และกฎหมาย
1 ธันวาคม 2504	เลื่อนชั้นเป็นข้าราชการพลเรือนชั้นเอก และดำรง ตำแหน่งเลขานุการเอก ประจำสำนักงานปลัดกระทรวง

- 29 ธันวาคม 2504 หัวหน้ากองยุโรปและอเมริกา กรมการเมือง
 6 กันยายน 2505 เลขาธิการโท (ชั้น 1) สถานเอกอัครราชทูต
 ณ กรุงเคลลี ประเทศอินเดีย
 1 ตุลาคม 2508 เลขาธิการเอก ประจำสำนักงานปลัดกระทรวง
 25 มกราคม 2509 หัวหน้ากองการประมุขระหว่างประเทศ
 กรมองค์การระหว่างประเทศ
 7 มิถุนายน 2511 เลขาธิการเอก สถานเอกอัครราชทูต
 ณ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย
 2 ตุลาคม 2515 เลื่อนชั้นเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญชั้นพิเศษ
 13 มกราคม 2516 ที่ปรึกษาประจำสถานเอกอัครราชทูต
 ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ
 4 พฤศจิกายน 2518 เอกอัครราชทูตวิสามัญ ผู้มีอำนาจเต็ม
 ประจำประเทศสังคมนิยมเชโกสโลวาเกีย
 30 ธันวาคม 2519 เอกอัครราชทูตวิสามัญ ผู้มีอำนาจเต็มประจำ
 สาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า¹

ระหว่างรับราชการในกระทรวงการต่างประเทศ เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้รับ
 เลื่อนเป็นเลขาธิการสโสรสรายุภรณ์ ซึ่งเป็นสโสรของข้าราชการกระทรวงการ
 ต่างประเทศ และเป็นบรรณาธิการของหนังสือ "สรายุภรณ์" อันเป็นหนังสือรายปีของ
 สโสรดังกล่าวหลายสมัย

เสนีย์ เสาวพงศ์ ออกจากราชการ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2521
 เพราะเกษียณอายุราชการ ขณะเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญ ระดับ 10 จากการปฏิบัติ

¹กระทรวงการต่างประเทศ สมุดประวัติประจำตัวข้าราชการของนายศักดิ์ชัย
บำรุงพงศ์ หน้า 10 - 24

หน้าที่ถวายความเชื่อสัจสุจริตตลอดมาและเคยดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ดังกล่าวมาข้างต้น จึงได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นประถมาภรณ์ช้างเผือก ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญ

บุคลิกภาพและอุปนิสัย

เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้บันทึกข้อมูลในแบบบันทึกประวัติของข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศมีรายละเอียดตอนหนึ่งเกี่ยวกับรูปร่างของเขาดังนี้

ส่วนสูง 170 ซม.

น้ำหนัก 52 กก.

สีผม ดำ

สีตา ดำ

ผิว ดำแดง

ลักษณะใบหน้า ยาว¹

เครือพันธ์ บำรุงพงศ์ ภรรยาคู่ชีวิตของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เล่าถึงความหลังตอนที่ใคร่จักกันเขาเป็นครั้งแรกว่า "ตอนนั้นฉันเป็นนายไปสืบพยานที่บ้านคุณสนิท เจริญรัฐ ซึ่งเป็นนักหนังสือพิมพ์อาวุโส คุณศักดิ์ชัย พักอยู่ที่นั่น วันนั้นบังเอิญคุณศักดิ์ชัยไม่สบายเลยพักอยู่กับบ้าน ตอนนั้นคุณศักดิ์ชัยดม ก็นมแบบนั้นมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว"²

ทองเทม เสมรสุต เพื่อนสนิทคนหนึ่งของเขาให้ความเห็นเกี่ยวกับอุปนิสัยของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ว่า

¹กระทรวงการต่างประเทศ บันทึกประวัติของนายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ หน้า 1

²พิมพ์สี (นามแฝง) "คุยกับภรรยาเอกอัครราชทูตคุณเครือพันธ์ บำรุงพงศ์"

เขาเป็นคนมีเสน่ห์ ใคร ๆ ก็ชอบ ไม่ว่าคนรุ่นเดียวกันหรือคนรุ่นหลัง
ไม่เป็นพิษเป็นภัยกับใคร ไม่เอาใจเอาเปรียบใคร ไม่เห็นแก่ตัว มีความ
เห็นอกเห็นใจเพื่อน ผมไม่เคยเห็นศักดิ์ศรีแสดงความโกรธหรือไปใช้คำหยาบ
กับใครเลย ศักดิ์ศรีชอบอ่านหนังสือและรอบคอบ อ่านแล้วนำมาแลกเปลี่ยน
ความเห็นกัน เขาเป็นคนสันโดษมีชีวิตเรียบง่าย สังเกตได้จากการรับ
ประทานอาหาร ใครจะทำอะไรให้กิน เขากินได้ทั้งนั้น ไม่มีการปรุงรส
ยิ่งเขาไปเมืองนอกเอาข้อคิดของพวกฝรั่งมาใช้ ฝรั่งบอกว่าถ้าเผื่อทาน
อาหารแล้วไปปรุงแต่งพอกวัวจะโกรธปาก ถนอม อัครเศรณี ถึงกับบอกว่า
เหมเขาอยากจะทำตัวให้ได้อย่าง เสนีย์ เสาวพงศ์ เหลือเกิน¹

นลินินทร แห่งหนังสือพิมพ์มติชน เขียนถึงความเป็นคนมั่นคงเสมอต้นเสมอ
ปลายของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ว่า

ด้วยบุคลิกมั่นคง ไม่เคยเปลี่ยน สุภาพ พุฒเบา ๆ ชาติทุกถ้อยคำ
ถ่อมตนในขณะที่มีความรู้กว้างขวาง อ่อนโยนในขณะที่ดวงตาฉายแววเด็ด
เดี่ยวและมีความคิดที่เป็นสัจจะ ไม่เคยจำสลับ เครื่องแต่งกายแบบเรียบง่าย ๆ
สะอาด บ่งบอกถึงความสมถะและสันโดษ เมื่อสามสิบปีก่อนอย่างไรก็อย่าง
นั้น และไม่ว่าที่เวียงนา ลอนคอน ย่างกุ้ง กรุงเทพฯ หรือแม้แต่กลางทุ่ง
นาบางพลีอันเป็นแรงบันดาลใจให้เกิด "ปี่พาทย์" เสนีย์ เสาวพงศ์ ยังคง
เป็นคนเดิม จะมีเพิ่มมาก็แต่ความกร้านเกรงที่เหาะลงไปในอายุ²

¹ทองเต็ม เสมรสุต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ปรีชา ปัญญาวิโรภาส เป็นผู้
สัมภาษณ์ ที่สำนักงานหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่
29 สิงหาคม พ.ศ. 2526

²นลินินทร (นามแฝง) "หอมกลิ่นน้ำหมึก" มติชนรายวัน 3 พฤศจิกายน
2521 หน้า 10

ประกาศ วัชรภรณ์ ทั้งสัญญาให้เขาว่า "เสนีย์ เสาวพงศ์ นักเขียนที่มีนามปากกาคุณักคิด" โดยอธิบายว่า "หลังแว่นตาของเขามีประกายอันสดใสอำไพ แม้เขาจะเป็นคนพุ่มนอย แต่ละคำแต่ละประโยคมีแง่คิดมากมาย ถ้าจะผูกแบบนักประพันธ์กวรจะเปรียบเทียบกับเขากล่าวอย่างนักปรัชญา เมื่อเราอ่านนวนิยายที่เขาแต่งเราก็จะได้ความจริงในข้อนี้"¹

นรา พฤตินันท์ เพื่อนร่วมอาชีพหนังสือพิมพ์คนหนึ่งของเขา กล่าวถึงความชื่นชมที่มีอารมณ์ขันของ เสณี เสาวพงศ์ ว่า "เขามีลักษณะเป็นผู้ใหญ่มากกว่าอีกรา อมัยกุล แม้เขาจะเป็นคนพุ่มนอย แต่ก็มีอารมณ์ขัน เวลากินเหล้าด้วยกัน เขาชอบฟังมากกว่าพูด แก่พอพูดอะไรออกมามักจะทำให้พวกเราหัวเราะกันเสมอ"²

นักหนังสือพิมพ์ในกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์มติชน เล่าเกี่ยวกับความเป็นกันเองไม่ถือตัวของ เสณี เสาวพงศ์ ว่า

พี่เสจะมาสำนักงานเพื่อส่งต้นฉบับเสียงของกาลเวลาโดยยื่นให้กับ บก.บห. หรือบางครั้งก็นั่งเขียนบนสำนักงานและเสพเสวนาเพื่อถ่ายทอดความคิดเห็นปฏิกษามักชนอันหึ่งปีต่อกันด้วยเรื่องราวต่าง ๆ เมื่อตะวันหลังเที่ยงไปแล้วไม่นานนัก ค้วยน้ำเสียงเนิบ ๆ มีอารมณ์ขันลึกและมองปัญหา รอบด้าน โดยเฉาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับกิจการต่างประเทศ เรามักจะได้ รับความรู้ความจริงเสมอ และจะนั่งอ่านหนังสือพิมพ์เสวนากันกระทั่งบ่ายคล้อยเกือบเย็นย่ำนั้นแหละ จึงจะเ็นลงบันไดโหนดเมล์กลับบ้านพระโชนง³

¹ประกาศ วัชรภรณ์ ชมรมนักเขียน โดย ป.วัชรภรณ์ (นามแฝง)
หน้า 449

²นรา พฤตินันท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ปรีชา ปัญญาวิโรภาส เป็นผู้สัมภาษณ์
ที่มิตรนาการิมพ์ 259/142 สุขุมวิท 71 กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ.
2526

³"กลเม็ดพี่เส" มติชนรายวัน 16 มกราคม 2523 หน้า 16

วิธีเขียนหนังสือ

โดยปกติมักประพันธ์ที่เริ่มตนเขียนงานใหม่ ๆ นั้น มักจะยึดบุคคลหรือหนังสือเป็นแบบอย่างในการเขียน สำหรับ เสนีย์ เสาวพงศ์ ไม่ได้ยึดใครเป็นแบบอย่าง นอกจากมีความสนใจในการเขียนหนังสือมาตั้งแต่ครั้งยังเป็นนักเรียน¹

เสนีย์ เสาวพงศ์ เล่าถึงที่มาของเรื่องซึ่งนำมาแต่งเป็นนวนิยายของตนว่า "เรื่องที่เขียนส่วนใหญ่มาจากประสบการณ์และมาจากจินตนาการบ้าง นักเขียนถ้าเขียนจากประสบการณ์อย่างเดียว เขียนไปจะหมด ใ้ปีอะไรใหม่ จะเป็นกิลปินได้ของรู้จักสร้างสรรค์ ใช้จินตนาการเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตทั้งหลายที่เราได้ประสบและเห็นมา"²

ส่วนช่วงเวลาที่ใช้สำหรับงานเขียนนวนิยายนั้น เสนีย์ เสาวพงศ์ เล่าว่า

ผมมักจะเขียนตอนเช้ามีด ตอนเช้ามาตีแล้วก็เขียนจนสว่าง ผมเขียนส่งสำนักพิมพ์เป็นตอน ๆ เขียนตอนนี้ยังไม่รู้ว่าตอนหน้าจะต่ออย่างไร จะให้ผมเขียนรวดเดียวจบ ผมก็เขียนไม่ได้ ฉะนั้นบางทีรู้สึกไม่สะดวกสบาย ใ้เหมือนนักเขียนฝรั่ง เขาจะเกลียดแล้วเกลียดอีก อย่างผมนี้เขียนเรื่องโคธชาไม่เหมือนอย่างคุณอุทิศฯ เขาเขียนสั้น เรื่องสั้นบางที่เขาเขียน 2 - 3 ชั่วโมงจบ แต่ผมกว่าจะเริ่มตนได้ก็พิถีพิถันหน่อย³

¹ประกาศ วัชรารภณ์ ขมรมนักเขียน โดย ป. วัชรารภณ์ (นามแฝง) หน้า 454

²กัราพร ภูงกัไผมูลย์ "นักการทูตและนักเขียน เสนีย์ เสาวพงศ์" ข่าวกรุง 4 : 90 - 95 มกราคม 2523

³นักทว เสนีย์ เสาวพงศ์ ที่ย่างกุ้ง 'ผมอยากกลับมาเขียนนิยายอีก' "โลกหนังสือ 11 : 44 - 53 สิงหาคม 2521

ในก้านวิธีแต่ง เขาจะวางโครงเรื่องก่อน แล้วจึงกำหนดชื่อเรื่อง บางครั้ง
ต้องรอชื่อเรื่องหลายวัน เพราะถือว่ามีความสำคัญมาก นวนิยายที่ เสนีย์ เสาวพงศ์
เขียนส่วนใหญ่มีกวาวยาวประมาณ 30 ตอน

หนังสือวรรณคดีที่ เสนีย์ เสาวพงศ์ ยึดเป็นหลักในการแต่งนวนิยายมีสองเล่ม
คือ เรื่องมหาเวสสันดรชาดก เป็นหนังสือที่ให้ความรู้ทางด้านความรู้ว่าวของภาษา
มีคำให้เลือกใช้ได้ตามความต้องการ และเรื่องนิทราเทพ เป็นหนังสือที่ประหยัคถ้อยคำ
สำนวน ใช้น้อย แต่ได้ความมาก¹ เขาอธิบายว่า

ในหนังสือเวสสันดรชาดกมีการใช้ถ้อยคำมากมายเหลือเกิน โดยเฉพาะ
คำคุณศัพท์บรรยายมีความหมายต่างกันไปนิด ๆ เราอาจจะเลือกคำมาใช้โดยดู
ว่าคำอย่างนั้นมันอยู่อย่างไรจึงมีความไพเราะ แต่จะได้เราเขียนยืดยาว
อย่างนั้นก็เขียนไม่ได้ เพราะแบบอย่างนั้นมันก็เหมาะสมกับเวสสันดร ที่นี้
ถ้าเราจะเขียนใหม่ โดยใช้สำนวนกระชับดุจนิทราเทพ ก็เป็นแบบที่ยังใช้
ได้ที่จะนำมาใช้ในนวนิยายหรือบทความ มันกระชับและกินความลึก นี่มิได้
หมายความว่าเราต้องลอกเลียนเขา²

อุดมการณ์ในงานประพันธ์

นักประพันธ์เป็นผู้มีอิทธิพลต่อผู้อ่านมาก ดังนั้นสิ่งที่นักเขียนควรตระหนักคือ
เขียนในสิ่งที่จะยกระดับจิตใจและความคิดของผู้อ่าน นักเขียนที่ปฏิเสธว่าตนไม่มีหน้าที่
รับผิดชอบต่อสังคม เพราะมีบุคคลอื่นทำหน้าที่นั้นอยู่แล้ว ควรเก็บผลงานของตนไว้อ่าน

¹ประกาศ วัชรภรณ์ ชมรมนักเขียน โดย ป. วัชรภรณ์ (นามแฝง) หน้า 455

²ผู้สื่อข่าวพิเศษ "การกลับมาของ เสนีย์ เสาวพงศ์" กुरुปริทัศน์ 3 :

คนเดียว เพราะงานเขียนที่พิมพ์เผยแพร่ต่อสาธารณะ ย่อมมีผลกระทบต่อความคิดและทัศนคติของผู้อ่านไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง นักเขียนที่ป้อนยาพิษให้กับผู้อ่านนั้น มีค่าไถ่ต่างไปจากพอลคาหนาลือคนที่ไม่มีผิดชอบต่อสินค้าที่ตนขายนั่นเอง¹

เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความรับผิดชอบของนักเขียนว่า "การเขียนหนังสือของนักประพันธ์ส่วนโน้นน่าจะทำให้เกิดความคิดเห็นคล้อยตามได้ เพราะฉะนั้นนักเขียนจึงควรรับผิดชอบต่อการสร้างสรรคสังคมด้วย"²

รุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชน ได้เขียนถึงความรับผิดชอบในการเขียนนวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์ ว่า

เสนีย์ เสาวพงศ์ เป็นนักอ่านระคับ "หนอน" ที่เดียว เขาอ่านหนังสือมากและหลายประเภท เวลาเขาเขียนหนังสือจะต้องมีหนังสือและข้อมูลต่าง ๆ เตรียมพร้อมสำหรับอ้างอิงและก่นคว้าเมื่อไม่แน่ใจ ดังนั้นงานเขียนของเขาจึงบริบูรณ์ด้วยเนื้อหาที่เป็นแก่นสาร ไม่โหล่งเหรง เล่นก่าอย่างนักเขียนบางคนชอบทำอยู่เสมอ เพื่อหลอกขายแก่นคยสารต่าง ๆ³

หลังจากที่ไปประจำสถานทูตไทย ณ กรุงมอสโกเป็นเวลา 3 ปี เสนีย์ เสาวพงศ์ ก็ได้เดินทางกลับมาร่วมกลุ่ม "ศิลปะเพื่อชีวิต" ของนักเขียนกลุ่มก้าวหน้า เขาทำหน้าที่เป็นนักวิจารณ์แบบเบิกนละวางรากฐานแนวทางศิลปะเพื่อชีวิตคนหนึ่งของไทย⁴

¹วิทยากร เจียงกุล "นักเขียนกับความรับผิดชอบต่อสังคม" ร่มจันทน์

2 : 20 - 22 ตุลาคม 2514

²ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ปรีชา ปัญญาภิโรภาส เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 318 ซอยพานิชฉนวนต์ สุขุมวิท 71 กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2526

³รุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชน "คำนำ" ใน หยกหนึ่งของกาลเวลา ไม่มีเลขหน้า

⁴เดวิดร จันธิมาธร หนอนหนังสือ หน้า 299 - 300

โดยในปี พ.ศ. 2495 เส็นีย์ เสาวพงศ์ ได้รับเชิญไปบรรยายเรื่อง "การประพันธ์กับสังคม" ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลังจากนั้นเขาได้เขียนหนังสือชื่อ "ศิลปะวรรณคดี" หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหากล่าวถึงเรื่องความหมายของวรรณคดี ความงามของชีวิตและความงามของศิลปะ ปรัชญาในวรรณคดี การสะท้อนชีวิตในวรรณคดีและอิทธิพลกับการประพันธ์ ต่อมา เส็นีย์ เสาวพงศ์ ได้เขียนบทความเรื่อง "จินตนิยมกับอัตถนิยม" บทความนี้ช่วยให้คำอธิบายความหมายและการคลี่คลายขยายตัวของจินตนิยม

(Romanticism) กับอัตถนิยม (Realism) ในวรรณคดีสากลอย่างมีระบบ และได้เสนอแนวทางการเขียนแบบอัตถนิยมแห่งสังคม (Social Realism) ให้พิจารณาอีกด้วย จากบทความดังกล่าวแสดงถึงจุดยืนในการสร้างสรรค์วรรณกรรมเพื่อชีวิตของเขาอย่างชัดเจน ดังปรากฏข้อความตอนหนึ่งในบทความว่า "ในทุกวันนี้ศิลปะเพื่อชีวิตเท่านั้นที่เป็นหลักยืนหยัดของศิลปินผู้รับใช้ประชาชนทั้งหลาย"¹

แรงบันดาลใจที่ทำให้ เส็นีย์ เสาวพงศ์ เป็นนักเขียนมุ่งสร้างสรรค์วรรณกรรมเพื่อคนส่วนใหญ่ของประเทศไทยมีสาเหตุมาจาก

ชีวิตของผมเติบโตในชนบท ได้มองเห็นพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองในสมัยนั้น ได้ทำตัวเป็นชนอีกชั้นหนึ่งที่แยกออกจากประชาชนธรรมดา ๆ อย่างเห็นได้ชัด ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองกับประชาชนทั่วไปนี้เอง ทำให้ผมต้องถามตัวเองเสมอว่า ทำไมถึงต้องเป็นเช่นนั้น สิ่งเหล่านี้ฝังใจผมมาตลอดจนถึงทุกวันนี้

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ "จินตนิยมกับอัตถนิยม" โดย เส็นีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) ใน พิพจน์หน้ากึ่งกลางของนักประพันธ์ หน้า 178

วันหนึ่งเป็นวันที่ประทับใจผมมากที่สุด ผมแต่งกายสุภาพมากในวันนั้น ผมเดินไปตามคันนาซึ่งสองข้างเต็มไปด้วยน้ำ เพราะระยะนั้นเป็นฤดูทำนา บังเอิญขณะเดียวกันก็มีชายชราซึ่งเป็นชาวนาในละแวกนั้นกับเด็กเล็ก ๆ คนหนึ่ง เดินมาสวนทางเดียวกับผม การประจันหน้าระหว่างคนที่มัวว้างทางกับสามวัยก็เกิดขึ้น แนนยอมของมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหลบลงข้างคันนา สิ่งที่ผมคาดไม่ถึงก็คือชวากับเด็กเล็ก ๆ คนนั้นหลบลงข้างคันนา เพื่อให้ผมเดินผ่านไปโดยไม่เปียกน้ำ เมื่อผมเดินผ่านไปแล้ว ก็ถูกคิดขึ้นมาว่า ชาวนาจน ๆ เช่นนี้เขาช่างมีจิตใจเสียสละที่สูงส่งกว่าผม ซึ่งใคร่ขอว่าได้รับการศึกษาและเป็นผู้ที่เจริญมาแล้วมากนัก นี่เป็นสิ่งที่ทำให้ผมคิดว่า ผมควรจะทำอะไรเพื่อคนจน ๆ เหล่านี้บ้างอย่างแน่นอน¹ .

นอกจากเหตุการณ์ประทับใจดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว ประสบการณ์ชีวิตในต่างแดนที่ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนทัศนคติทางวรรณกรรมกับชาวต่างชาติ มีผลทำให้จุดมุ่งหมายในการเขียนนวนิยายของ เสนีย์ เสาวพงศ์ เปลี่ยนไป เขาเล่าว่า

ผมพบชาวสเปนคนหนึ่ง แกเคยไปรบกับฝรั่งเศสในสงครามกลางเมืองสเปนมา แกมาเป็นล่ามสถานทูตอาร์เจนตินา แกถามผมว่าเป็นนักประพันธ์ประเภทไหน ผมบอกว่าเอ...ก็คงจะเป็นพวกอราลิสต์ (นักศีลธรรม) กระมัง แกก็บอกว่าอราลิสต์ก็ดีหรอกนะ ในงานที่เป็นผู้เชิดชูศีลธรรม แต่ว่ายังไม่ใช่ว่าท้าวหน้า ถ้าคิดอยู่แก้ปัญหาศีลธรรม ซึ่งเป็นค่านิยมของ

¹ กัศิชัย บำรุงพงศ์ การประจันกับสังคม บรรยาย ณ หอประชุม คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 22 มกราคม 2522 เวลา 18.00 - 20.00 น.

ณปัจจุบัน ก็จะอยู่แค่นี้ไม่ไปถึงไหน แล้วแกก็อธิบายให้ฟังถึงโซเชี่ยลลิสต์ (อัครนิยมแห่งสังคม) ถึงไครววารวรรณกรรมก็อะไร มีบทบาทอย่างไร ก่อนหน้าก็เขียนไปเรื่อย ไม่ได้คิดอะไรมาก¹

เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้ตั้งความหวังเกี่ยวกับการเขียนนวนิยายเรื่องใหญ่ ของตนว่า

ผมคิดมานานแล้วว่า จะเขียนเรื่องไทย ๆ เป็นเรื่องระยะที่กินรุ่นผมมา จนระยะเปลี่ยนการปกครอง สงครามโลก แล้วมาจบโบสถ์จอมพล ป. ก็ราว ๆ ปี 90 หรือบางทีอาจจะเลมมาถึงช่วง 14 ตุลาคมเลย คือจะพยายามให้เห็นภาพของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง แต่งานชิ้นนั้นมันยาก จะใช้เพียงแค่ความจำไม่พอ ต้องค้นคว้าหาข้อมูลอีกเยอะ ต้องให้มันมีสีสัน สมัยนั้นเขาร้องเพลงอะไรกัน และที่สำคัญทำไฉไลมือยังไม่ได้อีกก็อ ผมยังหาตัวละครมาใส่ไม่ได้มันต้องปีตัวละครยืนอยู่ตัวหนึ่ง อายุมากด้วย²

ด้วยความเป็นนักเขียนที่มีอุดมการณ์ในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรม และมีประสบการณ์เกี่ยวกับงานประพันธ์มาเป็นเวลานาน เสนีย์ เสาวพงศ์ จึงได้รับเชิญจากสถาบันการศึกษาหลายแห่งให้ไปบรรยายและอภิปรายทางวิชาการอยู่เป็นประจำ นอกจากนี้เขายังได้รับเกียรติในฐานะนักเขียนอาวุโสรวมเป็นคณะกรรมการตัดสินวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์) ของไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 - 2524 อีกด้วย

¹ "นักเขียน เสนีย์ เสาวพงศ์ ที่ย่างกุ้ง 'ผมอยากกลับมาเขียนนิยายอีก'" โลกหนังสือ 11 : 44 - 53 สิงหาคม 2521

² คุ้ม (นามแฝง) "เสนีย์ เสาวพงศ์ คุยถึงเรื่องเก่า ๆ" บางกอกกรี๊ดเคอร์ 120 : 142 - 143 ตุลาคม 2524

นามปากกา

"บุญส่ง บำรุงพงศ์"* ไซ้เขียนเรื่องสั้นและเรื่องแปลในระยะแรก ๆ
 "โบ๊ บ่างบ่อ" ไซ้เขียนคอลัมน์ "ศรีกรุงจารึก" "พื้นพื้น" ในหนังสือพิมพ์
 ศรีกรุง พ.ศ. 2480 - 2482 และเขียนคอลัมน์ "สมองใหม่" ในหนังสือนิกรวัน
 อาทิตย์ พ.ศ. 2489 หนังสือพิมพ์สยามสมัย พ.ศ. 2497

"สุจิต พรหมจรรยา" ไซ้เขียนเรื่องสั้นในระยะแรกที่ทำงานอยู่หนังสือพิมพ์
 ศรีกรุงและสุวรรณภูมิ

"เส็นย์ เสาวพงศ์" เป็นนามปากกาที่ไซ้มากที่สุด ไซ้เขียนเรื่องสั้น
 นวนิยาย สารคดี วิชาการ บทความ คอลัมน์และกลอนเปล่า

"กรสนัย โปธชาติ" เป็นนามปากกาที่แต่งเขียนเสียงภาษารัสเซีย ซึ่ง
 หมายถึง จตุรัสแดง (Red square) ไซ้เขียนเรื่องแปลและเรื่องสั้น

"กมนกานติ" และ "1222" ไซ้เขียนวิจารณ์ศิลปะวรรณคดีในหนังสือพิมพ์
 สยามสมัย

"วัลยา ศิลปวัลลภ" ไซ้เขียนวิจารณ์หนังสือในหนังสือพิมพ์สยามนิกร

ผลงาน

เส็นย์ เสาวพงศ์ เป็นนักประพันธ์ที่มีผลงานหลายประเภท ซึ่งอาจแบ่ง
 ออกได้ดังต่อไปนี้

ประเภทนวนิยาย มีจำนวน 9 เรื่อง เรียงตามลำดับเวลาที่แต่งและสถิติ
 การพิมพ์ของแต่ละเรื่อง ดังนี้

* เป็นชื่อเดิม ภายหลังเปลี่ยนเป็นศักดิ์ชัย เมื่อเข้าทำงานกระทรวงการ
 ทา่งประเทศ

1. ชัยชนะของคนแพ้ ลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ในหนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิ
พ.ศ. 2486
 - พิมพ์ครั้งที่ 1 สำนักพิมพ์คลังวิทยา พ.ศ. 2487
 - พิมพ์ครั้งที่ 2 สำนักพิมพ์โอเคียนสโตร์ พ.ศ. 2493
 - พิมพ์ครั้งที่ 3 ศูนย์หนังสือเชียงใหม่ พ.ศ. 2520
2. ไม่มีข่าวจากโตเกียว
 - พิมพ์ครั้งที่ 1 สำนักพิมพ์รวมสาส์น พ.ศ. 2488
 - พิมพ์ครั้งที่ 2 สำนักพิมพ์โอเคียนสโตร์ พ.ศ. 2493
3. ฟาแมนจู
 - พิมพ์ครั้งแรก โรงพิมพ์นิตยากร พ.ศ. 2488
4. ชีวิตนกวางตาย
 - พิมพ์ครั้งที่ 1 โรงพิมพ์นิตยากร พ.ศ. 2489
 - พิมพ์ครั้งที่ 2 สำนักพิมพ์คนวรรณกรรม พ.ศ. 2526
5. ความรักของวิลยา ลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ในสยามสมัยรายสัปดาห์
พ.ศ. 2495
 - พิมพ์ครั้งที่ 1 สำนักพิมพ์รวมสาส์น พ.ศ. 2496
 - พิมพ์ครั้งที่ 2 สำนักพิมพ์มิตรนรา พ.ศ. 2512
 - พิมพ์ครั้งที่ 3 ฝ่ายวิชาการ ส.ม.จ. พ.ศ. 2517
 - พิมพ์ครั้งที่ 4 แนวร่วมจุฬา พ.ศ. 2517
 - พิมพ์ครั้งที่ 5 ชมรมหนังสือมั่วแฉง พ.ศ. 2518
 - พิมพ์ครั้งที่ 6 สำนักพิมพ์หยาดฝน พ.ศ. 2521
 - พิมพ์ครั้งที่ 7 ศูนย์หนังสือเชียงใหม่ พ.ศ. 2525
6. ปีกาจ ลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ในสยามสมัยรายสัปดาห์ พ.ศ. 2496
 - พิมพ์ครั้งที่ 1 สำนักพิมพ์เกรียนทอง พ.ศ. 2500
 - พิมพ์ครั้งที่ 2 สำนักพิมพ์มิตรนรา พ.ศ. 2514

- พิมพ์ครั้งที่ 3 แนวร่วมนักศึกษาภาคเหนือ พ.ศ. 2517
 พิมพ์ครั้งที่ 4 ชมรมหนังสือบัวแดง พ.ศ. 2518
 พิมพ์ครั้งที่ 5 สำนักพิมพ์ยาคน พ.ศ. 2521
 พิมพ์ครั้งที่ 6 สำนักพิมพ์ดอกหญ้า พ.ศ. 2524
 พิมพ์ครั้งที่ 7 สำนักพิมพ์ดอกหญ้า พ.ศ. 2526

7. ไฟเย็น ลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ในสยามสมัยรายสัปดาห์ พ.ศ. 2504

- พิมพ์ครั้งที่ 1 สำนักพิมพ์เพื่อน พ.ศ. 2508
 พิมพ์ครั้งที่ 2 ชมรม "โคมทักษิณ" มข. พ.ศ. 2518
 พิมพ์ครั้งที่ 3 สำนักพิมพ์พันธ์ พ.ศ. 2523

8. บัวบานในอะเมซอน ลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ในหนังสือพิมพ์นิมิตร

พ.ศ. 2504

- พิมพ์ครั้งที่ 1 ประมวลการพิมพ์ พ.ศ. 2511
 พิมพ์ครั้งที่ 2 สำนักพิมพ์ฟ้าสีโก พ.ศ. 2522

9. คนก็ศรือยุษยา ลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ในมติชนสุดสัปดาห์ ตั้งแต่ 24 สิงหาคม 2523 ถึง 2 พฤษภาคม 2524

พิมพ์รวมเล่มเป็นครั้งแรก สำนักพิมพ์มติชน พ.ศ. 2525

ประเภทเรื่องสั้น

เรื่องสั้นโพ้นทะเล เป็นหนังสือรวมเรื่องสั้นที่นำจากต่างประเทศ จำนวน 20 เรื่อง นอกจากนี้ยังมีเรื่องสั้นอื่น ๆ อีก ได้แก่ นักโทษประหาร เคือนตก ในทะเลจีน นักดนตรีแห่งทวารวดี ที่ชายฝั่งนอร์มังดี ถนนไปปรากฏ ทาวคัน แชนดิน รอยแผลเป็น หมองปรังไม้สั้นคนดี ตื่นหนาหน้าบาง หมอผีหมอกาลิ นุรุไปรษณีย์ ข้าวแกงจานเดียว ทานตะวัน คนโยเดีย

ประเภทสารคดี

เจ็ดแผ่นดิน สารคดีท่องเที่ยวยุโรป 7 ประเทศ ได้แก่ สวีตเซอร์แลนด์ ฝรั่งเศส อังกฤษ สวีเดน ฟินแลนด์ เยอรมัน และโปแลนด์ เขียนลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ในหนังสือพิมพ์สยามสมัย พ.ศ. 2494 พิมพ์รวมเล่มโดยสำนักพิมพ์บางกอกวิทยาคาร พ.ศ. 2495

ประเภทเรื่องแปล

1. สตาลิน หนังสือชีวประวัติผู้นำชาวรัสเซีย แปลจากเรื่อง Stalin ของสตีเฟน เกรแฮม (Stephen Graham) นักเขียนชาวอังกฤษ พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรณาการ พ.ศ. 2481
2. วาระสุดท้ายของเซวัสโตโพล แปลจาก THE LAST DAYS OF SEVASTOPOL ของ โบริส วอยเตคอฟ (Boris Voyetekhov) นักเขียนชาวรัสเซีย เป็นเรื่องของการสู้รบป้องกันเมืองเซวัสโตโพลของกองทัพและประชาชนโซเวียตที่กองทัพอากาศระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง แปลลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ในหนังสือพิมพ์ปิยะมิตร พ.ศ. 2494
 - พิมพ์ครั้งที่ 1 สำนักพิมพ์บางกอกวิทยาคาร พ.ศ. 2494
 - พิมพ์ครั้งที่ 2 ชมรมหนังสือศึกษา พ.ศ. 2518
 - พิมพ์ครั้งที่ 3 สำนักพิมพ์พชรพันธ์ พ.ศ. 2523
3. เรื่องสั้นจำนวน 5 เรื่อง แปลจากหนังสือรวมเรื่องสั้นชื่อ We Are Soviet People ของ โบริส โปเลวอย (Boris Polevoi) นักเขียนโซเวียตซึ่งได้รับรางวัลสตาลิน ประเภทวรรณคดีประจำปี ค.ศ. 1948 ได้แก่

ดินกำมือเดียว แปลจาก A HANDFUL OF EARTH

วาระสุดท้ายของคูซมิน แปลจาก THE LAST DAY OF
MATAEI KUZMIN

มาเรีย แปลจาก MARIA

บนริมฝั่งแม่น้ำโวลกา แปลจาก ON THE BANK OF THE VOLGA

เกลอแก้ว แปลจาก FRIENDS

ประเภทบทความทางวรรณกรรม

จินตนิยมและอัตถนิยม

อภิปรายปัญหาทางวาทวิทยา

ประเภทวิชาการและแบบเรียน

1. ศิลปะวรรณคดี สำนักพิมพ์โอเคียนสโตร์ พ.ศ. 2495
2. หนังสืออ่านเพิ่มเติมสังคมศึกษา ประโยชน์ขมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2511 เรื่องเที่ยวรอบโลก แต่งร่วมกับ หม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร ตอนเที่ยวลาตินอเมริกา โคลัมเบีย เวเนซุเอลา ไกยานา กิอานาเนเชอร์แลนด์ กิอานาฝรั่งเศส เอกวาดอร์ เปรู ชิลี
3. หนังสืออ่านเพิ่มเติมสังคมศึกษา ประโยชน์ขมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2512 เรื่องเที่ยวรอบโลก แต่งร่วมกับหม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร ตอนเที่ยวลาตินอเมริกา บราซิล โบลิเวีย ปารากวัย อาร์เจนตินา อุรุกวัย
4. หนังสืออ่านเพิ่มเติมสังคมศึกษา ประโยชน์ขมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2511 เรื่องเที่ยวรอบโลก แต่งร่วมกับ ชูลีรี จามรมาน ตอนเที่ยวลาตินอเมริกา กลุ่มประเทศเม็กซิโก กลุ่มประเทศอเมริกากลาง คินแดนในแถบทะเลแคริบเบียน

ประเภทคอลัมน์

- "ศรีกรุงจารึก" และ "ที่นั่น" คอลัมน์ที่นำเอาเหตุการณ์ที่ไปพบเห็นมาเขียน พิมพ์ในหนังสือพิมพ์ศรีกรุง พ.ศ. 2480 - 2482
- "ส่องใหม่" คอลัมน์ที่เขียนขัดแย้งกับความคิดเก่า ๆ ในสมัยนั้น พิมพ์ในหนังสือพิมพ์นิกรวันอาทิตย์ พ.ศ. 2489 และหนังสือพิมพ์สยามสมัย พ.ศ. 2497

- "พยับหมอก" คอลัมน์ประจำเขียนในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ พ.ศ. 2508
- "หยดหนึ่งของกาลเวลา" คอลัมน์ประจำเขียนในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ พ.ศ. 2510 - 2511 ต่อมาพิมพ์รวมเล่มโดยศูนย์หนังสือเชียงใหม่ พ.ศ. 2521
- "โลกใต้อาณาเรา" เขียนลงในนิตยสารเคลมส์วันจันทร์
- "ใบปลิวเดือน" เขียนลงในวารสารจตุรัส
- "เสียงของกาลเวลา" เขียนลงในหนังสือพิมพ์มติชน ประจำทุกวันจันทร์ ตั้งแต่วันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2522 ถึงวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2523
- "เสนีย์ เสาวพงศ์" เขียนลงในหนังสือพิมพ์มติชน ประจำทุกวันจันทร์ ตั้งแต่วันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2524 เป็นคอลัมน์วิเคราะห์ข่าวทางประเทศ เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม บางครั้งเขียนเป็นกลอนเปล่า

ประเภทบทเพลง

เพลงโคมในทางแคน ประพันธ์ให้นักเรียนไทยในอังกฤษ ขณะเป็นที่ปรึกษาประจำสถานทูต กรุงลอนดอน

ประเภทปาฐกถาและการอภิปราย

- "การประพันธ์กับสังคม" บรรยาย ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2495
- "ศิลปะการประพันธ์ในทัศนะของ เสนีย์ เสาวพงศ์" บรรยาย ณ หอเรียนตึกไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2522
- "การประพันธ์กับสังคม" บรรยาย ณ หอประชุมคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2522
- "วรรณกรรมแนวอัตถินิยม" บรรยายที่หอประชุมคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2522

"วรรณกรรมกับการเมือง" อภิปรายที่สมาคมนักหนังสือพิมพ์ วันที่ 1
มีนาคม พ.ศ. 2523

"วรรณกรรมกับการเมือง" อภิปรายที่หอประชุมโรงพยาบาลสงฆ์ วันที่
31 มีนาคม พ.ศ. 2523

ชีวิตสมรสและครอบครัว

เสนีย์ เสาวพงศ์ เข้าพิธีสมรสกับนางสาวเครือพันธ์ ปทุมรส เมื่อ
วันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2496 ที่บ้านเลขที่ 35 ซอยอารี สุขุมวิท 26 กรุงเทพมหานคร มีบุตรและธิดา รวม 4 คน ได้แก่

1. นางสาวศราพัทธ์ บำรุงพงศ์
2. นายชัยพันธ์ บำรุงพงศ์
3. นางสาวศรัณยา บำรุงพงศ์
4. นายกฤทธิพันธ์ บำรุงพงศ์¹

ปัจจุบัน เสนีย์ เสาวพงศ์ ทำนักรู้ที่บ้านเลขที่ 318 ซอยพานิชยอนันต์
สุขุมวิท 71 กรุงเทพมหานคร เขายังคงมีผลงานส่งไปลงเป็นประจำที่หนังสือพิมพ์
มติชน และเขียนบทความทางวรรณกรรมให้กับนิตยสารถนนหนังสือ

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ปรีชา บัญญัติโรภาส เป็นผู้
สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 318 ซอยพานิชยอนันต์ สุขุมวิท 71 กรุงเทพมหานคร เมื่อ
วันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2526

วิเคราะห์นวนิยายของเสมีร์ เสาวพงศ์

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับแนวทางการศึกษานวนิยาย

ในการศึกษาวิเคราะห์นวนิยาย ผู้ศึกษาคควรจะได้พิจารณาองค์ประกอบของนวนิยายโดยศึกษาหลักเกณฑ์การวิเคราะห์นวนิยาย ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้รวบรวมความรู้เกี่ยวกับแนวทางการศึกษานวนิยายจากผู้ที่ทรงคุณวุฒิที่ได้เสนอแนะไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังต่อไปนี้ คือ

วอลเทอร์ เจ. เดอ มอร์ดวังก์¹ (Walter J. De Morduant) ได้เสนอแนวทางในการศึกษานวนิยายไว้ว่า ผู้ศึกษาอาจพิจารณาได้โดยการตอบคำถามตามหัวข้อต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

1. โครงเรื่องและโครงสร้าง (Plot and Structure)

1.1 นวนิยายเรื่องนี้มีบทนำเรื่องหรือไม่ ถ้ามี บทนำเรื่องนั้นมีจุดมุ่งหมายอะไร และบทนำเรื่องนั้นมีบทบาทในการนำผู้อ่านเข้าสู่เนื้อเรื่องอย่างไร

1.2 ผู้แต่งใช้กลวิธีการเล่าเรื่องย้อนหลัง หรือมีเนื้อเรื่องย่อยซ่อนอยู่ในเรื่องหรือไม่ ถ้ามี ให้อธิบายถึงกลวิธีที่ผู้แต่งซ่อนเรื่องเข้าด้วยกัน และเรื่องราวเหล่านั้นประสมประสานกันอย่างไร

1.3 อธิบายถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ว่า เหตุการณ์หรือสถานการณ์ใดเป็นจุดเริ่มต้นของเรื่อง และทำให้เรื่องดำเนินไป

1.4 ผู้แต่งใช้กลวิธีอย่างไร จึงทำให้ผู้อ่านเกิดความสนใจใคร่รู้

1.5 ฉากใดเป็นฉากที่สำคัญที่สุด

¹ Walter J. De Morduant. A Writer's Guide to Literature.

1.6 ให้อธิบายถึงความขัดแย้งต่าง ๆ ในเรื่อง และผู้แต่งใช้ความขัดแย้งนั้นในการสร้างตัวละครอย่างไร

2. กลวิธีในการเล่าเรื่อง (Point of View)

2.1 ให้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีในการเล่าเรื่องกับโครงเรื่อง

2.2 นวนิยายเรื่องนี้ผู้แต่งได้ใช้กลวิธีเล่าเรื่องโดยการใช้นิทานที่หนึ่งเป็น ผู้เล่าเรื่องหรือไม่ ถ้าใช่ผู้เล่านั้นมีบทบาทสำคัญในเรื่องราวตอนใด

2.3 นวนิยายเรื่องนี้ผู้แต่งใช้กลวิธีในการเล่าเรื่องโดยการใช้นิทานที่สาม เป็นผู้เล่าเรื่องมากน้อยเพียงใด และใช้ได้อย่างเหมาะสมหรือไม่อย่างไร

2.4 ผู้แต่งใช้กลวิธีในการบรรยายแบบผู้บรรยายรู้แจ้งหมดทุกประการ หรือไม่ และใช้พรรณานุกูลสภาพของตัวละครได้แจ่มแจ้งชัดเจนเพียงใด อธิบายพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ

2.5 ผู้แต่งใช้กลวิธีแบบกระแสดิจประหวัดในการแต่งบ้างหรือไม่ ถ้าใช่ ผู้แต่งมีจุดมุ่งหมายอย่างไร

3. แก่นเรื่องและจุดมุ่งหมาย (Theme and Purpose)

3.1 ให้อธิบายถึงประสบการณ์ที่สำคัญในชีวิตมนุษย์ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้พร้อมทั้งอธิบายว่าตัวละครของเรื่องได้แก้ปัญหาชีวิตของเขาอย่างไร

3.2 ผู้แต่งได้เสนอแก่นเรื่องได้แจ่มแจ้งชัดเจนหรือไม่

3.3 ให้อธิบายถึงจุดมุ่งหมาย ปรัชญา หรือทัศนคติของผู้เขียนที่มีต่อชีวิต

4. การสร้างตัวละคร (Characterization)

4.1 ตัวละครใดมีบทบาทสำคัญต่อแก่นเรื่อง อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครนั้นกับแก่นเรื่อง

4.2 ตัวละครต่าง ๆ มีลักษณะเด่นชัดเพียงใด ตัวละครเหล่านั้นเป็นตัวแทนของชนชั้นใดหรือไม่ ถ้าเป็น ให้อธิบายถึงลักษณะเด่นของเขาซึ่งแตกต่างจากลักษณะโดยทั่วไป

4.3 อะไรคือคุณลักษณะที่สำคัญของตัวละครสำคัญ ซึ่งส่งผลให้เรื่องดำเนินไปสู่จุดสุดยอด (Climax)

4.4 ให้อธิบายถึงความสัมพันธ์ที่สำคัญ ๆ ระหว่างตัวละคร

4.5 ให้อธิบายถึงคุณลักษณะพิเศษของตัวละครสำคัญซึ่งผูกใจผู้อ่าน
เราให้ผู้อ่านติดตามเรื่องราวของเขา

5. แรงจูงใจ (Motivation)

5.1 ตัวละครได้แสดงพฤติกรรมสอดคล้องกับคุณลักษณะที่ผู้แต่งได้บ่งชี้ไว้ในตอนต้นเรื่องหรือไม่ พฤติกรรมของตัวละครนั้นสมเหตุสมผลเพียงไร และพฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวละครมีข้อบกพร่องเสียอย่างไรบ้าง

5.2 ผู้เขียนได้บรรยายถึงเหตุการณ์บางอย่างซึ่งเป็นผลให้ผู้อ่านคาดคะเนได้ว่า เรื่องจะต้องจบลงในลักษณะใดหรือไม่

5.3 ผู้เขียนใช้กลวิธีอะไรบ้างในการจูงใจผู้อ่านให้ติดตามเรื่อง

5.4 มีการใช้ภาษาถิ่นเพื่อจูงใจให้ผู้อ่านสนใจตัวละครบางหรือไม่

6. ฉาก (Scene)

6.1 นวนิยายเรื่องนี้ใช้ฉากมากน้อยเพียงไร และฉากต่าง ๆ เหล่านั้นมีอิทธิพลต่อการดำเนินเรื่องอย่างไร

6.2 ผู้แต่งบรรยายฉากได้แจ่มแจ้งชัดเจนเพียงไร

6.3 อธิบายถึงกลวิธีที่ผู้แต่งใช้เพื่อแสดงว่า เวลา สถานที่ และเหตุการณ์ในท้องเรื่องได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

6.4 ถ้ามีการเล่าเรื่องย้อนหลัง ให้พิจารณาว่า การเล่าเรื่องย้อนหลังนั้นมีลักษณะเป็นนาฏการ หรือการเล่าเรื่องแบบบรรยายธรรมดา และอธิบายว่ากลวิธีการเล่าเรื่องย้อนหลังนั้นมีความสัมพันธ์กับเทคนิคการเล่าเรื่องแบบกระแสดิจประหวัดหรือไม่อย่างไร

เฮเลน อี. เฮนส์ (Helen E. Haines) ได้เสนอหลักเกณฑ์ในการวิจารณ์นวนิยายว่า จุดสำคัญที่ผู้ศึกษาจะต้องพิจารณา มีดังต่อไปนี้คือ

1. แก่นเรื่อง เนื้อหา โครงเรื่อง (Theme, Subject and Plot) จะต้องอธิบายให้ทราบว่าแก่นเรื่อง เนื้อหา และโครงเรื่องของนวนิยายที่วิจารณ์นั้นเป็นอย่างไร สำหรับแก่นเรื่องนั้นคือ แนวคิดที่สำคัญของเรื่อง เนื้อหาคือพฤติกรรมหรือประสบการณ์ที่สำคัญของมนุษย์ซึ่งผู้แต่งได้นำมาแสดงไว้ในนวนิยาย ส่วนโครงเรื่องคือโครงร่างของเรื่อง
2. ฉากและช่วงเวลา (Setting and Period) ผู้วิจารณ์ จะต้องพิจารณาว่าเนื้อเรื่องของนวนิยายที่ตนศึกษานั้นเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาใด เนื้อเรื่องถูกต้องตามความเป็นจริงหรือไม่ เนื้อเรื่องดำเนินไปตามลำดับเวลาหรือไม่ ส่วนค่านานานั้นให้พิจารณาว่าฉากที่ปรากฏในเรื่องมีความสมจริงหรือไม่ และฉากที่ผู้แต่งใช้นั้นมีอิทธิพลต่อตัวละครหรือไม่ อย่างไร
3. การสร้างตัวละคร (Characterization) ผู้วิจารณ์ จะต้องพิจารณาว่าตัวละครมีลักษณะอย่างไร การสร้างตัวละครนั้นถูกต้องสมจริงตามธรรมชาติของมนุษย์หรือไม่
4. โครงสร้าง (Structure) ผู้วิจารณ์ จะต้องพิจารณาว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญของนวนิยายซึ่งได้แก่ แก่นเรื่อง เนื้อหา โครงเรื่อง ฉาก และการสร้างตัวละครนั้นประสานกันอย่างมีเอกภาพหรือไม่
5. กลวิธีในการแต่ง (Treatment) ให้พิจารณากลวิธีและท่วงทำนองในการแต่ง เช่น ผู้เขียนใช้กลวิธีเล่าเรื่องย้อนหลัง กลวิธีเล่าเรื่องแบบกระแสดิจประหวัดบ้างหรือไม่ ผู้แต่งเอาตัวเองเข้าไปเกี่ยวข้องกับควยหรือไม่ หรือเป็นการแต่งตามจินตนาการ
6. สาระสำคัญ (Significanoe) ให้วิจารณ์ว่า นวนิยายเรื่องนี้มีสาระสำคัญอะไรบ้าง ทั้งในแง่ที่เกี่ยวกับตัวละคร ฉาก ความมุ่งหมายและเนื้อหาของนวนิยาย

¹ Helen E. Haines. What's in a Novel. p. 247 - 252

กุหลาบ มัลลิกะมาส¹ ให้ความรู้ในการศึกษาวรรณกรรมว่า อาจวิเคราะห์ส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบกันเข้าเป็นนวนิยายเรื่องนั้น ๆ ได้แก่

1. โครงเรื่องและเหตุการณ์ในเรื่อง

โครงเรื่อง โครงเรื่องมีลักษณะใกล้เคียงกับเนื้อเรื่อง แต่สั้นและสังเขปกว่าเนื้อเรื่อง โครงเรื่องอาจบอกผู้อ่านว่าตัวละครคิดอย่างไร แต่จะไม่บรรยายหรือวิเคราะห์ตัวละครเหล่านั้นเหมือนในเนื้อเรื่อง แม้เหตุการณ์ก็กล่าวถึงเฉพาะเหตุการณ์สำคัญในเรื่องเท่านั้น โครงเรื่องที่ดีและที่ผู้อ่านนิยมคือ โครงเรื่องที่มีปัญหาหรือความขัดแย้ง (Conflict) ที่สำคัญเกิดขึ้นกับตัวละครเอก เป็นความขัดแย้งที่มีอิทธิพลทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหรือมีผลกระทบต่องานชีวิตของตัวเองของเรื่อง

ลักษณะความขัดแย้งมี 3 แบบคือ

- 1.1 ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างตัวเอกของเรื่องกับผู้อื่น
ดูต่อสู้หรือบุคคลอื่น
- 1.2 ปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นสิ่งต่อต้านบีบบังคับมนุษย์จากอำนาจภายนอก
- 1.3 ปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างตัวเอกของเรื่องกับตัวเอง
อาจเป็นความขัดแย้งด้านกายภาพ ด้านอารมณ์ ศีลธรรม ซึ่งมนุษย์ต่อสู้กับตนเองและจำต้องตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง

เหตุการณ์ในเรื่อง คือเรื่องที่เกิดขึ้นกับตัวละครหรือพฤติกรรมของตัวละคร เป็นรายละเอียดแต่ละเรื่องไป ในเรื่องหนึ่งจะมีเหตุการณ์ต่อเนื่องกันหลายเหตุการณ์

เนื้อเรื่อง คือเหตุการณ์ต่าง ๆ หลาย ๆ เหตุการณ์ที่ผู้แต่งนำมาแต่งให้เป็นเรื่องราวต่อเนื่องกัน ตั้งแต่ต้นจนจบ ผู้แต่งจะเล่าเรื่องอย่างละเอียด มีการบรรยายและพรรณนาความประกอบ ตลอดจนแสดงโดยตรงหรือโดยอ้อมให้ผู้อ่านเข้าใจตัวละครและเหตุการณ์อย่างแจ่มแจ้งตั้งแต่ต้นจนจบ

¹กุหลาบ มัลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 99 - 139

2. สารัตถะของเรื่อง (Theme) คือลักษณะอันเป็นวิสัยธรรมดา ธรรมชาติของโลกและมนุษย์ที่ผู้แต่งมองเห็น และมุ่งหมายจะแสดงลักษณะนั้นออกมาให้ปรากฏแก่ผู้อ่าน สารัตถะของเรื่องจึงเป็นสารที่ผู้แต่งสื่อมายังผู้อ่าน การพิจารณาสารัตถะของเรื่องสามารถจะพิจารณาประเมินคุณค่าว่า

2.1 สารัตถะนั้นมีลักษณะสมจริงต่อสภาพสังคมและของมนุษย์เพียงใด ทำให้ผู้อ่านเข้าใจมนุษย์และพฤติกรรมของมนุษย์ได้กว้างขวางลึกซึ้งเพียงใด

2.2 ผู้แต่งสามารถแสดงลักษณะอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ได้ชัดเจนแจ่มแจ้งหรือคลุมเครือ

2.3 สารัตถะนั้นเป็นไปในทางสร้างสรรค์ ส่งเสริมยกระดับจิตใจ หรือตระหนักในอุดมการณ์ของมนุษย์เพียงใด หรือช่วยให้เกิดความเข้าใจในชีวิตและโลกเพียงใด

3. ฉาก เวลา และสถานที่ ในนวนิยาย ฉาก หมายถึงสถานที่และเวลาที่เรื่องนั้น ๆ เกิดขึ้น การประเมินคุณค่าในเรื่องฉากควรวิเคราะห์ความถูกต้องชัดเจน และกลวิธีของการใช้ฉากให้สอดคล้องกับการดำเนินเรื่อง

4. ตัวละครในเรื่องและบทสนทนา

ตัวละครในเรื่อง คือผู้มีบทบาทในเรื่อง ตัวละครในเรื่องจะต้องเหมือนมนุษย์ แต่จะต้องไม่ใช่มนุษย์จริงคนใดคนหนึ่ง มิฉะนั้นจะกลายเป็นบุคคลจริงในจดหมายเหตุหรือในประวัติศาสตร์พงศาวดารไป กลวิธีแสดงลักษณะต่าง ๆ ของตัวละครมี 2 วิธี คือ ผู้แต่งบรรยายเอง หรือให้ตัวละครในเรื่องกล่าวเองในบทสนทนา การสร้างลักษณะนิสัยของตัวละครมีหลายแบบ ได้แก่ ตัวละครที่มีลักษณะนิสัยน้อยอย่าง (Flat character) และตัวละครที่มีลักษณะนิสัยหลายอย่าง (Round character) เมื่อสร้างตัวละครแล้ว การเปลี่ยนแปลงนิสัยตัวละครต้องเป็นไปได้อย่างสมเหตุสมผล ตัวละครที่ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นตัวละครประเภทสถิต (Static character) ส่วนตัวละครที่เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา เหตุการณ์ และประสบการณ์เป็นตัวละครประเภทพลวัต (Dynamic character)

บทสนทนา จุดมุ่งหมายในการใช้บทสนทนา คือเพื่อช่วยให้เรื่องดำเนินไปแทนการบรรยายของผู้แต่ง เพื่อช่วยให้รู้จักตัวละครในเรื่องและไม่ทำให้ซ้ำซาก คือเปลี่ยนเป็นบทสนทนาบ้าง บรรยายบ้าง บทสนทนาเป็นถ้อยคำของตัวละคร ทำให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิดกับความเป็นจริงมากกว่าคำบรรยายของผู้แต่ง นอกจากนี้ยังทำให้น่าอ่านยิ่งขึ้นโดยเฉพาะบทสนทนาที่คมคาย

5. กลวิธีในการแต่ง

5.1 กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่อง ผู้แต่งอาจเลือกผู้เล่าเรื่องได้หลายแบบ คือ

- 5.1.1 ผู้แต่งเป็นผู้เล่าเรื่องเอง (Omniscient point of view)
- 5.1.2 ผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้เล่าเรื่องของตนเอง วิธีนี้คือ ตัวละครในเรื่องเป็นผู้เล่า (First person point of view)
- 5.1.3 ผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่องเป็นผู้เล่า (Third person point of view) โดยสมมุติว่าตัวละครนั้นได้อยู่ในเหตุการณ์ร่วมรู้เรื่องต่าง ๆ เป็นอย่างคี่

5.2 กลวิธีเกี่ยวกับการดำเนินเรื่อง อาจใช้วิธีการได้หลายแบบ คือ

- 5.2.1 การเล่าเรื่องตามลำดับปฏิทิน
- 5.2.2 การเล่าเรื่องย้อนต้น
- 5.2.3 เล่าเรื่องเหตุการณ์เกิดต่างสถานที่สลับกันไปมา
- 5.2.4 การผูกเรื่องให้น่าสนใจด้วยการสร้างความใคร่รู้เรื่อง

ต่อไป

- 5.2.5 การสร้างความขัดแย้งในการดำเนินเรื่อง
- 5.2.6 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโครงเรื่องใหญ่กับ

โครงเรื่องย่อย

- 5.2.7 การใช้เหตุบังเอิญหรือเหตุประจวบเหมาะ
- 5.2.8 การสื่อความคิดตามโลกทัศน์ของผู้แต่ง
- 5.2.9 การคลี่คลายสารถะของเรื่องไปตามลำดับชั้น

5.2.10 การใช้สัญลักษณ์และบุคลาธิษฐาน

5.2.11 การจบอย่างประทับใจ

5.3 กลวิธีเกี่ยวกับการสร้างตัวละครในเรื่องแบ่งออกเป็น

5.3.1 กลวิธีในการสร้างตัวละครให้สมจริง

5.3.2 กลวิธีในการสร้างตัวละครแบบเห็นจริง

5.3.3 กลวิธีในการบรรยายตัวละครแบบร่างภาพ (Sketch)

5.3.4 กลวิธีในการบรรยายตัวละครแบบแนะ (Suggest)

6. ท่วงทำนองในการแต่ง ได้แก่ การสรรคำใช้ ท่วงทำนองเกี่ยวกับ
โวหาร ท่วงทำนองเกี่ยวกับการสร้างประโยค ท่วงทำนองในการบรรยายและ
พรรณนาความ

7. ปรัชญาและแนวนิยมในการแต่ง

ประเมินโดยศึกษาว่าผู้แต่งใช้ปรัชญาหรือแนวนิยมใดในการแต่ง ปรัชญา
หรือแนวนิยมนั้นช่วยให้เข้าใจวิถีทางของโลกและชีวิตมนุษย์ได้ลึกซึ้งเพียงใด

จากความรู้เกี่ยวกับแนวทางการศึกษานวนิยายดังกล่าว จะได้นำมาวิเคราะห์
นวนิยายของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ในด้านแก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา
ฉาก และสำนวนภาษาดังต่อไปนี้

วิเคราะห์นวนิยายของ เสนีย์ เสาวพงศ์

ชัยชนะของคนแพ้

นวนิยายเรื่องชัยชนะของคนแพ้เป็นนวนิยายเรื่องแรกในชีวิตการประพันธ์ของ
เสนีย์ เสาวพงศ์ เขาเขียนนวนิยายเรื่องนี้ลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ในหนังสือพิมพ์สุพรรณภูมิ
เมื่อ พ.ศ. 2486 หลังจากที่เข้าทำงานที่กระทรวงการต่างประเทศแล้ว เสนีย์ เสาวพงศ์
เล่าความเป็นมาของการเขียนนวนิยายเรื่องแรกว่า

ตอนนั้นผมเกิดความรู้สึกอยากจะเขียนนิยายสักเรื่องหนึ่ง หลังจากที่เขียนเรื่องสั้นมาแล้วหลายเรื่อง พอตี อิศรา อมันตกุล เขียนเรื่องนักบุญคนบาป ใกล้เคียง เขาก็กระตุ้นให้ผมเขียนเรื่องยาวต่อจากเขา ผมเห็นว่าตัวเองพอจะเขียนได้และมีประสบการณ์อยู่แล้ว ก็เลยเขียนเรื่องนี้ขึ้นมา ลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ในสุวรรณภูมิลงเป็นรายวัน โดยมีเด็กมารับที่ทางานตอนเช้าที่กระทรวง พิมพ์วันละครึ่งหน้า ดูเหมือนจะลงเดือนเดียวก็จบ ผมได้ค่าเขียนเรื่องนี้ประมาณ 30 - 40 บาท¹

นวนิยายเรื่องชัยชนะของคนแพ้ทำให้ชื่อเสียงของ เสนีย์ เสาวพงศ์ เริ่มเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในวงการนักอ่านหนังสือ ต่อมาเมื่อสนใจจะไปแปลเป็นภาษาจีน พิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์ดวงจันทร์² ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ภาษาจีนในเมืองไทย² ชัยชนะของคนแพ้ พิมพ์รวมเล่มเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2467 โดยสำนักพิมพ์คลังวิทยา พิมพ์จำหน่ายจำนวน 1,000 เล่ม นับเป็นสถิติการพิมพ์ที่ค่อนข้างสูงสำหรับสมัยนั้น

หลังจากนั้นสำนักพิมพ์โอเคียนสโตรได้เข้ามาพิมพ์เป็นครั้งที่สองใน พ.ศ. 2493 ต่อมา รุ่งวิทย์ สุวรรณอักษร แห่งศูนย์หนังสือเชียงใหม่ พิจารณาเห็นว่าเนื้อหาและภาษาที่ใช้อย่างทันสมัยและให้แง่คิดมากกว่านวนิยายรุ่นหลัง ๆ หลายเรื่อง³ จึงได้เข้ามาพิมพ์ใหม่

¹ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ปรีชา ปัญญาวิโรภาส เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 318 ซอยพานิชอนันต์ สุขุมวิท 71 กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2526

²ทองเต็ม เสมรสุต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ปรีชา ปัญญาวิโรภาส เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สำนักงานหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2526

³ศูนย์หนังสือเชียงใหม่ "จากสำนักพิมพ์ถึงคุณผู้อ่าน" ใน ชัยชนะของคนแพ้ ไม่มีเลขหน้า

เป็นครั้งที่สาม ในปี พ.ศ. 2520

เสนีย์ เสาวพงศ์ เล่าถึงความรู้สึกเกี่ยวกับผลแห่งความสำเร็จที่ได้รับจากงานเขียนนวนิยายชิ้นแรกของตนว่า

ความรู้สึกในขณะนั้นก็เกิดความพอใจ ที่ได้รับการต้อนรับจากคนอ่าน สื่อสากันพอสมควร มีคนเขียนจดหมายมาท้วงติงอยากจะรู้จัก มีหลายคนชอบ เพราะมีคำคม เพื่อนบางคนก็กระหว่างต่างประเทศ ไม่รู้ว่าผมมีไขมันปากกา นี่ เขาจกโวหารแล้วมาอ่านให้ฟัง เช่น เกิดเพื่อตาย สมเพื่อลูก ยึดคอกออกซิ ซึ่งถูกใจคนหนุ่มสาวในค่านิยมกำลังใจต่อสู้ชีวิตต่อไป¹

เรื่องย่อ

เสนีย์ เสาวพงศ์ นักข่าวสงครามจากหนังสือพิมพ์สุพรรณภูมิ ไปงานกิจการหนังสือพิมพ์ของเชียงใหม่ อีวันิงโพสต์ ที่เมืองเชียงใหม่ ต่อมาเขาได้รับคำสั่งจากสำนักงานในกรุงเทพฯ ให้เดินทางไปทำข่าวกรณีพิพาทระหว่างรัสเซียกับแมนจูวที่เมืองโนโมอัน เสนีย์จึงออกเดินทางโดยเรือชิงเตามารู มุ่งเข้าแมนจูว บนเรือโดยสาร เสนีย์ได้มีโอกาสรู้จักกับมาเนียบ ชานอฟสกายา อีวานอฟฟาน นักหนังสือพิมพ์สาวชาวรัสเซียแดง ซึ่งกำลังจะเดินทางไปทำข่าวที่ฮาร์บิน

เมื่อไปถึงเมืองฮาร์บิน เสนีย์ได้รับจดหมายจากสุมพร หญิงคนรัก สุมพรเขียนมาบอกว่าเธอมีความจำเป็นต้องแต่งงานกับผู้ชายคนอื่น เนื่องจากไม่สามารถรอคอยการกลับมาของเขาได้ ทำให้เสนีย์รู้สึกเสียใจมาก แต่เขาก็เข้าใจและเห็นใจในเหตุผลของเธอ

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ปรีชา ปัญญาวิโรภาส เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 318 ซอยพานิชอนันต์ สุขุมวิท 71 กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2526

ขณะที่พำนักรู้ในฮาร์วิน เสนีย์ได้รู้จักกับชาวรัสเซียอีกหลายคน เช่น อาคาดี ไปดानी นักข่าวหนังสือพิมพ์ชาวเรีย ตาเนีย ผู้หญิงที่มีอาชีพเต้นรำ คนรักของอาคาดี นิโคลัย นิกไฮโลวิตซ์ ตูเกาส์กี หัวหน้าสำนักข่าวทาสส์ และแซมชูกอฟ ครูสอนเต้นรำ ต่อมาอาคาดีได้ลาออกจากการเป็นนักหนังสือพิมพ์ไปเผชิญโชคที่มองโกเลียใน เพื่อสร้างฐานะหาเงินมาแต่งงานกับตาเนีย แต่เขาต้องเสียชีวิตเพราะพยาธิในระหว่างการเดินทาง

ต่อมา เสนีย์กับตาเนียได้สนิทสนมกันมากยิ่งขึ้น จนกลายเป็นความรักในที่สุด เสนีย์พยายามหักห้ามความรู้สึกของตัวเองว่า ความสัมพันธ์ของเขากับตาเนียไม่สามารถลงเอยด้วยการแต่งงานได้ เนื่องจากความแตกต่างระหว่างผิวพรรณและเชื้อชาติ ตาเนียได้ให้กำลังใจและขอร้องให้เขานำความรู้ความสามารถกลับไปทำงานให้เป็นประโยชน์แก่บ้านเกิดเมืองนอน ดังนั้นเมื่อตูเกาส์กีชักชวนให้เสนีย์เข้าทำงานร่วมกับเขา โดยให้ค่าตอบแทนอย่างสูง เสนีย์จึงปฏิเสธขอเสนอของตูเกาส์กี

วันหนึ่งเสนีย์พบตาเนียโดยบังเอิญ เธอฝากเอกสารภาษารัสเซียให้เขาเก็บรักษาหากไม่ไปรับเอาคืนในวันรุ่งขึ้นให้รีบทำลายเสีย หลังจากนั้นเสนีย์ได้ทราบข่าวร้ายว่าตาเนียถูกจับในข้อหาเข้าร่วมประชุมกับพวกคอมมิวนิสต์เพื่อก่อความไม่สงบ ตำรวจมาค้นห้องพักของเขาแต่ไม่พบหลักฐานอะไร เสนีย์จึงไปขอเยี่ยมตาเนียที่สถานีดารวจ แต่ทางการไม่อนุญาต เขาจึงกลับด้วยความผิดหวังและคิดว่าคงไม่ได้พบตาเนียอีก เพราะเขาได้รับคำสั่งจากสำนักงานให้เดินทางไปญี่ปุ่น

ที่ท่าเรือโคเร็นก่อนถึงเวลาออกเดินทาง เสนีย์ได้มีโอกาสพบกับตาเนียอย่างไม่คาดฝัน ตาเนียได้รับการปล่อยตัว เนื่องจากไม่มีหลักฐานผูกมัดเพียงพอ ทางกรมห้ามเธอเข้าเมืองอีก ตาเนียจะเดินทางกลับกรุงวลาดิวอสตอค หนุ่มสาวทั้งสองจึงอำลาจากกันด้วยความเข้าใจอันดี พร้อมด้วยอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อประเทศชาติของตน

แก่นเรื่อง

นวนิยายเรื่องชัยชนะของคนแพ้ เสนีย์ เสาวพงศ์ ต้องการสื่อสารแนวคิดของเรื่องไปยังผู้อ่านว่า "ชัยชนะที่สำคัญที่สุดของมนุษย์นั้นคือการเอาชนะใจตนเอง"

หากพิจารณาจากชื่อเรื่องของนวนิยาย จะเห็นว่าผู้ประพันธ์ได้ซ่อนแก่นเรื่องไว้ในชื่อเรื่องนั่นเอง เมื่อหญิงชายคู่หนึ่งรักกันแต่ไม่มีโอกาสแต่งงานอยู่ด้วยกัน เปรียบเหมือนกับความพ่ายแพ้ในสายตาของผู้อื่น แต่บุคคลทั้งสองสามารถเอาชนะใจตนเองได้ โดยตั้งความหวังและอุดมการณ์ที่จะอุทิศตนทำงานให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ การเอาชนะใจตนเองของคนทั้งสองจึงถือว่าเป็น "ชัยชนะของคนแพ้" และเป็นชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ ดังผู้เขียนสรุปไว้ในตอนท้ายของเรื่องว่า "ความรักที่ปราศจากการแต่งงาน ไม่ใช่ความรักที่สำเร็จ ฉันเป็นกษัตริย์ที่มีมงกุฏของความรักสวมอยู่บนศีรษะ แต่ปราศจากบัลลังก์ที่ประทับฉันเป็นผู้ชนะที่ปราถชัย แต่เรา ฉันและมาเนีย ก็ได้ซื้อความรักของเราด้วยของที่แพงที่สุดที่วิญญาณของเรามี"¹

โครงเรื่อง /

ชัยชนะของคนแพ้เป็นเรื่องราวของหนุ่มนักหนังสือพิมพ์ไทย ที่มีโอกาสเดินทางไปท่องเที่ยวใช้ชีวิตในต่างประเทศ ความผิดหวังจากความรักครั้งแรกทำให้เขามองโลกและชีวิตในแง่เศร้า จนกระทั่งเขาพบความรักกับหญิงสาวต่างชาติซึ่งมีความแตกต่างทางค่านิยมเชื้อชาติและลัทธิการปกครอง เธอเป็นผู้ยึดมั่นในอุดมคติการทำงานและได้ชี้แนวทางให้เห็นว่า คุณค่าของชีวิตอยู่ที่การทำงานให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชน เขาจึงเกิดกำลังใจที่จะต่อสู้กับชีวิตและมองเห็นความสำคัญของตนเอง เขาจึงเลือกเดินทางกลับมาทำงานในประเทศของตนแทนการเดินทางไปทำงานหนังสือพิมพ์กับหญิงที่เขารัก ความรักของคนทั้งสองจึงเป็นความสัมพันธ์ที่อยู่เหนืออารมณ์ส่วนตัว เขาและเธอจากกันด้วยความเข้าใจ แม้จะถือว่าเป็นความพ่ายแพ้ที่ต้องพลัดพรากจากกัน แต่ทั้งสองก็ภูมิใจที่มีชัยชนะอันยิ่งใหญ่ทางจิตใจ /

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้-ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 343

ตัวละคร

นวนิยายเรื่องชัยชนะของคนแพ้เป็นนวนิยายชีวิตต่างแดน (Exotic Novel) ดังนั้นตัวละครในเรื่องจึงเป็นตัวละครต่างชาติแทบทั้งสิ้น ผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครเอกคือ เสนีย์ เสาวพงศ์ เป็นศูนย์กลางของเรื่อง นำผู้อ่านไปรู้จักกับตัวละครชายหญิงชาว รัสเซียขาวและรัสเซียแดง ตัวละครที่สำคัญได้แก่

เสนีย์ เสาวพงศ์

เสนีย์ นักหนังสือพิมพ์หนุ่มวัย 25 ปี เขาเป็นผู้สื่อข่าวสงครามของหนังสือพิมพ์ สุวรรณภูมิ อาชีพนักข่าวทำให้เขาได้เดินทางไปต่างประเทศ เสนีย์เป็นคนช่างคิดมี อารมณ์ละเอียดอ่อน จากประสบการณ์การเดินทาง ทำให้เขามองเห็นว่าชีวิตคือการ เดินทาง ทำให้เห็นโลกและเข้าใจชีวิตมากขึ้น เมื่อเสนีย์ทราบข่าวว่าสยามพญูหญิงที่เขา รักมาเป็นเวลานานเกือบห้าปี ไม่มาส่งเขาที่ท่าเรือเพราะไปเที่ยวกับชายอื่น เสนีย์รู้สึก โกรธมากและตั้งใจว่าจะแก้แค้นโดยปฏิญาณว่า "เมื่อฉันกลับมา ฉันจะติดตามทวงหนี้ชีวิต ของฉัน...สิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นพยาน หนี้ของฉันจะค้างชำระไม่ได้"¹ แต่เมื่อได้รับ จดหมายของสยามพญูหญิงแจ้งเหตุผลเรื่องการแต่งงาน เขากลับมีอารมณ์เยือกเย็น เพราะ ประสบการณ์ชีวิตในต่างแดนสอนว่า "เรามีทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อเสียไป เรายินยอมเพื่อการ หกหลม เราเกิดเพื่อการตาย และเรามีความรัก เพื่อการเสียความรักนั้นไป"²

จากประสบการณ์ชีวิตที่พบแต่ความผิดหวัง เสนีย์จึงมองโลกและชีวิตด้วยความ เศร้า มองไม่เห็นคุณค่าของความสามารถของตัวเอง จนกระทั่งได้รู้จักกับมาเนีย เธอให้กำลังใจและทำให้เขามองเห็นความสำคัญของตัวเองที่จะทำงานให้เกิดประโยชน์ ต่อประเทศชาติอันเป็นบ้านเกิดเมืองนอนว่า "ไม่มีงานและหน้าที่ใด ๆ รอคอยอยู่หรอก

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้-ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 43

² ฎ. หน้า 45

แต่คนต่างหากที่จะต้องสร้างตัวและเสนอตัวเข้าไปรับงาน และหน้าที่นั้น ๆ คนเราเกิดมา
ค่าของชีวิตอยู่ที่การทำงานและประโยชน์ให้แก่ชุมชน"¹ ดังนั้นเมื่อทูเกาส์ก็ได้ชักชวนให้
เสนีย์ทำงานกับสำนักข่าวทาสส์ โดยเสนอเงินเดือนจำนวนที่น่าพอใจ พร้อมทั้งค่าเบี้ยเลี้ยง
และเครื่องแต่งกาย หากเสนีย์ตอบตกลงก็จะมีโอกาสท่องเที่ยวหาประสบการณ์ชีวิตไปใน
ประเทศต่าง ๆ หลายแห่ง แต่เขากลับตอบปฏิเสธขอเสนอเหล่านั้น เดินทางกลับมา
ทำงานในประเทศไทย เพราะเห็นว่า "เมืองไทยเรายังมีน้อยคนนัก และในจำนวนที่
เรามีอยู่คงไม่ควรที่จะเสียไปแม้เพียงคนเดียว"²

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างเสนีย์กับมานะ แม้เขาจะรักเธอมากแต่ก็ไม่เคย
เอ่ยปากสารภาพรัก เพราะเสนีย์ถือว่า "คำนั้นเป็นคำศักดิ์สิทธิ์ ไม่ควรแก่การนำมาพูด
พลอย ๆ เมื่อต้องการจะพูดถึงความรู้สึกอันแท้จริงที่มี แม้ว่าโดยสิทธิแห่งความเป็น
มนุษย์ ฉันอาจใช้คำนั้นได้ แต่ในสิทธิส่วนบุคคลฉันไม่ควรพูดถึงคำ ๆ นั้นเลย"³ มิตรภาพ
ระหว่างคนทั้งสองจึงเป็นเพียงความสัมพันธ์ทางใจ เพราะความรักเป็นความรู้สึกทาง
อารมณ์ที่มีได้คำนึงถึงความแตกต่างของผิวพรรณและเชื้อชาติ แต่การแต่งงานซึ่งเป็นคน
ละส่วนกับความรัky่อมต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านั้นด้วย เสนีย์ได้เหตุผลในเรื่องนี้ว่า "ฉัน
ควรจะได้สวมกอดร่างที่เคียงข้างอยู่ใกล้ฉันนี้ ฉันควรจะได้กุมมือของเขาไว้ และขบหน้า
อยู่บนตักของเขา แล้วเราจะรู้สึกด้วยกัน คิดด้วยกันและฝันด้วยกัน ทั้งนี้จะเป็นไปได้แล้ว

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้-ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย์
เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 117 - 178

² ฎ. หน้า 226

³ ฎ. หน้า 182 - 183

ถ้าหากฉันและมาเนียมีชาติและผิวเดียวกัน"¹

มาเนีย ชานอฟสกายา อีวานอฟนา

มาเนีย นักหนังสือพิมพ์สาวชาวรัสเซียแดง เธอเป็นผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์รัสเซีย เรเมียร์ มาเนียเกิดที่ฮาร์บิน เพราะพ่อเป็นกงกุลเมืองฮาร์บินในสมัยที่รัสเซียยังปกครองด้วยระบอบราชาธิปไตย ภายหลังการปฏิวัติพ่อของเธอได้ออกจากราชการและย้ายไปอยู่กรุงวลาดิวอสตอค เมื่อจบการศึกษาชั้นต้น มาเนียได้รับคัดเลือกจากองค์การสาธารณชนแห่งหนึ่งให้ทุนเข้าศึกษาในกรุงมอสโก เมื่อสำเร็จการศึกษา เธอจึงเข้าทำงานหนังสือพิมพ์รัสเซีย เดินทางท่องเที่ยวไปหลายแห่งในไซบีเรียตะวันออก จีน และแมนจูเรีย

มาเนียมีผมสีทอง ดวงตาสีฟ้ามีประกายแจ่มใส ขนตาอ่อน เธอมีความงามอย่างสง่าและน่ารัก เสนีย์บรรยายความงามแบบธรรมชาติของมาเนียว่า

หล่อเป็นแบบของผู้หญิงแห่งความเยือกเย็น ที่อารมณ์แจ่มใสแต่ไม่คนอง มาเนียไม่ชอบแต่งตัวอย่างผู้หญิงทั้งหลายควรจะแต่ง มาเนียไม่เคยทาลิปสติกแม้แต่ในฤดูหนาว ใบหน้าของเธอได้รับการปรุงแต่งด้วยอะไรอื่น นอกจากความสะอาดเกลี้ยงเกลา ความเปล่งปลั่งเป็นน้ำเป็นนวลแห่งความเป็นสาว ความงามของเธออยู่ในลักษณะสง่าอย่างคงแก่เรียนมากกว่าความบุคผาคของผู้หญิงสาวธรรมดา มาเนียแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่มีสีสันเรียบ ๆ แต่ช่วยระบายความสง่าและสง่านั้นให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น²

ถึงแม้มาเนียจะเป็นรัสเซียแดงในระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ แต่เธอก็มีความรู้สึกเห็นใจและสงสารผู้หญิงรัสเซียขาวที่หนีการปกครองระบอบใหม่มาอยู่ฮาร์บิน โดยมีความหวังว่าจะพบกับชีวิตใหม่ที่ดีกว่า แต่ผู้หญิงเหล่านั้นต้องตกอยู่ในสภาพไม่ต่าง

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้-ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 262

² ๒. หน้า 256

อะไรกับทาสจากผู้มีอำนาจเงิน มาเนียบเลือกอาชีพนักหนังสือพิมพ์เพราะเห็นว่าเป็นอาชีพ
ที่หาประโยชน์ให้แก่อสังคมาได้ เธอเป็นแบบอย่างของผู้หญิงที่มีอุดมคติเพื่อส่วนรวมและอุทิศ
ชีวิตให้กับการทำงาน เมื่อถูกจับในข้อหาเข้าร่วมประชุมก่อความไม่สงบ มาเนียบเขียน
จดหมายถึงเสนียยืนยันอุดมการณ์ในการทำงานของเธอว่า

ชีวิตของฉันไม่เคยมีอะไรนอกจากศรัทธาในอุดมคติ และร่างกายซึ่งเป็น
ของฉันเอง ฉันเป็นคนไม่มีศาสนา ไม่มีพระเจ้าและไม่เชื่อในสวรรค์หรือนรก
แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ฉันเป็นมนุษย์คนหนึ่งซึ่งมีร่างกายและจิตใจปรุ่งแต่งด้วย
ธาตุธรรมชาติที่ป้อนทุกคนมี เลือดของฉันก็มีสีแดงเหมือนคนทั้งหลาย และใน
เรื่องของความรู้สึก ฉันก็มีอย่างคนธรรมดาสามัญได้ ฉันมีร่างกายและวิญญาณ
ที่เป็นของฉันแท้ ๆ ซึ่งฉันอาจมอบให้แก่ผู้ที่ฉันไว้วางใจมากที่สุด แต่สำหรับ
คนที่ฉันไว้วางใจมากที่สุดฉันก็ไม่อาจมอบกายของฉันให้แก่เขาได้ และคนที่
ฉันมอบร่างกายให้แก่เขาได้ ก็ไม่ใช่คนที่ฉันไว้วางใจมากที่สุด เมื่อเป็นเช่นนั้น
ฉันก็อุทิศตัวของฉันให้แก่งานและอุดมคติของฉัน ซึ่งในกรณีเช่นนี้ ฉันอาจเผชิญ
กับทุกสิ่งทุกอย่างได้แม้กระทั่งความตาย¹

สุมพร

สุมพร เป็นตัวละครที่อยู่ในเมืองไทย ไม่มีบทบาทอยู่ในเหตุการณ์ของเรื่อง
แต่ผู้อ่านจะทราบเรื่องราวของเธอจากจดหมายที่สุมพรและเสนียเขียนถึงกัน สุมพรรู้จัก
และรักกับเสนียเป็นเวลานานถึงห้าปี แต่ในที่สุดเธอก็แสดงธาตุแท้ของความเป็นผู้หญิงที่
หัวน้าวต่อวีรกรรมโศกนาฏกรรมและสังหารที่วางโรยไปตามกาลเวลา สุมพรจึงสละรักเสนีย
ไปแต่งงานกับผู้ชายคนใหม่ เหตุผลที่เธอนำมาอ้างเพื่อความเห็นใจจากเขาคือ

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้—ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย
เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 310 - 311

เวลาเป็นศัตรูอย่างร้ายกาจ เวลาทำลายทุกอย่างในโลก ทลายพละ
ความคิด ความฉลาด ความงามและอัจฉริยภาพ มันทำให้ฉันต้องเริ่มคิด
คำนึงเมื่อวัยอันเต็มไปด้วยความหึงในตัวของฉันได้ขึ้นถึงจุดสูงของมันแล้ว
ฉันเริ่มหันไหวต่อวิรรอยเล็ก ๆ ที่น่าอกสั่นขวัญหายเสียนี้กระไร กาลเวลา
จะยึดเยี่ยความร่วงโรยที่น่าประหวั่นพรึงพริ้งมาให้ ก่อนที่มันจะเป็นประโยชน์
โดยครบคาสอนของสิ่งอันได้สร้างมาเป็นของคู่ควร¹

เสนีย์ ได้แสดงความเป็นสุภาพบุรุษโดยยินดีกับการตัดสินใจของสุมพร และให้โอกาส
ในการกระทำของเธอเพราะเขารู้ตัวดีว่าเป็นคนจนไม่อาจให้ความสุขแก่หญิงคนรักได้
เพียงพอ

อาคาคี ไปตานี

อาคาคี ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ชาเวียของรัสเซีย เขาเป็นชาวรัสเซียชาวที่หนัก
การเมืองระบอบใหม่มาทำงานในฮาร์บิน อาคาคีเป็นนักหนังสือพิมพ์ที่ต่อสู้เพื่ออุดมการณ์
เขายืนหยัดต่อสู้ทุกอย่างเว้นแต่เพื่อเงิน ด้วยเหตุนี้อาคาคีจึงเป็นคนจน แต่เขาเฝ้ารักเธอ
เพราะความดี เมื่อความรักมีอุปสรรคเพราะปัญหาด้านการเงิน อาคาคีจึงตัดสินใจอย่าง
เด็ดเดี่ยวลาออกจากการทำงานหนังสือพิมพ์ ไปทำงานที่มองโกเลียใน เพื่อหาเงินมา
สร้างฐานะแต่งงานกับหญิงคนรัก จนในที่สุดเขาต้องเสียชีวิตเพราะพายุหิมะ เสนีย์จึงสูญเสีย
เพื่อนชาวต่างชาติที่เขาสนิทไปหนึ่งคน

ตานี

ตานี หญิงคนรักของอาคาคี เธอเป็นชาวรัสเซียชาวทำงานเป็นพาร์ตเนอร์
อยู่ที่ฟลอริดาเคาเมอเรตซ์ของ แซมซุคอฟ เนื่องจากตานีเป็นคนสวย มีเสน่ห์ ผู้ชายที่มี
ฐานะดีหลายคนมาหมายปองเธอ แต่อาคาคีไม่มีเงินไม่สามารถเอาชนะจิตใจอันมั่นคงของเธอ
ได้ ตานีมอบความรักให้กับอาคาคีเพียงคนเดียว ด้วยความดีของเธอทำให้อาคาคี

¹ สักคิซัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้—ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย์
เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 107 - 108

พยายามดิ้นรนต่อสู้เพื่อชีวิตที่ดีกว่า เมื่ออาคาคีเสียชีวิต ตาเนย์ได้เดินทางไปอยู่ที่เมือง
ฉิงกิง และได้เป็นคาราภาพยนตร์อยู่ที่นั่น

นิโคลัย นิกไฮโลวิตช์ ตูเกาสกี

ตูเกาสกี หัวหน้าสำนักข่าวทาสส์ประจำแมนจูว์ในฮาร์บิน เขาเป็นคนฉลาดและมี
ประสบการณ์ชีวิตมาก ตูเกาสกีเคยเป็นเลขานุการสถานเอกอัครราชทูตโซเวียตประจำ
กรุงเบอร์ลิน เขาสามารถพูดได้ถึงห้าภาษา ตูเกาสกีเป็นเพื่อนกับมาเนย์ แม้อายุจะ
ล่วงเข้าวัยกลางคนแต่เขายังเป็นโสด เพราะตูเกาสกีค่อนข้างจะมองผู้หญิงในแง่ร้าย
เขาเป็นคนที่ไม่ศรัทธาในเรื่องความรักและการแต่งงาน ' ตูเกาสกีเลื่อมใส ปรัชญาของ
โซเฟนเฮาเออร์ ซึ่งปฏิเสธการแต่งงานว่า "คนที่มีอุดมคติของชีวิตสูง ย่อม
ทะเยอทะยานที่จะสร้างประโยชน์แก่ชุมชนยิ่งกว่าการให้กาเนิตบุตร" ¹

แซมซูกอฟ

แซมซูกอฟ เป็นชาวรัสเซียขาว เขามีอาชีพเป็นครูสอนเต้นรำอยู่ที่ฟลอริดา
คาบาเรต์ แซมซูกอฟมีรูปร่างสูง แต่งตัวเรียบร้อย สง่างามน่านับถือ ดวงตากลอกกลิ้ง
แฝงไว้ด้วยความเป็นคนเจ้าเล่ห์ เขามีชีวิตอยู่บนความทุกข์ยากและน้ำตาของผู้หญิงที่ตก
เป็นเหยื่อการล่อลวงของเขา แซมซูกอฟเคยเสนอให้ตาเนย์ไปทำงานในเซี่ยงไฮ้ โดยจะ
ให้รายได้มากกว่าเดิม เสน่ห์ซึ่งทราบเบื้องหลังของเขาจากมาเนย์ได้ห้ามตาเนย์ไว้
เธอจึงรอดจากการเป็นเหยื่อของแซมซูกอฟมาได้ อย่างไรก็ตามแซมซูกอฟก็เป็นผู้มีส่วน
ผลักดันให้อาคาคีต้องพบจุดจบของชีวิต

บทสนทนา

นวนิยายเรื่องชัยชนะของคนแพ้เป็นนวนิยายที่สอดแทรกข้อคิดเกี่ยวกับชีวิตและ
โลก ผู้แต่งได้สร้างตัวละครเอกคือ เสนีย์ เสาวพงศ์ นักหนังสือพิมพ์ไทยให้มีโอกาส

¹ กักติชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้—ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย์
เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 193

พบปะสนทนากับตัวละครชาวรัสเซีย ดังนั้นบทสนทนาในนวนิยายเรื่องนี้จึงเป็นคำพูดของตัวละครในเชิงแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นที่มีต่อชีวิตและโลกเป็นส่วนใหญ่ สลับกับการบรรยายความคิดคำนึงของตัวละครเอก ส่วนบทสนทนาของตัวละครที่มีส่วนช่วยในการดำเนินเรื่องเป็นเพียงองค์ประกอบส่วนหนึ่งเท่านั้น จากการศึกษานวนิยายเรื่องชัยชนะของคนแพ้ พบว่า บทสนทนามีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

1. บทสนทนาที่สอดแทรกสัจธรรมของชีวิตและค่านิยมของนักปราชญ์

เสนีย์ เสาวพงศ์ เขียนนวนิยายเรื่องชัยชนะของคนแพ้ในขณะที่มีอายุอยู่ในวัยเบญจเพส อันเป็นช่วงเวลาของชีวิตที่ต้องแสวงหาและศึกษาสิ่งถูกต้องและความดีงาม เขาจึงนำความจริงของชีวิตและค่านิยมของนักปราชญ์มาใส่ในคำพูดของตัวละครหลายตอน ทำให้บทสนทนาของตัวละครประทับใจผู้อ่าน นับเป็น "เสน่ห์" อย่างหนึ่งในนวนิยายเรื่องแรกของ เสนีย์ เสาวพงศ์

ดังตัวอย่างบทสนทนายระหว่างเสนีย์กับมานะบนเรือชิงเตามารู เมื่อทั้งสองคนจะต้องจากกัน

"การเดินทางทำให้เรารู้จักกัน แต่การเดินทางนี้เองที่ทำให้เราจากกัน"

"ชีวิตมีธรรมดาเช่นนี้ ในที่สุดเราต้องอยู่คนเดียวเสมอ เพราะเรามาคคนเดียว และจะไปคนเดียว"¹

หรือข้อความในจดหมายที่เสนีย์เขียนถึงสุมพรตอนหนึ่งมีข้อความว่า

"ปรัชญาแห่งชีวิตของฉันมีว่า 'เรามีทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อการเสียไป' เราฝันเพื่อการหลบลม เราเกิดเพื่อการตาย และเรามีความรัก เพื่อการเสียความรักนั้นไป"²

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้-ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 75

² ๒. หน้า 45

บางครั้งผู้ประพันธ์จะนำบทกวีของนักปราชญ์มาแทรกไว้ในบทสนทนาของตัวละคร
ด้วย ทำให้คาพูดของตัวละครมีความสละสลวยไพเราะน่าอ่านยิ่งขึ้น
ดังตัวอย่างตอนที่เสนีย์และมานียืนสนทนากันบนศาลาฟ้าของเรือในเวลากลางคืน

"การที่ท่านมองดูดาวบนท้องฟ้าเช่นนี้ มันทำให้ฉันนึกไปถึงอารมณ์ของ
พลาโตเมื่อพูดว่า

'เธอจงมองดูดวงดาว
อา / โฉนฉันจักเป็นท้องฟ้าได้หนอ
เพื่อฉันจะได้จ้องมองดูเธอ
ด้วยดวงตาพันดวงและทั้งหมด'

ฉันอยากจะพูดเช่นพลาโตได้เช่นนี้บ้าง แต่ไม่สามารถจะพูดได้ก็ จึงต้อง
ขอยืมคำพูดของเขามากล่าว"¹

2. บทสนทนาที่แสดงทัศนะของผู้พูด ผู้แต่งใช้บทสนทนาประเภทนี้ในกรณีที่ต้องการ
การให้ตัวละครแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์สิ่งต่าง ๆ ทำให้ผู้อ่านทราบถึงความคิด
ของตัวละครที่มีต่อเรื่องนั้น ๆ ด้วย

ดังตัวอย่างคาพูดของมานีที่ตอบคำถามของเสนีย์เกี่ยวกับอาชีพค้าผู้หญิงของ
แซมซูกอฟว่า

"กฎหมายเอาโทษเขาไม่ได้ เพราะขอบเขตของกฎหมายกว้างขวาง
กว่าศีลธรรม แต่ศีลธรรมมีความอ่อนแอที่ไม่มีการลงโทษตอบแทนเช่นกฎหมาย
ด้วยเหตุนี้ระบอบของชุมชน จึงหาความเป็นระเบียบเรียบร้อยทั่วหน้าไม่ได้
ระบอบของชุมชนทั่วโลกยังมีช่องว่างให้แก่การหาประโยชน์ของแกะดำอยู่มากมายนัก

¹ ศักดิ์ชัย บารุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้-ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย์
เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 77

มันต้องกินเวลาอีกหลายพันปีกว่ามนุษย์เราจะหาทางออกของโศกโศกเหล่านั้น
โคหมก หรือบางทีมันอาจเป็นสิ่งที่ทำไม่ได้เลยก็ได้"¹

หรือคำพูดของตุเกาส์ก็แสดงทัศนคติค่อนข้างมองผู้หญิงในแง่ร้าย อันเป็นสาเหตุ
หนึ่งที่ทำให้เขายังครองความเป็นโสดว่า

"ในโลกนี้ยังมีผู้หญิงอยู่สองประเภท ประเภทหนึ่งเป็นประเภท
'นกกระยาง' และอีกประเภทหนึ่งเป็นประเภท 'ลาสาว' ผู้หญิงสาว
ประเภทแรกมักปั้นปึ่งวางตัวหลอนสูงและภาคภูมิใจ แต่งตัวดีและโก้ เพื่อ
ขอร้องและพรางความสกลปรกใจ และความมีบาบติดตัว ส่วนประเภท
ที่สองนั้น คอยขมอยขมมายขายหูขายตากับผู้ชายทุกคนที่ผ่านมาใกล้ และจะ
รู้สึกพอใจที่มีผู้ชายมาขอขบหลอนหลาย ๆ คนขึ้นไป ในคราวเดียวกัน ผู้หญิง
ประเภทนี้มีความงามอย่างโง่ ๆ และเป็นความงามที่เลี้ยวเปเล่ บางทีหลอน
จะทอดกายให้แก่ผู้ชาย โดยที่ไม่มีเหตุผลที่ควรจะสงสารแม้แต่คิดเกี่ยว
ในฉลรายที่เกิดขึ้นหลอนภายหลัง"²

3. บทสนทนาเชิงอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของตัวละคร บทสนทนา
ลักษณะนี้มักจะเป็นข้อความยาว ๆ ผู้ประพันธ์จะสอดแทรกแนวคิดผ่านคำพูดของตัวละคร
ทั้งตัวอย่างบทสนทนายะหว่างมาเนียบกับเสนีย์เกี่ยวกับการแต่งงานกับการ
ทำงานตอนหนึ่ง ว่า

"เราไม่ได้เกิดมาเพื่อเป็นของกันและกัน แต่ฉันพอใจอย่างสูงสุดแล้ว
ที่ฉันมีท่านแต่เพียงในความคิดฉัน ฉันใค้รู้สึกตัวของฉันมอบให้แก่ท่านและอุดมคติ
ฉันได้ตั้งปณิธานไว้ในใจว่า จะไม่ยอมให้ผู้ชายคนใดในโลกแย่งตัวฉันไปจากงาน
ของฉันได้ เชนิ ฉันจะไม่แต่งงานเลยในชีวิตของฉัน"

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ่-ไม่มีข่าวจากโศกโศก โดย เสนีย์
เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 70

² ๒. หน้า 210 - 211

"แต่ชีวิตของมนุษย์เป็นชีวิตคนนะ มานิชกาไม่ใช่ชีวิตเดี่ยว ฉันไม่เชื่อว่าบุคคลจะมีชีวิตอย่างสมบูรณ์หรอก ถ้าเขาอยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพังคนเดียว ธรรมชาติได้สร้างความเป็นคู่มาให้แกทุกอย่างในโลก และได้จัดแบ่งหน้าที่มาให้แล้วอย่างเหมาะสม คนเราไม่อาจจะต่อสู้กับธรรมชาติได้หรอก เว้นไว้แต่ด้วยการปฏิบัติตาม "

"ท่านกำลังกล่าวหาว่า ฉันเป็นคนผิดธรรมชาติเช่นนั้นใช่ไหม? การที่ผู้หญิงจะเข้ามามีบทบาทชีวิตอย่างผู้ชายหรือเข้ามาสวมงานบางอย่างที่ผู้ชายควรทำหรือหาอยู่แล้วนั้น ท่านอย่าเพิ่งเข้าใจว่า ผู้หญิงกำลังจะผลัดจากหน้าที่ของเขาและเข้ามาแข่งขันกับผู้ชาย ผู้หญิงเป็นนักหนังสือพิมพ์ ผู้หญิงเป็นทหาร และอื่น ๆ นั้น ก็เพื่อจะได้มีส่วนหาประโยชน์ให้แก่ชุมชนยิ่งขึ้นต่างหาก หากเป็นด้วยเจตนารมณ์แห่งการแข่งขันระหว่างเพศไม่ ในชุมชนอิสระทุกชุมชน ย่อมต้องการผู้เสียสละเพื่องานสาธารณะ"¹

ฉาก

ฉาก ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง ชัยชนะของคนแพ้ เลนีย์ เสาวพงศ์ ใช้ฉากซึ่งเป็นสถานที่จริงในเมืองฮาร์บิน จากประสบการณ์ชีวิตในต่างแดนระหว่างพักอยู่ที่เมืองนั้นเป็นเวลานานถึงสามเดือน ทำให้การบรรยายฉากในเรื่องมีความจริง ผู้อ่านจะเห็นภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในฮาร์บินได้ชัดเจน / ดังตัวอย่างฉากบรรยายถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวแมนจู

ฉันเดินทอดน่องไปตามถนนสายใหญ่ที่สุดในเขตนี้ ชมร้านขายสินค้าถนนซึ่งตกแต่งตามแบบฉบับของชาวแมนจู ซึ่งเป็นที่แปลกแก่สายตา ตลอดถนนหนาวฉันไม่ได้ย่างเหยียบมาที่นี่เลย เพราะไม่สามารถทนกับอากาศหนาวภายนอกได้ นานเท่านั้นที่เท้าของฉันก้าวไป ฉันเห็นแต่คนผิวเหลืองหึ่งลิ้น มีแมนจูว์เป็นพื้น บางครั้งก็มีชาวมองโกลบ้าง ถนนมีผู้คนเดิน

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เลนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 273 - 274

ช้า ๆ นาน ๆ จึงจะมีรถผ่านมาสักคัน โดยมากเป็นรถที่เทียมควยล้อซึ่งเป็น
สัตว์พาหนะพันธุ์หนึ่ง ลักษณะครึ่งม้าครึ่งลา ตัวอ้วนพี มีขนยาวลักษณะ
อุยอ้าย

ฉันเดินพลางคิดพลาง ในท่ามกลางกลิ่นอายของบรรยากาศเต็มไปด้วย
ความประหลาดของถิ่นใหม่อันไม่ค่อยคุ้นจุก ชาวแมนจูมีลักษณะคล้ายคลึง
กับชาวจีนมากในภาษา ตัวหนังสือและขนบธรรมเนียม ส่วนมากของ
ชาติพันธุ์นี้เป็นคนร่างสูงใหญ่และแข็งแรง ใบหน้ายาวและโหนกแก้มสูง¹

ฉากบรรยายสภาพบรรยากาศตอนกลางคืนของเมืองฮาร์บิน

ฮาร์บินยามราตรีเต็มไปด้วยความสว่างยั่วชวน ถนนกิโลสกายอาอันเป็น
แหล่งของเซตการค้าและความรื่นรมย์ แพรพรรณแจ่มจ้าด้วยแสงนีออน
ความสว่างรื่นรมย์เช่นนี้หาไม่ได้ ณ ที่แห่งใดในแมนจูทั่ว ไคเร็น มุกเด็น
หรือชิงกิงในยามราตรีนี้นี้แต่ความเงียบและมีด ไม่มีแสงนีออน คงมีแต่
แสงสว่างสลัว ๆ ของโคมไฟฟาริมถนนซึ่งจุดไว้เพียงห่าง ๆ กลางคืนมีแต่
ความเงียบ ทั้งนี้เพราะเหตุว่าแมนจูกับวิถีชีวิตเช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่น
ในการเก็บออมสมบัติและแรงงานเก็บไว้เพื่อการสงคราม มีการจำกัด
การดื่มสุราและห้ามเล่นรำอย่างเด็ดขาด ฮาร์บินเป็นชื่อยกเว้นสำหรับ
กฎปฏิบัติเหล่านี้ เพราะเหตุว่าฮาร์บินเป็นเมืองที่ชาวผิวขาวหลายชาติ
อาศัยอยู่มาก จึงมีการผ่อนผันเป็นพิเศษ เพื่อชนหมู่น้อยซึ่งมีอยู่เป็น
จำนวนมาก ให้ได้มีการครองชีวิตตามแบบของเขาเท่าที่พึงจะให้ได้ ฮาร์บิน
จึงยังครึกครื้น มีแสงไฟแจ่ม มีดนตรีกระหึ่มและมีการเต้นรำ ถนนกิโลสกายา
อันมีความยาวไม่กี่กิโลเมตร มีคาบาเรต์เกือบสิบแห่ง บางแห่งอยู่ใต้ถุนตึก

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ขัณฑ์ชนะของคนแพ้ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย์

ไต่กันมีทั้งชั้นสูงและชั้นต่ำ และมีพลวัติคาบารเตรีเป็นศรีสง่าแกรมนิยมสถาน
เหล่านั้นในถนนนี้¹

✓ สำนวนภาษา

เสนีย์ เสาวพงศ์ เป็นนักประพันธ์ที่มีความพิถีพิถันในการใช้ภาษา ดังนั้นสำนวน
ภาษาจึงมีความคมคาย ประทับใจผู้อ่าน จากการศึกษานวนิยายเรื่องชัยชนะของคนแพ้
พบว่าการใช้สำนวนภาษาของ เสนีย์ เสาวพงศ์ มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. การใช้คำศัพท์ภาษารัสเซีย เนื่องจากนวนิยายเรื่องชัยชนะของคนแพ้ใช้
ฉากเหตุการณ์ในเมืองฮาร์บิน ซึ่งมีชาวรัสเซียอาศัยอยู่ และตัวละครที่ เสนีย์ เสาวพงศ์
รู้จักก็เป็นชาวรัสเซีย ดังนั้นจึงมีการใช้ภาษารัสเซียอยู่หลายแห่ง ในการใช้ภาษารัสเซีย
ผู้แต่งได้ให้ความหมายเป็นภาษาไทยกำกับไว้ด้วย ดังตัวอย่าง

- สปาซชิบา (ขอใจ) มานิชกา ฉันจะเก็บมันไว้ในสมุดบันทึกของฉันเพื่อเป็น
ส่วนประกอบส่วนหนึ่งของความทรงจำ
- โคสริคาเนีย มายา มาลิงกายา เยวอสกา (ลาก่อนเด็กหญิงเล็ก ๆ
ของฉัน)

โคสริคาเนีย เชนี ขอท่านจงเป็นสุข

2. การใช้คำอุทาน เพื่อแสดงอารมณ์และความรู้สึกของตัวละคร คำที่นิยม
ใช้คือคำว่า โอ! อา! อ้า! หนอ ทำให้ผู้อ่านทราบสภาวะความรู้สึกของตัวละคร
และเกิดอารมณ์ร่วมรู้สึกสะท้อนใจกับตัวละครด้วย ดังตัวอย่าง

¹ ศักดิ์ชัย บารุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่มีข่าวจากโคเกียว โดย เสนีย์
เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 115 - 116

- โอ! มาเนีย ฉันเองก็รู้สึกไม่แตกต่างกับเธอเลย คนดีของฉัน
- อ่า. มานิชกา เราไม่ได้พบกันอีกแล้วจนวันตาย
- อ่า! มานิชกา เธอช่างเป็นคนเคราะห์ร้ายเสียนี้กระไร
- อ่า! มาเนียผู้เคราะห์ร้าย เมื่อเกิด เธออยู่ภายใต้ดาวพระเคราะห์ดวงใดหนอ

3. การใช้โวหารเปรียบเทียบ การเปรียบเทียบเป็นศิลปะการใช้ภาษาเพื่อให้เกิดมโนทัศน์หรือจินตนาการได้ชัดเจนกว่าการบรรยายอย่างตรงไปตรงมา โวหารเปรียบเทียบของ เสนีย์ เสาวพงศ์ มีลักษณะดังนี้

3.1 โวหารอุปมา (Simile) เป็นโวหารเปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกัน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะชี้แจง อธิบายพูดพาดพิงหรือเสริมให้คงามขึ้น การเปรียบเทียบในลักษณะนี้จะใช้คำเชื่อมด้วยคำว่า เหมือน เหมือนกับ ราวกับ คล้าย ดังตัวอย่าง

- เราเห็นดวงจันทร์ของวันข้างขึ้นอ่อน ๆ เป็นรูปเกือบครึ่งวงกลมแต่มอยู่
เหมือนกลีบส้มสุกบนขอบฟ้าเหนือขอบน้ำเพียงเล็กน้อย
- ฉันเดินเข้าไปหาแซมซูดอฟซึ่งยืนสูบบุหรี่พันควั่นกลุ่มหนาราวกับควั่นรถจักร
- คุณเห็นว่าการลัทธิกรีกทรายคล้ายควั่นบุหรี่บีบตัวอย่างอ่อนโยนของม้านใน
สายลมนิ่งหมุนไปหมุนมา
- ชีวิตของคนเราก็ก็น่าเหมือนกับหนังสือเล่มหนึ่ง วันเวลาที่ผ่านชีวิตเราไปก็
ไม่ผิดอะไรกับการที่หนังสือถูกพลิกไปที่ละหน้า

3.2 โวหารอุปลักษณ์ (Metaphor) เป็นโวหารที่ไม่ได้เปรียบเทียบโดยตรงแต่เป็นการเปรียบเทียบโดยนำเอาลักษณะเด่นของสิ่งนั้นมากล่าว โดยใช้คำว่า เป็น เท่า คือ ในการเปรียบเทียบ ดังตัวอย่าง

- ฮาร์บินเป็นท่าสำคัญแห่งชีวิตการเดินทางของฉัน
- ข้าจากบ้านเป็นหยาดน้ำที่หยดลงมาสู่กอหอยอันแห่งปากของฉัน
- ใจแรกมีความรักเป็นศาสนา และมีตัวเธอเป็นรูปบูชา
- ชีวิตคือบทบาทของละครโรงใหญ่

4. โวหารบุคลาธิษฐาน (Personification) เป็นโวหารที่นำเอาสิ่งที่ไม่มีชีวิต หรือมีชีวิตแต่ไม่ใช่คนมากล่าวราวกับมีชีวิตหรือเป็นคน โวหารประเภทนี้ สैनีย์ เสาวพงศ์ นิยมใช้มากในนวนิยายเรื่องแรกของเขา ส่วนวนโวหารลักษณะนี้ในสมัยนั้นเรียกกันว่า ส่วนวนสะวิงหรือส่วนวนักเรียนนอก จัดเป็นโวหารที่มีชีวิตชีวา มีความไพเราะ สละสลวย ประทับใจผู้อ่าน ดังตัวอย่าง

- หัวใจของฉันไถ่ถามว่าอยู่ที่สถานีรถไฟฮาร์บินนั่นเอง
- ลูกคลื่นที่วิ่งอยู่ในท้องทะเลคล้ายกับอกของโลกที่เหินคเหิน้อย กระเพื่อมขึ้นลง ควบความหนักใจ ในขณะที่แสงจันทร์โลกเด่นระเรีงอยู่บนฟองคลื่น
- ม่านค่าแห่งกาลอวสานรอยตัวของมันลงด้วยความสงบสงัด
- กายของเราหมุนไปพร้อมกับหัวใจที่หมุนตัวอยู่ด้วยแรงของความระเรีงใจ
- จิตใจของเราออนแอลงทุกขณะ เหินคเหิน้อยและอีกโรยราวกับไคว้งมาเป็นระยะทางไกลแสนไกลในทางแข่งขันมาราธอนแห่งชีวิต
- ความปราศจากที่หวังและความสิ้นหวังกำลังเรียกร้องก้องกึกในอกเพื่อให้หัวใจมารับ
- เบื้องใต้ท้องฟ้าที่มืด หัวใจของเราวิ่งแข่งไปกับรถเทียมม้าอย่างระเรีงใจ
- กระแสลมร้อนที่โปร่งเบาถึงเข้ามาทางหน้าต่างหยอกล้อกับม่านลูกไม้ริมหน้าต่าง
- การปลอบประโลมอันอ่อนละเอียดยไม้ขาดระยะของลมทะเลนั้นคอยกระซิบกระซาบเตือนเราอยู่ วิญญาณอันลึกซึ้งของฤดูร้อนได้สะกิดเตือนให้นึกฝันอย่างเงิบ ๆ และอย่างเลือนลอย

ไม่มีข่าวจากโตเกียว

หลังจากประสบความสำเร็จในการเขียนนวนิยายเรื่องแรก ซึ่งได้รับความนิยมจากผู้อ่านเป็นอย่างดี จนจำหน่ายหมดในเวลาอันรวดเร็วแล้ว เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้แต่งเรื่อง ไม่มีข่าวจากโตเกียวเป็นนวนิยายเรื่องที่สอง เขาเล่าว่า "ชัยชนะของคนแพ้ พิมพ์เล่มขายได้หมดเลย ผมจึงเขียนเรื่องใหม่อีกหนึ่งเรื่อง โดยขยายจากเรื่องสั้นเรื่องนี้ไม่ได้พิมพ์เป็นตอน ๆ เหมือนเรื่องแรก"¹ นวนิยายเรื่องไม่มีข่าวจากโตเกียว พิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2468 โดยสำนักพิมพ์รวมสาส์น ต่อมาในปี พ.ศ. 2493 สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ได้นำมาพิมพ์อีกเป็นครั้งที่สอง โดยพิมพ์รวมเล่มกับนวนิยายเรื่องชัยชนะของคนแพ้ เพราะเห็นว่าเนื้อเรื่องต่อเนื่องกัน

เรื่องย่อ

เมื่อ เสนีย์ เสาวพงศ์ เดินทางกลับมาถึงเมืองเชียงใหม่ เขาได้ทราบข่าวลือเชิงเพื่อนนักหนังสือพิมพ์เชียงใหม่ อิวินิงโพสท์ถูกยิงตายไปนานแล้ว ที่เมืองเชียงใหม่ เสนีย์มีโอกาสได้รู้จักกับเวทย์ วราคม พ่อค้าไทย และเพื่อนต่างชาติชาวรัสเซียอีกสองคนคือ อเล็กซานเดอร์ ฟอนชิตสกี ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ กับอัลยา มาริยาโนวา คนรักของฟอนชิตสกี

วันหนึ่งเวทย์พาเสนีย์ไปโรงฉีดยา ทำให้เขาทราบความจริงว่าอัลยาตกเป็นทาสยาเสพติดเพราะความกลุ้มใจ เนื่องจากวันเวลาทำให้ความสาวของเธอร่วงโรยไป ด้วยเหตุนี้เองอัลยาจึงไม่ยอมแต่งงานกับฟอนชิตสกี เธอได้ขอร้องให้เสนีย์เก็บเรื่องนี้ไว้เป็นความลับ คืบนั้นอัลยาเต็มไปด้วยความรักอย่างสนุกสนานและยอมทุกอย่างที่จะเป็นของฟอนชิตสกี แต่ด้วยความเป็นสุภาพบุรุษเขาจึงไม่ไต่ลวงเกินเธอ พอรุ่งเช้าเสนีย์ทราบข่าวร้ายว่าอัลยาถึงแก่กรรม เวทย์เดินทางกลับไทยเพื่อสมัครเป็นทหารออกรบในสงคราม

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ปรีชา ปัญญาวิโรภาส เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 318 ซอยพานิชอนันต์ สุขุมวิท 71 กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2526

ต่อมาเสนีย์ได้รับโทรเลขให้เดินทางไปโตเกียวเพื่อหาข่าวการเจรจาสันติภาพระหว่างการเดินทาง เขาได้รู้จักกับเยาวตี ๗ พัทยา นักศึกษาไทยซึ่งสำเร็จวิชาพยาบาลจากอเมริกา เธอกำลังเดินทางจะกลับบ้านและแวะมาเที่ยวที่ญี่ปุ่น ทั้งสองจึงสนิทสนมกันอย่างสนิทสนม ขณะพักอยู่ในโตเกียว เสนีย์ได้รับจดหมายจากมาเนียบอกว่าเธอจะแต่งงานกับทูกาสึกิ เขาจึงส่งสร้อยไข่มุกไปให้เป็นของขวัญ

หลังจากนั้นเสนีย์และเยาวตีได้ไปเที่ยวด้วยกันหลายแห่ง จากความใกล้ชิดสนิทสนมทำให้หัวใจของเสนีย์เริ่มหวั่นไหว แต่เขาก็พยายามหักห้ามใจของตนเองไม่ให้หลงรักเธอ เพราะเยาวตีมีคนที่รักคือ นายแพทย์บัณฑิต รอคอยการกลับไปแต่งงานอยู่ที่เมืองไทยแล้ว ต่อมาเสนีย์กับเยาวตีได้พบกับเจษฎา จิตรกรหนุ่มซึ่งสำเร็จวิชาศิลปการวาดเขียนจากญี่ปุ่น เจษฎาติดต่อกขอให้เยาวตีเป็นนางแบบภาพที่เขาวาดเพื่อส่งเข้าประกวด ด้วยการทำงานนี้เอง ทั้งสองจึงได้อยู่ใกล้ชิดกัน จนเจษฎาหลงรักเยาวตีอย่างเงียบ ๆ แต่เธอไม่อาจสนองตอบความรักของเขาได้

เมื่อเดินทางกลับมาถึงเมืองไทย เยาวตีต้องพบกับความเสียใจ เพราะทราบความจริงว่าหมอบัณฑูร คนรักของเธอแต่งงานกับสุขุมพร คนรักเก่าของเสนีย์ เสนีย์รู้สึกสงสารเธอมากจึงไปเยี่ยมปลอบใจ ที่บ้านเยาวตีเขาเห็นภาพเขียนของเจษฎาซึ่งได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดที่โตเกียว เจษฎามอบให้เป็นที่ระลึกแก่เยาวตี เสนีย์เข้าใจว่าเยาวตีรักกับเจษฎาเขาจึงเจียมใจไม่ได้เอ่ยปากบอกรักเธอ เนื่องจากเขาเป็นนักหนังสือพิมพ์จ๋า คนหนึ่งที่ไม่อาจให้ความสุขแก่คนที่เขารักได้ ดังนั้นเยาวตีจึงตกลงใจที่จะแต่งงานกับเจษฎา ทำให้เสนีย์ต้องพบกับความผิดหวังอีกครั้งหนึ่ง

แก่นเรื่อง

แก่นเรื่องของนวนิยายเรื่องไม่มีข่าวจากโตเกียวคือ "ความรักที่เสียสละเพื่อความสุขของคนที่คุณรักเป็นความรักที่สูงส่ง" ผู้ประพันธ์ได้มอบให้ เสนีย์ เสาวพงศ์ ผู้ผิดหวังจากความรักเป็นตัวละครสำคัญที่ถ่ายทอดแนวคิดเกี่ยวกับความเสียสละ เพื่อความสุขของผู้หญิงที่เขาเรียกว่า

"ฉันมองความรักด้วยความฝันสูง ถ้าหากฉันจะรักใครสักคนหนึ่ง ฉันก็จะได้แต่รักด้วยความฝันเท่านั้น ฉันไม่กล้าพอที่จะแต่งงานกับเขา เพราะเมื่อมองดูภาวะของตัวเอง ฉันไม่เชื่อว่าจะให้ความสุขแก่คนที่ฉันรักได้ คนที่ฉันรัก ฉันต้องมองเห็นคุณค่าและความดีของเขา ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ฉันเห็นว่าคนที่มีคุณค่าและความดีเช่นนั้น ควรที่จะได้ชายที่ดีกว่าฉัน...คนที่ถ้าหากฉันพอใจ ฉันก็ได้แต่มองดูเขาอยู่ห่าง ๆ เอาใจช่วยและดีใจด้วยที่เห็นเขาเป็นสุขไปกับคนอื่น¹

โครงเรื่อง

นวนิยายเรื่องไม่มีข่าวจากโตเกียวเป็นเรื่องที่มีเหตุการณ์ต่อเนื่องกันนวนิยายเรื่องชัยชนะของคนแพ้ โครงเรื่องของนวนิยายเรื่องนี้เสนอปัญหาความขัดแย้งของตัวละครเกี่ยวกับความรัก ตัวละครเอกของเรื่องเป็นหนุ่มนักหนังสือพิมพ์เคยผิดหวังในความรักมาก่อน เมื่อได้พบกับความรักครั้งใหม่ก็เป็นรักต้องห้าม เนื่องจากฝ่ายหญิงมีคนรักอยู่แล้ว มิตรภาพระหว่างเขาและเธอจึงเป็นเพียงความสัมพันธ์ของเพื่อนที่หวังดีต่อกันเท่านั้น ไม่ได้เป็นความสัมพันธ์ฉันคู่สาว ภายหลังเขามีโอกาสที่จะได้ครองรักกับเธอ แต่ด้วยความเจียมตัวว่าตนเองไม่อยู่ในฐานะที่จะให้ความสุขแก่คนรักได้ เขาจึงเสียสละให้เธอแต่งงานกับชายอื่น

ตัวละคร

เสนีย์

เสนีย์นักหนังสือพิมพ์ผู้ผิดหวังในเรื่องความรัก จึงทำให้เขาไม่เคยคิดเรื่องการแต่งงาน เสนีย์ให้เหตุผลว่า "ชีวิตของฉันต้องต่อสู้และดิ้นรน จนไม่มีเวลาพอที่จะ

¹ ศักดิ์ชัย บารุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 548

คิดถึงความรักและการแต่งงาน"¹ เมื่อไ้รู้จักสนิทสนมกับเยาวดี เสนีย์ก็หนีอารมณ์ของมนุษย์ที่มีเลือดเนื้อและหัวใจซึ่งต้องการความรักไปไม่พ้น แต่เขาเป็นคนจิตใจเข้มแข็งจึงหักห้ามความรู้สึกให้หยุดเพียงความเป็นเพื่อน เสนีย์เป็นคนที่ไม่ทำอะไรตามใจตัวเอง เขาคิดและไตร่ตรองก่อนที่จะทำอะไรลงไปเสมอ เขามีความเป็นสุภาพบุรุษให้เกียรติเยาวดี ดังนั้นเสนีย์จึงไม่สารภาพรักกับเธอในขณะที่อยู่ใกล้กันสองต่อสองที่ทะเลสาบยามานากะ แม้ว่าเยาวดีจะมีใจเอนเอียงมาทางเขาเพราะความใกล้ชิด แต่เสนีย์รู้ตัวดีว่าไม่มีสิทธิ์ที่จะทำเช่นนั้น เขาไม่ต้องการทำลายความรักอันบริสุทธิ์ของเยาวดีให้เธอเกิดมลทินในหัวใจ หากเสนีย์ไม่มีความเป็นลูกผู้ชายในข้อนี้แล้ว เขาคงได้แต่งงานกับเยาวดีในตอนที่ยังหวัหวัอยู่เปลี่ยนใจไปแต่งงานกับผู้หญิงอื่น เพราะทำให้เยาวดีเข้าใจว่าเสนีย์ไม่ได้รักเธอ เยาวดีจึงตัดสินใจแต่งงานกับเจษฎา

เยาวดี ๗ พัทยา

เยาวดี อายุ 28 ปี สำเร็จการศึกษาวชิราวุธวิทยาลัยจากสหรัฐอเมริกาด้วยทุนส่วนตัว เธอมาจากตระกูลที่มีฐานะดี บิดาเคยมีบรรดาศักดิ์ตำแหน่งพระยา คนรักของเยาวดีชื่อบัณฑิตทางานที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เยาวดีเป็นคนร่าเริงและเปิดเผย ในทัศนะของเสนีย์ "เธอมีบุคลิกลักษณะซึ่งมีอำนาจคล้ายแม่เหล็กที่ดึงดูดความนิยมชมชอบจากทุก ๆ คนที่ได้พบเห็นและได้สนทนาสมาคมด้วย"² เยาวดีเป็นคนมองโลกในแง่ดี ด้วยความซื่อบริสุทธิ์และเชื่อมั่นในความรัก เธอต้องพบกับความเสียใจเมื่อทราบภายหลังว่าหมอบัณฑิตแต่งงานกับสยามพรไปแล้ว แต่เยาวดีก็เข้มแข็งพอที่จะควบคุมไม่ให้ความโศกเศร้าปรากฏบนใบหน้า หลังจากผิดหวังเรื่องความรัก เสนีย์ได้มาเยี่ยมเธอ แต่เขาไม่เข้าใจความรู้สึกที่เธอมีต่อเขา และเสนีย์ไม่ได้ให้ความหวังแก่เธอเลย

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ขัณฑ์ของคนแพ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 547

² ข. หน้า 504

ทั้งนั้นเมื่อเจษฎาขอแต่งงานด้วย เขาวก็จึงตกลงใจแต่งงานกับเขา เพราะเธอคิดว่า "ฉันไม่อาจแต่งงานกับคนที่ฉันรักได้ ฉันก็แต่งงานกับคนที่รักฉัน และฉันคิดว่าคงจะรักเขาได้ในต่อไป"¹

เจษฎา ศิลปกร

เจษฎา จิตรกรหนุ่ม สำเร็จวิชาช่างเขียนจากวิทยาลัยในโตเกียว เขาเป็นคนไม่ค่อยพูด แต่งตัวประณีต ใฝ่ผมยาวแบบศิลปินทั่วไป สวมแว่นตาไม่มีกรอบ เจษฎาเป็นลูกชานาที่เข้ามาเรียนหนังสือในกรุงเทพฯ โดยพักอยู่กับพระ เขามีชีวิตที่ตอกสู่คืนรณมาตลอด แรงบันดาลใจที่ทำให้เจษฎาสนใจทางด้านศิลปะ เนื่องจากผู้หญิงที่เขารักคนหนึ่งถูกยิงเห่ากัศตาย เขาเสียใจมากจึงวาดภาพใบหน้าของเธอ ภาพนี้ได้รับรางวัลการประกวดในงานฉลองรัฐธรรมนูญ เจษฎาจึงขอให้เขาวก็เป็นนางแบบภาพวาดซึ่งจะส่งเข้าประกวดที่โตเกียว เมื่อได้รับรางวัลเขาจึงส่งภาพนั้นเป็นที่ระลึกสำหรับเขาว เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความรักที่เขามีต่อนางแบบของเขา และได้แต่งงานกับเธอในที่สุด

อเล็กซานเดอร์ ฟอนชิตส์กี

ฟอนชิตส์กี ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ชาวยุโรป เขามีร่างกายล่ำสันบึกบึน แม้จะมีอายุล่วงเข้าวัยกลางคนแล้วแต่ยังคงความเป็นโสด ฟอนชิตส์กีพลัดพรากจากโซเวียตบ้านเกิดเมืองนอนมาอยู่ในเซี่ยงไฮ้ เนื่องจากเกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง เขารักกับออลยามานานถึงสิบปี ฟอนชิตส์กีมีความเป็นสุภาพบุรุษอยู่อย่างเต็มตัว ก่อนที่ออลยาจะฆ่าตัวตาย เธอได้เตือนไว้กับเขาพร้อมทั้งบอกว่ายินดีจะเป็นของเขาในคืนนั้น แต่ฟอนชิตส์กีไม่ต้องการให้ออลยามีมลทินก่อนเข้าพิธีวิวาห์ เขาจึงไม่ได้ล่วงเกินเธอ

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ขัณฑ์ชนะของคนแพ้ว - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 617 - 618

เขาเป็นคนคืออย่างที่ทำให้ผู้ชายน้อยคนในโลกจะเป็นเช่นเขาได้ ฟอนช็อตสก็ไม่รู้ความจริงของอัลยาเลยจนกระทั่งเธอตายจากไป

อัลยา มาเรียโนวา

อัลยา คนรักของฟอนช็อตสก็ อายุ 35 ปี แต่รูปร่างยังดูงามเปล่งปลั่งอ่อนกว่าวัย ถึงแม้อัลยาจะรักฟอนช็อตสก็มาก แต่ก็ไม่ยอมแต่งงานกับเขา เพราะกลัวฟอนช็อตสก็จะพบกับความผิดหวังในรูปโฉมของเธอ อัลยาให้เหตุผลว่า "การแต่งงานจะทำลายความรักในตัวฉันของเขาลงหมดสิ้น เพราะการแต่งงานจะทำให้เขาพบความจริงที่สะกิดสะเทือนที่สุดในชีวิต"¹ อัลยาเป็นตัวละครที่ผู้แต่งสร้างขึ้นมาให้เป็นตัวแทนของคนที่ไม่ยอมรับความเป็นจริง กาลเวลาที่ผ่านไปทำให้เธอวิตกกังวลว่าตัวเองแก่ ร่วงโรยไปทุกขณะ อัลยาจึงหาทางออกเพื่อเอาชนะเวลา จนในที่สุดต้องตกเป็นทาสยาเสพติดและยิงตัวตาย

เวทย์ วราคม

เวทย์ พ่อค้าไทยในเมืองเชียงไฮ้ เขาผิดหวังในความรักจึงเดินทางมาอยู่ต่างแดน ประกอบอาชีพขายสินค้าที่สั่งมาจากเมืองไทย เวทย์ชอบเที่ยวและดื่มเพราะเขามีปรัชญาชีวิตว่า "เงินคือสุรา สุราคือความลืม และความลืมสำหรับผู้มีพลังอันซอกแซก และมีปัจจุบันที่เจียบเหงาเปล่าเปลี่ยว ย่อมเป็นสุข"² เวทย์มีความเห็นว่าเงินเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับความรัก เขาบอกกับเสนีย์ว่า "เงินย่อมชนะทุกอย่าง เมื่อคราวก่อนฉันเล่นเกมของความรักโดยไม่ได้ลากถุงเงินเข้าไปในสนามแข่งขันด้วย ต่อเมื่อแพ้แล้วฉันจึงได้รู้ว่าบางครั้งความรักก็คือการแข่งขັນนับเงินกันเท่านั้นเอง"³

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 432

² ฐ. หน้า 406

³ ฐ. หน้า 410

เมื่อเวทย์กลับเมืองไทย เขาได้แต่งงานกับคนรักเก่าซึ่งเป็นหม้ายเพราะสามีตาย เพื่อ
แก้แค้นที่เธอทำให้เขาได้รับความผิดหวังครั้งก่อน หลังจากแต่งงานเขาอยู่กินกับเธอโดย
ไม่มีความสัมพันธ์ฉันสามีภรรยา เวทย์เป็นคนอาฆาตแค้น ไม่เข้าใจเหตุผลของฝ่ายหญิง
ที่ทิ้งเขาไปแต่งงานในครั้งนั้นเพราะความจำเป็น //

บทสนทนา

นวนิยายเรื่องไม่มีข่าวจากโตเกียวมีบทสนทนาของตัวละครที่ให้อ่าน
เช่นเดียวกับนวนิยายเรื่องชัยชนะของคนแพ้ จากการศึกษาพบว่า มีการใช้บทสนทนา
หลายลักษณะดังต่อไปนี้

1. บทสนทนาของตัวละครที่แฝงไว้ด้วยข้อคิด ผู้แต่งจะให้ตัวละครสนทนา
เพื่อแสดงทัศนะของผู้พูด นอกจากผู้อ่านจะทราบถึงนิสัยใจคอของตัวละครแล้ว ยังได้
แง่คิดจากบทสนทนานั้นด้วย ดังตัวอย่าง

"นักปราชญ์เขาเปรียบไว้ว่าความรักเป็นไฟ"

"แต่มันเป็นของมีค่ายิ่งไม่ใช่หรือเสนีย์" เธอพูดขึ้นก่อนที่ฉันจะพูดจบ

"เพราะมันให้ความอบอุ่นแก่หัวใจคนที่อยู่ในโลกด้วยคำว่าเหว และ
หายใจอยู่ในเวลากลางคืนที่หนาวเย็นและเปล่าเปลี่ยว"¹

หรือตอนที่อติลาพูดกับเสนีย์ว่า เพราะเหตุใดเธอจึงไม่แต่งงานกับฟอนช็อตส์ก็
อติลาให้เหตุผลว่า

"ความสุขในความรักของผู้หญิงจะดำรงอยู่ได้นานเท่านั้น ทราบโด
ที่ยังไม่ได้ถูกจริงเข้าสู่การจดทะเบียนสมรสและพิธีในโบสถ์ การแต่งงาน
เป็นการทำลายความสุขในความรัก"²

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย์
เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 526 - 527

² ภู. หน้า 396

2. บทสนทนาของตัวละครที่แทรกแนวคิดของนักปรัชญาหรือภานิต คำพูดของตัวละครในบทสนทนาประเภทนี้ จะสอดแทรกแนวคิดของนักปรัชญาหรือภานิต เพื่อให้ผู้อ่านกว่าการเขียนแบบธรรมดา ดังตัวอย่าง

"นั่นเป็นเพราะฉันได้หลักใน stoicism ของโซโนที่ว่า รสของความสุขและความทุกข์มีค่าเท่าเทียมกัน ถ้าเราไม่มีทุกข์ เราก็รู้จักสุขไม่ได้"¹

"ในชีวิตของเราเนี่ยเราหวังไม่ได้แม้แต่การตั้งตัว ภานิตสเปนมีอยู่ว่า 'เงินและเกียรติยศมักจะไม่มีพบอยู่ในกระเป๋าเดียวกัน' เราไม่หวังในความมั่งคั่งและจะหวังไม่ได้เป็นอันขาด"²

3. บทสนทนาของตัวละครที่แสดงทัศนคติขัดแย้งกัน ตัวละครต่างหาเหตุผลมาสนับสนุนความคิดเห็นของตน บทสนทนาลักษณะนี้จึงค่อนข้างยืดยาวเพราะตัวละคร พูดอภิปรายต่อเนื่องกัน ดังตัวอย่าง

อัลยาอธิบายเหตุผลของหล่อนด้วยน้ำเสียงเรียบ ๆ และหนักแน่นเหมือนหลุดออกจากปากของคนที่มีความคิดสุขุมและคงแก่เรียน" การแต่งงานเป็นการรวมบุคคลสองคนซึ่งไม่มีอะไรเหมือนกันเลย ทั้งทางร่างกายและจิตใจเข้าด้วยกัน เราอาจจะเกลียดและทะเลาะกันได้มากและรุนแรง เท่าที่เราเคยรักและเอาใจใส่ การอยู่ร่วมกันตลอดเวลาทั้งกิน นอน นั่ง เดิน จะทำให้เรามองเห็นทุกสิ่งทุกอย่างเป็นของธรรมดา และเห็นการบกพร่องของกันและกันมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ต่างคนต่างแอบอดเสียใจอย่างเงียบ ๆ ไม่ได้ ในความผิดหวังของคนที่ได้คาดหมายไว้ในลักษณะอันเลิศ ตามที่

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 546

² ๒. หน้า 542

ความรักได้ปั่นขึ้นในอุคมคติ"

"เรามองโลกในแง่ร้ายเกินไป อัลยา" ฉันสอค้านขึ้น "การแต่งงาน เป็นกฎของธรรมชาติ"

อัลยาหัวเราะเสียงแหลม มีกังวานเย็บพัน "ถูกละซี มันเป็นกฎของ ธรรมชาติ กฎเหล็กที่ครอบงำชีวิตมนุษย์ไว้สำหรับเป็นเรื่องตลกให้เทวดา หัวเราะ ที่สามารถทำความเข้าใจมนุษย์ที่รักกันอย่างซบเซงที่สุด จนเขาแทบจะต้องฆ่าตัวตายเมื่อไม่สมหวัง ให้เกลียดชังและชิงเคียดกัน ไ้ง่ายดาย ด้วยการให้เขาได้แต่งงานกันเสีย ซึ่งถ้าเขาฉลาดพอที่จะไม่ แต่งงานกันแล้ว เขาจะไม่รู้จักเกลียดกันเลยเป็นอันขาด"

"รักและเกลียดเป็นอารมณ์คู่กัน" ฉันว่า "ไม่แปลกอะไรดอก เพราะ คนเราทะเลาะกันก็เพื่อจะคืนดีกันใหม่ โกรธกันก็เพื่อจะรักกันใหม่เท่านั้น ทั้งนั้น"¹

ฉาก

นวนิยายเรื่องไม่มีข่าวจากโตเกียว แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ตอนที่ 1 นครเชียงไฮ้ ตอนที่ 2 ในมหานครโตเกียว และตอนที่ 3 ในกรุงเทพมหานคร ดังนั้น ฉากในเรื่องนี้จึงมีทั้งฉากในประเทศจีน ญี่ปุ่น และไทย แต่ฉากส่วนใหญ่จะเป็นฉากในญี่ปุ่น ซึ่งผู้แต่งได้แะท้องเที่ยวที่นั่นประมาณหนึ่งเดือน การบรรยายฉากจึงเป็นการบรรยายจาก ทศนะของผู้เขียนเอง ฉากในนวนิยายเรื่องนี้แบ่งออกเป็น

1. ฉากในเมืองเชียงไฮ้ เสนีย์ เสาวพงศ์ บรรยายจากชีวิตความเป็นอยู่ของ ผู้คนในเมืองเชียงไฮ้ขณะที่กำลังจุกลมด้วยภัยสงครามว่าอยู่ในสภาพอย่างไร

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 397 - 398

เชียงใหม่เป็น 'บ้านสม' ที่สับสนที่สุดของโลกแห่งหนึ่ง มีทั้งรัฐบุรุษ
ที่ไม่มีประเทศ นักการเมืองที่ไม่มีรัฐบาล ทหารที่ไม่มีกรมกองสังกัด เจา
ที่ไม่มีศาล นักหนังสือพิมพ์จากมุมต่าง ๆ ของโลก นักเลงหัวไม้จากท่าเรือ
ในทะเลเมดิเตอร์เรเนียนและความชายฝั่งแปซิฟิก จารชนและอาชญากรเกิน
กลาคล่ากระบโหล่กันตามถนนสายต่าง ๆ อยู่ทุกวัน...ฉันได้เห็นบุคคลที่
ได้เขารบในสงคราม จนได้เหรียญกล้าหาญติดอกมาแล้วกลายเป็นกูลิชั่นต่ำ
เห็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยหุ ๆ ในอเมริกา เป็นกลาสีเรือ เห็นบาร์อนเนส
ที่กลายเป็นโสเภณี¹

นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้บรรยายสภาพความเป็นอยู่อันแร้นแค้นของคนยากจน
ในเมืองเชียงใหม่ ใ้ภาพชีวิตที่น่าสลดใจได้เป็นอย่างดี

ตามบาทวิถีซีเมนต์มีคนนอนอยู่กลางเกลื่อน คนเหล่านี้เป็นคนจนจริง ๆ
ไม่มีที่ที่จะพักอาศัย ต้องยัดขายคาและบาทวิถีเป็นที่ซุกหัวนอน สมบัติพิสดาน
ที่เขามีอย่างมากที่สุดก็เสื้อเก่า ๆ ผืนเดียว ไม่มีมุ้งไม่มีผ้าห่ม นอกจากผ้า
พันกายที่ขาดและสกปรก เราเดินไปกลางถนน ด้วยไม่อาจเดินบนบาท
วิถีได้ เพราะเกรงว่าในความขมุกขมัวนั้น เท้าของเราอาจจะเลี้ยงการ
เหยียบลงไปบนนอกไคร ที่เป็นมนุษย์เช่นเดียวกับเราไม่พ้นเป็นแน่ กลิ่น
ยาลูบเลว ๆ จนเข้าจมูกแทบจามเบื้องหลังของเชียงใหม่คึกคักกับค่าน้ำของ
มันอย่างตรงกันข้าม คนมีก็มากเกินไป สรรยาสรรายฟุ้งเฟ้อเกินไป มี
อาหารคาว ๆ กินจนเหลืออ้อมมากเกินไป มีโรงแรมอันโอโถงมากเกินไป
แต่สำหรับคนจนเขาจนเกินไป ไม่มีอะไรติดตัว มีอาหารเลว ๆ กินวันละ
แทบไม่ครบสามมื้อ และแต่ละมื้อไม่เต็มอิ่ม²

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่มีข่าวจากไทเกี้ยว โดย เสนีย์
เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 357 - 358

² ฎ. หน้า 420 - 421

2. ฉากในประเทศญี่ปุ่น ฉากในญี่ปุ่นแบ่งออกเป็น 3 ฉาก ได้แก่

2.1 ฉากภูเขาไฟฟูจิ เป็นการบรรยายความงามของธรรมชาติและภูเขาไฟฟูจิ ในขณะที่เสนีย์เดินทางเข้ากรุงโตเกียว แม้จะเป็นการบรรยายสั้น ๆ แต่ด้วยวิธีอุปมาอุปไมยอย่างคมคาย จึงทำให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์ได้ชัดเจน เหมือนได้เห็นภาพนั้นด้วยตนเอง

ภูมิภาคสองข้างทางรถไฟเป็นทิวทัศน์ที่งดงามมากและไม่ซ้ำกันเลย บางครั้งเป็นทุ่งนา บางครั้งเป็นภูเขา บางครั้งเป็นทะเลกว้างและบางครั้งเป็นทะเลสาบสลับกันไปมาเหมือนฉากเคลื่อนที่ ภาพของภูเขาฟูจิที่แหลมชะลูกฟูกขึ้นสู่ท้องฟ้าอย่างสง่างาม หิมะสีขาวสะอาดพาดอยู่รอบยอดสูง ภูเขาขนาดมหึมาเหมือนเฟอร์รารีหิมะขาวที่พาดอยู่บนคอของนางงาม¹

2.2 ฉากเมืองเกียวโต ผู้เขียนบรรยายสภาพอากาศอันสดชื่นของฤดูใบไม้ผลิ ความงามของดอกซากุระ วัฒนธรรมการแต่งกายของผู้หญิงญี่ปุ่น

ฤดูสปริงที่สดใสเริ่มไปรบละอองสีเขียวสดลงมาจากท้องฟ้า ดอกซากุระบานยั่วยุเย้ายูเต็มต้น แกว่งไกวตัวประหนึ่งจะอวดความงามอันสะกดตาสะกดใจ อยู่ในสายลมอ่อน ผู้หญิงในเสื้อกิโมโนสีเข้มดูฉูดฉาด ทำให้แลเห็นสีสันทวรรณะและรู้สึกบรรยายอากาศอันแท้จริงของญี่ปุ่น เกียวโตเป็นนครหลวงเก่าของญี่ปุ่น เป็นเมืองศักดิ์พยาน แสดงอารยธรรมของญี่ปุ่นสมัยเก่าก่อน เต็มไปด้วยศิลปกรรมและนิยายปรัมปรา เช่นเดียวกับโตเกียวที่แสดงให้เห็นอารยธรรมศิลปะและวรรณคดีของญี่ปุ่นในสมัยปัจจุบัน เราเดินชมร้านรวงซึ่งมีสินค้าส่วนมากเป็นศิลปหัตถกรรม²

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ขยันทะของคนแพ้ว - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 452 - 453

² ฐ. หน้า 488 - 489

2.3 ฉากทะเลสาบยามานากะ เป็นฉากตอนเสนีย์พาเยาวทิไปเที่ยวที่ทะเลสาบยามานากะ ฉากนี้เป็นฉากที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินเรื่อง

เราเดินกันไปตามถนนสายเล็ก ๆ ที่ทอดไปตามริมฝั่งทะเลสาบยามานากะด้านตรงข้ามของฝั่งน้ำมีต้นไม้ขึ้นร่มรื่น มีต้นมัตสึ (ต้นสน) ยานางิและโมโมยิแซมอยู่เป็นแห่ง ๆ ลมจากทะเลพัดทวนขึ้นฝั่ง ในทะเลสาบมีเรือใบสีขาว 3 - 4 ลำ ของพวกตากอากาศเล่นฉวักเจวียนอยู่ ฝั่งตรงข้ามเราเห็นหมู่บ้านชาวประมงและทิวไม้สีเขียวอยู่ลิบ ๆ¹

3. ฉากในเมืองไทย เนื่องจากฉากส่วนใหญ่อยู่ในญี่ปุ่นและเซี่ยงไฮ้ ดังนั้นฉากในเมืองไทยจึงมีแทรกอยู่เพียงเล็กน้อย ดังตอนที่เสนีย์และเยาวทิเดินทางกลับเมืองไทย ผู้แต่งสร้างฉากให้สัมพันธ์กับอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครที่มีโอกาสกลับบ้านเกิดเมืองนอนของตนอีกครั้งหนึ่ง

เช้าตรู่เรือแล่นเข้าแม่น้ำเจ้าพระยา ทิวไม้สีเขียวแลเห็นอยู่ไกลลิบ ๆ ฉันทงายหน้าขึ้นสู่ท้องฟ้า ภายใต้อท้องฟ้านี้ความสุขทั้งหลายได้ไปรยปรายลงมา ฉันทโคอยู่ภายใต้ท้องฟ้าของเมืองไทยแล้ว นับตั้งแต่ได้จากไปอยู่ในดินแดนต่างดาวเป็นเวลาแรมปี หายใจเข้าปอดแรงและลึก อากาศของเมืองไทยช่างเต็มไปด้วยรสแห่งความปลอกลภัย ความหวังและความมีชีวิตชีวาเสียนี้กระไร²

สำนวนภาษา

การใช้สำนวนภาษาของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ในนวนิยายเรื่องไม่มีข้าวจากโตเกียว มีลักษณะดังต่อไปนี้

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่มีข้าวจากโตเกียว โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 501

² ฎ. หน้า 557

1. การใช้คำซ้ำ เพื่อเร้าอารมณ์ ความรู้สึกและเน้นน้ำหนักของคำ ดังตัวอย่าง

- เชียงได้ไถ่กลับคืนมาสู่ชีวิตเก่า ชีวิตแห่งสีสันวรรณะ ชีวิตแห่งความสุข
ที่กลอกกลิ้งเหมือนคลื่น ชีวิตแห่งความครึกครื้นและมันเมา
- เวลาก่อให้เกิดความสงบร่มเย็นและเวลานั้นเองนำสงคราม เวลา
ทำให้เกิดความทรงจำอันสวดยสทงคงามและเวลานั้นเองจะฆ่าความ
ทรงจำเหล่านั้นเสียด้วยความคิด
- เชียงได้เป็น 'บ้านสม' ที่สับสนที่สุดของโลกแห่งหนึ่ง มีทั้งรัฐบุรุษ
ที่ไม่มีประเทศ นักการเมืองที่ไม่มีรัฐบาล ทหารที่ไม่มีกรมกองสังกัด
เจ้าที่ไม่มีศาล
- เราเป็นลูกของแม่และพ่อ ผู้ซึ่งใบหน้าของท่านเราไม่เคยเห็น เรา
เป็นลูกของแม่และพ่อ ผู้ซึ่งเสียงของท่านเราไม่เคยได้ยิน เราเป็น
ลูกของแม่และพ่อผู้ซึ่งให้ความแข็งแกร่ง ความอบอุ่น ความเติบโตใหญ่ให้
แก่เรา เราเป็นลูกของแม่และพ่อ ซึ่งเราได้ดื่มธารแห่งชีวิตจาก
ทรวงอกและได้รับความปกป้องจากอ้อมแขน เราเป็นลูกของแม่และพ่อ
ซึ่งเป็นผู้เดียวเท่านั้น ที่เราจะถูกเขาลงประนมมือสารภาพและปรับทุกข์
ถึงภาระอันหนักในดวงใจและวิญญาณ เราเป็นลูกของแม่และพ่อ ซึ่ง
รักษาบาดแผลและความฟกช้ำแห่งชีวิตให้แก่เรา และเติมความเข้มแข็ง
พลและความหวังใหม่ให้แก่เรา เราเป็นลูกของแม่และพ่อ ผู้ซึ่งเรา
จะเดินตามรอยเท้าท่านไปชั่วกัลปาวสาน เราเป็นลูกแห่งชาติ

2. การใช้โวหารเปรียบเทียบ ผู้แต่งนิยมนิยการใช้การเปรียบเทียบแบ่งออกเป็น

2 ลักษณะ คือ

2.1 โวหารอุปมา (Simile) คือ การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งว่า
เหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง โดยเปรียบเทียบด้วยคำว่า เหมือน ประหนึ่ง ปาน ดังตัวอย่าง

- รถเช่าของเราวิ่งเจิบเหมือนวิ่งอยู่บนพรม
- หิมะสีขาวสะอาดปกคลุมรอบยอดสูงชันดูเหมือนเฟอร์นิเจอร์สีขาวที่พาดอยู่บนคอของนางงาม
- ความเรือกำปั่นใหญ่ที่เด้งข้ามมหาสมุทรพัดขึ้นอย่างเกียจคร้านประหนึ่งลมหายใจที่ระบายออกมาด้วยความท้อแท้และเหน็ดเหนื่อยต่อการเดินทางอันไกลแสนไกลและซ้ำซากจำเจของมัน
- ใจของฉันทราວານปานจะแตกปริออกทุกนาทีที่หัวใจเต้น
- เธอจะไม่ไ้เข้าใจว่าฉันไ้สลักศรพิชิตในอุดมคติออกไปอย่างง่ายไ้ เหมือนไ้ตัวเมียสลักชนของมัน

2.2 โวหารอุปมาอุปไมย (Metaphor) คือการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง เป็นการเปรียบเทียบโดยตรง ใช้คำว่า คือ เป็น ในการเปรียบเทียบ ดังตัวอย่าง

- ดวงตานั้นคือเปลวไฟอันศักดิ์สิทธิ์แห่งความไม่รู้จักแตกดับที่ลุกอยู่ใจกลางของโลก
- เชียงไฮ้เป็น 'เบ้าผสม' ที่สลับสนที่สุดของโลกแห่งหนึ่ง
- ชีวิตของคนเราเป็นเปลวไฟที่ส่องแสงอยู่ไ้ชั่วระยะเวลาหนึ่ง แล้วก็แตกดับไปในความมืดแห่งกาลเวลา พระเจ้าแห่งกาลเวลาเท่านั้นที่เป็นใหญ่

3. โวหารบุคลาธิษฐาน (Personification) เป็นโวหารที่กำหนดให้สรรพสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ใช่คนแสดงออกกับกิริยาหรือมีจิตชีวิตใจราวกับสิ่งมีชีวิต โวหารลักษณะนี้เป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งในการใช้ภาษาของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ดังตัวอย่าง

- วิญญาณแห่งความทศุหรณ์มันเริงยั้งครองเชียงไฮ้อยู่
- เชียงไฮ้ยามราตรีกำลังแต่งตัวด้วยสีสันอันฉูดฉาดของแสงนีออน

- ถูกหนาวอันยี่ถาวยังตัวักปลายหางของมันโอบหุ้มห่อหุ้มกรุงโตเกียวย
อย่างไมยอมจากไปอย่างหุ่นหัน
- ลมเย็นมวนตัวเข้ามาทางช่องหน้าต่างภายในห้องแคบ ๆ
- ลมทะเลร้ายมนต์อันเป็นจำกำซาบของมันจักขึ้น
- กลิ่นนุหรี เหล่า และแบ่งผัดหน้าวิ่งเข้าไปจับในปอด
- ลมหายใจของฉันทกระพือความปั่นป่วนรวิจวนใจอย่างบอกไม่ถูก หัวใจ
แข็งทโมนกำลังจะละลาย
- แสงสว่างแห่งเข้าไปในนัยน์ตาอย่างเจ็บปวด
- เวลาได้ยักเยียดความร่วงโรยลงให้เหมือนดอกไม้นายหลังเวลาที่
บานเต็มที่แล้ว
- เสียงแจ๊สที่ขึ้นชื่อว่าเป็นมือชั้นหนึ่งของเชียงใหม่ กำลังสะบัดสะบั้งกังวาน
กระหึ่มอยู่ในคลื่นเสียงของมันเต็มไปด้วยความเร้าร้อน
- ธรรมชาติลอมรอบกายอยู่บัดนี้กำลังเห่กล่อม และเป็นสื่อชวนที่มีอำนาจ
ปาฏิหาริย์ลึกลับอย่างประหลาด

ชีวิตบนความตาย

ในระหว่างที่ เสนีย์ เสาวพงศ์ เข้าทำงานในกระทรวงการต่างประเทศ
ในปี พ.ศ. 2488 เขาได้ไปช่วยงานที่สำนักงานร่วมมือสัมพันธมิตร (สรส.) เพื่อร่วม
ทำงานกับขบวนการเสรีไทย เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้นำประสบการณ์ชีวิตการทำงานที่
หน่วยงานนี้มาเขียนนวนิยายเรื่อง ชีวิตบนความตาย นวนิยายเรื่องนี้เป็นนวนิยาย
ขนาดสั้น พิมพ์ครั้งแรกเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2489 โดยโรงพิมพ์
นิตยากร หน้าสนามม้า นางเลิ้ง เป็นหนังสือขนาด 4 คูณ 5 นิ้ว มีความยาวเพียง
99 หน้า¹ ต่อมาในปี พ.ศ. 2526 สำนักพิมพ์คนวรรณกรรมได้นำมาพิมพ์เป็นครั้งที่สอง

¹ "ชีวิตบนความตาย เสนีย์ เสาวพงศ์ - ประพันธ์" มติชนรายวัน 27 มกราคม
2523 หน้า 8

โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้อ่านได้มองเห็นเส้นทางการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมของนักประพันธ์อาวุโสผู้นี้ได้ต่อเนื่องยิ่งขึ้น¹

เสนีย์ เสาวพงศ์ เล่าถึงความเป็นมาและอิทธิพลที่ได้รับจากวรรณกรรมตะวันตก ซึ่งมีผลต่อการประพันธ์นวนิยายเรื่องชีวิตบนความตาย ว่า

การเขียนเรื่องนี้ผมได้รับอิทธิพลจากหนังสือทางตะวันตก เพราะได้ทำงานใกล้ชิดกับหน่วยทหารอังกฤษที่เข้ามาประเทศไทยระหว่างและหลังสงคราม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลังกองทัพอังกฤษยอมจำนนใหม่ ๆ ทหารอังกฤษที่เข้ามาพาหนังสือปกอ่อนขนาดพกใส่กระเป๋ามาได้พอดีเข้ามาด้วย . เรื่องส่วนใหญ่ที่พวกทหารอ่านเป็นเรื่องเหตุการณ์ในสงคราม ที่ผมคิดใจมากเป็นเรื่องที่เขียนขึ้นหรือเล่าต่อให้คนที่ถนัดในการเขียนเป็นผู้เขียนให้ ของบุคคลต่าง ๆ ที่หลบหนีภัยจากการที่ประเทศของตนถูกทหารนาซีเยอรมันยึดครอง...ผมได้ความคิดว่าบทบาทของคนไทยในการปฏิบัติงานเพื่อประเทศชาติในยามสงครามก็มีอยู่ ผมได้พบและสนทนากับเสรีไทยบางท่านในระหว่างสงครามที่เล็ดลอดเข้ามาปฏิบัติภารกิจลับในประเทศไทยกับขบวนการที่จัดตั้งขึ้นภายในประเทศ แต่ในสภาพสงครามที่การปฏิบัติงานเป็นเรื่องลับ ผมจึงไม่รู้อะไรมากนัก ซึ่ง นอกจากเกร็ดที่ได้จากการสนทนากับคนโน้นคนนี้จะนิลละหน่อยงานชิ้นนี้นับเป็นงานที่สร้างขึ้นโดยอิงสภาพความเป็นจริง ตัวละครก็ตีเหตุการณ์ในเรื่องก็ตี เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นทั้งสิ้น เท่าที่ความคิดที่ผมมีอยู่ในเวลานั้น²

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชีวิตบนความตาย โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า คำนำ

² ๒. หน้า 87 - 88

เรื่องย่อ

ในระหว่างที่เกิดสงครามโลกครั้งที่สอง เวค บัณฑูร ได้หลบไปอาศัยอยู่ต่างจังหวัด คืบหนึ่งเขาถูกปลุกโดยบุรุษยามวิกาล ซึ่งเป็นเสรีไทยใช้ชื่อรหัสว่ากมล กมลได้รับคำสั่งให้โคจรลงมาปฏิบัติภารกิจในไทย เขาจึงขอความช่วยเหลือจากเวคให้เป็นผู้นำทางเขากลับกรุงเทพ พร้อมทั้งบอกเขาว่าหากถูกจับให้ยื่นกรณพินธิเสขตลอดเวลา

เมื่อมาถึงกรุงเทพ เวคออกจากโรงแรมไปพบกมลตามนัด เขาถูกจับกุมในข้อหาให้ที่พักแก่สายลับ ทารวจพยายามคาดคั้นเอาความจริงและรู้ว่าะยังทิ้ง แต่เวคปฏิเสธว่าไม่มีส่วนรู้เห็นใด ๆ ทั้งสิ้น ในที่สุดเขาจึงได้รับการปล่อยตัวออกมา เวคทราบความจริงภายหลังว่า การที่เขาถูกจับนั้นเป็นแผนของกมลต้องการทดสอบความมั่นคงทางจิตใจของเขา หลังจากนั้นกมลให้เวคไปรับเอกสารจากผู้หญิงซึ่งใช้ชื่อรหัสว่าเล็ก เอื้อกษที่หน้าโรงพยาบาลแล้วเดินทางกลับต่างจังหวัด

การปฏิบัติงานของเสรีไทยเริ่มต้นโดยมีกมลเป็นหัวหน้าพร้อมทั้งเวค ลุงเต่า และพรรคพวกอีกห้าคน ต่อมาเกตและไกรโคจรลงมาสมทบทำงานเกี่ยวกับการสื่อสาร กมลได้ฝึกการใช้อาวุธแบบใหม่ให้แก่คณะผู้ปฏิบัติงาน หน้าของเสรีไทยคือสังเกตการณ์ความเคลื่อนไหวและขัดขวางการขนส่งทหารตลอดจนการลำเลียงเสบียงอาหารของผู้ญี่ปุ่น

วันหนึ่งยามมารายงานว่าเห็นรถบรรทุกขนาดใหญ่ลี้บค้นแล่นข้ามสะพานเข้าไปในชายแดนพม่า กมลและคณะจึงลงมาจากเขาเผาสะพาน ทำให้ผู้ญี่ปุ่นต้องสร้างสะพานใหม่เสียเวลาขนส่งไปหนึ่งวัน ทหารญี่ปุ่นโกรธมาก จึงจับตัวกำนันสอนไปทรมานจนตาย แล้วส่งทหารมาจำนวน 25 คน เดินทางมาจัดการกับพวกที่ลักลอบเขาสะพาน เปรมรีบมาบอกข่าว กมลให้เปรมชี้มาหนีไปทางอื่น เพื่อลวงให้ทหารญี่ปุ่นแกะรอยตามไป แล้วส่งคณะผู้ร่วมงานเก็บข้าวของและอุปกรณ์การสื่อสาร เตรียมอาวุธพร้อมที่จะรับมือกับข้าศึกหากบุกเข้ามาในระยะประชิด แต่โชคไม่ดีฝ่ายผู้ญี่ปุ่นเข้าไปคนไม่ถึงบริเวณที่พวกเขาหลบซ่อนอยู่ กลับเปลี่ยนเส้นทางไปทิศอื่น เสรีไทยกลุ่มนี้จึงรอดพ้นจากความตายอย่างหวุดหวิด

แก่นเรื่อง

นวนิยายเรื่องชีวิตบนความตายเป็นเรื่องราวการปฏิบัติงานของเสรีไทย
 คนหนึ่งในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง เสนีย์ เสาวพงศ์ ต้องการแสดงให้เห็นว่า
 "การปฏิบัติงานของเสรีไทยนั้นเป็นงานที่เสี่ยงอันตราย เหมือนมีชีวิตอยู่บนความตาย"

โครงเรื่อง

ชีวิตบนความตายเป็นเรื่องราวของชายหนุ่มคนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากสงคราม
 โลกครั้งที่สอง จนทำให้วิถีชีวิตของเขาเปลี่ยนไป เขาได้เข้าร่วมทำงานกับคณะปฏิบัติ
 งานเสรีไทยในต่างจังหวัดแห่งหนึ่ง พวกเขาได้ร่วมมือกันก่อวินาศกรรมเพื่อตัดกำลัง
 ของฝ่ายตรงข้าม ด้วยความกล้าหาญ เสียสละและกำลังใจที่เข้มแข็ง จึงทำให้พวกเขา
 ปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมายดูล่วงไปด้วยดี สามารถฝ่าฟันอันตรายรอดชีวิตมาได้ พวก
 เขามีความสุขและภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของขบวนการผู้รักชาติ

ตัวละคร

เนื่องจากเป็นนวนิยายขนาดสั้น ตัวละครในเรื่องชีวิตบนความตายจึงมีจำนวน
 น้อย และมีตัวละครสำคัญที่มีบทบาทต่อการดำเนินเรื่องเพียงไม่กี่คน ได้แก่

वेค บัณฑูร

เวค มีอาชีพเป็นนักเขียน เมื่อเกิดสงคราม เสรีภาพในการเขียนถูกจำกัด
 ขอบเขต เขาเริ่มเบื่ออาชีพนี้และหลบไปอยู่หัวเมืองต่างจังหวัด เมื่อได้รับการชักชวน
 จากกมลให้ร่วมมือกับเสรีไทย เวคจึงตกลงเพราะเขาไม่ฝันที่จะทำตนให้เป็นประโยชน์
 ต่อบ้านเมืองมานานแล้ว เวคเป็นคนมีจิตใจเข้มแข็งมั่นคงและเด็ดเดี่ยว ดังจะเห็นได้
 จากตอนถูกจับ เขาไม่ยอมสารภาพความจริงแม้จะถูกทรมานบีบบังคับก็ตามเพราะเขาเชื่อ
 คำแนะนำของกมลที่ให้ปฏิเสธทุกอย่างเมื่อถูกจับ

กมล

กมล ชื่อรหัสเสรีไทยคนหนึ่ง เขาได้รับคำสั่งจากหน่วย Force 136 ในอินเดียให้โจคร่มลงมาปฏิบัติการในเมืองไทย หน้าที่ในความรับผิดชอบของเขาคือ ตักเส้นทางลำเลียงของทหารญี่ปุ่น กมลเป็นคนรอบคอบเขาได้ทดสอบความซื่อสัตย์ของพวกก่อนมอบให้ทางานสำคัญ กมลใช้ชีวิตเฝ้าสะพานเพื่อให้ญี่ปุ่นเข้าใจผิดคิดว่าเป็นฝีมือของชาวบ้าน เมื่อกำนันสอนถูกจับไปลงโทษ เขาไม่ได้ไปช่วยเพราะกลัวทหารญี่ปุ่นจะรู้ความลับว่ามีเสรีไทยมาปฏิบัติงานอยู่ที่นั่น กมลถือว่ากำนันสอนเป็นผู้เสียสละชีวิตให้แก่ประเทศ อันเป็นการเสียสละที่มีค่าสูงสุดในการทางานกมลให้ความเป็นมิตรกับเพื่อนร่วมงานทุกคน เมื่อทหารญี่ปุ่นค้นหาวกเขา กมลได้แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าโดยไม่แปรมน้ำหน้าหนีไปทางอื่น กองทหารญี่ปุ่นจึงหลงแกะรอยตามรอยเท้ามาไปทางอื่น และเขาสั่งให้ผู้ร่วมงานหลีกเลี่ยงการปะทะ เว้นแต่เมื่อถูกค้นพบจึงทำให้พวกเขาพ้นจากอันตราย

ลุงเต่า

ลุงเต่า เป็นพรานผู้ชำนาญล่า แม้จะเป็นชาวบ้านที่ไม่เคยได้รับความเอาใจใส่เหลียวแลจากรัฐบาล แต่ด้วยเลื่อมใสความรักชาติ ลุงเต่าจึงเข้าร่วมทางานเสรีไทยกับกมลพร้อมกับหากาลังคนมาช่วยในการทางานอีกสี่คน คือ คร้าม พลอย พุด ทอม และเปรม คนเหล่านี้ได้ช่วยทำหน้าที่เฝ้ายาม คอยส่งข่าวความเคลื่อนไหวของญี่ปุ่นและติดต่อส่งข่าวสารกับเสรีไทยในเมือง จนกระทั่งภารกิจของเสรีไทยสำเร็จตามความมุ่งหมาย นับว่าลุงเต่าเป็นคนที่มีอุดมการณ์ในการทางานโดยไม่ได้เรียกร้องประโยชน์ตอบแทนแต่อย่างใด

เลดี้เอ็กซ์

เลดี้เอ็กซ์ ชื่อรหัสของหญิงสาวคนหนึ่งในขบวนการเสรีไทย ทำหน้าที่ติดต่อส่งข่าวสาร เลดี้เอ็กซ์อายุ 25 ปี เป็นคนสวย น้ำเสียงนุ่มนวลน่าฟัง คุยสนุก เธอมี

ความกล้าหาญที่ทำงานเสี่ยงอันตราย เลดี้เอ็กซ์เป็นผู้ยึดมั่นต่ออุดมการณ์การทำงาน ไม่เอาเรื่องส่วนตัวมาเกี่ยวข้องกับการทำงาน เมื่อเวลามาติดต่อกับเธอเพื่อขอข่าวสาร เขาเกิดความสนใจอยากจะรู้จักข้อเท็จจริงของเธอ แต่เลดี้เอ็กซ์ไม่ยอมบอก เพราะเห็นว่า เป็นเรื่องส่วนตัวซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการงาน

บทสนทนา

บทสนทนาของตัวละครในเรื่องนี้ต่างกับนวนิยายสองเรื่องแรก เนื่องจาก ตัวละครเป็นชนกรรมาสามัญและชาวบ้าน ดังนั้นคำพูดของตัวละครจึงเป็นคำสั้น ๆ มีความหมายเข้าใจง่าย บทสนทนาของตัวละครจึงมีลักษณะสมจริงยิ่งขึ้น บทสนทนา ที่ใช้ในเรื่องนี้มีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. บทสนทนาที่ช่วยดำเนินเรื่อง บทสนทนาประเภทนี้ผู้แต่งใช้แทนการ บรรยายเพื่อให้เรื่องดำเนินไปได้รวดเร็วกว่าการบรรยายตรง ๆ และไม่ทำให้น่าเบื่อหน่าย ดังตัวอย่าง

"นี่อะไรไหมร" กมลถามทันที

"นี่" พลอยตอบช้า ๆ พร้อมกับสลับคาร์ไบน์ลงจากไหล่ "มีรถยนต์บรรทุก ขนาดใหญ่ 10 คัน แล่นไปทางชายแดนพม่าเมื่อเช้าวานนี้ราว 10 นาฬิกาเศษ เป็นรถเปล่าทั้งคัน มีคนขับสองคนนั่งอยู่ข้างหน้า และมีสองคันหลังมีหลังคาคลุมผ้าสีทึบก็ ข้างในมองไม่เห็น แต่ผมเข้าใจว่าไม่มีอะไรเพราะสังเกตดู รถเบาเท่ากับคันอื่น ๆ"

"ก็มานายพลอย" ถามต่อไปอีก "แล้วสะพานข้ามลำธาร"

"ผมเห็นเขาหยุดซ่อมประมาณ 10 นาที" นายพลอยตอบช้า ๆ "ความจริง ผมคิดว่าสะพานมันคงอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องซ่อมอีกเลย"

1 ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชีวิตบนความตาย โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

2. บทสนทนาที่ทำให้ทราบบุคลิกลักษณะนิสัยของตัวละคร บทสนทนาดังกล่าวนี้นี้ จะทำให้ผู้อ่านทราบถึงบุคลิกลักษณะนิสัยของผู้พูด โดยมีผู้ประพันธ์ไม่จำเป็นต้องบรรยายออกมาตรง ๆ ดังตัวอย่าง

"พวกเราไว้วางใจทุกคนไม่ใช่หรือลุงเต๋ว?"

ลุงเต๋วมองดูกลุ่มคนกว่าปกติ แล้วจึงตอบช้า ๆ หนักแน่น "ผมรับรอง เจ้าพวกเหล่านี้ผมรู้จักดีทั้งนั้น"

"ฉันต้องการจะย่ำให้รู้ว่า งานที่เราทำนี้ความซื่อสัตย์ต่อแผ่นดินเป็นสิ่งสำคัญนัก ถ้าใครทรยศฉันก็เสียใจที่จะต้อง 'เก็บ' เสีย" ตามกฎของเรา อย่างไม่เห็นแก่หน้าและอะไรทั้งหมด"¹

3. บทสนทนาที่แสดงถึงความรู้สึกและอารมณ์ของตัวละคร เป็นบทสนทนาที่บอกผู้อ่านให้ทราบว่าผู้พูดมีอารมณ์และความรู้สึกอย่างไร ดังตัวอย่าง

"สารภาพเสียที ๆ ถ้าไม่อยากลำบาก"

ด้วยคอหอยที่แห้งผาก เขาพูดออกมาได้ด้วยเสียงแผ่ว ๆ ว่า

"ผมไม่ทราบเรื่องนี้เลยจริง ๆ"

การยิ้มหายวับไปทันที ตบโตะผาง ทวาดว่า

"ไม่ทราบ ทำไมถึงสะทกสะท้าน หา"

"ก็...ฮู...ฮู ผมนี่" เขาตอบอย่างลำบาก

"ใครฮู ฉันถามที ๆ ทางหาก คราวนี้ฮู..."

ชายคนนั้นกระซากลั่นซึกโตะออกมาอย่างแรง เขาเห็นวัตถุสีตามะเมื่่อม คือกมือชายคนนั้นขึ้นมา

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชีวิตบนความตาย โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

ลูกขึ้นยืน จอวัตถุในมือตรงมายังเขา
 "ในนี้มี 11 ลูก ทนไหวไหมร"¹

ฉาก

ฉากในนวนิยายเรื่องชีวิตบนความตายเป็นฉากสมมุติหรือฉากที่ผู้แต่งจินตนาการ
 ขึ้นเอง ฉากในเรื่องนี้มีความสอดคล้องกับเนื้อเรื่องและสัมพันธ์กับการดำเนินเรื่อง
 จึงทำให้ฉากมีความสมจริง กังตัวอย่าง

ฉากในเมือง ผู้เขียนได้บรรยายฉากแสดงลักษณะภูมิประเทศ สภาพของ
 ห้วเมืองต่างจังหวัดในสมัยสงครามว่า

เมืองที่เขาอยู่เป็นเมืองเล็ก ๆ ซึ่งชื่อของมันไม่มีความสำคัญอะไรที่
 ท่านจะต้องรู้จักได้ มันเป็นเมืองเล็ก ๆ ของประเทศสยามซึ่งมีทางรถไฟผ่าน
 เลยสถานีไปก็เป็นตลาดซึ่งยาวไม่ถึงร้อยเมตร ถัดไปอีกหน่อยก็เป็นป่าที่มี
 ไม้ไผ่ขึ้นเขียวครึ้ม มีขุนเขาที่สลับซับซ้อนพุ่งยอดเบียดอากาศขึ้นไปแตะเมฆ
 เหมือนหนึ่งจะรับความหนักของท้องฟ้าไว้ไม่ให้ตกลงมาทับโลก ในถนน
 อีสานี่แดงหม่นซึ่งเต็มไปด้วยฝุ่น เวลาเย็น ๆ จะมีฝูงวัวและควายต้อนไปเป็น
 ฝูง และในยามสงครามเช่นนี้ แม้จะเป็นหัวเมืองเล็ก ๆ ก็ยังไม่เว้นที่
 จะมีกลิ่นสาบยาลึกากก็แถมเขียวที่สถานีและตลาด²

ฉากในป่า เสนีย์ เสาวพงศ์ เลือกลำเนาแห่งหนึ่งบริเวณชายแดนไทยที่ติด
 กับพรมแดนพม่า เป็นสถานที่ตั้งหน่วยปฏิบัติการของเสรีไทย นับว่าเป็นการเลือกฉากที่

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชีวิตบนความตาย โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)
 หน้า 37 - 38

² ฐ. หน้า 49 - 50

เหมาะสมกับเรื่องมาก เนื่องจากเป็นสถานที่สลับซับซ้อนปลอดภัยจากการติดตามของฝ่ายศัตรู ผู้แต่งบรรยายจากตอนนีว่

จากหัวเมืองมาสู่หมู่บ้านและจากหมู่บ้านมาสู่ป่า ตากแดดและน้ำค้างมาเป็นเวลา 3 วัน 3 คืน ผ่านธารน้ำที่ต้องลุยข้ามลึกสูงกว่าหัวเข่าหลายสิบแห่ง เลาะลัดไปตามแนวไม้ อวสานทางเดินเก่า ๆ ที่รกเรื้อยของพวกพรานหรือชาวป่าชาวเขาเท่านั้นที่จะใช้เป็นทางเดินนาน ๆ สักครั้งหนึ่ง จนบรรลุถึงที่แห่งหนึ่ง ตรงนั้นเป็นที่ราบกว้างล้อมรอบด้วยขุนเขาและทิวไม้เป็นพืดเขียว ขบวนจึงหยุดลง...ในป่าเปลี่ยวที่อ้างว้างทุกอย่างมองดูแล้วชวนให้เกิดความรู้สึกแปลกประหลาดอย่างที่ไม่เคยมีเมื่ออยู่ในเมือง/เขารู้สึกเหงาอยู่ในใจรัก ๆ พื้นที่ราบไปมีขุนเขาตั้งสะกดอยู่โดยรอบ ต้นไม้ที่ขึ้นมาสลับซับซ้อนเหมือนกับจะแอบความลึกลับและภัยอันตรายไว้เบื้องหลัง จะมองไปทางทิศใดไม่ปรากฏมีมนุษย์มีชีวิตอื่น ๆ อยู่เลย มันเป็นสถานที่ที่มีทำเลประหลาดที่ราบกว้างนั้นดูวิเวกและวังเวง¹

สำนวนภาษา

สำนวนภาษาในนวนิยายเรื่องชีวิตบนความตาย มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. การใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ มีทั้งการเขียนทับศัพท์และเขียนเป็นภาษาอังกฤษ ดังตัวอย่าง

- ช่างเป็นเรื่องที่แสดงความเป็นอีสีที่เรียวอย่างแรงของตัวละครได้อย่างวิเศษอะไรอะไรปานนั้น

¹ ศักดิ์ชัย บารุงพงศ์ ชีวิตบนความตาย โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

- "นั่นเป็นวิธีหนึ่งในการคัดเลือกคนเข้าร่วมในการทำงานของเรา
เชียร์ออฟ"
- ที่ไหนก็ได้ กุญแจน้อยเป็นคีย์ ผมไม่ต้องการพบคนมาก security
เป็นของสำคัญมาก
- กมลโคออดิเนตผู้ร่วมงานทุกคนให้รู้เทคนิค S.I. (Secret
Intelligence) ทุกวันเมื่อมีเวลาว่าง
- ทหารชาติต่าง ๆ เหล่านี้ได้รับการฝึกและอบรมอย่างดีตามแบบสงคราม
สมัยใหม่แล้วส่งเขาไปยังดินแดนของตนเพื่อทำ Underground Movement
ซึ่งได้แก่การแจ้งข่าวของชาติไปให้ทราบ ตลอดจนการก่อตั้งกองโจรเพื่อ
ขัดขวางทำลายกำลังศัตรู
- จุงเตามีฝีมือในทางยิงแม่น กมลจึงมอบหน้าที่ Sniper อันนี้ให้

2. การใช้คำซ้ำ ใช้เพื่อเน้นย้ำให้เกิดความรู้สึกหนักแน่น ดังตัวอย่าง

- เขาก็เหมือนคนธรรมดาที่เป็นพลเมืองดีก็เพื่อถูกละเลย ถูกโกง
ถูกข่มขู่อย่างสาหัสสากรรจ์จนแทบทนไม่ได้ และก็ถูกปล่อยให้
อดทนต่อไปด้วยสัญญาจะให้โน่นให้นี่ ให้สิทธิ ให้ความเสมอภาค
ให้ความเป็นธรรมร่อยแปด
- คนชาวป่าชาวตอยอย่างแก่ประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพอยู่ห่างไกล
ไม่เคยได้เสวยสุขจากสาธารณูปโภคของรัฐ ไม่เคยใช้น้ำประปา
ไม่เคยรู้สอยารยธรรมแผนใหม่สักอย่าง

3. การใช้โวหารเปรียบเทียบ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์และจินตนาการ ได้ชัดเจน ดังตัวอย่าง

- แก่เป็นห่วงโซ่สุดท้ายที่ประกอบเข้าเป็นรัฐ
- ราชของเขามาโหวง คีระหนักเหมือนตุ้มปูนซีเมนต์
- เขามีความรู้สึกติดกายอยู่เหมือนผูกควายโยแมลงมุม บางเบาเหลือเกิน
- คลื่นเสียงของหลอนเหมือนลมจากปีกผีเสื้อ เบา นุ่มนวล และมีกังวาน
คนตรี
- แถวมาเดินคดเคี้ยวไปมาคล้ายอสรพิษที่เลื้อยแหวกพญารูปไปเป็นทาง

ความรักของวิลยา

ความรักของวิลยาเป็นนวนิยายที่เสนีย์ เสาวพงศ์ เขียนลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ในสยามสมัยรายสัปดาห์ เมื่อปี พ.ศ. 2495 ต่อมาสำนักพิมพ์รวมสาส์นได้นำมาพิมพ์รวมเล่มเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2496 หลังจากนั้นนวนิยายเรื่องนี้ได้พิมพ์จำหน่ายอีกหลายครั้งรวมสถิติการพิมพ์ถึงปัจจุบันจำนวน 7 ครั้ง นักวิจารณ์วรรณกรรมได้ยกย่องว่าความรักของวิลยา เป็นนวนิยายที่มีความดีเกินค่านเนื้อหาเรื่องหนึ่งในบรรดาวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย

เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เปิดเผยความเป็นมาและจุดมุ่งหมายในการเขียนนวนิยายเรื่องความรักของวิลยาว่า

เรื่องนี้เขียนภายหลังจากที่ผมถูกส่งไปประจำต่างประเทศแล้ว ผมไปอยู่ที่สถานทูตไทยประจำสหภาพโซเวียต แล้วผมก็มาเที่ยวปารีส ระหว่างที่อยู่ฝรั่งเศสก็คิดอยากจะเขียนนิยายโดยใช้อากที่นี้ ผมจึงจกรายละเอียดต่าง ๆ ไว้ พอกลับไปเมืองไทย จึงค่อยหาพล็อตเรื่องได้ แล้วก็เอาจากต่าง ๆ ใส่เข้าไป พวกนักเรียนไทยรุ่นหลังที่ไปเรียนฝรั่งเศส เขานึกว่าผมเป็นนักเรียนเก่าฝรั่งเศสเสียอีก ความจริงผมไม่รู้ฝรั่งเศสด้วยซ้ำ ที่ผมบรรยายได้เพราะผมจดไว้หมด

เรื่องความรักของวัลยา ห้องเรื่องเป็นสภาพภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองในยุโรป ที่สะท้อนออกจากแง่ของคนไทยกลุ่มหนึ่ง หลังจากการพ่ายแพ้ของกลุ่มอักษะ คนไทยรุ่นหนุ่มสาวในยุคนั้นเชื่อกันว่าประชาธิปไตยจะเจริญงอกงาม แต่กิจการจะถูกกวาดล้างออกไป แผ่นดินจะสะอาด สำหรับดอกไม้ประชาธิปไตยจะเบ่งบาน แต่เขายังคิดไปไกลถึงเรื่องของประชาชนส่วนใหญ่ ว่าเขาควรจะทำอะไรเพื่อประชาชนคนสามัญเหล่านี้ แต่ในการเขียนนั้นก็ตึงค้ำถึงบรรยากาศในเวลานั้นด้วย ผมเขียนเรื่องนี้หลังจากสงครามสงบแล้วหลายปี เหตุการณ์ของโลกได้เปลี่ยนแปลงไปอีก สภาพของสงครามเย็นเริ่มแผ่ซ่าน เมืองไทยก็มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ผมจึงต้องใช้ความระมัดระวัง ซึ่งจะได้จากบทสนทนาของตัวละครที่พูดไปแล้วก็หยุดอย่างห้วน ๆ ความจริงควรจะพูดมากกว่านั้น ผมคิดว่าถ้าพอจะพูดได้บ้าง ยังคงดีกว่าพูดไม่ได้เสียเลย ก็ทำนองเซ็นเซอร์ตัวเองไว้ก่อน¹

เรื่องย่อ

วัลยา นักศึกษาไทยได้รับทุนไปศึกษาวิชาดนตรีที่ประเทศฝรั่งเศส วัลยามีเพื่อนชายที่สนิทคนหนึ่งชื่อเรวัตร แต่คนทั้งสองมีทัศนะความรักที่แตกต่างกัน ดังนั้นเมื่อเรวัตรสารภาพรักและขอแต่งงานกับเธอ วัลยาจึงตอบปฏิเสธ

ที่กรุงปารีส วัลยาได้รู้จักคนไทยหลายคน ได้แก่ เสนีย์ นักหนังสือพิมพ์ มนตรี ศิลปิน นคร นักศึกษาไทย ชิตและไพจิตร ข้าราชการประจำสถานทูตไทย ไพจิตรมีภรรยาชื่อเตือนตา ไพจิตรไม่ได้รักเตือนตาด้วยความบริสุทธิ์ใจ เขาแต่งงานกับเตือนตาเพราะเห็นว่าเธอเป็นลูกสาวนักการเมือง ซึ่งจะสนับสนุนให้เขามีความก้าวหน้าในหน้าที่

¹"นักพบ เสนีย์ เสาวพงศ์ ที่ย่างกุ้ง 'ผมอยากเขียนนิยายอีก' " โลกหนังสือ

ราชการได้ ต่อมาบิดาของเพื่อนทาสีนั้นอ่านาจากหางการเมือง ไฟจิตรจึงขอหย่ากับ
เพื่อนทาสีในขณะที่เขากำลังตั้งครรภ์ เพื่อนทาสีได้รับความสะเทือนใจมากจนถึงกับแท้งลูก
ระหว่างที่พักฟื้นอยู่คลินิก วัลยาไปเยี่ยมและนำหนังสือเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่สตรีไปให้
เพื่อนทาสีอ่าน วัลยาได้ชี้แนะให้เพื่อนทาสีมองเห็นความสำคัญของสตรีเพศ จนเธอกลายเป็นคนเข้มแข็งและมีความเข้าใจโลกและชีวิตมากขึ้น เพื่อนทาสีจึงตัดสินใจหย่าขาดกับ
ไฟจิตรโดยขอแค่เพียงค่าเดินทางเท่านั้น เมื่อกลับมาถึงเมืองไทย เพื่อนทาสีได้ทำงาน
ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมด้วยการสมัครเป็นครูสอนหนังสือ

ต่อมา เสนีย์ได้แนะนำวัลยาให้รู้จักกับยง อยู่บางยาง นักจิตวิทยาจาก
เมืองไทย ยงเป็นกณมูคกตติ เขาตั้งใจจะกลับไปทำงานในชนบท วัลยาสนิทสนม
กับยงเพราะคนทั้งสองมีอุดมการณ์ในการทำงานตรงกัน ก่อนที่ยงจะเดินทางกลับเมืองไทย
เขาได้ขอร้องวัลยาให้นำความรู้ที่ได้จากการศึกษากลับไปทำงานรับใช้ประชาชนในชนบท
ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ วัลยายินยอมปฏิบัติตามคำขอร้องของยงด้วยความเต็มใจ
เนื่องจากตรงกับความตั้งใจของเธออยู่แล้ว

แก่นเรื่อง

เสนีย์ เสาวพงศ์ เขียนนวนิยายเรื่องความรักของวัลยา โดยมีความมุ่งหมาย
เพื่อให้ผู้อ่านทราบถึงทัศนะเกี่ยวกับความรักของคนรุ่นใหม่ ดังนั้นสาระสำคัญที่ผู้ประพันธ์
ต้องการสื่อสารมายังผู้อ่านคือ "ความรักที่เป็นเพียงการแลกเปลี่ยนทางอารมณ์ของ
บุคคลเพียงสองคนเป็นความรักที่คับแคบ แต่ความรักที่ขยายวงกว้างออกไปถึงชีวิตอื่น
ด้วยเป็นความรักที่ยิ่งใหญ่"

หากพิจารณาจากชื่อของนวนิยายเรื่องนี้ จะเห็นว่า เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้มอบ
ให้วัลยาตัวละครเอกเป็นตัวแทนในการเสนอทัศนะเกี่ยวกับความรักที่ก้าวหน้าว่า

ความรักที่เป็นเพียงความสุขหรือไมก็ความใคร่ของคนคนหนึ่ง หรืออย่าง

มากที่สุดสองคนเท่านั้น เป็นความรักอย่างแคบ ความรักของคนเราคควรจะ

ขยายกว้างออกไปถึงชีวิตอื่น ถึงประชาชนทั้งหลายด้วย ชีวิตของคนเราจึงจะมีคุณค่าและมีความหมาย ไม่เสียที่ที่เกิดมา หากชีวิตของเรามีความรัก และความรักนั้นสามารถผลักดันชีวิตของคนเราให้สูงส่งยิ่งขึ้นกว่าชีวิตของสิ่งอื่น นกมันอาจจะร้องเพลงได้เมื่อมันนึกอยากจะร้อง โดยไม่คำนึงถึงความทุกข์ยากของชีวิตคนอื่น ๆ แต่คนเราไม่น่าจะเป็นเช่นนั้น¹

ถ้อยคำดังกล่าวคือหัวใจสำคัญของเรื่อง และเป็นที่มาของชื่อเรื่องนวนิยายนั่นเอง ความรักของวัลยาไม่ใช่นวนิยายที่ปฏิเสธความรักระหว่างหญิงและชาย แต่เป็นนวนิยายที่ปลุกสำนึกให้หนุ่มสาวมีความรักที่สร้างสรรค์และอำนวยการประสานรวมอย่างแท้จริง

โครงเรื่อง

ความรักของวัลยาเป็นเรื่องของหญิงสาวคนหนึ่ง ซึ่งมีโอกาสไปศึกษาต่อต่างประเทศ เธอเป็นคนมีความคิดก้าวหน้า จึงปฏิเสธไม่ยอมรับร่วมชีวิตกับผู้ชายที่มีฐานะดี เพราะเธอมองเห็นว่าชีวิตก่อให้เกิดความรัก ความรักนั้นควรจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชีวิต คือทำให้ชีวิตมีค่าและมีความหมายสูงส่งยิ่งขึ้น ดังนั้นคนเราควรจะมีความรักที่ไม่จำกัดวงอยู่เพียงความรักระหว่างหนุ่มสาว แต่เป็นความรักที่แผ่กว้างออกไปยังประชาชนผู้ยากไร้ด้วย จากอุดมการณ์นี้เธอจึงตัดสินใจที่จะนำความรักกลับไปทำงานในชนบท

เนื่องจากความรักของวัลยาเป็นนวนิยายที่มุ่งเสนอข้อคิด เนื้อเรื่องของนวนิยายเกือบทั้งหมดเป็นการอธิบายแสดงความคิดเห็นของตัวละคร ดังนั้นโครงเรื่องจึงเป็นไปอย่างหลวม ๆ เสนีย์ เสาวพงศ์ ไม่ได้เน้นความสำคัญขององค์ประกอบส่วนนี้ การที่

¹ ศักดิ์ชัย บารุงพงศ์ ความรักของวัลยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

นวนิยายเรื่องความรักของวัลยาได้รับความนิยมจากผู้อ่านอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน เพราะมีความดีเด่นด้านเนื้อหาทางความคิดที่เข้มข้นมาตลอดขอบข่ายของโครงเรื่อง

ตัวละคร

นวนิยายเรื่องความรักของวัลยาเป็นนวนิยายที่สะท้อนภาพชีวิตของชนชั้นกลาง ตัวละครส่วนใหญ่จึงเป็นปณิธานที่ใช้ชีวิตอยู่ในต่างแดน ผู้ประพันธ์ได้กำหนดให้เสนีย์ เสาวพงศ์ ตัวละครซึ่งเป็นศูนย์กลางของเรื่อง พาผู้อ่านไปรู้จักกับตัวละครอื่น ๆ ที่มีอาชีพต่าง ๆ กัน เช่น นักศึกษา ข้าราชการ กรรมกร ศิลปิน ตัวละครที่สำคัญ ได้แก่

วัลยา

วัลยา นักศึกษาไทยอายุ 24 ปี วัลยาเป็นคนสวยและมีความคิดก้าวหน้า เธอมาจากครอบครัวชาวนาที่มีฐานะยากจนแต่เรียนเก่ง จึงได้รับทุนไปศึกษาวิชาดนตรีที่ประเทศฝรั่งเศส วัลยาเป็นแบบฉบับของผู้หญิงยุคใหม่ "ที่ไม่ไฉนเล็ก ๆ ลีลาสวย ๆ บินปรืออยู่ในความสำราญสำรวย"¹ แต่เป็นผู้หญิงที่มีความคิดว่า "ความสุขของชีวิตคือการคาดหมายและการต่อสู้อันเปรียบเสมือนการแบกพรวนเข้าป่าดิบ ที่ยังไม่เคยมีใครกล้ากรวย แล้วต่อมาแผ่นดินอันรกร้างที่ยังมิได้เคยมีใครรู้จักมาก่อน ได้กลายเป็นทางลัดไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองของคนภายหลัง"²

วัลยาปฏิเสธที่จะร่วมชีวิตอยู่กับเรวัตร นักศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์ในอังกฤษ ซึ่งเป็นทายาทสกุลขุนนางเก่าเพราะเรวัตรมีความคิดเช่นเดียวกับผู้ชายทั้งหลายที่เห็นว่าผู้หญิงต้องการความอบอุ่นมั่นคงในความรัก โดยเปรียบเทียบว่า "เรือต้องการทะเลกว้าง

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ความรักของวัลยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

ไ้" การครองการครองสูง และผู้หญิงต้องการชีวิตที่ผาสุกและสงบ" ¹ เขาจึงต้องพบกับความผิดหวังเมื่อวัลยาให้เหตุผลว่า

"การร่วมชีวิตกับคนที่มีสกุลสูงและมั่งมีอย่างคุณ เป็นชีวิตที่ราบเรียบ และช้าชาก่อนอย่างน่าเบื่อหน่าย มันราบเรียบจนมองเห็นเชิงตะกอนเผาศพตัวเอง และหนังสือแจกงานศพรายทางข้างหน้าโน้นได้อย่างฉับชัดจนวัลย์ไม่ต้องการความสุขชนิดนั้น... วัลย์จะรักและแต่งงานกับผู้ชายที่ทำงานอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพื่อตัวของเขาเองหรือเพื่อฐานะของตนเอง เพื่อความเด่น หรือเพื่อจะให้เป็นที่นับถือของคนอื่น แต่เป็นคนทำงานเพื่องาน และเพื่อโลกที่เขาเกิดมา ผู้ชายที่เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องจักรกลมหึมาที่กำลังสร้างยุคใหม่ของอนาคต ไม่ใช่ผู้ที่เกาะอยู่กับคุ่มหรือพันเฟื่องของมันเฉย ๆ หากความสุขส่วนตัวไปชั่ววันหนึ่ง ๆ และตายไปเมื่อถึงเวรของตัว โดยมีได้ทั้งรอมรอยอะไรไว้เบื้องหลัง" ²

แม้วัลยาจะเรียนวิชาคนตรี แต่เธอก็เชื่อว่าสามารถสร้างสรรค์และนำคนตรีไปปรับใช้ชีวิตได้ วัลยามุ่งมั่นที่จะไปทำงานในชนบท เพราะเธอเห็นว่าชีวิตที่แท้จริงอยู่ที่ชนบท ด้วยเหตุนี้เองวัลยาจึงสนิทสนมกับยง คนทั้งสองต่างมีอุดมการณ์ทำงานเพื่อชาวชนบทอย่างแท้จริง

วัลยาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของเพื่อนตา เธอกระตุ้นให้เพื่อนตาตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นผู้หญิงว่ามีความสำคัญเท่าเทียมกับเพศชาย

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ความรักของวัลยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

² ดู หน้า 12 - 14

จนเพื่อนสามารถปลดปล่อยตัวเองออกจากความคิดเก่าอันฝังแน่นในใจ ไม่ยอมให้
ไฟจิตรักซึ่งทางเพศอีกต่อไป จึงนับได้ว่าวัลยาเป็นแบบอย่างของผู้หญิงยุคใหม่ที่มีความ
คิดก้าวหน้า

บง อยู่บางบาง

บง เป็นเด็กบ้านนอกมาจากท้องถิ่น บรรพบุรุษของเขาเป็นชาวนา เขาจึงเป็น
คนจน เมื่อเข้ามาเรียนหนังสือในกรุงเทพเคยพักอยู่ในวัด บงมีรูปร่างใหญ่ แข็งแรง
เพราะผ่านการทำงานหนัก เขาเป็นคนพูดน้อย ชอบฟังมากกว่าพูดและมักเลี้ยงไม่พูด
เรื่องของตัวเอง บงได้ท่องเที่ยวผจญภัยไปเกือบครึ่งโลก ด้วยการทำงานเป็นกลาสี
เขาผ่านการต่อสู้กับชีวิตมาอย่างโหดโชน บงได้รับความช่วยเหลือจากอีวาและเปโตร
เปโตรทำให้บงมองเห็นความสำคัญของตนเองว่า "คนเรานี้แม้จะเล็กกระจ้อยร่อยสัก
เพียงไร แต่เขาเป็นกำลังอันไพศาลเมื่อเขาต้องทำงาน เวลาจะมาถึงวันหนึ่ง เมื่อ
คนเล็ก ๆ ทั้งหลายสามารถทำสิ่งใดได้ตามที่เขาประสงค์"¹ บงจึงเริ่มมีความหวัง
และมองเห็นคุณค่าของคนที่ทำงานให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม เขาตัดสินใจกลับ
เมืองไทยเพื่อไปพัฒนาชนบทบ้านเกิด ก่อนไปบงได้ขอร้องวัลยาว่า "ผมขอให้คุณเป็น
ศิลปินของคนผู้เคราะห์ร้าย ของคนผู้ทุกข์ยาก ผู้ถูกทอดทิ้งและไม่มีใครเอาใจใส่ ขอให้
คุณเป็นศิลปินของคนผู้ทำงาน และอย่าเป็นศิลปินของกลุ่มคนน้อยนิด ผู้ไม่ต้องทำอะไร
นอกจากนั่งกินนอนกินบนความทุกข์ยากของคนอื่น มีความสำรวยสำราญบนความลำบาก
ยากจนของคนอื่น"²

เมื่อกลับถึงกรุงเทพ บงเขียนจดหมายมาบอกวัลยาว่า เขาได้พบเห็นสภาพ
ชีวิตอันยากแค้นแสนเข็ญของชาวนา จึงตั้งใจแน่วแน่ที่จะไปทำงานเพื่อยกระดับฐานะ
ความเป็นอยู่ของคนเหล่านี้ให้ดีขึ้น ภาระงานในการทำงานของบงคือ

¹ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ความรักของวัลยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

จะต้องทำงานเพื่อช่วยการแผ้วถางทางชีวิตใหม่ของคนเราให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่บนแผ่นดินที่รกร้างว่างเปล่านั้น เคยมีแต่ทางสัญจรของชีวิตที่โคดเคี้ยวแต่สายเคี้ยว และก่อนที่จะมีทางสายนี้มันก็เคยเป็นทางรกราก่อนเหมือนกัน ฉะนั้นถนนสายใหม่ก็อาจจะเกิดขึ้นได้ และมันต้องคดเคี้ยวและคับแค้นน้อยกว่าเก่าและพุ่งตรงเข้าไปสู่ชีวิต ถ้ามีฉะนั้นก็ไร้ประโยชน์และไม่มีใครเดิน¹

ไพจิตร

ไพจิตร เลขาการทูต ประจำสถานเอกอัครราชทูตไทยในกรุงปารีส ไพจิตร อายุ 36 ปี สำเร็จปริญญา บี.เอ. จากอังกฤษ เขามีรูปร่างดี แต่งกายประณีตเรียบร้อย ไพจิตรจะแสดงความสุภาพอ่อนน้อมทั้งกิริยาท่าทางและคำพูดเมื่อติดต่อกับข้าราชการผู้ใหญ่ นักการเมืองและพ่อค้าที่ร่ำรวย แต่กับคนที่เท่ากันหรือต่ำกว่าเขาจะวางท่าแสดงอำนาจ ไพจิตรถือว่าคนฉลาดไม่จำเป็นต้องไปติดกับคนที่ค้อยกว่า พระเจ้าของไพจิตรคือ ตำแหน่ง อำนาจ และเงินทอง ดังนั้นเขาจึงมีความเต็มใจและยินดีที่ได้รับไข่มุกคัลมีอำนาจและเงินตราจากเมืองไทยที่จะแวะผ่านปารีส ไพจิตรเป็นทั้งนักการทูตและนักคำนวณชั้นเยี่ยม เขาเล็งผลเลิศว่าชีวิตนี้ควรค่าทำไรจึงจะเป็นชีวิตของคนฉลาด ส่วนชีวิตที่ซาคทุนคือชีวิตของคนโง่

ไพจิตรเป็นคนฉลาด ทะเยอทะยาน เขาได้ใช้ความฉลาดพาตัวเองไต่เต้าไปสู่ตำแหน่งราชการที่ล้ำหน้าเพื่อนข้าราชการในวัยเดียวกัน เขาปรารถนาจะเป็นคนมีชื่อเสียงและประสบความสำเร็จในชีวิตนักการทูต เขาไต่เต้าจะเป็นเอกอัครราชทูตซึ่งเป็นตำแหน่งอันทรงเกียรติ มีโอกาสได้รู้จักกับบุคคลสำคัญของโลก ไพจิตรเป็น "นักแข่งขันที่เป็นป่ายบันไดแห่งชีวิตการงานอย่างไม่ยอมเสียเวลา"² เขาจึงแต่งงาน

¹ คักคี่ชัย บำรุงพงศ์ ความรักของวัลยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

² ฎ. หน้า 155

กับเพื่อนตา ด้วยความหวังว่าบิดาของเธอซึ่งเป็นนักการเมืองที่มีอิทธิพลจะสนับสนุนเขาให้ก้าวไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้ เมื่อบิดาของเพื่อนตาลิ้นอำนาจทางการเมือง ความฝันของไฟจิตรจึงพังทลาย เขาขอหย่ากับเพื่อนตาเพราะไม่ได้รักเธอด้วยความบริสุทธิ์ใจ แต่เป็นความรักที่ตั้งอยู่บนผลประโยชน์ส่วนตัว เมื่อผลประโยชน์นั้นหมดสิ้นไปความรักของเขาก็หมดสิ้นตามไปด้วย

เพื่อนตา

เพื่อนตา ภรรยาของไฟจิตร เธอเป็นลูกสาวของผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองซึ่งมีอำนาจทางการเมือง เพื่อนตาสำเร็จการศึกษาปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต เธอเป็นคนสุภาพเรียบร้อย สงบเสงี่ยมและวางตัวเหมาะสมกับลักษณะของกุลสตรี เพื่อนตาเป็นผู้หญิงที่ได้รับการอบรมอยู่ในกรอบประเพณีแบบเก่า เธอมีความเชื่อว่าเป็นผู้หญิงที่แต่งงานแล้วคือสมบัติของสามี เพื่อนตาไม่ปรารถนาอะไรมากในชีวิตนอกจากการมีชีวิตที่ผาสุกในฐานะภรรยาที่ดีของสามีเท่านั้น เธอจึงเป็นสตรีที่อยู่ในโลกแห่งความฝันมาตลอด เมื่อบิดาของเธอพ้นจากตำแหน่งหน้าที่หมดสิ้นอำนาจ ไฟจิตรเริ่มแสดงความรู้สึกเป็นชาและห่างเหินจากเพื่อนตา เพราะเขากลัวว่าความผูกพันกับเธอจะกลายเป็นอุปสรรคต่อตำแหน่งหน้าที่การงานที่สูงขึ้น แม้เธอจะเสียใจจนแทบจะเลิกเขาก็ไม่เคยไปเยี่ยมเลยสักครั้งเดียว เพื่อนตาได้รับการปลอบใจและคำแนะนำจากวลยา การได้อ่านหนังสือเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของสตรีที่มีต่อครอบครัว สังคมและมนุษยชาติ ประกอบกับการสนทนาแลกเปลี่ยนความเห็นกับวลยา ผู้มีความคิดก้าวหน้าเกินสตรีในวัยเดียวกัน ทำให้เพื่อนตาสามารถ กล้ากลืนความขมขื่นและปวดร้าวจากชีวิตสมรสให้กลายเป็นพลังใจที่จะยืนหยัดต่อสู้กับชีวิตด้วยตนเองโดยไม่พึ่งสามี เพื่อนตาจึงขอหย่ากับไฟจิตรโดยไม่เรียกร้องแบ่งสินสมรสตามสิทธิของภรรยา นอกจากคำโดยสารเครื่องบินกลับเมืองไทยเท่านั้น

บทเรียนที่เพื่อนตาได้รับเป็นบทเรียนชีวิตราคาแพง แต่ก็มีคุณค่าสูงที่สามารถเปลี่ยนเธอให้เป็นเพื่อนตาคนใหม่ได้ เพื่อนตาเริ่มต้นชีวิตใหม่ด้วยการเป็นครูสอนหนังสือ

การทำงานทำให้เธอเข้าใจโลกและชีวิตดีขึ้น เพื่อนตาเขียนจดหมายบอกวัลยาว่า "ความเป็นจริงของชีวิตสอนให้เรามองทุกสิ่งทุกอย่างด้วยเหตุผล และคิดค้นไต่ถามพบว่า ผู้ที่มีบุญคุณที่แท้จริงนั้นคือ สังคมอันประกอบด้วยประชาชนทั้งหมดเท่านั้นเอง เราต้องนึกถึงบุญคุณของประชาชนก่อน แล้วจึงจะสามารถนึกถึงบุญคุณส่วนตัวทีหลัง"¹

เรอเน

เรอเน จิตรกรชาวออร์มังกี อายุ 36 ปี เขาเป็นคนไม่ค่อยช่างพูด ชอบคิดค้นตามลักษณะของศิลปิน เรอเนทำงานศิลปะไปวัน ๆ โดยขาดความกระตือรือร้น เขาผิดหวังเรื่องความรักเพราะคนรักซึ่งทำงานไต่ค้นให้ฝรั่ง เศรษฐีแห่งสงครามถูกเยอรมันจับยิงเป้า ทำให้เขาเสียใจ เก็บตัวใช้ชีวิตอย่างโดดเดี่ยว เรอเนผลิตงานศิลปะแบบเซอร์เรียลลิสต์ซึ่งเป็นงานที่หนีออกไปจากชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คน ด้วยเหตุนี้เขาจึงผิดหวังที่ไม่มีใครเข้าใจภาพเขียนของเขา จนกระทั่งวันหนึ่งเรอเนพบเด็กสองคนเขียนคำว่าสันติภาพบนกำแพงเก่าแห่งหนึ่ง ทำให้เขารู้สึกละอายใจที่เด็กผู้นั้นทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ซึ่งเขาไม่เคยคิดทำมาก่อน เพราะเข้าใจว่าศิลปินไม่ควรเกี่ยวข้องกับเรื่องอื่นนอกจากศิลปะ เรอเนจึงเริ่มงานเขียนศิลปะเพื่อชีวิต สร้างสรรค์ผลงานศิลปะเพื่อรับใช้ประชาชน ด้วยการวาดภาพเด็กสองคนเขียนคำว่าสันติภาพบนกำแพง นับเป็นจุดเริ่มต้นความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในชีวิตการทำงานศิลปะของเขา

บทสนทนา

เนื่องจากนวนิยายเรื่องความรักของวัลยาเป็นเรื่องที่ผู้ประพันธ์มุ่งเสนอแนวคิดที่แปลกใหม่อันมีผลทำให้การดำเนินเรื่องเป็นไปในรูปแบบที่กำหนดให้ตัวละคร เป็นพาหะ

¹ สักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ความรักของวัลยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

นำความนึกของผู้แต่งสื่อสารไปยังผู้อ่านโดยสัมผัสสนทนา ประกอบกับตัวละครส่วนใหญ่เป็นปัญญาชน ดังนั้นบทสนทนาเกือบทั้งเรื่องจึงมีลักษณะเป็นคำพูดของตัวละครที่ได้แก่มิได้ แสดงให้เห็นส่วนบุคคลและการอภิปรายแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งอาจแบ่งออกได้ดังนี้

1. บทสนทนาที่ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์การต่อสู้ของผู้หญิงฝรั่งเศส บทสนทนาลักษณะนี้เป็นข้อความยาว ๆ คล้ายบทความ เพื่อให้ความรู้พื้นฐานให้ผู้อ่านมองเห็นความสำคัญของสตรีเพศที่ต่อสู้เพื่ออิสรภาพของชาติ ดังตัวอย่างบทสนทนาของหญิงคนขายหนังสือที่พูดกับสามีเกี่ยวกับวีรกรรมของผู้หญิงฝรั่งเศส

"ก่อนสมัยปารีสคอมมูน ผู้หญิงฝรั่งเศสก็เคยแสดงกำลังอันยิ่งใหญ่ ในการต่อสู้เพื่ออิสรภาพและเกียรติยศของบ้านเกิดเมืองมารดร เมื่อ ค.ศ. 1789...แต่เดิยวก่อน ท่านรู้หรือเปล่าว่า ค.ศ. 1789 มีความสำคัญอย่างไร"

แกคอยสอบถามความรู้อยู่เรื่อยราวกับข้าพเจ้าเป็นเด็กนักเรียน บางทีแกอาจเคยเป็นครูสอนประวัติศาสตร์มาก่อนก็ได้ ข้าพเจ้าคิดในใจ

"เป็นปีที่เกิดปฏิวัติในฝรั่งเศสที่ได้ประกาศคำขวัญ 'อิสรภาพ สมภาพ และภราดรภาพ' แก่โลกเป็นครั้งแรก"

แกพยักหน้า "ที่ถามก็เพื่อจะได้รู้ว่าท่านรู้หรือเปล่า เพื่อฉันจะได้ไม่ต้องอธิบายมากเกินไป ซึ่งเป็นการเสียเวลา ในครั้งนั้นผู้หญิงปารีสเป็นพวกแรกที่เดินขบวนไปยังพระราชวังแวร์ซายส์เพื่อเรียกร้องขนมปัง และในวันที่ 14 กรกฎาคม ผู้หญิงเหล่านี้ได้ร่วมกับกองหน้าของทหารประชาชนที่เข้าทำลายคุกบาสทิล ในปี ค.ศ. 1870 กองทัพปารีสเข้าโจมตีปารีส รัฐบาลลี้ภัยกำลังที่จะต่อสู้และยอมแพ้ แต่ชาวคอมมูนาร์ที่นั่นยังคงต่อสู้อยู่ รัฐบาลพยายามปราบและล่อให้ห่ออาหารเพื่อให้ชาวปารีสยอมจำนน และลงนามสนธิสัญญาสันติภาพหยิบยื่นปารีสมอบให้แก่ข้าศึก แต่ชาวปารีสไม่ยอมแพ้ เมื่อผู้หญิงปารีสเห็นกองทหารรัฐบาลเดินทัพเข้ามายัง

ม่งมาร์ท เพื่อปลดอาวุธของกองทหารประชาชนและส่งมอบปืนใหญ่ให้แก่
ปรัสเซีย ผู้หญิงเหล่านี้ได้เข้าไปยืนขวางระหว่างปืนกับทหารป้องกันไม่ให้ทหาร
รัฐบาลรุกเข้ามา ผู้หญิงเหล่านี้แย่งปืนเล็กยาวจากมือทหารและซ่อนไม่ให้
ทหารยิงประชาชน และกองทหารก็ไม่กล้ายิง และนายพลผู้ออกคำสั่งให้
ทหารยิงเข้าไปในกลุ่มคน ถูกจับและยิงตาย ปารีสยังคงสู้ต่อไป..."

แกหญิงหนึ่งไปครูหนึ่งแล้วพูดด้วยความละเอียดชัดเจนและแม่นยำ จน
ข้าพเจ้าอดแปลกใจไม่ได้ว่า แกช่างมีความจำดีเสียนี้กระไร "พฤติกรรมของ
ผู้หญิงในคราวนั้นได้บันทึกไว้ในหน้าอันมีเกียรติอย่างยิ่งของผู้หญิงฝรั่งเศสใน
ประวัติศาสตร์ของชาติ เมื่อวันที่ 11 เมษายน 1871 ได้มีสารซึ่งลงนาม
โดย 'คณะผู้หญิงแห่งปารีส' ออกปึกในปารีสขณะที่กองทหารจากแวร์ซายส์
บีบกระชับเข้ามาถึงชานเมือง เขาเขียนว่า 'Citoyenness' เราจะต้อง
ชนะหรือไม่ก็ตาย! คำคำนี้จะมีแม่แม่ทั้งหลาย ถ้าหากประชาชนจะต้องถูก
ทำลายไปอีกครั้งนี้ ลูกอ่อนของเราจะต้องชำระหนี้แห่งความพ่ายแพ้..."¹

2. บทสนทนาที่แสดงทัศนะของตัวละคร บทสนทนาลักษณะนี้จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจ
ความคิดของตัวละครว่าผู้ที่มีทัศนะต่อเรื่องนั้น ๆ อย่างไร บทสนทนาแบบนี้มักจะแฝง
ข้อคิดคำคมประคับไว้ด้วย นอกจากนี้ผู้แต่งยังมีความพิถีพิถันในการเรียบเรียงถ้อยคำเป็น
พิเศษ เพื่อให้มีความสละสลวย คมคาย จับใจผู้อ่าน ดังตัวอย่าง

วัลยา : "ดิฉันคิดว่า ความรักอย่างเท่าเทียมระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายจะมี
ไม่ได้ถ้าฝ่ายหนึ่งอยู่เหนือฝ่ายหนึ่งทางเศรษฐกิจและภูมิโศกชะตาของ
อีกฝ่ายหนึ่งไว้โดยสิ้นเชิง"²

¹ กักคีย์ บำรุงพงศ์ ความรักของวัลยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

เสนีย์ : "ผมไม่เคยเรียนประวัติศาสตร์วิวัฒนาการของเศรษฐศาสตร์ แต่ผมมีความรู้ทั่ว ๆ ไปว่า คนทั้งหลายนี้แหละที่ เป็นผู้สร้างโลก และเปลี่ยนแปลงโลกที่เราอยู่อย่าง ที่มันเป็นทุกวันนี้ พระเจ้าอาจ เป็นผู้สร้างโลก แต่คนเป็นผู้สร้างหมอดินอันนี้เป็นของแน่ พระเจ้า อาจเป็นผู้สร้างกลางวันและกลางคืน แต่คนแน่ ๆ เป็นผู้สร้าง ตะเกียงและไฟฟ้า ผมว่าคนเท่านั้นแหละที่เป็นใหญ่ ที่จะสร้าง ทุกสิ่งทุกอย่างในโลก"¹

ยง : "ผมรู้สึกว่าการที่ผู้ชายเข้าไปนั่งดื่มแชมเปญ ดูระบำผู้หญิงที่เปลือย เกือบหมดนั้นเป็นความอับยศ ไม่ว่าใครจะเรียกว่ามันเป็นศิลปะ หรือไม่ก็แล้วแต่ ผมคิดในแง่ของตัวผมซึ่งเป็นผู้ชาย ผมมีความ ละอายที่จะไปนั่งดื่มแชมเปญหาความสำราญด้วยการดูผู้หญิงซึ่ง ประกอบอาชีพอย่างหนึ่งเพื่อการบำเรอความสุข...ผมเห็นว่า นั่นคือการขูดรีดผู้หญิงชัด ๆ เป็นการแสวงหาประโยชน์จากผู้หญิง เพราะอำนาจทางเศรษฐกิจที่ผู้ชายมีอยู่"²

เปโตร : "เราคนงาน...เราจัดการทำงานและรักษาการทำงานด้วย เรา เป็นกำลังสร้างสังคม อ่า/ ซินยอร์ คนเรานี้ถึงแม้จะเล็กกระจ้อย ร้อยสักเพียงใดก็ตาม แต่เราเป็นกำลังอันไพศาลเมื่อเราต้องการ ทำงาน เวลาจะมาถึงวันหนึ่งเมื่อคนเล็ก ๆ ทั้งหลายสามารถ ทำสิ่งใดได้ตามที่เขาประสงค์"³

¹ ศักดิ์ชัย บารุงพงศ์ ความรักของวัลยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)
หน้า 207 - 208

² ก. หน้า 146

³ ก. หน้า 102

จวนน์แน็ค : "สำหรับฉันมองเห็นการเมืองในอีกแบบหนึ่ง การเมือง หมายถึง การสร้างโลกใหม่สำหรับฉัน การปฏิวัติก็เหมือน สถาปัตยกรรม คือการสร้างขึ้นใหม่ซึ่งสิ่งทั้งมวลดีกว่าเก่า โดยเอาบรรดาของเก่าที่ดีทั้งหมดมารวมกัน มนุษย์ทุกคนเป็น นักสถาปนิกอยู่ในตัวด้วยกันทุกคน ไม่ว่าเขาจะรู้สึกหรือไม่ ก็ตาม และถ้าทุกคนรวมกำลังรวมแรงกันเข้า ก็เป็นกำลัง มหิมาที่สามารถเปลี่ยนแปลงและตกแต่งโฉมหน้าของโลกให้เป็นไปตามที่เขาต้องการได้อย่างไม่ต้องสงสัย"¹

3. บทสนทนาเชิงอุปมาเปรียบเปลี่ยนความคิดเห็นของตัวละคร ผู้ประพันธ์ จะสร้างบทสนทนาลักษณะนี้ เพื่อให้ตัวละครอุปมาโต้แย้งกันทางความคิด โดยแต่ละ ฝ่ายจะหาเหตุผลมาสนับสนุนความเห็นของตน บทสนทนาแบบนี้จึงค่อนข้างยืดเยื้อ ยาว ดึงตัวอย่าง

มนตรีดอนหายใจเหมือนกับแสดงความหนักอกหนักใจอะไรสักอย่าง "ผมมองไม่เห็นว่าคุณจะได้อะไรจากชนบท เมืองต่างหากเล่าที่เป็น ศูนย์กลางแห่งชีวิต เป็นที่รวมของทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งศิลปวัฒนธรรมและ วิชาความรู้"

"ถูกค่ะ" วัลยาตอบเรียบ ๆ "แต่ชนบทเกิดก่อนเมืองเสมอ บรรดา เมืองใหญ่ ๆ ทั้งหลายเดิมก็เป็นชนบทมาในครั้งหนึ่งและสิ่งทั้งหลายซึ่งเคย เป็นของคนทั่ว ๆ ไป ก็กลายเป็นของคนที่มีอำนาจในเมือง และค่อย ๆ แยกต่างหากออกไปทุกขณะ ตามความเจริญเติบโตของเมือง คนตรีก็ เช่นเดียวกัน ครั้งหนึ่งมีความหมายเพื่อชีวิตของคนทั่วไป ก็กลายเป็นของ

¹ ศักดิ์ชัย บารุงพงศ์ ความรักของวัลยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 59

ผู้มีอำนาจของขุนนางเจ้าของที่ดินในสมัยศักดินา และกลายเป็น
เครื่องมือสนับสนุนฐานะของเขาเหล่านั้น คนตรีในเมืองจึงเห็นห่างจาก
ความเป็นจริงของชีวิตเขาไปทุกที แต่ในชนบทเขายังคงรักษาความ
ใกล้ชิดต่อความเป็นจริงของชีวิตอยู่"

มนตรีหันหัวอย่างไม่เห็นด้วย แต่เขาก็ไม่มีเหตุผลที่จะโต้แย้ง

"ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นในโลกมิใช่สร้างขึ้นโดยปราศจากความ
หมาย" วัลยาพูดต่อไป "ไม่ว่าจะเป็นขวานหินหม้อดินหรือตะเกียง ขลุ่ย
ไม้ไผ่หรือกลองหนังสัตว์ คนตรีก็เช่นเดียวกันไม่ได้เกิดขึ้นเพราะใคร
คนหนึ่งคิดค้นวิธีหาเสียงต่าง ๆ แต่มันเกิดขึ้นจากชีวิตการทางานของเขา
และความหมายเพื่อรับใช้ตัวเขานั้นเองอย่างคนงานเวลาออกแรงดุดลาก
อะไรสักอย่างแล้วเปล่งเสียงเป็นจังหวะพร้อมกันว่า 'สุย! สุย!' อะไร
ทานองนี้ซึ่งเป็นจังหวะและทานองเพลงอย่างหยาบ ๆ และงาย ๆ ก็มี
ความหมายเต็มที่อยู่ในตัวของมัน ศิลปะทั้งหลายตั้งต้นแบบนี้ทั้งสิ้นจาก
ความงายไปสู่ยาก จากหยาบไปสู่ละเอียด จากสามัญไปสู่ความสลับซับซ้อน
เมื่อมันเจริญขึ้นถึงขั้นอย่างที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ บางคนพยายามตีความหมายของ
มันเป็น 'ศิลปะบริสุทธิ์' หรือ 'ศิลปะเพื่อศิลปะ' ไม่จำเป็นต้องมีความ
หมายเพื่ออะไรไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของใคร เมื่อศิลปะนั้น
ไม่เกี่ยวข้องกับความเป็นจริงของชีวิต ไม่มีความหมายเพื่อชีวิตการต่อสู้
และการทางานของคนพวกหนึ่ง มันก็เป็นศิลปะของคนอีกพวกหนึ่งที่นั่งกิน
นอนกินของคนที่ไม่ทำอะไร นอกจากเป็นปลิงและกาฝาก 'ศิลปะบริสุทธิ์'
หรือ 'ศิลปะเพื่อศิลปะ' เป็นคำกล่าวอ้างของพวกเขาข้างฝีมือไม้ไผ่ของ
ศิลปิน"¹

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ความรักของวัลยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

ฉาก

ในการเขียนนวนิยายเรื่องความรักของวัลยา เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้อาศัยประสบการณ์ชีวิตจากการเดินทางไปท่องเที่ยวในประเทศฝรั่งเศส เขาได้บันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวปารีสและเมืองอื่น ๆ ไว้ ซึ่งนอกจากจะเป็นข้อมูลที่นำมาเขียนหนังสือสารคดีเรื่องเจ็ดแผ่นดินแล้ว ยังได้นำมาเป็นส่วนหนึ่งของฉากในนวนิยายเรื่องนี้ด้วย ดังนั้นฉากในเรื่องความรักของวัลยาจึงเป็นฉากที่ถ่ายทอดจากประสบการณ์ของผู้ประพันธ์ ดังตัวอย่าง

การบรรยายฉากร้านขายกาแฟหนึ่งในกรุงปารีสสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

ร้านกาแฟต่าง ๆ คงมีคนแน่นในฤดูร้อน ชาวปารีสยังคงชอบนั่งหย่อนอารมณ์และสนทนาถกเถียงกันถึงปัญหาเรื่อยไปคเหื้อแก้วมาดึนที่มีน้ำแข็งก้อนเล็ก ๆ และผิวมะนาวลอยอยู่ ผู้หญิงร่างเพรียวระหงในทรงผมและเสื้อกระโปรงที่น่าสมัยและใคร ๆ ต้องคอยเฝ้าอย่างยังเป็นของปารีสอยู่ บรรยากาศของถนนสายเล็ก ๆ ของแซงต์ แฌแมง เกส์ เพร์ส ซึ่งละม้ายคล้ายคลึงกันจนในเวลากลางคืนแทบจะไมรู้ว่าสายไหนเป็นสายไหน ภายใต้โคมไฟแบบเก่าที่ส่องแสงสลัว ๆ ในยามคึก ชาวปารีสเดินผ่านไปผ่านมาเป็นกลุ่มมากบ้างน้อยบ้าง บางทีเป็นคู่ชัวและผู้หญิงเดินมาแต่อาพิ้ง ท่านจะมีโอกาสได้ยินเพลงจากปากของเขาเหล่านั้น¹

การบรรยายฉากสภาพของเขตมงต์ ปาร์นาส ซึ่งเป็นแหล่งรวมของงานศิลปกรรม

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ความรักของวัลยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

ในถนนสายเก่า ๆ สายหนึ่งซึ่งสองข้างเป็นที่ตั้งของตึกโบราณ ๆ ที่ค่อนข้างจะอุดู กำแพงเก่าชรา มีรอยร้าวและความสกปรกจับเป็นสีดำต่าง ๆ ชั้นล่างเป็นร้านขายของเก่าโบราณซึ่งมีของเก่าหลายทอดหลายชนิดที่ไม่เข้าชุดกันครบสักอย่าง และบางชิ้นก็แทบจะไม่มีราคาค่างวอะไรเลย โตะไม้ฝีมือเก่าซึ่งอาจจะทำตั้งแต่สมัยนโปเลียนก็ไม่ค่อยจะมีคนน่าสนใจนัก เพราะคงไม่ใช่ฝีมือช่างราชสำนัก หรือเป็นโตะที่เคยมีประวัติอันสำคัญติดอยู่พรหมเก่า ๆ และงาข้างที่แกะสลักเป็นลายต้นไม้ รูปปั้นเทพธิดาและผู้หญิงทั้งที่ท้าวหีนสีขาวและหล่อจากทองเหลือง เงินเหรียญโบราณของชาติต่าง ๆ รวมทั้งอิฐจากเมืองจีน เครื่องเคลือบดินเผา สร้อยคอที่ทำด้วยลูกปัดและหินสีต่าง ๆ และลูกเกดทะไลทອງที่ยังมีนมคนติดอยู่ข้างใน¹

การบรรยายฉากชายทะเลเมืองโควิลล์

ท้องฟ้าเหนือฝั่งทะเลของเมืองโควิลล์นั้นแจ่มใส บนชายหาดมีคนอยู่ค่อนข้างมาก แต่กระนั้นก็น้อยกว่าวันอาทิตย์ซึ่งคนจากปารีสและเมืองต่าง ๆ มาพักผ่อนกันโดยรถบัสและรถไฟชนิดเข้าไปเย็นกลับ เรือใบหลายลำแล่นอยู่ในทะเล บางลำแล่นออกไปจนเห็นลำเล็ก ๆ ... ลมทะเลยังคงพัดอยู่รวยริน แต่ไม่มีคลื่นใหญ่ซัดเข้าฝั่ง โครมครามเหมือนชายทะเลหัวหินหรือบางแสนเมื่อหน้าร้อนคงมีแต่ละลูกเล็ก วังไต่กันบนฉีวน้ำ เต้นหยอย ๆ มาชมอยู่ชายหาดอย่างแผ่วเบาจนไม่ได้ยินเสียงไกลออกไปในทะเลที่ขอบฟ้ากับขอบน้ำ ควันของเรือเดินสมุทรใหญ่ที่มองไม่เห็นลำ แต่เห็นเป็นจุดสีดำแต้มอยู่อย่างพร่า ๆ²

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ความรักของวัลยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

อย่างไรก็ตาม แม้การบรรยายฉากดังกล่าวมาข้างต้นจะบรรยายได้ละเอียด ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพได้แจ่มชัด แต่ฉากเหล่านี้ไม่มีผลต่อการดำเนินเรื่อง เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของนวนิยายชีวิตต่างแดนเท่านั้นเอง

สำนวนภาษา

จากการศึกษาลักษณะการใช้สำนวนภาษาในนวนิยายเรื่องความรักของวัลยา พบว่ามีลักษณะดังต่อไปนี้

1. การใช้คำที่ทำให้เกิดภาพพจน์ เป็นการใช้คำที่สามารถสื่อความหมายให้ผู้อ่านเข้าใจดียิ่งขึ้น ดังตัวอย่าง

- แจกันที่เต็มไปด้วยดอกไม้หลากสี คอพับคออ่อนพาดอยู่บนปากเหมือนกับตกค้างมาแต่ปีก่อน
- แล้วหล่อนก็ลุกไป ก้าวออกไปจากหัวใจของเขาชั่วชีวิต
- เขาหมกตัวของเขาอยู่กับความครุ่นคำนึงรำพึงคิดในท่ามกลางความสับสนและยุ่งเหยิงของระเบียบแห่งชีวิตของคนเรา เขาพยายามแหวกหาทางออกที่ถูกต้อง แต่เขากลับพบตัวเองท่ามกลางสายใยอันเหนียวแน่นของความสับสนและความไม่เข้าใจเหมือนกับแมลงวันที่ติดตายอยู่กับตาข่ายใยแมงมุมริมหน้าต่าง
- ในร้านเหล้าแห่งหนึ่งตรงมุมโต๊ะที่ยังเหนียวหนึบด้วยไธน์ เวอมุชและยีน

2. การใช้โวหารเปรียบเทียบ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ดีกว่าบรรยายอย่างตรงไปตรงมา ดังตัวอย่าง

- หิมะแรกของฤดูหนาวเริ่มโรยลงมาจากท้องฟ้าขณะที่ข้าพเจ้าเดินกลับบ้านแต่ละลำพัง บางและเบาเหมือนปุยฝุ่นเมื่อปลิวมากระทบหน้า
- เธอได้กลายเป็นอะไรบางอย่างที่ใสและโปร่งเหมือนแก้วที่มองผ่านไปโดยไม่เห็น

- เขาเห็นหล่อนชาเลื่องตาปรี๊ด ๆ คู่เดียวกันนั้นไปทางผู้ชายคนนั้น แล้ว
ย้ายกลับมาทางเขาอย่างช้า ๆ เหมือนกับไฟหมุนที่ประกาศรหน้าอว
เมืองเลออาฟรี
- คิ้วและขนตาขาวงอนสีดำนั้นไต่ทอดเงาของมันลงไปปรากฏอยู่ในแก้วตา
สีเทาเล็ก ๆ กลางสีฟ้าที่แวววามเหมือนเมฆคำก่อนหนึ่งที่ติดอยู่กลาง
ท้องฟ้าเหนือท้องทะเลลึก
- ความรุ่งโรจน์ของความคิดและอุดมคติที่ส่องแสงอยู่เหนือชีวิตเป็น
ประกาศการแห่งชีวิตจิตใจที่มีวันดับสูญ
- แม้จะได้รู้จักเห็นหน้าพுகจากกัน แต่ก็ยังมีอะไรบางอย่างที่แยกเราออก
จากกันเหมือนกับยืนอยู่คนละฟากฝั่งแม่น้ำที่ไม่อาจก้าวข้ามได้ มันเหมือน
กับการพบของรถไฟสองขบวนที่สถานีเดียวกัน แล้วแยกกันไปตามเส้นทาง
เดินของชีวิต สายหนึ่งไปทางหนึ่ง และอีกสายหนึ่งไปอีกทางหนึ่ง
อย่างไม่มีทางจะมาบรรจบกันได้เลย

3. โวหารบุคลาธิษฐาน (Personification) คือ การทำสิ่งที่ไม่มีชีวิต
ให้แสดงออกปฏิกิริยามีชีวิตจิตใจเหมือนกับสิ่งที่มีชีวิต ดังตัวอย่าง

- สภาพของสังคมไต่ทอดสายใยรัดรังชีวิตของคนไวจนแทบกระดิกกระเดี้ย
ไม่ได้
- ตัวตึกซึ่งมองดูในเวลากลางคืนเหมือนกับแท่งหินมืดมาไต่กลืนกินผู้อยู่อาศัย
ให้หลับใหลอยู่ในห้องอันหนาวของมันด้วยความเหนื่อยอ่อนจากการทำงาน
- กลิ่นอายอันกระปรี้กระเปร่าเหมือนกับชีวิตใหม่กำลังจะเริ่มตนเบียดเสียด
อยู่ทั่วบรรยากาศ
- ละลอกเล็ก ๆ วิ่งไล่กันบนผิวน้ำ เต้นหยอย ๆ มาชบอยู่ชายหาดอย่าง
แผ่วเบาจนไม่ได้ยินเสียง
- หลังจากไต่ถูกโซ่ชะตาชกเอาจนหัวชุกหัวจนจนเชอ จันมองไม่เห็นทางออก
อันใดเหลืออยู่ ไม่มีทางสู้และไม่มีทางรอด

ปีศาจ

ปีศาจ เป็นนวนิยายที่สร้างชื่อเสียงให้แก่เสนีย์ เสาวพงศ์ มากที่สุด เขาเขียนนวนิยายเรื่องนี้ลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ในสยามสมัยรายสัปดาห์ เมื่อปี พ.ศ. 2496 ต่อมาสำนักพิมพ์ไถยทองได้นำมาพิมพ์รวมเล่มเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2500 โดย คำสิงห์ศรีนอก และเพื่อนชาวอเมริกันซึ่งใช้ชื่อไทยว่า คำเนิน การเค้น เป็นผู้มาติดต่อขอลิขสิทธิ์การพิมพ์จาก ทองเทม เสมรสุต เพื่อนสนิทของ เสนีย์ เสาวพงศ์¹ เนื่องจากขณะนั้น เสนีย์ เสาวพงศ์ ไปทำงานประจำสถานอัครราชทูตไทย ณ กรุงบัวโนสไอเรส ประเทศอาร์เจนตินา หลังจากนั้นนวนิยายเรื่องปีศาจได้รับการพิมพ์จำหน่ายอีกหลายครั้ง โดยเฉพาะช่วงหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นวนิยายเรื่องนี้ได้รับความนิยมจากคนรุ่นใหม่เป็นอย่างมาก ต่อมาองค์การวรรณกรรมของต่างประเทศได้มองเห็นคุณค่าของนวนิยายเรื่องนี้ จึงติดต่อขอแปลเป็นภาษาต่างประเทศ 2 ภาษา คือ ภาษาจีนและภาษาญี่ปุ่น ในปี พ.ศ. 2523 เจน จารัสศิลป์ ได้ติดต่อขอลิขสิทธิ์จากผู้แต่งเพื่อนำไปสร้างเป็นภาพยนตร์ โดยเปลี่ยนชื่อเรื่องใหม่เป็น "สาย ลีมา นักสู้สามัญชน" นำแสดงโดย โปรชัย ชโลมเวียง นักศึกษาคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ ศรอนงค์ วิเศษธรณี นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้ยอมรับว่านวนิยายเรื่องปีศาจเป็นนวนิยายที่ดีที่สุดในชีวิตการประพันธ์ของตน และเล่าถึงแรงบันดาลใจในการเขียนนวนิยายเรื่องนี้ว่า

เรื่องปีศาจเป็นปัญหาเรื่องที่ติดใจในชนบท คือที่บางบ่อมีผู้มีอำนาจเข้าไปยึดที่ดินของชาวนาซึ่งทำมานานแล้ว แต่ชาวนาไม่มีความรู้ทางกฎหมาย นี่เป็นจุดที่ต้องการเพียงจุดนี้มันยังไม่พอ มันก็ต้องหาตัวละคร หาเหตุการณ์อื่น ๆ

¹ทองเทม เสมรสุต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ปรีชา ปัทมวชิโรภาส เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สำนักงานหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2526

พอดีมีการต่อต้านกัน และผู้บั่นยึดที่ดินที่คลองสำโรง เราก็เอาสวมเข้าไป เพื่อเป็นสื่อความคิดไปสู่ผู้อ่าน¹

ผมได้ความคิดจากเหตุการณ์จริงอยู่บ้างในตอนนั้นมีกรณีพิพาทที่ดินที่บางบ่อ ซึ่งหนังสือพิมพ์ก็รายงานเรื่องนี้ครึกโครมมาก ชักแย้งกันถึงขนาดผู้ถึงคนหนึ่ง ว่าเป็นมายิงผู้บุกรุก นั่นคือการปะทะของนิคมองจุดเล็ก ๆ ในองศาอพยพ ของสังคมเกษตรกรรมในเมืองไทย ผมเป็นเด็กท่องนาซิมชาบปัญหาเหล่านี้ อยู่เต็มอก ผมจึงเขียนมันออกมา ผมคิดว่าปัญหาเช่นนี้ยังมีอยู่ รูปแบบและ วิธีการอาจจะไม่เหมือนกันทีเดียว ภายในเปลือกนอกที่หุ้มไว้แต่ปัญหาที่อยู่ ภายในยังนี้ ไม่ได้หายไปไหน²

เรื่องย่อ

สาย สี่มา ลูกชานาญยากจน ได้มีโอกาสเข้าไปเรียนหนังสือในกรุงเทพ โดย ความอุปการะของมหาจวน จนสำเร็จการศึกษาประกอบอาชีพเป็นทนายความ สายมี โอกาสรู้จักกับรัชนิลูกสาวท่านเจ้าคุณขุนนางเก่า ในตอนแรกรัชนิรู้สึกไม่พอใจเพราะ คิดว่าเขาเป็นคนทึบ ต่อมาเธอทราบความจริงว่าที่เป็นเช่นนั้นเพราะสายเป็นคนเจียมตัว คนทั้งสองจึงเริ่มสนิทสนมเป็นเพื่อนกัน เมื่อรัชนิสำเร็จการศึกษา ก็เขียนโต้แนะนำ ให้เธอหางานทำโดยไม่ต้องพึ่งทางบ้าน รัชนิจึงเข้าทำงานที่ธนาคารบูรพา ส่วนกิ่งเขียน ทำงานเป็นครู นิคมคนรักของกิ่งเขียนสอบได้เป็นปลัดอำเภอทางภาคอีสาน ต่อมาสาย ได้เข้าทำงานฝ่ายกฎหมายอยู่ธนาคารเดียวกัน คนทั้งสองจึงมีความสนิทสนมกันยิ่งขึ้น

ผู้สื่อข่าวพิเศษ "การกลับมาของ เสนีย์ เสาวพงศ์" คุรุปริทัศน์ 3 : 47 - 49 มีนาคม 2522

² "นักพบเสนีย์ เสาวพงศ์ ที่ย่างกุ้ง 'ผมอยากเขียนนิยายอีก'" โลกหนังสือ 11 : 44 - 53 สิงหาคม 2521

อยู่มาวันหนึ่งมหาจวนอาจารย์เก่าของสาย ซึ่งสึกออกมาแต่งงานกับคุณนายมะลิ เศรษฐีเงินกู ได้มาหาเขาเพื่อให้คำเ็นคดีที่ติดของชาวนาที่ไม่ยอมชำระหนี้ สายยังไม่รับปากเพราะสงสารชาวนาที่ยากจนกลุ่มนั้น เขาขอเดินทางไปสืบเรื่องราวเพิ่มเติม ก่อนทำคดี เมื่อไปถึงหมู่บ้านเพื่อดูสภาพความเป็นจริง สายพบว่าชาวนาต้องเป็นหนี้ เพราะสภาพดินฟ้าอากาศไม่อำนวย ทำให้ได้ผลผลิตต่ำ นอกจากนี้ชาวนายังถูกโกง อีกด้วย เขาจึงขอร้องให้มหาจวนผ่อนผันการชำระหนี้ แต่มหาจวนไม่ยอม สายจึงปฏิเสธที่จะทำคดียื่นฟ้องชาวนาเหล่านั้น ทำให้มหาจวนโกรธมากและกล่าวหาว่าเป็นคนอกตัญญู

เมื่อกลับจากชนบท ผู้จัดการธนาคารให้สายดำเนินการฟ้องขับไล่คนที่อาศัยห้องแถว ในที่ดินของธนาคารเพื่อขายต่อให้ผู้อื่น สายทราบว่าคนเหล่านั้นยากจนหากถูกไล่ที่ออกไป ก็จะเพิ่มความเดือดร้อนให้แก่พวกเขายิ่งขึ้น สายไม่สามารถจะรับหน้าที่ได้ เพราะขัดกับ หลักมนุษยธรรม เขาจึงตัดสินใจลาออก ซึ่งรัชนั้นก็เข้าใจการกระทำของเขา เมื่อสายไป เยี่ยมรัชที่บ้าน ทำให้ท่านเจ้าคุณบิดาของเขารู้สึกไม่พอใจเป็นอย่างมาก ท่านจึงพยายาม กีดกันเขาโดยให้รัชนึกติดต่อกับไกรสิทธิ์หนุ่มนักเรียนนอกซึ่งมีฐานะทัดเทียมกัน แต่เธอไม่ สนใจ รัชก็กลับเห็นใจและสงสารสายมากยิ่งขึ้น จนมิตรภาพของคนทั้งสองกลายเป็น ความรัก

ต่อมาชาวนาหมู่บ้านเดียวกับสายมาพบขอให้ช่วยเป็นทนายคดีที่ทำกินซึ่งถูกพวก นายทุนใจเล่ห์เหลี่ยมกดโกง เมื่อสายเดินทางไปสืบหาความจริง เขาถูกลอบยิงแต่ ไม่ได้รับอันตราย เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้สายตัดสินใจแน่วแน่ที่จะช่วยเหลือชาวนาผู้ เสี่ยงเปรียบที่ถูกโกงเพราะขาดความรู้ โดยไม่เห็นแก่สินบนของฝ่ายตรงข้าม

ก่อนที่สายจะกลับชนบทเพื่อช่วยเหลือพวกชาวนา เขาได้มาพบรัชและเล่า เหตุการณ์ต่าง ๆ ให้ฟัง รัชก็เชิญสายไปรับประทานอาหารในงานเลี้ยงที่บ้านตามคำสั่ง ของบิดา เมื่อสายไปร่วมงาน จึงทราบความจริงว่าบิดาของรัชนิวางแผนจัดงานเลี้ยง เพื่อประณามทำลายศักดิ์ศรีของเขาผู้อาจเอื้อมไปรักลูกสาวของท่านให้ได้รับความอับอาย ขาดหน้า แต่สายก็มีใจห้าวหาญ เขาได้ปกป้องศักดิ์ศรีของลูกชาวนาโต้ตอบไปด้วย วาตะอันคมคาย แล้วเดินออกจากบ้านของรัชไปด้วยหัวใจที่หม่นหมอง เพราะคิดว่า

ความสัมพันธ์ระหว่างเขากับเชอกลงสิ้นสุดลงแล้ว เมื่อเดินมาถึงบ้าน สายเห็นรัชนียืนคอยอยู่หน้าบ้าน รัชนีบอกสายว่าเธอตัดสินใจเป็นชบถครอบครัว หลบหนีออกจากบ้าน เพื่อไปทำงานสอนหนังสือกับกิ่งเทียนในโรงเรียนทางภาคอีสาน หุ่นสาวทั้งสองจึงตั้งใจที่ต่างก็มีอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อพัฒนาสังคมชนบทให้ดียิ่งขึ้น

แก่นเรื่อง

ปิศาจ เป็นนวนิยายเพื่อชีวิตแนวสังคมและการเมืองที่สะท้อนภาพความขัดแย้งทางความคิดระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ และสะท้อนปัญหาของชาวนาผู้เป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ แนวคิดของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ที่มุ่งเสนอในนวนิยายเรื่องนี้จึงเป็นการสื่อความหมายซึ่งเขียนออกมาในเชิงสัญลักษณ์ แล้วนำมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง เมื่อผู้อ่านศึกษาเนื้อเรื่องอย่างละเอียดจะทราบสาระสำคัญที่ผู้ประพันธ์ต้องการถ่ายทอดมายังผู้อ่าน แก่นเรื่องที่เปรียบเสมือนหัวใจสำคัญของนวนิยายเรื่องปิศาจ คือ "กาลเวลา ย่อมทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ผู้ที่คัดค้านความเปลี่ยนแปลงจะมองเห็นความเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งเลวร้ายน่ากลัว ความเปลี่ยนแปลงจึงเปรียบเสมือนปิศาจที่คอยหลอกหลอนผู้ไม่ยอมรับมันอยู่ตลอดเวลา"

แก่นเรื่องดังกล่าวจะเห็นได้จากคำพูดของ สาย สิม่า ตัวละครซึ่งเป็น "ปิศาจ" ในทัศนะของท่านเจ้าคุณบิดารัชนี สายได้กล่าวสุนทรพจน์ในงานเลี้ยงตอนหนึ่งว่า

ผมเป็นปิศาจที่กาลเวลาได้สร้างขึ้นมาหลอกหลอนคนที่อยู่ในโลกเก่า ความคิดเก่า ทำให้เกิดความละเมอหวาดกลัว และไม่มีอะไรที่จะเป็นเครื่องปลอบใจท่านเหล่านี้ได้ เท่ากับไม่มีอะไรหยุดยั้งความรุดหน้าของกาลเวลาที่จะสร้างปิศาจเหล่านี้ให้มากขึ้นทุกที ท่านคิดจะทำลายปิศาจตัวนี้ในคืนวันนี้ต่อหน้าสมาคมชั้นสูงเช่นนี้ แต่ไม่มีทางจะเป็นไปได้ เพราะเขาอยู่ยงคงกระพัน

ยิ่งกว่าอาคิลลิสหรือซิกริฟิด เพราะเขาอยู่ในเกราะกำบังแห่งเวลา ทุนอาจ
จะเห็นวรั้งอะไรไว้ได้บ้างสิ่งบางอย่างชั่วคราวชั่วคราว แต่ท่านไม่สามารถจะ
รักษาทุกสิ่งทุกอย่างไว้ได้ตลอดไป¹

โครงเรื่อง

ปิตาจะเป็นเรื่องราวของชายหนุ่มลูกชวานาคนหนึ่ง เขามีฐานะยากจน แต่มีโอกา
สไปศึกษาในกรุงเทพ จนสำเร็จวิชากฎหมาย เมื่อออกมาทำงานเขาได้รู้จักและรักกับ
ลูกสาวขุนนางผู้สูงศักดิ์ทั้งฐานะและตระกูล ความรักของคนทั้งสองจึงมีอุปสรรค เพราะ
ฝ่ายชายได้รับการดูถูกเหยียดหยามจากพ่อแม่ของฝ่ายหญิง แต่เขาก็ไม่ท้อแท้ เพราะ
ถือว่าทรัพย์สินสมบัติตลอดจนยศฐาบรรดาศักดิ์มิใช่เรื่องหมายวัดคุณค่าของความเป็นคนดีเสมอไป
เขาจึงทำงานตามอุดมการณ์ที่ตั้งไว้ มุ่งช่วยเหลือคนยากจนที่ไม่ได้รับความยุติธรรม เพราะ
ถูกพ่อค้านายทุนใช้เล่ห์กลเอาเปรียบกดขี่ข่มเหง ในที่สุดด้วยความแค้นเคืองและความ
รับผิดชอบต่อสังคม เขาและคนรักพร้อมด้วยเพื่อนวัยหนุ่มสาวซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ จึงตัดสินใจ
ออกไปทำงานในชนบท เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหายาชาชนบทให้มีชีวิตความเป็นอยู่
ที่ดีขึ้น

ตัวละคร

นวนิยายเรื่องปิตาเป็นนวนิยายที่มีโครงเรื่องซับซ้อนกว่าเรื่องที่ เสนีย์ เสาวพงศ์
เขียนมาก่อนหน้านี้ ดังนั้นตัวละครในเรื่องจึงมีจำนวนเพิ่มขึ้นมากกว่านวนิยายที่แต่งใน
ช่วงแรก ๆ ตัวละครแต่ละตัวต่างมีบทบาทที่สัมพันธ์กับการดำเนินเรื่อง ผู้ประพันธ์ได้
เสนอบทบาทและพฤติกรรมของตัวละครที่มาจากฐานะทางชนชั้นและสภาพแวดล้อมของชีวิต
ที่แตกต่างกัน ทำให้การดำเนินเรื่องมีความเข้มข้นน่าอ่านยิ่งขึ้น ตัวละครที่สำคัญได้แก่

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ปิตา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 311

สาย สี่มา

สาย สี่มา ตัวละครเอกของเรื่อง สายเป็นลูกชายคนที่สองของนายเที่ยง ชาวนาญยากจน แต่สายมีโอกาสดำรงศึกษาตามมหาจนไปเรียนที่กรุงเทพ จนสอบได้เนติบัณฑิต ทำงานเป็นทนายความในสำนักงานทนายความแห่งหนึ่ง ต่อมาได้ทำงานฝ่ายกฎหมายให้กับ ธนาคารบูรพาอีกด้วย จากการเป็นลูกชาวนาที่มีชีวิตยากลำบากมาตั้งแต่วัยเด็ก ทำให้สายมีความเข้าใจความทุกข์ยากของชาวนาในชนบทและคนจนในเมืองหลวง เมื่อมหาจน อาจารย์เก่ามาขอร้องให้ เขาคำเนินคดีฟ้องชาวนาที่เป็นหนี้คุณนายมะลิ เขาตรวจหลักฐานแล้วเห็นว่าถ้าฟ้องร้องกัน คุณนายมะลิจะเป็นฝ่ายชนะอย่างแน่นอน จึงขอร้องให้ประนีประนอมกันและเมื่อเดินทางไปดูสภาพของลูกหนี้ เขาพบว่าคนเหล่านั้นอยู่ในสภาพยากจน สายจึงปฏิเสธทำหน้าที่เป็นทนายว่าความให้มหาจน เขากลับปฏิเสธคำนิมนต์บางประการของสังคมเก่าคือความกตัญญูซึ่งเป็นเรื่องส่วนตัว โดยเลือกเอาความเป็นธรรมของคนส่วนใหญ่แทน สายจึงถูกมหาจนประณามว่า "อ้ายปีศาจตัวนี้มันอกตัญญู ฉันทูปถัมภ์มันมาแท้ ๆ มันเนรคุณ"¹

สายเป็นคนรักความยุติธรรมและมีมนุษยธรรม เขายอมเสียผลประโยชน์ส่วนตัว โดยลาออกจากงานที่ธนาคาร เพราะไม่อาจดำเนินคดีฟ้องขับไล่คนยากจนที่อาศัยห้องแถวในที่ดินของธนาคารตามความต้องการของผู้จัดการได้ นอกจากนี้สายยังได้ช่วยเหลือเป็นทนายรับว่าความให้ชาวนาที่ถูกนายทุนฉ้อโกงยึดที่ดินทำกิน โดยไม่ได้เรียกร้องค่าตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น แม้เขาจะถูกกลบฝังจากฝ่ายตรงข้ามและได้รับการติดต่อจะให้สินบนจากพวกนายทุน สายก็ยังยึดมั่นในอุดมการณ์ที่จะทำงานต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมให้กับชาวนาญยากไร้

ลักษณะเด่นของสายอีกประการหนึ่งคือ เขาเป็นคนที่มีความภาคภูมิใจและหยิ่งในศักดิ์ศรีของความเป็นลูกชาวนา เมื่อถูกท่านเจ้าคุณบิดาของรัชนี้ประณามในงานเลี้ยง

¹ กักกัชย์ บำรุงพงศ์ ปีศาจ โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 154

ต่อหน้าแขกที่มาร่วมงานว่าเป็นลูกชานาผู้ต่ำต้อย ไม่คู่ควรกับลูกสาวของท่าน สายนี้จึงฟังอย่างสงบไม่ได้แสดงความรู้สึกโกรธแค้น เขายอมรับความจริงในชาติกำเนิดของตนว่า

ผมมีความภูมิใจสูงสุดในวันนี้เองที่เกิดมาเป็นลูกชานา ผมเองก็ไม่ทราบเหมือนกันว่าทำไมพ่อของผมจึงไม่ได้เป็นขุนนาง แต่ทว่าขุนนางนั้นมีอยู่จำนวนน้อย และคนที่เป็ชานานั้นมีจำนวนมากกว่าหลายเท่า พ่อผมเป็นคนหนึ่งที่อยู่ใฝ่ฝ่ายข้างมาก ผมไม่มีเหตุผลประการใดเลยที่จะน้อยอกน้อยใจในโชคชะตาที่มีได้กำเนิดในที่สูง ในสายเลือดของผู้ที่มีสกุล เพราะนั่นมันเป็นหรือเงื่อนไขที่คนเราได้สร้างขึ้นและคิดสรรคมันขึ้นมา สภาพเช่นนั้นมันไม่ยืนยงคงทนอะไร และมันจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาที่ไม่เคยหยุดนิ่ง¹

สาย สีมา จึงเป็นตัวละครที่มีความก้าวหน้าทางความคิดและการกระทำ เขาเป็นแบบอย่างของคนรุ่นใหม่ต่อสู้ดิ้นรนเองทำงานเพื่อสังคมอย่างแท้จริง

รัชนี

รัชนี ลูกสาวทวนเจ้าคุณขุนนางเก่า รัชนีเป็นคนสวย มีความสนใจในการศึกษา แม้จะถูกกีดกันจากทางบ้านไม่ให้เรียนต่อ เนื่องจากครอบครัวของเธอมองว่าคนธรรมดาสามัญเป็นไพร่ จึงรังเกียจที่จะให้ลูกสาวคบหาสมาคมกับคนชั้นต่ำ แต่รัชนีไม่เห็นด้วยและถือแพ่งจนได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัย เมื่อออกมาสู่โลกภายนอกเธอได้เรียนรู้ความจริงในสังคม รัชนีจึงไม่เคยรังเกียจที่จะเป็นเพื่อนกับกึ่งเหียนลูกแม่ค้าขายขนม และไม่อับอายที่จะมีคนรักเป็นลูกชานาอย่างสาย เพราะเธอถือว่าความดีของคนเราอยู่ที่การกระทำ มิใช่ขึ้นอยู่กับชาติกำเนิดหรือวงศ์ตระกูล ดังจะเห็นได้จากตอนที่รู้จักกับสายครั้งแรก เขาแสดงกิริยาไม่สนใจเธอ เพราะเจียมตัวว่าเขากับเธอมีฐานะที่ห่างไกลกัน แต่รัชนีไม่เคยคำนึง

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ปิศาจ โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 310

ถึงขั้นนี้ เธอมีความคิดว่า "ความดีเท่านั้นมีใช้หรือที่จะเป็นเครื่องวัดคุณค่าของคนเรา ไม่ใช่เงินทองยศฐาบรรดาศักดิ์และวงศ์สกุล"¹

เมื่อวันเสาร์เลิกการศึกษานี้ เธอตัดสินใจออกไปทำงานนอกบ้าน เพราะไม่อยากตกอยู่ในสภาพเดียวกับครูพี่สาวซึ่งต้องอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนแล้วแต่งงานไปตามการชักของพ่อแม่ รัชนีเป็นคนมีความมั่นคงในความรัก แม้ผู้ปกครองของเธอจะสนับสนุนไกรสิทธิ์ ให้น้องนักเรียนนอกซึ่งมีฐานะดี แต่ความมั่งมีของไกรสิทธิ์ไม่อาจเอาชนะใจเธอได้

จากประสบการณ์ชีวิตการทำงานนอกบ้าน ความล้มเหลวในชีวิตการแต่งงานของพี่สาวและการมีคนที่ซื้อสัตย์ต่ออุดมการณ์อย่างสาบให้แนวทางที่ถูกต้องเกี่ยวกับชีวิต ทำให้รัชนีมีความคิดกว้างไกล จนกระทั่งเธออดคิดไม่ได้ว่า "ฉันอาจจะต้องทรยศและกบฏต่อครอบครัวสักวันหนึ่งก็ได้"² และแล้วสิ่งที่รัชนีคิดก็กลายเป็นความจริง หลังจากเหตุการณ์ในงานเลี้ยงที่ท่านเจ้าคุณชักขึ้นเพื่อประจานสาย เธอไม่สามารถทนอยู่ในสภาพสังคมของผู้ที่เก่าแก่อีกต่อไป รัชนีได้ตัดสินใจหนีไปเริ่มต้นชีวิตใหม่ด้วยการสมัครเป็นครูสอนหนังสือในชนบทภาคอีสาน

รัชนีจึงเป็น "ลูกนอกคอก" ในสายตาของท่านเจ้าคุณและคุณหญิงวาศ แต่เธอเป็น "ลูกที่ดี" ของคนยากจนผู้เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ

ท่านเจ้าคุณ

ท่านเจ้าคุณ บิดาของรัชนี เป็นขุนนางเก่าสมัยเปลี่ยนแปลง การปกครอง ท่านเป็นขุนนางที่มีฐานะดี จึงมีความคิดแบบอนุรักษนิยมไม่ยอมเปิดหูเปิดตาดูความเปลี่ยนแปลงของโลก และไม่ยอมรับความผิดของคนรุ่นใหม่ ท่านไม่เห็นด้วยกับสังคมของคนยุคใหม่ที่ให้ออกาสูกษัตริย์ชาวต่างประเทศไม่มีสกุลขุนชาติมาเรียนร่วมสถาบันเดียวกันกับลูกของผู้ดี ท่านเจ้าคุณมีความเห็นว่า "เด็กที่มีจากครอบครัวและสิ่งแวดล้อมผิดแผกแตกต่างกันนี้แหละ ที่ทำให้

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ปีสาว โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 9

² ฎ. หน้า 265

เด็กทั้งหลายมีความคิดไขว่เขวไปจากแนวทางของกรอบประเพณีนิยมสละทิ้งความถือตัว ถือยศ ถือศักดิ์ไปได้ เพราะมีวามสมัคกับเด็ก ๆ จำพวกนั้น" ¹ ท่านถึงกับกล่าวหาเด็กหนุ่มในมหาวิทยาลัยที่มาจากครอบครัวคนชั้นต่ำ ว่า "พวกนี้ไม่มีเหตุผลด้วยประการอื่น นอกจากความปรารถนาที่จะลอกคราบตัวเองขึ้นเป็นผู้ดีกับเขามั่งโดยวิธีลัด โดยการหลอกลวงเด็กสาวที่มาจากสกุลผู้ดีเก่า มีสายเลือดสกุลสูง และมีฐานะดีด้วยอุปเท่ห์เล่ห์กล ร้อยแปดเท่านั้นเอง" ²

ท่านเจ้าคุณเป็นกษัตริย์มั่นในความคิดเก่าอย่างเหนียวแน่น ท่านไม่เห็นด้วยกับการที่ผู้หญิงออกไปทำงานนอกบ้าน เมื่อรัชสีนพาเพื่อนมาที่บ้านคำแรกที่ท่านทักทายคือ "เชอลูกใคร" ทั้งนี้เพราะท่านพยายามทุกวิถีทางที่จะรักษาสายเลือดอันสูงศักดิ์ของตระกูลขุนนางไม่ให้ผสมหากับคนชั้นต่ำ ดังนั้นเมื่อทราบว่ารัชสีนมีคนรักเป็นลูกชานา ท่านจึงถือว่าเป็นการวางมืออย่างมั่นคงที่ให้อภัยไม่ได้ ท่านเจ้าคุณจึงใช้วิธีทำลายศักดิ์ศรีคนรักของลูกสาวด้วยการจ้างงานเลี้ยง เพื่อประจานให้ได้รับความอับอายโดยไม่คำนึงถึงมนุษยธรรม แต่การกระทำดังกล่าวกลับนำผลร้ายมาสู่ตัวท่านให้ได้รับบทเรียนอันเจ็บปวดต้องสูญเสียลูกสาวไปในที่สุด

กึ่งเทียน

กึ่งเทียน เป็นลูกข้าราชการชั้นผู้น้อยคนหนึ่ง พ่อของเธอเสียชีวิตขณะที่เธอกำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยม กึ่งเทียนอาศัยอยู่กับแม่ซึ่งมีอาชีพทำขนมขาย เธอเป็นคนขยันตั้งใจเรียนหนังสือ ผลการเรียนจึงอยู่ในระดับดี กึ่งเทียนเป็นคนรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล วันหนึ่งเมื่อแม่ลูบลำมือเธอแล้วพูดด้วยความรักว่า "มือของกึ่งนุ่มกว่ามือ

¹ กักคิซัย บำรุงพงศ์ ปิศาจ โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 2

² ติ. หน้า 3

ของแม่เยะ"¹ คำพูดประโยคนั้นทำให้เธอสำนึกถึงหน้าที่ที่จะต้องให้ความช่วยเหลือแม่
ในการทำงานโดยไม่เห็นแก่ความยากลำบาก กิ่งเทียนจึงตั้งปณิธานว่า "ฉันต้องเรียน
หนังสือและมือของฉันต้องค้ำบ้านเท่า ๆ กับแม่"²

กิ่งเทียนเป็นเพื่อนของรัชนี เธอให้คำแนะนำแก่รัชนีให้ทำงานหาแทนที่จะอยู่
กับบ้านโดยพึ่งพ่อแม่ กิ่งเทียนทำงานเป็นครูสอนหนังสือเพราะเธอเป็นคนรักเด็ก กิ่งเทียน
มีความคิดว่าเด็กทุกคนมีความสามารถทางสมองไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน แต่สิ่งที่ต่างกันคือ
ความเพียรพยายามและโอกาสในชีวิต เธอจึงอุทิศเวลาให้กับเด็กนักเรียน ในฐานะ
คนรักของนิคม กิ่งเทียนคอยให้กำลังใจและสนับสนุนคนรักอยู่เสมอ นิคมจึงมีความเห็น
ว่ากิ่งเทียนเป็นคนที่มีจิตใจที่กว้าง และมีทัศนะชีวิตหลายอย่างที่ตรงกับเขา เธอจึงเป็น
คนรักที่เขาบูชา

นิคม

นิคม เป็นเด็กบ้านนอก เกิดและเติบโตในชนบท หลังจากสำเร็จการศึกษาวิชา
รัฐศาสตร์แล้ว เขาสมัครสอบทำงานเป็นปลัดอำเภอทางภาคอีสาน นิคมให้เหตุผลกับ
กิ่งเทียนถึงสาเหตุที่ไปทำงานในชนบทว่า "ผมพอใจที่จะไปทำงานให้แก่คนบ้านนอกและ
ตั้งใจจะทำให้ได้อย่างดีที่สุด ที่รบกวนต้องการคนถางมากกว่าที่เคียนแล้วเป็นธรรมดา"³

จากประสบการณ์ชีวิตตอนเป็นเด็ก เมื่อนิคมติดตามพ่อไปอำเภอ เขาเห็นพ่อ
ต้องนั่งพับเพียบกับพื้นพูดคุยกับนายอำเภอ ทำให้เขาคิดว่าคนเราควรมีความเสมอภาคและ
เคารพค่าของความเป็นคนเท่าเทียมกัน ดังนั้น หลังจากที่เขทำงานนิคมจึงพยายาม
ปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตยให้ราษฎรเข้าใจถึงความเสมอภาคและสิทธิหน้าที่ของ
ข้าราชการ เขาชี้ให้เห็นว่าข้าราชการนั้นคือผู้รับใช้ประชาชนหาใช่เจ้านายไม่ ถึงแม้
เห็นได้จากตอนราษฎรมาติดต่อกับเขาแล้วนั่งบนพื้น นิคมบอกว่า "นั่งข้างบนเถอะลูก

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ปี่สาด โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 13

² ก. หน้า 20

³ ก. หน้า 67

เรามีสิทธิ์และค่าเท่าเทียมกันในการเป็นราษฎร และในฐานะเป็นข้าราชการ ผมเท่าเทียมกับเป็น
คนใช้ของขุนนางเอง" ¹ จึงนับได้ว่านิคมเป็นข้าราชการตัวอย่างที่มีความรักท้องถิ่นชนบทยิ่ง
กว่าความสับสนายส่วนตัวในเมืองหลวง

กรุณี

กรุณี พี่สาวของรัชนี้ กรุณีเรียนจบเพียงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เนื่องจากท่านเจ้าคุณ
มองไม่เห็นความสำคัญที่จะให้ลูกผู้หญิงเรียนต่อชั้นสูง ๆ เธอจึงออกบวชอยู่กับบ้านโดยไม่ได้
ทำงานอะไรเป็นเวลาหลายปี กรุณีแต่งงานกับสมบุรณพ่อค้าที่ร่ำรวย เธอไม่มีความสุขใน
ชีวิตสมรสเพราะเป็นการแต่งงานที่ไม่ได้เกิดจากความรัก แต่เป็นความเห็นชอบของพ่อแม่
เลือกกันมีฐานะที่ดีที่คิดว่าจะให้มีความสุขแก่ลูกสาวได้ สามียของกรุณีเป็นคนเจ้าชู้และมีภรรยา
หลายคน ชีวิตการครองเรือนของกรุณีจึงขาดความสุข

ไกรสิทธิ์

ไกรสิทธิ์ หนุ่มนักเรียนนอก ลูกคุณนายสรรเพ็ชร ไกรสิทธิ์ ใช้ชีวิตอยู่ในต่างประเทศ
นานถึงห้าปี กิริยาท่าทางของเขาจึงกระเด๋ยกไปทางฝรั่ง เขาชอบคบหาสมาคมกับชน
ชั้นสูงและเล่นกีฬาเทนนิส ไกรสิทธิ์สนใจรัชนี้พยายามเชิญเธอไปเที่ยวด้วยกันหลายครั้ง
แต่ได้รับการปฏิเสธถึงแม้ไกรสิทธิ์จะเป็นลูกผู้ที่มีเงินและได้รับการสนับสนุนจากท่านเจ้าคุณ
และคุณหญิงวาด เขาก็ไม่สามารถเอาชนะใจของรัชนี้ได้

บทสนทนา

ในการประพันธ์นวนิยายเรื่องปีศาจ เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้พัฒนาฝีมือในการเขียน
บทสนทนาของตัวละครแตกต่างไปจากงานเขียนในช่วงแรกอย่างเห็นได้ชัด บทสนทนาไม่มี
ลักษณะยึดเยี่ยคำพูดให้ตัวละครอย่างเด่นชัดเหมือนเรื่องความรักของวัลยา บทสนทนาใน
เรื่องจึงมีความสมจริงยิ่งชีพ ดังปี่รายละเอียดยกต่อไปนี้

¹ กักก็ชัย บำรุงพงศ์ ปีศาจ โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 160

1. บทสนทนาที่ทำให้ทราบลักษณะนิสัยใจคอของตัวละคร บทสนทนาลักษณะนี้ จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจนิสัยและความคิดของตัวละคร ทั้งตัวอย่างบทสนทนาย่หว่างคุณหญิง วาแก้วกับรัชนี้

"ไปไหนมาไงกันถึงไปรู้จักกันจ"

"รู้จักกันจากการทำงานคะ" หลอนตอบ

"ที่ทำงานของหนูมีกันมาก..."

"คะ มาก" รัชนี้ตอบสวนขึ้นก่อนที่คุณแม่จะพูดจบ "หนูก็รู้จักทุกคนตั้งแต่ ผู้จัดการลงมาถึงแขกยาม"

"ที่ทำงานทุกแห่งมีคนส่ำสอน" คุณแม่ว่า "จะรู้จักใครคบใครก็ต้องเลือกดู ให้อีก"

"คะ หนูก็คิดว่าคนที่หนูรู้จักและเป็นเพื่อนหนูนั่นเป็นคนดีทุกคนในสายตาของหนู"

"แม่ไม่เห็นควยที่หนูจะรู้จักกับใคร ๆ ทั่วไปหมด ยิ่งขนาดไปมาหาสู่กันก็ต้องดู ที่เป็นคนก็จริง ๆ มีฐานะวงศ์สกุลสูงพอ ไม่เช่นนั้นชาวบ้านเขาจะนิทา"

"คนเราจะเป็นคนดีได้ก็ต้องมีฐานะดี มีสกุลดีเท่านั้นหรือคะคุณแม่?"

"คนไม่มีสกุลฐานะดีจะเป็นคนดีได้อย่างไร มีใครอบรมสั่งสอนความเป็นผู้ดีนะ อยู่ในสายเลือด ถ้าเลือกไพร่แล้วถึงอย่างไรก็เป็นไพร่"¹

2. บทสนทนาที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง ผู้แต่งจะใช้บทสนทนาลักษณะนี้ช่วยในการ ดำเนินเรื่องแทนการบรรยาย ดังตัวอย่าง

"ลองทวงถามเสียก่อนไม่ดีกว่าหรือครับ" เขาพูดเสียงอ่อย ๆ

"โธ้ย ทวงมาตั้งหลายครั้งหลายหนแล้วผัดกันเรื่อยไป ตามสัญญาอย่างช้า สองปีจะส่งหมกทั้งต้นทั้งดอกก็เปล่า ดอกก็ส่งเพียงปีแรกปีเดียว ทวงถามทุกปีก็ผิด

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ปีกาจ โขย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

ไปปีหน้าจนเข้าปีที่ห้าแล้ว คอกก็ไม่เคยส่งอีกเลย ถ้าส่งคอกให้ทุกปีก็พอจะผ่อนผันกันไบบางหรอก"

"ผมเป็นนายก็จริง แต่ที่ผมเองไม่ค่อยจะสนับสนุนให้ดำเนินคดีทางโรงศาลเลย ถ้าหากจะมีทางตกลงกันได้ เสียค่าใช้จ่ายเปล่า ๆ"

"มันไม่มีทางจะตกลงกันได้ซี เขาไม่ยอมให้อยู่ทำเถี่ยวเงินของเราไปจมอยู่เปล่ามันนี่แน่ เมื่อฟ้องชนะแล้วที่ดินตกมาเป็นของเราก็มีทางให้เขาเป็นรายได้ นี่ยังมีอีกสองราย ถ้าหน้าเถี่ยวปีนี้ได้คอกที่ค้างมาสามปีก็จะต้องฟ้องเหมือนกัน ค่าธรรมเนียมค่าทนายนะ จำเลยจะต้องออกไม่ใช่หรือเมื่อคดีชนะ"

"ครับ...แต่ผมรู้สึกว่าการหาเขาคงไม่อยากจะให้หน้าของเขาหลุด ถ้าเขาสามารถชำระหนี้ได้ เพราะมันเป็นสิ่งที่พามาหาเงินของเขา"

"ฉันไม่ใช่คนใจไม่ใส่ระกำและคุณนายมะลิก็เหมือนกัน" มหาजनพูดเสียงดังขึ้นนิดหน่อย "เห็นว่าเคื่อก่อนก็ช่วยเหลือแทบทุกรายที่จะช่วยได้ แต่คนเราพูดแล้วต้องตรงคำพูดบาง ถ้าผ่อนผันกันให้โดยไม่มีกำหนดแล้ว ฉันจะเอาที่ไหนกินเล่า"

"ครับถูก" เขาพูดเสียงแคน ๆ "ถูกที่เถี่ยว"

"ฉันมาวานรู้ระเทานี้ หวังว่าเราจะช่วยทำให้ได้"¹

3. บทสนทนาที่เหมาะสมกับฐานะและบทบาทของตัวละคร ผู้ประพันธ์จะเลือกใช้คำพูดให้เหมาะสมกับบทบาทของตัวละคร และใช้สำเนียงพูดตามความเป็นจริง ทำให้บทสนทนามีความสมจริง มีชีวิตชีวน่าอ่านยิ่งขึ้น ดังตัวอย่าง

คำพูดกระตบกระเทียบเปรียบเปรยของผู้หญิงสองคนที่พูดกระตบรุณี

แม่คนหนึ่งพูดว่า "นี่หรือคอบ คุณนายหยาย?"

อีกคนหนึ่งชื่อแม่คอบว่า "นี่แหละบะผู้ก็แปดสาแหรกละบะ"

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ปิศาจ โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 94 - 95

"มันจะรู้สึกขนาดไหนเหยนะ" แม่เพื่อนจับปากจับคอว่า "มันก็คง
รู้สึกถึงแทะนะแหละน่า ถึงได้มาคว้านายหางไม้นั่นล่ะสิน่า"
"คุณหาเสียให้เต็มตาสิ หลอนหยอกอยู่เมื่อไรละ"
"ลองทบทวนแม่ดูก็กลางตลาดรู้สึกที่ไหมละจะได้ไปคอยสาวอณายหาง"
แล้วก็หัวเราะกันคิก

"แม่ดูสิ...นี่กว่านี้เขาจะสาวทัวเต็มทีละซี เซอะ!"¹
คำพูดระหว่างสายกับคนจีนเจ้าของร้านขายของชำ
"เป็นไงแป๊ะ ค้าขายแถวนี้เป็นไงบ้าง"
"เต็งที่อานายโอบ ยี่สิบกันเชื่อกันทั้งนั้น" แก้มหน้าไปทางห้องแถวตรง
ข้ามปากถนน "เลื่องหนึ่ง ๆ เกือบไม่ลายคังแปกสิญาทโรยมาก ไม่ให้อีเชื้อ
อีกทีว่าจะพังร้างอ้อ" แล้วแกก็โคลงหัวอย่างท้อและเบื่อหน่าย²

4. บทสนทนาที่ใช้อธิบายความ บทสนทนาลักษณะนี้ใช้เพื่อให้ตัวละครอธิบาย
เรื่องที่กำลังพูดกันพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ จึงเป็นบทสนทนาที่ค่อนข้างยาว ดังตัวอย่าง
บทสนทนาระหว่างรัชนี้กับสายเกี่ยวกับเรื่องความดี

"ในโลกนี้ คนเราย่อมเป็นเพื่อนกันได้ไม่ว่าใครหรือคะ" หลอนถาม "ถ้า
เราคำนึงถึงความดีของเขา โดยไม่ได้คิดถึงปัญหาเรื่องอื่น"

"แต่ความดี มันไม่ใช่ของที่เป็นอิสระในตัวของมันเองนะครับ เราจะ
พิจารณาความดีเฉพาะแต่คำของมันนั้นไม่ได้ เราจะพิจารณาได้ก็ต่อเมื่อเอามา
ประกอบกับคน สัตว์ หรือสรรพสิ่งต่าง ๆ เท่านั้น และความหมายของมันจะ
ไม่มีวันคงที่ได้เลย เช่น คนดี หมายความว่าอย่างไร สัตว์ เช่น สุนัขดีหมายถึง
ความในแง่ใจ และโคะ เก้าอี้ดีในแง่ใจ มันก็ขึ้นอยู่กับคนที่จะเป็นผู้ประเมิน

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ปิศาจ โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 46 - 47

² ภู. หน้า 195

คุณค่าและความหมายของคำ 'ความดี' นั้น คนดีในความหมายของคนทั่วไป ก็คงไม่ใช่โจร และคนดีของโจรก็คือประพตติคนเยี่ยงโจร ดังนั้น เมื่อพูดถึงความดี มันจึงมีความหมายแล้ว แต่มันประกอบเข้ากับบุคคลประเภทใด แม้แต่ในสัตว์หรือสิ่งของก็เช่นเดียวกัน คนหนึ่งอาจจะเห็นความดีของสุนัข เพราะมันมีขนสวยงามน่ารัก จุกประจบ เลี้ยงง่าย เลี้ยงยาก แต่อีกคนเห็นความดีของมันที่มันคุ้ยปาก เพราะ เหา เก่ง เผาบ้าน เผาสวน ไล่ไล่ โดยไม่คำนึงถึงรูปร่างที่ไม่สวยงามและกิริยาที่หะเลิงคั่งคั่งของมัน และส่วนที่เกี่ยวกับสิ่งของคนหนึ่งอาจถือว่าแหวนสายสร้อย หรือต่างหูว่าเป็นของดี แต่อีกบางคนเห็นว่า จอบ เสียม ดีกว่าอาวุธเหล่านั้นเป็นไหน ๆ"

"ถ้าเช่นนั้น เราก็ไม่สามารถจะรู้ได้ว่าความดีคืออะไร" รัชนีย้อนถาม
"และมีอยู่จริงหรือไม่ในเมื่อคนเราเห็นแตกต่างกันเช่นนั้น"

"พอจะรู้ได้" เขาตอบเชิงยืนยัน "ในความคิดของผมครับ ผมเชื่อว่าความดีมีอยู่จริงและมีอยู่ ถ้ามีเช่นนั้นคำนี้ก็คงจะไม่มีพุกกันภาษาไทย แต่ความหมายของมันเท่านั้นที่แตกต่างกันไป ตามความรู้สึกนึกคิดของคนที่มีสภาพแตกต่างกัน เราจะรู้ว่าอะไรเป็นความดีจริงหรือไม่ก็โดยพิจารณาว่า มันเป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่เขายอมรับนับถือหรือรับรองหรือไม่ ทั้งนี้เราเอาคนส่วนใหญ่เป็นมาตรฐานความดีตามความหมายของคนส่วนใหญ่ที่ไปรับรอง นั่นคือความดีที่ถูกต้อง"¹

5. บทสนทนาที่มีลักษณะเป็นสุนทรพจน์ บทสนทนาประเภทนี้ เสนีย์ เสาวพงศ์ จะใช้ความประณีตพิถีพิถันในการ เลือกสรรและเรียบเรียงถ้อยคำเป็นพิเศษ จึงทำให้คำพูดของตัวละครออกมาในลักษณะของสุนทรพจน์ มีความไพเราะสละสลวย คมคาย ประทับใจผู้อ่าน ดังตัวอย่างคำพูดของสายในงานเลี้ยงตอนหนึ่งว่า

"ผมมีความยินดีมาก ที่ท่านทั้งหลายได้รู้จักผมโดยความกรุณาของท่านเจ้าภาพ ที่แนะนำให้ผมเป็นแขกหนึ่งที่ได้รับเชิญมาเป็นกาศ์เขียวในฝูงหงส์ ท่านเชิญผมมา

ด้วยความมุ่งหมายบางอย่าง ฉะนั้น จึงไม่ใช่ความผิดของเจ้ากัทนีที่
ไม่มีความเจ็บตัวเข้ามาปะปนในฝูงหงส์ในวันนี้ เพราะมันไม่ได้เสนอ
ตัวของมันเองเข้ามาแค่เข้ามาเพราะได้รับเชิญให้มา

ผมมีความภูมิใจสูงสุดในวันนี้เองที่เกิดมาเป็นลูกชานา ผมเองก็ไม่
ทราบเหมือนกันว่าทำไมพ่อของผมจึงไม่ได้เป็นขุนนาง แต่ทว่าขุนนางนั้นมี
อยู่จำนวนน้อยและคนที่เป็ชานานั้นมีจำนวนมากกว่าหลายเท่า พ่อผมเป็น
คนหนึ่งที่อยู่ใญ่ฝ่ายข้างมาก ผมไม่มีเหตุผลประการใดเลยที่จะน้อยอกน้อยใจ
ในโชคชะตาที่มีได้เกิดในที่สูง ในสายเลือดของผู้ที่มีสกุล นั่นเพราะมันเป็น
หรือเงื่อนไขที่คนเราได้สร้างขึ้นและคิดสรรคมันขึ้นมา สภาพเช่นนี้นั้นไม่ยั่งยืน
คงทนอะไร และมันจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาที่ไม่เคยหยุดนิ่ง

ครับแน่นอนที่เดียว ความผิดแตกต่างกันในสมัยและเวลา ทำให้คนเรา
มีความคิดผิดแตกต่างกันด้วย ผมไม่ได้เป็นผู้รุกรานท่านที่อยู่ใญ่ปราสาทราช
ที่สูงส่ง แต่เมื่อท่านที่อยู่บนปราสาทนั้นลงมาลาลงมายังพื้นดิน ผมก็จำต้องเข็ด
น้ำลายนั้นเสีย เพราะมันเป็นสิ่งปฏิญญา สำหรับท่านที่อยู่ใญ่ปราสาทนั้นไม่จำเป็น
จะต้องแตะต้องเพราะอย่างไร ก็ต้องเสื่อมสลายไปตามเวลาท่านไม่สามารถจะ
ยับยั้งการเปลี่ยนแปลงแห่งกาลเวลาได้หรอก เมื่อวันเวลาล่วงไปของเก่าทั้ง
หลายกันวันจะเข้าไปอยู่ใญ่พิภพที่ขึงขึ้น...ท่านเข้าใจผิดคิดว่าผมจะลอก
คราบตัวเองเป็นผู้ดี เพราะนั่นเป็นการถอยหลังกลับ เวลาไ้ล่วงไปมากแล้ว
ระหว่างโลกของท่านกับโลกของผมมันก็ห่างกันมากมายออกไปทุกที ผมเป็นปีศาจ
ที่กาลเวลาได้สร้างขึ้นมามลลกลอนคนที่อยู่ใญ่โลกเก่า ความคิดเก่า ทำให้เกิด
ความละเมอหากกลัว และไม่มีอะไรที่จะเป็นเครื่องปลอบใจท่านเหล่านี้ได้เท่า
กับไม่มีอะไรหยุดยั้งความรุดหน้าของเวลาที่จะสร้างปีศาจเหล่านี้ให้มากขึ้นทุกที
ท่านคิดจะทำลายปีศาจกัทนีในวันนี้ต่อหน้าสมาคมชั้นสูงเช่นนี้ แต่ไม่มีทางจะ
เป็นไปได้เพราะเขาอยู่บงกกระพันยิ่งกว่าอาคิลลิสหรือฮิฟริก เพราะเขาอยู่

ในเกราะกำบังแห่งกาลเวลา ท่านอาจจะเห็นบั้งอะไรไว้ได้บ้างสิ่งบางอย่างชั่วครั้งชั่วคราว แต่ท่านไม่สามารถจะรักษาทุกสิ่งทุกอย่างไว้ได้ตลอดไป โลกของเราเป็นคนละโลก...โลกของผมเป็นโลกของธรรมดาสามัญชน"¹

ฉาก

ฉากในนวนิยายเรื่องปีศาจ เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้สร้างฉากใหญ่ไว้สองฉากคือ ฉากในชนบทและฉากในกรุงเทพฯ การบรรยายฉากแต่ละฉาก ผู้ประพันธ์พรรณนาได้ละเอียดชัดเจนกว่านวนิยายเรื่องอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฉากสภาพในชนบทสามารถบรรยายได้ดี ทำให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์ เนื่องจากผู้แต่งมีประสบการณ์ชีวิตการเป็นลูกชานานามาก่อน จึงทำให้ฉากมีความสมจริงยิ่งขึ้น นอกจากนี้ เสนีย์ เสาวพงศ์ ยังใช้วิธีตัดต่อฉากเหมือนภาพยนตร์จากฉากหนึ่งไปสู่อีกฉากหนึ่ง ทำให้การดำเนินเรื่องไม่เป็นเยื่อและมีความกลมกลืนกับเนื้อเรื่องเป็นอย่างดี การบรรยายฉากในนวนิยายเรื่องปีศาจมีลักษณะดังนี้

1. การบรรยายฉากสภาพความเป็นอยู่ของชาวชนบท เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้ถ่ายทอดภาพจากความทรงจำ บรรยายสภาพชีวิตความเป็นอยู่และธรรมชาติของชนบทแถวตำบลบางเพรียงโดยผ่านความคิดคำนึงของ สาย สี่มา ตัวละครเอกว่า

เขาจำได้ว่าเขาได้มีชีวิตรอบบนเนินดินอันเป็นที่ลุ่มต่ำริมคลองซึ่งมีน้ำนิ่งไม่ไหลขึ้นและลงตามกระแสในแม่น้ำ ซึ่งพอเคยบอกว่าเมื่อก่อนมันไหลขึ้นลงประจำวัน แต่มันมีประตูน้ำสร้างขึ้นกั้นไว้ที่ปากคลองและปลายคลอง จึงทำให้หนาทึบการหลั่งไหลตามอิสระของมัน ริมคลองเต็มไปด้วยต้นจาก เหงือกปลาหมอ พงอ และกอแขม ชะคราม และเสม็ด แสม กล้วยเหมือนจะขึ้นครองแผ่นดินอยู่ทุกหนแห่งโดยมีหญ้าตะกาค หญ้าคา แห้วหนู และขิงกระเทียมแทรกแซงอยู่ทั่วไปจนมองไม่เห็นแผ่นดิน ชุกชุมไปด้วยซึ่งในในเวลาซึ่งพลมันบินกัน

มาเป็นกลุ่มก้อนใหญ่ ๆ จนตบไม่ทัน ชาวบ้านซึ่งมีอยู่กระจัดกระจายห่าง ๆ ต้องใช้วิธีสู้มควันเพื่อป้องกัน เขาจำได้ว่าเขาไม่ชอบทั้งบุงและควันไฟเพราะบุงก็เจ็บและควันไฟทำให้แสบตาและสลักหายใจไม่ออก แต่เขาไม่อาจจะเลือกเอาอย่างอื่นได้ นอกจากอย่างใดอย่างหนึ่งในสองอย่างนั้น เขาจึงเลือกเอาหรือที่จริงชาวบ้านทั้งหลายเขาเลือกเอาควันไฟแทนบุง กลางคืนมีคัสแสนจะเปล่าเปลี่ยวมีแต่ความมืดและเงียบสงัด จะเห็นแค่แสงไฟริบหรี่จากใต้ หรือตะเกียงน้ำมันมะพร้าวของบ้านถัดไป¹

ป่าไผ่ถูกแผ้วถาง พื้นดินที่สูง ๆ ต่ำ ๆ เป็นลูกคลื่นไผ่ถูกปรับให้ราบเรียบกลายเป็นทุ่งนาอันอุดม ที่มีข้าวกล้าขึ้นเขียวขจี แต่เขาได้เห็นว่าสิ่งเหล่านี้ต้องใช้เวลาปีแล้วปีเล่าเป็นเวลานานที่ชาวบ้านต้องใช้กำลังกายและเหงื่อไม่รู้อีกี่ร้อยล้านหยดด้วยความอดทนและมานะกว่าจะเนรมิตมันขึ้นมาได้ เขาชอบหน้าน้ำ เมื่อเวลาน้ำเจิ่ง เขาสามารถพายเรือเล็กเข้าไปตกปลาในนาที่น้ำใสแจ้ว ขนาดมองเห็นตัวปลาโตนักหน้าน้ำเป็นเวลาที่ยักปลาอุดมสมบูรณ์ ในคูก็ักกลอน ักกไข่ และกางซาบ แล้วไปกูทุกเขาเป็นคองโคปลากระตี่ ปลาหมอ ปลาชุก และปลาตะเพียนไม่มีขาด ักกั้มเต่า กระเฉดและแพงพวย กำลังอวบน้ำกินอรอย บัวในคูบาน ต้นบวบที่เลื้อยขึ้นแผ่ใบคลุมหลังคาออกดอกเหลืองอร่ามรับแสงตะวันเวลาเช้าดูงามนาพิศวง²

2. การบรรยายจากสภาพความเป็นอยู่ของคนจนที่อาศัยอยู่ในห้องแถวชานกรุง ทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงเหตุผลที่สาบไม่เอากับรับทำคดีฟ้องขับไล่ชาวบ้านเหล่านั้น

มันเป็นห้องแถวที่ค่อนข้างจะเก่าคร่ำเน่าคงปลูกมาหลายปีแล้วมีอยู่สิบห้องด้วยกัน หลังคามุงสังกะสีแตกตัวไม้ ฝาห้องที่มองเห็นจากภายนอกมีรอยร้าวและ

¹ ศักดิ์ชัย บารุงพงศ์ ปิศาจ โคย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 21 - 22

² ๒. หน้า 29

บุตรหลายแห่ง กระดานนอกสถานที่เล่นยาวตลอดแคว้นนั้นก็ไหวและหักหลายแผ่น โดยมิได้รับการซ่อมแซมบูรณะ นาคลัวเด็กจะพลัดตกลงไปแขนแขนหักหรือ หัวหลุด เขามองเลยเข้าไปในบานประตูที่เปิดของห้องสำรวจสภาพภายใน ผู้หญิงแม่อุ้มกอดคนหนึ่งนอนหันหลังให้ไกวเปลเด็กอยู่ อีกห้องหนึ่งเป็น คนแก่งตาหมาก ถัดไปอีกห้องเขามองไม่เห็นใคร เห็นแต่เศษผ้าเก่า ๆ กองเกะกะที่พื้น มีตุ๊กเตี้ย ๆ ตั้งขวางอยู่ ของในคูนนั้นปนเปกันไม่เป็นระเบียบ เหมือนกับเจ้าของจับอะไรได้ก็ยัดเข้าไป อีกห้องหนึ่งประตูเปิดแง้มไว้นิดเดียว มีเด็กอายุสี่ห้าขวบสองคนเปลือยกายเหมือนกันทั้งคู่กำลังเล่นอะไรอยู่หน้าห้อง

เขาแวะเข้าไปในบ้านกาแฟตรงข้ามฟากถนน บ้านกาแฟชาวจีนร้านนี้ก็เช่นเดียวกับบ้านกาแฟริมถนนชานพระนคร ส่วนมากมักจะตั้งอยู่ในชัยภูมิอันเหมาะสม คือ ตรงหัวมุมถนนและนอกจากกาแฟและเครื่องดื่มประเภทน้ำอัดลมก็ยังมีของชำ อาหาร ของใช้อีกเป็นอันมาก ตั้งแต่ข้าวสาร ถ่าน น้ำตาล น้ำปลา ตลอดจนกระทั่งไม้ขีด สบู่ และสมุดดินสอ สำหรับนักเรียน เขานั่งลงบนเก้าอี้ไม้ที่ไม่มีพนัก เรียกกาแฟว่าเป็นมาคัม คาของเขายังคงมองไปทางห้องแคว้น¹

3. การบรรยายฉากเกี่ยวกับประเพณีและการละเล่นพื้นบ้าน ผู้แต่งได้บรรยายขั้นตอนของการละเล่นพร้อมทั้งบทเพลงที่ใช้ประกอบ แสดงถึงบรรยากาศของความสนุกสนานของคนในชนบท และเป็นภาพสะท้อนทางสังคมของคนในสมัยนั้นอีกด้วย

วันตรุษสงกรานต์ วันที่ชาวบ้านในเครื่องแต่งกายชุดที่ดีที่สุดในชุดของเขา ไปชุมนุมกันที่วัดทำบุญตักบาตร เป็นเวลาถึงสามวัน และจบลงด้วยการสงฆ์นำพระแล่นนำผู้หลักผู้ใหญ่และการสาดน้ำกันระหว่างหนุ่ม ๆ สาว ๆ

และพวกเด็ก ๆ ก็พลอยได้ชมโรงสนุกสนานไปด้วย กลางคืนเอะอะไปด้วยเสียงเพลง
 เข้าแม่ศรีและผีสิง ในตำบลนี้มีบ้านของผู้พยพามาจากปากลัดสี่ห้าหลังคาเรือนและมีสาว ๆ
 หลายคน หมู่บ้านนี้ได้นำเอาการเล่นสะบ้ามาให้เป็นที่รู้จักของชาวบ้านละแวกนี้ด้วย
 กลางคืนก็สว่างด้วยตะเกียงเจ้าพายุ พวกหนุ่ม ๆ ไปชุมนุมกันที่นั่น ในมีแรก ๆ ที่มี
 การเล่นสะบ้า ปรากฏว่าฝ่ายผู้ชายเป็นฝ่ายแพ้เสมอเพราะไม่ชำนาญ จึงต้องเป็นฝ่ายรำ
 ให้สาวดู แทนที่จะได้ดูสาวรำ นอกจากสะบ้าก็มีเข้าแม่ศรี คนทรงเป็นผู้หญิงสาว เอาผ้า
 ผูกตานั้นพนมมือถืออยู่อยู่บนครกตำข้าว เท้าพาดบนสากตำข้าวที่วางเรียงไว้คู่ ปลาย
 สากตรงข้ามกับเท้า คนทรงจุกจุกปัดไวกับคิน เสียงคนร้องเสียงตบมือและเคาะไม้
 ดังอยู่ครั้นแครง...

แม่ศรีเอ๋ยแม่ศรีสาวสะ
 ยกมือไหว้พระว่าจะมีคนชม
 ขนควเจ้าขอขนคอเจ้ากลม
 รักน้าปีคนชมชมแม่ศรีเอ๋ย...

ร้องกันอยู่เช่นนี้ชั่วช้าก จนุรูปหมดไปครึ่งคอก คุณทรงนั่งนิ่ง เพลงที่ร้องก็เปลี่ยนไป
 เป็นเพลงเชิญผี...

"เชิญเอ๋ยเชิญลง เชิญองค์สิทศ
 องค์ไหนศักดิ์สิทธิ์เนรมิตลงมา
 ขาค้วนองขาเจ้าคนทรงเอ๋ย
 เชิญเอ๋ยเชิญลง เชิญพระองค์ขาวเขี้ยว
 ชีข้างงาเคียวมารับน้องตาคำ
 คาลงวันนี้เล่นแม่ศรีเอ๋ย"

ร้องเช่นนี้ไปอีกระยะหนึ่ง เมื่อรูปหมดลงไปอีกและเห็นกิริยาคนทรงโงเงง
 และมือสั่นน้อย แสดงว่าผีจะเข้าแล้ว คนร้องทั้งหลายก็จะตะเบ็งเสียง ตบมือ และ
 เคาะไม้ให้แรงและกระชั้นยิ่งขึ้นอีก

...ผีลงแล้วโหวย ผีลงแล้ววา
 ผีลงไม่ได้ไต่ไต่ลงมา
 ไ้อหนามพุทราเกี่ยวหน้าผีร้อง
 หมากก็ของ พลูก็ของ
 ยกเขียนขันทองมารองเช็ดหน้า
 ผีลงแล้วโหวย ผีลงแล้ววา...

เมื่อมีเขาแล้วก็จะเอาผ้าผูกตาคนทรงออก แล้วผู้หญิงผู้ชายก็ร้องเพลง
เกี่ยวกัน โดยฉลัดกันร้องที่ละเพลง แม่ศรีก็มีหน้าที่รำไปจนกว่าจะเลิก¹

4. การบรรยายฉากงานเลี้ยงที่ท่านเจ้าคุณจัดขึ้นเพื่อประณามสาย ฉากนี้เป็น
ฉากที่สำคัญ เพราะเป็นจุดสุดยอด (Climax) ของเรื่อง ผู้ประพันธ์ใช้วิธีบรรยาย
สภาพแวดล้อมของสถานที่พร้อมทั้งบทสนทนาของตัวละคร เพื่อแสดงให้เห็นถึงอารมณ์
และความรู้สึกของตัวละครที่ตกอยู่ในสถานการณ์นั้น

ที่โต๊ะอาหารมีบัตรชื่อติดอยู่ตามที่นั่ง โต๊ะจัดเป็นโต๊ะยาวแถวเดียว
เจ้าภาพนั่งอยู่กลาง ที่นั่งของเขายู่ตรงปลายสุดด้านซ้ายหันหน้าไปตาม
ความยาวของโต๊ะ และอีกปลายสุดด้านหนึ่งหันหน้าตรงมายังเขาเป็นที่นั่ง
ของไกรสิทธิ์ ข้างซ้ายของเขาเป็นผู้หญิงและข้างขวาเป็นผู้ชายที่มีอายุค่อนข้าง
มากแล้วทั้งคู่ซึ่งเขาไม่รู้จักว่าเป็นใคร รัชนีนั่งอยู่ใกล้กับไกรสิทธิ์ทางปลาย
โต๊ะด้านโน้น เขานับดูทั้งหมดมี 16 คนพอมี 14 คนนั่งหันหน้าเข้าหากันขวาง
อีกสองนั่งหันมุมหันหน้าตามความยาว คือ เขากับไกรสิทธิ์ซึ่งเป็นคนหนุ่มสุดใน
บรรดาคนทั้งหลายในห้องนั้น...

แล้วในที่สุดเวลาอาหารก็ผ่านไป มันกินเวลาถึงสองชั่วโมงจึงเสร็จ เมื่อ
คนใช้ยกจานผลไม้มาวางแล้ว ท่านเจ้าคุณผู้เป็นเจ้าภาพก็พูดขึ้นด้วยเสียงค่อนข้าง
ดัง

"มีบางคนสงสัยว่า การเลี้ยงวันนี้เนื่องในโอกาสอะไร...ความจริงก็
ไม่ใช่โอกาสพิเศษอะไรหรอก การเลี้ยงวันนี้จัดขึ้นเพื่อสนุก ๆ กันสำหรับญาติ ๆ
กับผู้ที่คุ้นเคยรักใคร่กันเหมือนญาติ"...

"แต่มีอยู่คนเดียวเท่านั้นที่เป็นคนนอก คนแปลกหน้า โนน / " เสียง
ของท่านดังและชี้มือตรงเป้งมายังเขา เหมือนครูที่ชี้ตัวเด็กนักเรียนในห้องว่า

เป็นคนทำผิด สายตาของทุกคนหันมามองเขาเป็นจุดเดียว...

"ที่ฉันจัดเลี้ยงขึ้นก็เพื่อเราจะไถ่มาชุมนุมกันเพื่อมีโอกาสรู้จักกับคน ๆ นี้" ท่านเจ้าคุณพูดต่อไป "จะเรียกว่าเป็นการเลี้ยงให้แขกคน ๆ นี้ก็เรียกไม่ได้ เพราะเป็นการให้เกียรติสูงเกินความจริงไป รู้จักกับเขาเสีย" ท่านที่มีมือมาดึงเขไปอีก และพูดต่อไปด้วยน้ำเสียงเต็มไปด้วยการประชดประชัน "ขอแนะนำให้รู้จักนายสาย นามสกุลสีมา เป็นชาวนาเกิดกำพล..."

เสียงหัวเราะกั๊กกั๊ก ญู่ญิงแก้ท่าทางเป็นผู้ดีแปลสาธุตรกเต็มตัวยกฝ่ามือที่นิ้วไล่แหวนเพชรเม็ดเชื่อง น้ากลิ้งเป็นประกายพราวขึ้นปิดปากหัวเราะ คนที่นิ้วไล่แหวนเพชรมักจะเคลื่อนไหวมือมากกว่าคนอื่น เสียงใครคนหนึ่งพูดกรซิบกรซิบแต่คงพอจะไต่ยินมาถึงหูของเขา

"มิน่า ฉันไต่กลิ่นสาย ๆ ที่ไหน"

"นั่นสิ ฉันดูแล้วผิวพรรณไม่เห็นเป็นผู้ที่มีสกุลคึกอยู่เลย" อีกเสียงหนึ่งกรซิบตอบ

คุณนายหรือคุณหญิงหรือจะสูงขึ้นไปกว่านั้นอีกเขาก็ไม่ทราบได้ ที่นั่งอยู่ข้าง ๆ เขยื้อนเกาอี้ถอยออกไปอีกนิดหนึ่งอย่างรังเกียจเหมือนกับเห็นไล่เคียนกิ้งกือ¹

ฉากในตอนนี้ แม้ว่าจะเป็นฉากที่สำคัญ แต่เมื่อพิจารณาประกอบกับฐานะของตัวละครแล้ว จะเห็นว่ายังขาดความสมจริงอยู่บ้าง การที่เสนีย์ เสาวพงศ์ จงใจสร้างฉากนี้ขึ้นมา ก็เพื่อให้เป็นจุดแตกหักของเรื่องนั่นเอง

สำนวนภาษา

สำนวนภาษาในนวนิยายเรื่องปี่สาว มีลักษณะเด่นในด้านการใช้คำง่าย ๆ

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ปี่สาว โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 303 - 306

มีความหมายเป็นที่เข้าใจตรงกัน ไม่นิยมใช้ศัพท์ทหฺรหฺกัณฺเฐนนวนิยายก่อนหน้านี้
ลักษณะการใช้สำนวนภาษาในนวนิยายเรื่องนี้ อาจจาแนกออกได้ดังนี้

1. การใช้คำซ้อนที่มีเสียงสัมผัส ผู้แต่งจะใช้ทั้งคำซ้อนเพื่อความหมาย
และคำซ้อนเพื่อเสียงที่มีเสียงสัมผัสคล้องจองกัน มีความไพเราะรื่นหู น่าอ่านยิ่งขึ้น
ดังตัวอย่าง

- พื้นเพของวงศ์วานหวานเครือก็มาจากครอบครัวของคนสามัญ
- ถ้าจะพูด ตามอย่างทีครอบครัวของหล่อนเรียกก็จักอยู่ในจำพวกคน "ไม่มีสกุลขุนชาติ"
- แต่บัดนี้พิธีรีตองแบบนั้นไคลมละลาหยสูญไปหมด
- แม่ก็ไค่แถมองดูวิชนี้ด้วยความวิตกอยู่ในใจ นึกบนบานศาลกล่าวอยู่ในอก
- วิชนี้ก็ไม่ว่ายรู้ลึกอีกอันคันใจ
- คว้าวิสัยของแม่ที่รักอย่างสุดสวาทซาคใจ
- เขามีไค่หมายความว่าสมัยแห่งสิ่งสาราสัตว์ เหล่านั้นก็ว่าสมัยของคน
- ฉันทักร่างทรงพวงมาตั้งแต่ครั้งพ่อ
- มีธุระปะปังอะไรก็ไหวหวานไครไม่ได้
- "ไค่โดยการหลอกลวงเด็กสาวทีมาจากสกุลผู้ก็เก๋า มีสายเลือกสกุลสูง และมีฐานะที
ควายอุปเทห์เล่ห์กลรอยแปดเท่านั้นเอง"
- "ทั้งนี้ผมมีไค่หมายความว่า ความล้าชากยากจนเป็นสิ่งที่เราจะต้องรักษาไว้
ชั่วกัปกับอนันตชาติ"

2. การใช้ภาษาปาก เป็นภาษาที่ใช้กันจริง ๆ ในชีวิตประจำวัน ดังตัวอย่าง

- "คุณนายมะลิละ แก่เค็มยังกะอะไรดี ไม่เคยมีพรอกทีแก่จะนึกปรานีไคร"
- "กูว่าแล้วนิคไปเมื่อไรละ ไอ่หน้าคั เมียบอย่างนี้ไค่นเข้านิคเตีววังแจ้นไปเลย"
- "คุณลองเอาผ้าตีนตรองกูเถอะ มีไครบ้างอยากจะให้ทีนาคของตัวเองหลุด"

- "โคตรพ่อโคตรแม่มันจะตายอยู่แล้วยังหาลายเล็บเรือนะ"
- "โอ๊ย หลายเรื่อง ในอกที่มันเข้าไว้ลึกกระบุงเกรียน"
- "เออ ชอบคุณนะคะที่ส่งน้ำพันคามาให้ขวยสวຍ ก็ฉันชอบฝีมือทอพื้นเมืองของเขา"
- แหมมองภูวนาคของแกว่าถ้าหากเป็นอยู่เช่นนี้แล้ว ทางข้างหน้าก็ไม่แจ่มใส มีหวังแนอยู่ประการเถียรเท่านั้น คือ เจิง

3. การนำคำที่มีความหมายตรงกันข้ามกันมาเข้าประโยค เพื่อเน้นความหรือย้ำทำให้ความหมายของคำนั้นเด่นชัดยิ่งขึ้น ดังตัวอย่าง

- เป็นเคราะห์ที่ที่หล่อนโศกขึ้นมาว่าคนอื่น และเคราะห์ร้ายที่ย่ำแย่ลงไปมากจนไม่มีความกระตือรือร้น
- ถ้าจะมีความรังเกียจเกิดขึ้นในการคบหาสมาคมก็มีจากคนชั้นสูงต่อคนที่ต่ำกว่าเท่านั้น รัชนี้คิดต่อไปไม่เคยมีจากคนชั้นต่ำต่อคนชั้นที่สูงกว่า
- คนที่ดีในตอนเด็ก อาจจะเลวในตอนหนุ่ม และคนที่ดีในตอนหนุ่ม อาจจะเลวในตอนแก่ก็ได้
- ความรักของเรานั้นสูงส่งสุดจะวัดโคตรร่างกายตัวเล็ก ๆ นี้ แต่มันก็ไม่สูงส่งเกินกว่าสายใจของเราจะขึ้นถึง
- คนหนึ่งชอบคนหนึ่งเกลียด คนหนึ่งเห็นว่าอีกคนหนึ่งอาจเห็นว่าเลว
- "เพราะไม่มีประโยชน์อะไรจะไปพูดให้ความเข้าใจในสิ่งที่เรารู้อยู่แล้วว่าเขาไม่มีวันจะเข้าใจได้"
- "ชีวิตเป็นของแปลก คนที่เราไม่รักกลับรักเรา และคนที่เรารักกลับไม่รักเรา"

4. การซ้ำคำ เป็นการใช้คำซ้ำในประโยคหรือข้อความเดียวกัน เพื่อเพิ่มน้ำหนักให้แก่อารมณ์ ทำให้เกิดความหนักแน่นเป็นลักษณะของการใช้คำที่มีผลต่ออารมณ์ของผู้อ่านดังตัวอย่าง

- เขาไม่ได้แสดงความใส่ใจในหัวหล่อนแต่ประการใดเลย เมื่อเพื่อนของหล่อนแนะนำให้เขารู้จัก เขาไม่ได้แม้แต่แสดงความยินดีที่ได้รู้จักกับหล่อนอย่างใด ๆ เขาพูดกันทั่วไป
- หมดไปแล้วสำหรับสมัยของผ้าม่วงและผ้าลาย ผ้าแถบ ผ้าถุงโจงกระเบน กลายเป็นสมัยของกางเกงและกระโปรง หมดไปแล้วสำหรับแป้งขมิ้นกินสอพอง สีนึ่ง แต่เป็นสมัยของครีม ลิปสติก และน้ำมันเช้หลอน
- อะไรคือความสุขในชีวิตของคนเรา อะไรคือความดี และอะไรคือความรัก
- การไปเห็นอย่างผู้สังเกตการณ์ชั่วมือชั่วคราว ไม่สามารถทำให้เข้าใจชีวิตที่แท้จริงของเขาได้เสมอไปหรอก เราจะรู้ได้ก็ต่อเมื่อได้ร่วมชีวิตเกี่ยวกับเขา มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเขา ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับเขา นั่นแหละเราจึงจะรู้จักเขา เข้าใจเขา และรักเขา

5. ใช้คำที่มีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ เพื่อให้ผู้อ่านตีความ ดังตัวอย่าง

- เขาบอกว่าเขากับหล่อนแตกต่างกันราวฟ้ากับดิน ใครเป็นฟ้าและใครเป็นดิน ฉันเป็นฟ้า ถ้าฉันเป็นฟ้าแล้วฉันจะต้องรู้จักสมาคมและพูดกับชาวฟ้าด้วยกันเท่านั้นหรือ
- พฤติการณ์ของพวกปีศาจนี้ หลอกหลอนพวกเราอยู่ เป็นปีศาจของผีเรือนที่หวงแหนบ้านของตน ไม่ยอมให้ใครที่ไม่ได้เชื้อเชิญให้เข้ามาอยู่
- "ไม่สำคัญกันว่า ความเป็นผู้ดีนั้นมาจากสายเลือด กายอมเป็นกา และหงส์ยอมเป็นหงส์อยู่ตลอดเวลา"
- "อาปีศาจตัวนี้มันทำให้ฉันนอนไม่หลับ ฉันไม่อยากเห็นหน้ามันเลยจนนึกเดียว"

6. การใช้โวหารเปรียบเทียบ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

6.1 โวหารอุปมา (Metaphor) เป็นการเปรียบเทียบว่าสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง โดยใช้คำว่า เป็น ในการเปรียบเทียบ ดังตัวอย่าง

- หลอนยังคงเป็นปัญหาที่เร้นลับสำหรับเขา
- "ฉันจะพลอยเป็นหมาหัวเน่าไปค่ายแล้วละ ไม่มีใครเขาพูดค่าย..."
- ต้องเสียค่าใช้จ่ายอันเป็นแถมที่เพิ่มภาระหนักขึ้นบนความยากจนที่มีอยู่
- จินเจาของร้านเป็นพอลายออยเป็นห่วงโซ่ตอนปลายของกลไกการค้าที่เชื่อมกับ
ผู้บริโภค
- "จะกรอบเป็นข้าวเกรียบแล้วพอกคุณ"

6.2 โวหารอุปมา (Simile) เป็นการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งว่าเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง โดยเปรียบเทียบด้วยคำว่า เหมือน ราวกับ ดังตัวอย่าง

- สายตาของเขามองแว่นหนึ่งตรงไปข้างหน้าในระดับสูงขึ้นเหนือศีรษะขึ้นไปเล็กน้อย
ร่างของเขานิ่งเหมือนรูปปั้นที่ปราศจากชีวิตจิตใจและวิญญาณ
- รัชนีก้าวเท้าช้า ๆ จากศาลานามายังตึกใจเต็มไปด้วยความครุ่นคิด หัวตึกใหญ่
ที่ตั้งอยู่เบื้องหน้าเหมือนปัญหาชีวิตที่ขวางอยู่ทางชีวิตข้างหน้า
- ความเท็จนั้นอยู่ใดไม่นานเท่าใดดอก มันเหมือนฟองสบู่ที่เด็กเป่าเล่นลอยอยู่
อากาศ แต่เมื่อถูกลมปะทะเพียงนิดก็แว่นมันก็จะแตกกระจายไป
- ก็อาจจะไม่เสียหายตรงไหน ถ้าหากจะถือว่าการไล่ตะครุบผู้ชายเหมือนเด็กวิ่ง
ไล่จับผีเสื้อหรือตักแตนเป็นสิ่งที่เหมาะสม
- กุลีชนกระสอบข้าวสารวิ่งลงเรือทยอยกันเป็นแถวราวกับฝูงมดที่คาบอาหาร
- สายยังคงนั่งนิ่งอยู่ในท่าเดิมของเขาเหมือนกับถูกสาปให้เป็นท่อนหินไร้ชีวิต
วิญญาณที่ไม่สามารถจะเคลื่อนไหวได้
- "นักเรียนเมืองนอกเคี้ยวนี้เหมือนแมลงวันหน้าทุเรียน"
- เขาคอยคดลานปล่อยตัวให้เลื่อนลงน้ำเหมือนอาการของงูอย่างสงบ
- สิ่งที่ยับยั้งในตัวเขานั้นหาขยับเขยื้อนไม่ มันหนักเหมือนกับภูเขาลูก
- คำพูดชื่อ ๆ นั้นทำให้เขารู้สึกคันระคายอยู่ในความรู้สึกราวกับมีตัวบุงเข้าไป
อยู่ในหัวใจ

- "แต่ความเห็นอกเห็นใจ ทุกวันนี้ก็เป็นสิ่งที่หายากเหมือนงมเข็มในมหาสมุทร"
- ในขณะที่ कुछพ่อยัง เกร่งขริบที่ทำความอบอุ่น ราวกับ พยับฝน ซึ่งอาจจะระเบิดออกมาเป็นพายุหรือลมสลาตันในวินาทีใดวินาทีหนึ่งก็ได้

7. ¹⁶²⁶ โวหารบุคคลิขฐาน (Personification) เป็นการทำให้สิ่งไม่มีชีวิตให้มีชีวิตจิตใจ หรือแสดงอาการปฏิกิริยาเหมือนกับสิ่งมีชีวิต ดังตัวอย่าง

- ตอนนั้นเป็นเวลา ก่อนการรุกรานของคลื่นถาวร จะเข้ามายึดครองศีรษะของสตรีทั้งหลายโดยสิ้นเชิง
- ความมืดไถ่กลืนเอาตรอกสกปรกและบ้านห้องแถวสัปรังเคไปไว้เสียข้างหลัง เหลือแต่किरणอรุณรูปโฉมอยู่ในแสงไฟ
- ภาพของความทรงจำฉาบฉวยเข้ามาในความคิด
- จนความจำของผู้หญิงวัย 50 ขวบไม่อาจจะจับหรือจำมันได้
- ลมพัดกระพือม่านสีขาวที่หน้าต่างกระพือไหว มันสาดเข้ามาทางแจกันลายครามใบใหญ่คู่หนึ่ง ที่ยืนเฝ้าเฝ้าอยู่ทางฝาค้านหนึ่งของห้อง

ไฟเย็น

หลังจากที่เขียนนวนิยายเรื่องความรักของวัลยาในปี พ.ศ. 2495 และเรื่องปีศาจในปี พ.ศ. 2496 แล้ว ต่อมาในปี พ.ศ. 2498 เสนีย์ เสาวพงศ์ ต้องเดินทางไปดำรงตำแหน่งเลขานุการประจำสถานอัครราชทูตไทย ณ กรุงบัวโนสไอเรส ประเทศอาร์เจนตินา เป็นเวลานานเกือบ 5 ปี จนกระทั่ง พ.ศ. 2503 เขาจึงได้เดินทางกลับมาทำงานประจำที่กระทรวงการต่างประเทศอีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้น เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เริ่มงานเขียนนวนิยายเรื่องใหม่คือ ไฟเย็น โดยเขียนลงเป็นตอน ๆ ในสยามสมัยรายสัปดาห์ เมื่อ พ.ศ. 2504 ต่อมาสำนักพิมพ์เพื่อนนามาพิมพ์รวมเล่มเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2508 หลังจากนั้น

นวนิยายเรื่องไฟเย็นได้รับการพิมพ์จำหน่ายอีกสองครั้ง โดยชมรม "โคม - ทักษิณ"
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พิมพ์ใน พ.ศ. 2518 จำนวน 4,000 เล่ม และสำนักพิมพ์
นพรัตน์ พิมพ์ใน พ.ศ. 2523 จำนวน 4,000 เล่ม

เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เล่าถึงความเป็นมาของการเขียนนวนิยายเรื่องนี้และ
สภาพการณ์ทางการเมืองของไทยในขณะนั้นไว้ในหน้าคำนำของนวนิยายเรื่องไฟเย็นว่า

ผมเขียนเรื่องนี้หลังจากกลับมาจากอาร์เจนตินา ซึ่งได้ไปอยู่มาเป็นเวลา
ประมาณเกือบ 5 ปี ผมมีวัตถุดิบคิดค้นมาเพียบ และไม่สามารถใช้ได้ทั้งหมด
เพราะหลายเรื่องหลายชิ้นไม่สามารถนำมารวมเข้าในโครงเรื่องได้

ผมได้เห็นไคยีน และได้อ่านอัจริยะของปวงชนลาตินอเมริกัน กวี นักประพันธ์
นักดนตรี การฟ้อนรำ จิตรกร สถาปนิก อูคมคติ และอุดมการณ์ของนักการเมืองที่
ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยและปวงชน...

ชิ้นส่วนของวัตถุดิบที่นำเข้ามาเรียงไว้ในกรอบของโครงเรื่องได้เอามาจาก
ของจริง แต่ตัวละครทั้งหมดไม่ได้มีแม่แบบมาจากใครคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น
เกี่ยวกับนวนิยายเรื่องอื่น ๆ ของผมทุกเรื่อง ขอยืนยันว่าไม่ได้จำลองหรือชะลอเอา
ชีวิตบุคคลเอกละคนใดมาลงไว้ในหน้ากระดาษ ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่หรือที่
ตายไปแล้ว

อย่างไรก็ดี เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ห่างไกลกับชีวิตคนไทยอยู่บ้าง แม้ว่าปัญหา
ทางการเมืองพอจะเปรียบเทียบกันได้ แต่ก็รู้สึกละห่างไกลอยู่ดี ในระยะเวลา
ที่เรื่องนี้ได้เขียนขึ้นนั้น คุณของเมืองไทยซึ่งบุคคลสัญชาติไทยไว้นานหนึ่ง ในข้อ
หาทางการเมือง ทั้งแต่ขบถภายในและภายนอกราชอาณาจักรไปจนข้อหาอื่น ๆ
ตามที่จะหาเรื่องได้

1 ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ไฟเย็น โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า คำนำ

เรื่องย่อ

จอห์น ก้าจาย หม่อมไทยคนหนึ่งที่อยู่ในดินแดนลาตินอเมริกา เขามีเพื่อนเป็นชาวอาร์เจนตินา ชื่อ ริคาร์โด ริคาร์โดได้ชวนจอห์นเข้าไปในประเทศของเขาเพื่อดูการปฏิวัติ ซึ่งริคาร์โดมีส่วนร่วมในการทำงานปฏิวัติด้วย จอห์นจึงลักลอบเข้าเมืองพร้อมกับริคาร์โด และปาดรี เชียนักปฏิวัติสาว

เมื่อเดินทางไปถึง พวกเขาทราบข่าวว่าแผนการปฏิวัติล้มเหลว เพราะรัฐบาลรู้แผนของพวกปฏิวัติเสียก่อน จึงมีการจับกุมกวาดล้างนักการเมืองเป็นการใหญ่ ริคาร์โดต้องหลบซ่อนตัวชั่วคราว เขาพาจอห์นไปพักอยู่กับคอนอาเลซันโด เชเกิ ชาวญี่ปุ่นอพยพ ซึ่งมีลูกสาวชื่อซูซานา และให้จอห์นใช้ชื่อปลอมว่า ฆวน บากีโมโต เนื่องจากเขาลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายไม่ได้ประทับตราหนังสือเดินทางให้ถูกต้องแบบนักท่องเที่ยว จอห์นพักอยู่กับครอบครัวของเชเกิเป็นเวลานาน จนเขาสนิทสนมกับซูซานาแล้วกลายเป็นความรัก

หลังจากจับกุมการได้ รัฐบาลได้ประหารชีวิตนักโทษการเมือง รามอสและเพื่อนนักโทษอีกสองคนได้หลบหนีออกจากคุกโดยซ่อนตัวในรถขนขยะ ทั้งสามคนแยกย้ายกันหนีเพื่อหลีกเลี่ยงการจับกุม แต่เพื่อนของรามอสถูกจับได้แล้วนำไปประหารชีวิต ส่วนรามอสหนีกระเซอะกระเซิงไปจนมาหลบในส่วนหนึ่งของซูซานา เธอได้ช่วยปฐมพยาบาลเขาแล้วให้พักอยู่กับคอนอาเลซันโดเพื่อนบ้านใกล้เคียง

ต่อมาจอห์นได้เข้าไปเที่ยวในเมืองหลวงหนึ่งเดือน ซูซานาได้ขอร้องเขาให้เขียนจดหมายถึงเธอบ้าง จอห์นได้ไปชมการแสดงดนตรีของโฆเซ กราเซีย นักดนตรีที่ต่อสู้เพื่อความเป็นธรรม ซึ่งได้รับการปล่อยตัวจากรัฐบาล และได้รู้จักกับริโกญีผู้มีชีวิตพเนจร เชื่อถือโชคกลาง เมื่อครบกำหนดจะกลับบ้านพัก เกิดฝนตกหนัก ถนนถูกตัดขาด จอห์นจึงขาดการติดต่อกับซูซานานานเกือบสามเดือน

ต่อมาเกิดการปฏิวัติในอาร์เจนตินาอีกครั้ง คราวนี้คณะปฏิวัติเป็นฝ่ายชนะ ประธานาธิบดีเปรอนหนีไปต่างประเทศ ผู้นำรัฐบาลคนใหม่ประกาศอภัยโทษผู้ทำความผิดทางการเมืองทุกฝ่าย

ริคาร์โดจึงบอกให้จอนออกไปก่อนแล้วค่อยเข้าประเทศใหม่ให้ถูกต้องตามกฎหมาย จอนจึงกลับไปลาครอบครัวคอนอาเลฆันโด เซกิ เมื่อไปถึงเขาทราบว่าชานากำลังจะแต่งงานกับรามอสเพราะเขาคิดว่าเขาเดินทางออกนอกประเทศไม่กลับมาแล้ว จอนอยู่ร่วมพิธีแต่งงานของคนทั้งสอง แล้วเดินทางออกจากประเทศอาร์เจนตินาโดยมีปาทริเซียเป็นผู้นำส่ง

แก่นเรื่อง

ไฟเ็นเป็นนวนิยายที่เสนอเหตุการณ์การปฏิบัติในประเทศอาร์เจนตินา ดังนั้นแนวคิดของเรื่องที่น่าสนใจ เสาวพงศ์ ต้องการสื่อสารมายังผู้อ่านคือ ที่ใดมีการกดขี่ข่มเหงจากฝ่ายปกครองที่ไร้อำนาจ ที่นั่นย่อมมีการต่อต้านและปะทุถึงจุดระเบิดด้วยการปฏิวัติในที่สุด พลังของประชาชนจะถูกชี้นำโดยคนผู้ปกครองประเทศที่เป็นเผด็จการ

เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้ตั้งชื่อนวนิยายเรื่องนี้ว่า "ไฟเ็น" อันหมายถึงพลังอันยิ่งใหญ่ของประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศ ซึ่งเป็นพลังเจียบ สงบนิ่งที่ดูเหมือนไม่มีการเคลื่อนไหว แต่แท้ที่จริงแล้วพลังเหล่านี้ครุ่นอยู่ภายในรอวันเวลาที่จะระเบิดออกมาเหมือนลาวาของภูเขาไฟ กังขันธ์ของปาทริเซีย นักปฏิวัติสาวผู้เสียคนรักไปในการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงไปสู่ชีวิตที่ดีกว่า ปาทริเซียกล่าวว่า

ความรักสำหรับฉันในส่วนที่เกี่ยวกับชีวิต มันเย็นเหมือนไฟและหิ้งไหเหมือนหินของเทือกเขาคอร์ติเบราสที่ยาวเหยียด สูงส่งและมั่นคง มันไม่มีวันที่จะถูกทำลายนอกจากโครงสร้างทั้งหมดของมันจะถูกทำลายไปด้วย และมันเย็นเหมือนไฟของภูเขาไฟที่จมอยู่ลึกใต้ดิน สงบเจียบและไร้ปากเสียง แต่มันคุุณอยู่โดยแผ่น้ำพายุไม่อาจกลัวกรายหรือเปลี่ยนแปลงสภาพของมันได้¹

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ไฟเ็น โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

โครงเรื่อง

นวนิยายเรื่องไฟเป็นเป็นนวนิยายประเภทไพรัชคดี เป็นเรื่องราวท่องเที่ยวผจญภัยของหนุ่มไทยคนหนึ่งที่มีความสนใจทางด้านการเมือง จึงลักลอบเข้าไปดูการปฏิบัติในประเทศอาร์เจนตินา ทำให้เขาได้พบและรักกับหญิงสาวต่างชาติคนหนึ่ง แต่คนทั้งสองไม่ได้แต่งงานกันเนื่องจากขาดการติดต่อกันเป็นเวลานาน ฝ่ายหญิงเข้าใจผิดคิดว่าเขาเดินทางออกไปนอกประเทศแล้ว จึงตัดสินใจแต่งงานกับผู้ชายคนใหม่ซึ่งมือดีคือนักโทษการเมือง

เมื่อพิจารณาจากโครงเรื่องจะเห็นว่า นวนิยายเรื่องนี้มี โครงเรื่องไม่สลับซับซ้อน ผู้ประพันธ์ได้สะท้อนสภาพสังคมและบรรยากาศทางการเมืองของประเทศอาร์เจนตินา ซึ่งเป็นดินแดนที่ร่อนเร่อยู่ด้วยการปฏิวัติรัฐประหาร พร้อมทั้งสอดแทรกเรื่องราวของความรักของหนุ่มไทยนักผจญภัย การต่อสู้ดิ้นรน ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีความเป็นอยู่ของผู้คนในท้องถิ่น เพื่อให้เรื่องมีสีสันน่าอ่านยิ่งขึ้น

ตัวละคร

เนื่องจากไฟเป็นเป็นนวนิยายชีวิตต่างแดน ตัวละครส่วนใหญ่จึงเป็นชาวต่างชาติ เสนีย์ เสาวพงศ์ได้มอบให้ออน กาจาย เป็นตัวละครที่เป็นแกนกลางของเรื่องพาผู้อ่านไปรู้จักและสัมผัสชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ ของคนลาตินอเมริกา ตัวละครที่สำคัญได้แก่

จอห์น กาจาย

จอห์นเป็นคนชอบชีวิตการผจญภัย เขามีความสนใจเกี่ยวกับการเมือง ดังนั้น เมื่อริคาร์โดชวนไปดูการปฏิบัติในอาร์เจนตินา เขาจึงไม่ปฏิเสธ แม้ว่าจะเป็นการเดินทางไปประเทศที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายก็ตาม เมื่อไปพักอยู่กับครอบครัวของคอนอาเลฆันโด เซกิ เขาได้ับคร่ำประจําตัวปลอมชื่อเป็น ขวน ยากีโมโต จอห์นชอบท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวิถีความเป็นอยู่ของผู้คน บุคคลที่เขาชื่นชมคือ โฆเซ กราเซีย คิลปินเพื่อชีวิต ขณะที่อยู่ในเมืองหลวง

จอห์น คิมพิทท์ คุนุเสาวรีย์ของซิมอน โบลิวาร์ ผู้สร้างอิสรภาพให้แก่ประเทศ
อเมริกาใต้พ้นจากความเป็นอาณานิคมของสเปน เมื่อไปชมซากเมืองเก่า ริโคซึ่งเป็นผู้นำ
ทางชักชวนให้เขาชุกหาสมบัติของพวกอินคา แต่จอห์นไม่ใช้คนโลภในทรัพย์สินสมบัติ เขาจึงไม่
รวมมือควยและไคววชวิตริกโกให้รอดจากความตายเพราะหลุมกล่ม หลังจากกลับไปชนบท
จอห์นทราบข่าวการแต่งงานของซุซานากับรามอส เขาได้แสดงความยินดีกับคนทั้งสองควย
น้ำใจของลูกผู้ชาย

ริคาร์โด

ริคาร์โดเป็นนักหนังสือพิมพ์ เขาถูกมรสุมทางการเมืองเล่นงานจนต้องกลายเป็น
นักการเมืองพลัดถิ่น ริคาร์โด เป็นคนมีความคิดก้าวหน้าตามแบบฉบับของคนรุ่นใหม่ ที่ต้อง
การเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีกว่าเดิม เขาจึงเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของ
ขบวนการปฏิวัติ ริคาร์โดบอกกับจอห์นว่า "เกิดเป็นคนมันเลี้ยงไม่ได้ อริสโตเติลเขียนไว้
ว่ามนุษย์เป็นสัตว์การเมือง"¹ เมื่อแผนการปฏิวัติล้มเหลว เขาต้องหลบซ่อนหนีการจับกุมของ
ฝ่ายรัฐบาล จนกระทั่งเกิดการปฏิวัติครั้งใหม่สามารถล้มล้างรัฐบาลของประธานาธิบดีเปเรงโด
หลังจากนั้นริคาร์โดได้เขียนบทความลงหนังสือพิมพ์วิจารณ์คำปราศรัยของผู้นำประเทศคนใหม่
เขามีความเชื่อมั่นว่าพลังของประชาชนจะเป็นพลังที่มีอำนาจเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ไม่ถูกต้องให้กลับ
คืนมาสู่ความถูกต้องได้ ริคาร์โดเขียนว่า "เวลายังอยู่อีกไม่ไกลเท่าใดนักที่ประชาชนจะ
จัดระเบียบใหม่ให้ทุกสิ่งทุกอย่างกลับเข้าสู่ที่อันควรจะเป็นของมัน"² นับว่าริคาร์โดเป็นนัก
หนังสือพิมพ์ที่มีอุดมการณ์คนหนึ่ง

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ไฟเย็น โดย เสณีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 28

² ๒. หน้า 332

โฮเซ กราเซีย

โฮเซ นักกีตาร์ฝีมือเอกของอาร์เจนตินา โฮเซเป็นเด็กที่มาจากท้องนา พ่อแม่ของเขาบากจนมีลูกหลายคน โฮเซจึงตัดสินใจเข้ามาทำงานในเมือง เขาทำงานหลายอย่าง เช่น ขายหนังสือพิมพ์ รับจ้างชั่วคราว เก็บของร้านขายเครื่องดนตรี จนได้เป็นช่างซ่อมเครื่องดนตรี และกลายเป็นศิลปินเอกในที่สุด โฮเซมีรูปร่างค่อนข้างเตี้ย ศีรษะเล็กเล็กน้อย ชอบแต่งตัวตามสบาย เขามีชีวิตความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ทั้ง ๆ ที่เป็นคนมีชื่อเสียงโด่งดัง รู้จักกันทั่วไปในประเทศแถบลาตินอเมริกา รายได้จากการแสดงดนตรีเขาไม่ได้นำไปใช้อย่างฟุ่มเฟือย แต่นำไปมอบเป็นทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่บากจน เมื่อราชบัณฑิตสถานเชิญเขาเป็นสมาชิก โฮเซตอบปฏิเสธด้วยความทรนถ ต่อมาเขาถูกจับกุมในข้อหามีส่วนร่วมในการปฏิวัติ แต่หลังจากนั้นรัฐบาลต้องปล่อยตัวเขา เพราะมีเสียงประท้วงคัดค้านจากประเทศลาตินอเมริกาอื่น ๆ วันที่โฮเซได้รับการปล่อยตัวจากที่คุมขัง แม่ทางการเมืองจะพยายามปิดเป็นความลับ แต่ผู้คนจำนวนมากได้มารอคอยรับการสู่อิสรภาพของเขา แล้วแบกโฮเซขึ้นบ่าแห่ไปตามถนนจนการจราจรติดขัด เมื่อไปถึงสวนสาธารณะโฮเซได้เล่นเพลงพื้นบ้านให้ฟัง ต่อมาได้เกิดอุทกภัยผู้คนได้รับความเดือดร้อน โฮเซได้เปิดการแสดงดนตรีเพื่อนำรายได้ไปช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย โฮเซจึงเป็นนักดนตรีที่มีวิญญาณของศิลปินเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง

รามอส

รามอสหนุ่มนักปฏิวัติ เขาเป็นนักโทษการเมือง เขาหลบหนีออกจากที่คุมขังโดยซ่อนตัวในรถขนขยะ พร้อมกับเพื่อนสองคนคือ วิเซนเต้ และเซซาร์ แต่เขาหนีรอดมาได้เพียงคนเดียว เขาได้รับความช่วยเหลือจากครอบครัวของคอนอาเลฆันโด เซกิ ให้พักอยู่กับคอนอาเลฆันโด หลังจากนั้นเขาก็สนิทสนมกับฆูซามานาและได้แต่งงานกัน รามอสมีภูมิลำเนาอยู่ในตัวเมือง เขาชอบอ่านหนังสือรามอสเคยคิดว่าความเป็นไปในปัญหาของประเทศเป็นอย่างไร แต่เมื่อหนีออกมาจากคุกเขาได้พบความจริงหลายอย่าง โดยเฉพาะความเป็นอยู่ของชาวไร่ชาวนาผู้เป็นเจ้าของประเทศ ดังนั้น เมื่อแต่งงานกับฆูซามานาแล้ว รามอสจึงใช้ชีวิตเป็นชาวไร่ร่วมกับชาวชนบทเหล่านั้น

ซูซานา

ซูซานา ลูกสาวของคอนอาเลซันโด เชกิ ชาวที่ป้อนอพยพประกอบอาชีพทำไร่อยู่ในอาร์เจนตินา ซูซานาเป็นคนสวย รักธรรมชาติ ด้วยความใกล้ชิดกันจึงทำให้เธอหลงรักจนแต่เมื่อเขาเข้าไปเที่ยวในเมืองหลวงและขาดการติดต่อกับเธอนานถึงสามเดือนจึงทำให้ซูซานาเข้าใจผิดคิดว่าจอนเดินทางออกไปนอกประเทศแล้ว เธอจึงแต่งงานกับรามอส นักโทษการเมืองที่เธอเคยช่วยรักษาพยาบาล เมื่อจอนเดินทางกลับมา ซูซานารู้สึกเสียใจ แต่เขาปลอบใจว่าเธอทำในสิ่งที่ถูกต้องแล้ว เพราะจอนเป็นคนพเนจรที่ไม่มีอนาคต

ปาตริเซีย

ปาตริเซีย นักปฏิวัติสาว เธอมีความสนใจในการเมืองและเข้าร่วมในการปฏิวัติด้วย เพราะเห็นว่าบ้านเมืองของเธอยังยากจนและล้าหลังอยู่มาก ปาตริเซียเป็นคนพูดตรงไปตรงมา มีเหตุผล แม้ชายคนรักของเธอจะเสียชีวิตไปในช่วงการต่อสู้ปฏิวัติ เธอก็ไม่ไ้มองโลกในแง่ร้าย ปาตริเซียถือว่า "ความรักมีทั้งส่วนบุคคลและส่วนที่เกี่ยวกับชีวิต และสองสิ่งนี้ควรจะประสานกลมกลืนกัน"¹ เมื่อเธอสูญเสียความรักที่เป็นเรื่องส่วนตัว ปาตริเซียจึงเหลือแต่ความรักในชีวิตของประชาชนเพื่อนร่วมชาติ เธอจึงอุทิศตนสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามและความถูกต้องให้แก่สังคม

บทสนทนา

ไฟเ็นเป็นนวนิยายที่สะท้อนสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้นคนในดินแดนลาตินอเมริกาและบรรยากาศทางการเมืองของประเทศอาร์เจนตินา รูปแบบของการเขียนจึงออกมาในแนวนวนิยายเชิงสารคดี เนื้อเรื่องส่วนใหญ่จึงเป็นการบรรยายสลับกับบทสนทนาของตัวละคร ลักษณะของบทสนทนาในเรื่อง มีดังต่อไปนี้

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ไฟเ็น โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 384

1. บทสนทนาที่ช่วยกาเนินเรื่อง ดังตัวอย่างตอนที่ริคาร์โกล้วนจอนไปดูการปฏิบัติ
ในประเทศของเขา

"เฮ ริคาร์โโค"

"เป็นไง ชวัญอ่อนจริง ตกใจกลัวหรือ"

"เพื่อนไม่รู้อะไร สองวันก่อนที่มานั่งคอยแล้วเพื่อนไม่เผลอมานะ มีอะไรประหลาด
เกิดขึ้นทั้งสองวัน จนชักขาดเสียแล้ว"

"เรื่องอะไร เกี่ยวกับชินญูริศา ซึ่ถ้า"

"ชินญูริศาอะมีอะไร เกี่ยวกับผู้ชายทั้งนั้น ถ้าเกี่ยวกับชินญูริศาละก็อย่าเลย
ทำไมถึงไม่มาตามนัด"

"มันมีเรื่องยุ่ง ๆ นิดหน่อย นี่กำลังเตรียมตัวจะกลับบ้าน"

"ที่นั่นกำลังจะมีการปฏิบัติ" เขาพูดด้วยเสียงแสดงความกระตือรือร้น

"มันกำลังจะมีการเปลี่ยนแปลง"¹

2. บทสนทนาของตัวละครที่แสดงถึงอารมณ์และความรู้สึกของผู้พูด ดังตัวอย่าง
บทสนทนา ระหว่างซูซานากับจอน

"แต่ว่า..." เสียงเธอละห้อย "เมื่อเธอจะไปจริง ๆ ก็ไม่มีอะไรจะห้ามได้"

"ที่ฉันไปได้ ก็เพราะฉันจะกลับมา ฉันแน่ใจเช่นนั้น การไปเลยกับการไปเพื่อ
กลับมันต่างกันนะซูซี่ ถ้าฉันคิดว่าฉันจะต้องไปเลย ฉันคงหาไม่ได้"

"อย่าหลอกตัวเองเลย เวลานี้เธออาจจะคิดว่าจะกลับ แต่เมื่อเธอไปแล้วและ
นานเข้าสักหน่อยพอลืมอะไรไปไ้บ้าง ถ้าหากว่าเวลานี้เธอคิดว่ามีอะไรที่ควรแก้
ความทรงจำอยู่บ้าง พอที่จะทำให้เธอเดินทางต่อไปโดยไม่กลับได้โดยไม่ลำบากใจ

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ไฟเย็น โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 27 - 28

อะไรนัก เธอก็จะเดินทางต่อไปโดยไม่หวนกลับมาอีก"

"ฉันก็จะกลับมาจริง ๆ ซู้" ข้าพเจ้าเป็นยันและไม่รู้จะพูดอะไรได้มากไปกว่านั้น

"ขอโทษนะ ฮาน" เธอพูดเสียงเย็น "ในคำพูดต่าง ๆ ของผู้หญิงที่อ่อนแอคนหนึ่ง ซึ่งทำให้เธอต้องยุ่งยากลำบากใจ ฉันไม่รู้เหมือนกันว่าทำไมฉันถึงได้โดนแะมากเช่นนี้ หวังว่าเธอคงไม่ถือโทษ"

"ฉันไม่มีอะไรจะยกโทษให้เธอออกซู้ เธอไม่ได้ทำอะไรให้ฉันต้องลำบากใจเลย ตรงกันข้ามเธอได้เมตตาต่อฉันคือฉันเกินกว่าคนอย่างฉันควรจะได้รับมากมายหลายประการ แต่ทำไมเราพูดรavingsว่าเราจะจากกันเป็นครั้งสุดท้ายในเมื่อฉันจะไปเพียงชั่วคราว"¹

3. บทสนทนาในเชิงเล่าเรื่องราว บทสนทนาลักษณะนี้จะเป็นข้อความยาว ๆ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ดังตัวอย่าง

บทสนทนายระหว่างจอห์นปาครี เชียให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติในประเทศแถบลาตินอเมริกา

"ฉันไม่ค่อยเข้าใจ" ข้าพเจ้าสารภาพโดยตรง

"จริงอย่างเธอว่า ลาตินอเมริกาไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองมาเป็นเวลาดังศตวรรษ เช่นในระยะเวลาร้อยปีตั้งแต่ ค.ศ. 1830 ถึง 1930 เอกวาดอร์ รัฐธรรมนูญถึง 13 ฉบับ และมีการปฏิวัติ 27 ครั้ง ในระยะเวลา 25 ปี คิดเฉลี่ยแล้วปีละครั้งกับอีกนิดหน่อย ในซูลีเพียงเวลาพิเศษ ๆ ระหว่าง ค.ศ. 1931 กับ 1932 มีประธานาธิบดี 5 คน และคณะปกครองฝ่ายทหารสองคณะ ปารากวัยในระยะเวลา 32 ปี มีประธานาธิบดี 22 คน ประธานาธิบดี ที่ตายด้วยอาการแปลก ๆ

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ไฟเย็น โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

เธอจะหาได้ในลาตินอเมริกา บางคนถูกแขวนคอกับเสาไฟฟ้าที่มี ที่ถูกฆาตกรรมก็มี
จำนวนไม่น้อย..."

ปาดรี เชียตักไอศกรีมที่จะละลายเหลวอยู่ในถ้วยเข้าปาก

"แต่ในท่ามกลางความไร้เสถียรภาพนั้น บางแห่งมีสภาพเลวไปกว่าเพราะมี
เสถียรภาพ เช่น ค็อกเตอร์ฟรานเซียเป็นเค็จการ เกิดซากของปารากวัยอยู่ถึง
27 ปี วิเซนเต โกเมซในเวเนซุเอลา 26 ปี โรซัสในอาร์เจนตินาถึง 23 ปี
เลกัวโนเปรู 22 ปี และเอาตัวอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทรูฆียโนในโคลัมเบีย
กินเมืองมา 30 ปีแล้ว..."¹

ฉาก

ฉากในเรื่องไฟเย็น เสนีย์ เสาวพงศ์ใช้ฉากในประเทศอาร์เจนตินา ซึ่งผู้แต่งมี
ประสบการณ์ทำงานอยู่ที่นั่นนานร่วมห้าปี ดังนั้น การบรรยายฉากจึงมีความละเอียดชัดเจน
และสมจริง ทั้งในค่านสภาพภูมิประเทศ ความเป็นอยู่ของผู้คน สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม
ตลอดจนชีวิตจิตใจของชาว เมือง / ดังตัวอย่าง

การบรรยายฉากสภาพฉากเมือง เกาของชาวอินเดียน

ริมถนนที่ทรูโทรมห่างออกมาจากเมือง มีซากกำแพงเมืองเก่าที่ถูกพังทลาย
ไปเกือบหมด คงมีแต่เสาหินแห่งใหญ่รองรับหินอีกแห่งหนึ่งที่เรียงรายอยู่ตามแนวนอน
บอกลักษณะว่าคงจะเป็นประตูเมืองเก่า ยังเป็นกรำฝนฟ้าพายุ ตกแดดและลม
เมื่อก่อนบริเวณแห่งนี้อาจจะร่มรื่น แต่ปัจจุบันมันเป็นเพียงดินแดนที่ราบสูงที่แห้ง
แล้ง เพราะซากแคลนนํ้ามีแต่กินปนทรายและกรวด ผู้หญิงอินเดียนคนหนึ่งมีลูกสะพาย

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ไฟเย็น โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

อยู่ข้างหลัง นั่งซุกหลุมเล็กๆ คว้ามือเปล่า หลอนคงจะปลุกมันฝรั่งหรืออะไรสักอย่าง คว้ามือตนเอง ปราศจากเครื่องทุ่นแรง ในคืนที่ร้อนในชั้นบนและแข็งปานหินในชั้นล่าง ทุ้เป็นภาพที่ตัดกันอย่างตรงข้าม มองลึกลงไปในกองตาของหลอน ท่านจะเห็นแต่แนวตาอันเศร้าระทม เหมือนกับหลอนจะได้แบ่งเอาความโศกเศร้าที่ทัณฑ์เป็นศตวรรษๆ เข้ามาไว้ในทรวงอก หลอนอาจจะมียายุไม่เกินยี่สิบห้าหรืออย่างมากที่สุดไม่เกินสามสิบ แต่ทุ้แก่งอมราวกับยายแก่ที่มีอายุสักแปดสิบปี¹

การบรรยายฉากการ เดินทางโดยเรือเพื่อลี้ภัยเข้าเมืองของจอ

เรือนต์เครื่องกลางลำขึ้นเดียว ความเร็วค่อนข้างสูงแล่นไปในความมืดของแม่น้ำกว้าง บางตอนแม้ในเวลากลางวันก็ยังมองเห็นฝั่งอยู่ลิบๆ ในยามกลางคืนแล้วมองไม่เห็นอะไรเลย ทั้งข้างหน้าข้างหลังและข้างๆ นอกจากแสงไฟจากตะเกียงรั้วที่แขวนอยู่คานหน้าของเรือนต์แล้ว ก็มีตะเกียงรั้วอีกดวงหนึ่งในห้องนายท้ายแต่เขาก็เอากระดามสีน้ำเงินมาปิดเสียจนแทบจะไม่เห็นแสงไฟ... มองผ่าความมืดออกไปทางสองกราบเรือ ขำพเจ้าก็ไม่เห็นอะไร นอกจากความมืดทุกแห่งหน บนท้องฟ้าดาวกระจายอยู่เต็ม แต่อากาศรอนอบอ้าว มีกระแสลมปะทะพอไคความเย็นเพียงนึกเดียวทางตอนหัวเรือ... สองปากฝั่งคงจะเป็นที่รกร้างว่างเปล่า หรือไม่ก็เป็นป่าดง จึงไม่ปรากฏแสงไฟให้เห็นแม้แต่จุดเล็กๆ ฝั่งซ้ายเป็นดินแดนของประเทศหนึ่ง และฝั่งขวาเป็นดินแดนของอีกประเทศหนึ่ง²

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ไฟเย็น โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

การบรรยายฉากความสวยงามของธรรมชาติในชนบท

ในอาณาบริเวณที่ราบในหุบเขาที่รายล้อมด้วยขุนเขาที่สูงชันไปแบกเมฆและ
สะพานป่าไม้ไผ่สวยใหญ่ ลำธารน้ำสายเล็กๆ ที่มีน้ำไหลซึมอยู่ช้านานคาบิ มองไปก็
มีที่คืนไม้ที่แปลงที่เขียวชอุ่มอย่างมีระเบียบด้วยพืชไร่อื่นเกิดจากน้ำมือคน นอกนั้นก็
เป็นพงรกรก้วยไม้พุ่มพรรณ ภูเขา และเกาะวัลย์อย่างป่าเมืองร้อนทั่วไป บนเส้นทาง
สายเล็กที่คดเคี้ยวอันเคียนสองคนตอนชมวนล่อการวามของเขาผ่านไปอย่างช้า ๆ
มีเสื้อสีน้ำเงินเข้มที่บินตามกันเป็นทาง อ้อมวกไปวกมาเหมือนควันไฟเมื่อลมทวน
อาจทำให้คนที่รักความวิเวกของธรรมชาติเคลิ้มฝันไปถึงนางไม้ผู้มีมายาการอันลึกลับ
เสียงนกหัวขวานที่เกาะจะงอยปากของมันลงบนต้นไม้เป็นจังหวะดังมาเป็นท่วง ๆ
เหมือนเสียงกรับ¹

สำนวนภาษา

สำนวนภาษาในนวนิยายเรื่องไฟเย็น มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. การใช้คำภาษาต่างประเทศ ด้วยเหตุที่นวนิยายเรื่องนี้ใช้ฉากเหตุการณ์ที่เกิด
ขึ้นในประเทศอาร์เจนตินา แต่ละครส่วนใหญ่เป็นชาวลาตินอเมริกา ดังนั้นจึงมีการใช้ศัพท์
ภาษาสเปน ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้กันในกลุ่มประเทศลาตินอเมริกาแทรกอยู่บ้าง การใช้ศัพท์
เหล่านี้ ผู้แต่งได้ให้ความหมายภาษาไทยกำกับไว้ด้วย เพื่อให้ผู้อ่านมีความเข้าใจยิ่งขึ้น/
ดังตัวอย่าง

- เกาโจอยู่อยู่ในวัยราส่งมาเข้ามาให้ข้าพเจ้า มาแต่เป็นพืชชนิดหนึ่งคล้ายใบชา
- เนื้ออย่างจากถ่านไฟนี้เขาเรียกว่า "อาซาโค" เป็นอาหารประจำของพวกเกาโจ
- ขอแสดงความยินดีและการวะในฐานะที่ประเทศของเราเป็น คัมปาเยโร เกลา
แกร์รา (สหภาพรวมสงคราม) ด้วยกัน

- วิวา เอล ปรยโบล วิวา ลา ปาเทรีย
ประชาชนจงเจริญ ปิฎกนิจเจริญ
- "บวบัส นอชเชส ซินญอร์ สวัสตีศรีคุณ"
- อยากจะอ่านหนังสือ "เอนเต ลา ลิแบร์ตาก อีเอล เมียโค" (ระหว่างอิสรภาพและความกลัว) ของ "เกอร์มัน อาร์ชีเนียกาส" นักเขียนและนักหนังสือพิมพ์
- อาทีโอส ฟลอเรชต้า บลังกา... ลากอน ดอกไม้ขาวเล็ก ๆ ของฉัน
- "ปาซ อินเทร์ โน Paz Interno" (สันติภาพภายในประเทศ) เขาร้องตามพาคหวัศวไม่ของหนังสือพิมพ์
- "คาร์มันบ้า จะเกิดการปฏิวัติกันอีกแล้ว" โซเฟอร์รูกังพูดกับเจ้าของร้าน

2. ส่วนวนโวหารที่เรียบเรียง ให้ความรู้สึกอ่อนหวานละมุนละไม ส่วนใหญ่จะใช้ในการบรรยายธรรมชาติ

- ความมืดของราตรีกาลปกคลุมไปทั่วที่ราบกว้าง ลมเย็นพัดมารวยริน บนท้องฟ้ามีดาวกระจายเป็นประกายแจ่มอยู่ เหนือชีวิตสองชีวิตที่เกาะอยู่เหนือแผ่นดินที่ราบสูง
- แสงแดด สีเหลืองละเลงอยู่เหนือที่ราบกว้างระหว่างหุบเขา ความสดชื่นของอากาศยามเช้ากระจายฟุ้งอยู่รอบกาย
- ฟ้าพึ่งจะสว่าง ตะวันยังไม่ขึ้นพ้นขอบฟ้า อากาศยังอู้อี้ชื้นของน้ำค้าง ตะไคร่น้ำสีเขียวตามร่องที่แตกบนกำแพง เค้ายังมีละอองไอน้ำจับอยู่
- แดดสีเหลืองทาอยู่บนผิวก้านบนของใบไม้ ไอน้ำค้างและละอองหมอกระเหยไปหมดแล้ว °
- แสงแดด สีเหลืองของยามเย็นในฤดูหนาวทาอยู่ทั่วท้องทุ่งกว้าง ฝูงวัวสีน้ำตาลแก่ สีดำ และควาสลับขาวแจ่มอยู่เป็นจุด ๆ ในทุ่งหญ้าที่เขียว ลมเย็นที่สากมาอ่อนๆ ยังสดชื่นเหมือนปกติ แต่บรรยากาศดูเหี่ยวแห้งและเหงาหงอยเมื่อปราศจากภูเขานาและเสียงหัวเราะ

3. สำนวนภาษาที่สื่อภาพ ให้ความเคลื่อนไหว ผู้อ่านจะเกิดจินตภาพตามที่

บรรยาย

- รถคู่กับบรรทุกันใหญ่ คบอย่างเร็วปานจะเหาะมาตามถนนสี่แควบนอิฐสี่แควหม่นหม่นและไก่ที่หากินเกาะอยู่ริมถนน กระโจนหนีอย่างตกใจ ฝุ่นสี่แควปลิวพุ่งเป็นลำตามหลังมาเป็นระบะไกล เลี้ยวเบรคดังสนั่นลั่นโลก ก่อนที่รถจะสะบัดหยุดก็กลิ้งกระเด็นหันตรงหน้าร้านกาแฟพอดี
- ทองฟ้าที่สว่างควบแสงแดดในตอนสาย ฉายไปทั่วท้องที่ราบกว้างซึ่งค่อนข้างจะกันดารและแห้งแล้ง มีสีครามสกลไส...ขอบฟ้าทางทิศใต้ปรากฏเมฆสีคำขึ้นเป็นก้อน และในเวลาไม่กี่นาทีก็ขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็ว สีครามอ่อนที่อยู่เหนือหัวกลายเป็นสีเทาและเข้มขึ้น ลมเป็นที่โปร่งและเบาหูคนึงไปชั่วครู่ อากาศอบอุ่นขึ้นมาทันใจ อีกประเดี๋ยวก็พัดลมแรงก็กระโชกมาไม่ช้ากระยะ แล้วในก็กระหน่ำลงมาอย่างหนักและแรงราวกับใคร เอามหาสมุทรไปพลิกคว่ำอยู่ข้างบน

4. โวหารเปรียบเทียบ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายได้ดีกว่าการบรรยายแบบตรงไปตรงมา ดังตัวอย่าง

- ลาคินอเมริกา คือ คองแห่งการปฏิวัติรัฐประหารที่ไม่มีที่ไหนเหมือนอีกแล้วในโลก
- ที่แท่นบูชาและที่กำแพงฝังไวด้วยทองคำและเพชรพลอยอันมีค่าที่มีประกาย ราวกับ กระเจี๊ยบ
- ความรักของฉันเย็นเหมือนไฟ และหลังไหลเหมือนหิน
- ใจฉันเหมือนจะอยู่ในสภาพใบไม้แก่ที่พร้อมจะหลุดลอยจากกิ่งก้านด้วยแรงลมที่เป่ากระโชกเพียงวูบเดียว
- กิริยาอาการและธรรมเนียมประเพณีของชาวบ้านทั่วไปของคนเรา สิ่งเหล่านี้เป็นกระเจี๊ยบอันเที่ยงตรงที่ฉายให้เห็นอารมณ์พื้นฐานและจิตใจอันล้ำลึกภายใน

- ลมเซ้าที่พัดมาจากภูเขาลูกเล็กเศษขยะให้พลิกพะเบียบพะบาย ฝูงแมลงวันแตกฮือขึ้นเป็นกลุ่มเหมือนซี่เกาที่พุ่งขึ้นเมื่อถูกคนเป่า
- ป่าคือสุสานของเขาที่ร่างกายจะสลายไปอย่างเงิบ ๆ สาส์มสูญไปอย่างปราศจากร่องรอยโดยไม่มีใครโคพบโคเห็นอีก
- ทุขี้เหมือนกับสิ่งที่มีชีวิต ทุกอย่างต้องการความอบอุ่นจากดวงอาทิตย์และสำหรับฉันเธอคือความอบอุ่นที่จำเป็นอันนั้น
- สีสันของทองทุ่ง ทิวเขา คนไม้และใบหญ้าเลือนหายไป กลายเป็นเงาตะกุ่ม ๆ และในชั่วพริบตาเดียว กว้างก็กระจายแสงระยิบระยับอยู่ทั่วท้องฟ้าเหมือนกับมีพนักงานประจายบนท้องฟ้า พอถึงเวลาต่างก็จุกลมของคนขึ้นอย่างพร้อมเพรียงกัน

บัวบานในอะเมซอน

นวนิยายเรื่องบัวบานในอะเมซอน เป็นเรื่องที่เขียนขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงกับเรื่องไฟเย็น เสนีย์ เสาวพงศ์ เขียนเรื่องนี้ลงในปิยะมิตร เมื่อ พ.ศ. 2504 ตอนเริ่มต้นเขียนครั้งแรกนั้น ผู้แต่งตั้งใจจะใช้นวนิยายเรื่องนี้ว่าบัวบานในอะเมซอน แต่เนื่องจากขณะนั้น สุวัฒน์ วรดิลก เขียนสารคดีเรื่องบัวบานในแอ่งคินแดน เสนีย์ เสาวพงศ์ ไม่อยากให้ผู้อ่านเข้าใจผิดว่าทั้งชื่อเขียนแบบผู้อื่น จึงเลี่ยงไปใช้ชื่อใหม่ว่าล่องใต้ ซึ่งเป็นชื่อนวนิยายเรื่องหนึ่งของเขาที่เขียนลงพิมพ์ในนิตยสารสายธารใต้เพียง 2 - 3 ตอน พอคินิตยสารฉบับนั้นถูกปิดเลยไม่ได้แต่งต่อ นวนิยายเรื่องล่องใต้ลงพิมพ์ในปิยะมิตรจนถึงตอนที่ 13 ต่อมาใน พ.ศ. 2511 อาจันต์ ปัญญพรรค์ แห่งสำนักพิมพ์ฟ้าเมืองไทยได้นำมาพิมพ์รวมเล่ม เสนีย์ เสาวพงศ์ จึงแต่งเพิ่มบทสุดท้ายอีกหนึ่งตอนจนจบบริบูรณ์ แล้วเปลี่ยนชื่อจากล่องใต้เป็นบัวบานในอะเมซอนตามความตั้งใจเดิมเมื่อเริ่มเขียนครั้งแรก¹ หลังจากนั้นสำนักพิมพ์พาสีโกได้นำมาพิมพ์อีกเป็นครั้งที่สอง เมื่อ พ.ศ. 2522

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ปรีชา ปัญญาวชิโรภาส เป็นผู้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ 318 ซอยพานิชอนันต์ สุขุมวิท 71 กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2526

เรื่องย่อ

ชาวไทยคนหนึ่ง เดินทางไปท่องเที่ยวในประเทศอาร์เจนตินา เขาได้แวะเยี่ยมชมครอบครัวของอันโตนิโอ มาร์การรียาของอันโตนิโอพาเขาไปชมหนังหวักระโหลกมนุษย์ ย่อส่วนที่พวกอินเดียนเผ่าจิราโรล่า ด้วยความสนใจชีวิตความเป็นอยู่ของพวกอินเดียน เขาจึงอยากจะไปดูชาวอินเดียนจริงๆ เบโกร เพื่อนของอันโตนิโอซึ่งมีฐานะจะไปเมืองลา เกียกา รับอาสาจะพาไปส่งข้ามพรมแดนไปดูชาวอินเดียนในเขตประเทศโบลิเวีย

เมื่อไปถึงเมืองลา เกียกา เขาต้องประสบปัญหาความสูงของพื้นที่อากาศ เขาบางหายใจไม่สะดวก ความหวังที่จะไปถึงโบลิเวียซึ่งอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลมากจึงเป็นไปได้ เขาได้เปลี่ยนใจไปประเทศบราซิลซึ่งอยู่ต่ำกว่าแทน เมื่อไปถึงเขาทราบว่าการเข้าไปในแหล่งที่อยู่ของชาวอินเดียนนั้นต้องได้รับอนุญาตจากสภาเพื่อป้องกันคนอินเดียนของรัฐบาลบราซิล ซึ่งมีความหวงน้อมมาก เขาจึงได้แต่เพียงเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์ชาวอินเดียนเท่านั้น ก่อนเดินทางกลับเขาโชคก็โดยบังเอิญ พบสมุขนายกการผจญภัยในป่าคงคิบลุ่มแม่น้ำอะเมซอนของนักผจญภัยชาวไทยที่ไม่ปรากฏชื่อ จากร้านขายของพื้นเมืองแห่งหนึ่ง เขาได้ซื้อสมุคทั้งสามเล่มและนำเรื่องราวในมันทีกนั้นมาเผยแพร่ดังนี้

ชาวไทยนักผจญภัยคนหนึ่ง ได้รับคำชวนจากข้าเวียร์ ดีโนให้เข้าป่าร่วมสำรวจชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอินเดียนกับคณะของศาสตราจารย์ซอมเมอร์มัน โดยทำหน้าที่และใช้ชื่อของรามอน กิเมเนซ ปินโต คนควบคุมสัมภาระซึ่งเกิดไม่สบายอย่างกะทันหัน คณะสำรวจเดินทางออกจากเมืองรีโอ เดอ จาเนโร โดยทางเครื่องบิน จนถึงเขตแม่น้ำอะเมซอนแล้วลงเรือไปตามลำน้ำเข้าสู่เขตแดนของพวกอินเดียน โดยมีมานูเอลเป็นผู้นำทางระหว่างการเดินทางคณะสำรวจต้องผจญภัยอันตรายหลายครั้ง จนไปถึงที่อยู่ของชาวอินเดียนเผ่าแรก พวกเขาได้รับการต้อนรับอย่าง เป็นมิตรจากพวกอินเดียน จึงให้สิ่งของเครื่องใช้และอาหารเป็นการตอบแทน หลังจากนั้นได้ออกเดินทางเข้าป่าลึกจนกระทั่งพบอินเดียนเผ่าคาบายี ซึ่งเป็นเผ่าที่ดุร้ายแต่พวกเขาก็ให้อาหารและสิ่งของจนผูกมิตรกับอินเดียนเผ่านี้ได้ แล้วพักอยู่ที่นั่นเพื่อศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของพวกอินเดียน

วันหนึ่งชาวอินเดียนได้แจ้งข่าวร้ายให้คณะสำรวจทราบว่า เผ่าคายาบีจะกองเกร็มน
ต่อสู้กับอินเดียนอีกเผ่าหนึ่งที่จะมาล้างแค้น เนื่องจากคนในเผ่าตนไปฆ่าคนอีกเผ่าหนึ่งตาย
คณะสำรวจนี้ไม่ทันจึงตัดสินใจรีบมือรวมต่อสู้ด้วย

บทสุดท้ายของสมุคบันติกเขียนว่า หม่อมไพบูลย์นักผจญภัยหนีกระเซอะกระเซิงเดินทางด้วยความ
เหนื่อยอ่อนและหิวโหย เพราะไม่ได้รับประทานอาหารมาหลายวัน จนมาถึงกระท่อมหลัง
หนึ่ง พบหญิงสาวอินเดียน นอนรอความตาย เพราะพิษไข้ซึ่งเกิดจากการอักเสบของขา เขาได้
ช่วยชีวิตหญิงคนนั้นด้วยยาชาล์ฟา และตัวเองก็อาศัยมันเทศของเธอมะไฟประทังความหิว เมื่อ
เธอหายดีแล้วไคชวนเขาไปเล่นน้ำในลำธาร เขาได้จูบเธอด้วยความรัก เรื่องราวในสมุคบันติก
จบลงเพียงตอนนี้

แก่นเรื่อง

สาระสำคัญของเนื้อเรื่องที่เสนี้บ์ เสาวพงศ์ แฉงไว้เป็นแก่นเรื่องของนวนิยาย
เรื่องบัวบานในอะเมซอนคือ "ความเข้าใจ ความเอื้ออาทรและความรัก ทำให้มนุษยชาติอยู่
ร่วมกันได้อย่างสันติสุข"

โครงเรื่อง

บัวบานในอะเมซอนเป็นนวนิยายชีวิตการผจญภัยของหม่อมไพบูลย์คนหนึ่ง ซึ่งมีโอกาสได้
ติดตามคณะสำรวจเข้าไปศึกษาชีวิตชาวอินเดียน เขาได้เขียนบันทึกเล่าประสบการณ์ชีวิตการ
ผจญภัยในป่าอะเมซอน ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอินเดียนเผ่าต่าง ๆ ตอนสุดท้าย
ของบันทึกจะลงความขัดแย้งระหว่างเผ่าพันธุ์ของพวกอินเดียน ทำให้เขาคองหนีแทบจะ
เอาชีวิตไม่รอด และได้มาพบกับหญิงสาวอินเดียนซึ่งเขาและเธอต่างก็ช่วยชีวิตของกัน
และกัน จนคนทั้งสองเกิดความเข้าใจและรักกันที่สุดในที่สุด

ตัวละคร

หนุ่มไทยนักผจญภัย

หนุ่มไทยเจ้าของสมุดบันทึกการผจญภัยในป่าอะเมซอน เขาเป็นคนอยากรู้อยากเห็น ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอินเดียน ดังนั้น เมื่อเขาเวียร์มาชวนเขาร่วมสำรวจป่ากับศาสตราจารย์ ชอมเมอร์มัน เขาจึงตกลงเพราะชอบชีวิตการผจญภัยอยู่แล้ว เขาเข้าป่าโดยใช้ชื่อของรามอน กิเมเนซ บินโต ซึ่งป่วยกระทันหัน ในระหว่างที่พักอยู่กับพวกอินเดียน เขาได้ช่วยรักษาชาวอินเดียนคนหนึ่งให้หายจากโรคปวกพอง โดยใช้ประสบการณ์ที่ตนเองเคยเป็นโรคนี้มาก่อน ทำให้พวกอินเดียนชื่นชมในความสามารถของเขา เมื่อเกิดการต่อสู้ระหว่างคนอินเดียนสองเผ่า เขาเป็นคนเดียวที่หนีจากความเป็นความตายนั้นมาได้ และเขาได้แสดงความมีมนุษยธรรมช่วยเหลือหญิงอินเดียนที่ป่วยหนักให้รอดพ้นจากความตาย โชคชะตาของเขากับหญิงอินเดียนคนนั้นได้ถูกทิ้งไว้เป็นความลับในป่าอะเมซอน เพราะข้อความในบันทึกจบเพียงตอนนี้

ชาเวียร์ ดีโน

ชาเวียร์ อายุสามสิบปี เขาเป็นคนสมบุคลิกสมบันกับชีวิต เคยแต่งงานกับนางสาวพิมพ์ นายหน้าหาประกัน หัวหน้าคนงานร่อนพลอย เป็นหัวหน้าใหญ่สมัครเลือกตั้ง เคยร่วมทำรัฐประหารกับนักการเมืองที่ลี้ภัย ชาเวียร์มีนิสัยพูดตรงไปตรงมา ชอบความเป็นอิสระ มีอารมณ์ขัน เขามีความรู้เกี่ยวกับชาวอินเดียนเผ่าต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ชาเวียร์ เข้าป่าเพื่อจะนำมาเขียนเรื่องขายให้หนังสือพิมพ์ เขาคังใจว่าจะเข้าป่าอะเมซอนเป็นครั้งสุดท้าย เพราะเชื่อในกฎแห่งความเชื่อที่ว่าคนเราไม่อาจโชคดีตลอดไป จะต้องมีความเคราะห์ร้ายมาสลับบ้าง

ศาสตราจารย์ชอมเมอร์มัน

ชอมเมอร์มันเป็นชาวสวิสเซอร์แลนด์ อายุ 50 ปี แต่ยังแข็งแรงและกระฉับกระฉวย มีอารมณ์ที่อยู่เสมอ เขามีชีวิตความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ความมุ่งหมายของเขาในการเข้าป่า

อะเมซอน เพื่อศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอินเดียนทางลุ่มแม่น้ำอะเมซอน ซอมเมอร์มันเป็นคนกล้าหาญเมื่อไปพบอินเดียนเผ่าคาบายีซึ่งเป็นเผ่าที่ร้าย ไม่ไว้วางใจคนผิวขาว เขากล้าเดินนำหน้าคณะผู้ร่วมงาน เอาอาหารและสิ่งของไปให้อินเดียนเผ่าคาบายี และยอมถอดนาฬิกาข้อมือซึ่งเป็นของจำเป็นให้อินเดียนคนหนึ่งเพื่อเป็นการผูกมิตร ตลอดระยะเวลาที่พักอยู่กับคนอินเดียนเขาได้บันทึกเสียงพูด ลักษณะการดำรงชีวิตของพวกอินเดียนไว้ตลอดเวลา ศาสตราจารย์ซอมเมอร์มันจึงเป็นนักวิชาการอย่างแท้จริง

มานูเอล

มานูเอล อายุ 30 กว่าปี เขาเป็นคนที่มีความเชื่อสาบของอินเดียน มานูเอลเป็นคนพูดน้อย มีความเชี่ยวชาญในการล่องเรือในแม่น้ำอะเมซอน ด้วยความสามารถในข้อนี้เขาจึงได้รับหน้าที่เป็นคนนำทาง คราวหนึ่งเมื่อเรือเกยตื้น เขาเวียร์จะลงไปเซ็น มานูเอลห้ามไว้เพราะในน้ำนั้นมีปลาปิรันย่าที่ดุร้าย ซึ่งสามารถกัดแทะสิ่งที่มีชีวิตจนเหลือแต่กระดูกในชั่วพริบตาเดียว มานูเอลมีประสบการณ์ในการ เคนป่าและรู้ลักษณะนิสัยใจคอของพวกอินเดียนแต่ละเผ่าเป็นอย่างดี เมื่อไปพบพวกอินเดียนเขาจะทำหน้าที่เป็นล่ามเจรจา มานูเอลมีสัญชาตญาณในการเคนป่า เมื่อได้ยินเสียงที่ผิดปกติเขาจะคาดการณ์ไว้ว่าเกิดอะไรขึ้น แม้ว่ามานูเอลจะทำงานด้วยการ เป็นผู้นำทางและเป็นล่ามให้กับคนผิวขาว แต่เขาก็ไม่เคยลืมตัวว่าเป็นคนอินเดียน เขาจึงพยายามทำให้คนผิวขาวเข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอินเดียนพื้นเมืองร่วมสายเลือดเดียวกับเขา

หญิงชาวอินเดียน

หญิงสาวชาวอินเดียน เธออ่อนปวกเพราะพิษไข้อันเนื่องมาจากไข้มาลาเรีย เมื่อหนุ่มไทยที่หนีมาจากการต่อสู้ของพวกอินเดียนมาพบ เขาได้ให้ยาอัลฟาเธอกิน จนอาการทุเลาและเขาก็ได้กินมันเทศเพื่อยังชีวิต เมื่อเธอหายดีแล้วใจความเขาไปอาบน้ำในลำธารสายหนึ่งของแม่น้ำอะเมซอน และได้แสดงความขอบคุณเขาที่ช่วยชีวิตเธอไว้

บทสนทนา

เนื่องจากนวนิยายเรื่องบัวบานในอะเมซอน เป็นเรื่องที่เล่าจากสมุดบันทึก ประสบการณ์ชีวิตการผจญภัยของหนุ่มไทยในป่าอะเมซอน ดังนั้นการดำเนินเรื่องจึงเน้นหนักไปทางการบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอินเดียนเผ่าต่างๆ มีบทสนทนาแทรกอยู่บ้างเพื่อให้เรื่องน่าอ่านยิ่งขึ้น บทสนทนาในเรื่องมีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. บทสนทนาที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง ดังตัวอย่างบทสนทนาย่หว่างผู้เล่าเรื่องกับซาเวียร์ ตอนชวนไปร่วมกับคณะสำรวจป่า

- "เราจะไปสักกี่วัน" ซาฟเจ้าถาม
- "สามเดือน"
- "จะออกเดินทางเมื่อไหร่"
- "มะรืนนี้"
- "มะรืนนี้" ซาฟเจ้าทวนถามอย่างตกใจ "ผมเตรียมตัวอะไรกับเล่า"

ซาเวียร์หัวเราะเหมือนขบขันเสียเต็มประดา "คุณต้องการเวลาเตรียมตัว ๑๖ ชั่วโมงหรือ?" เขาถาม

"ไม่ใช่ส่วนตัวผม แต่ผมหมายถึงงานที่ผมจะต้องทำนั่นละ"

"ไม่ต้องเป็นห่วง เขาจัดไว้เกือบเรียบร้อยแล้ว เราเตรียมแผนกันอย่างละเอียด แม้กระทั่งรายละเอียดปลีกย่อย คุณกับผมได้เข้าป่าสมใจคราวนี้แหละ แล้วยังได้สตาฟฟ์ใช้เสียด้วย"

เขายกถ้วยกาแฟที่ปล่อยทิ้งไว้จนเย็นชี้ขึ้นดื่ม "สามโมงเช้า ไปหาศาสตราจารย์ ซอมเมอร์มันด้วยกัน"

"ถ้าแกสัมภาษณ์ก็จะดี เพราะแกจะได้ไม่เลือกผม"

"อย่าทำเป็นเล่นไปนี่" ซาเวียร์ทุ "โอกาสอย่างนี้หายากเป็นงานที่ที่น่าสนใจมาก นอกจากจะสนุกแล้วเรายังจะได้ความรู้อะไรเพิ่มเติมอีก ในการเดินทาง

เข้าไปกับนักวิชาการอย่างศาสตราจารย์ซอมเมอร์มัน¹

2. บทสนทนาที่แสดงถึงอารมณ์และความรู้สึกของตัวละคร ทั้งตัวอย่าง

"เอาอีกแล้ว สัมภาษณ์อีกแล้ว ไม่ได้หรอกยะ พวกคุณ ๆ นี่นะ คิแต่จะคอยกวนอยู่เรื่อย ปล่อยให้พวกเขาอยู่โดยสงบหน่อยไม่ได้หรือ"

"นี่เป็นเรื่องเกี่ยวกับวิชาการนะคุณ" ซาเวียร์เถียงอย่างโมโห

"อ้อ ใคร ๆ ก็วิชาการทั้งนั้นแหละคุณ" นางพยาบาลเถียงอย่างไม่ลดละ "มนุษยวิทยา โบราณวิทยา สังคมศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ร้อยแปดที่มากขึ้นไม่เคยเห็นใครเลยที่จะมาช่วยให้พวกเขาดีขึ้น คิแต่จะมาพากันล้วงเอานั่นเอานี่ไป"

"คุณคิดว่าการนอกจากแพทย์ พยาบาล และนักศาสนาเท่านั้นหรือ ที่ถูกคาดหวังว่าจะเป็นผู้ทำคุณแก่คนอื่นเถียนแต่พวกเถียว คุณมาพยาบาลรักษาเขา พยายามเอาพระเจ้าองค์ใหม่ยัดเยียดให้เขา"²

3. บทสนทนาที่เป็นการอธิบายเชิงวิชาการ บทสนทนาลักษณะนี้จะเป็นข้อความยาว ๆ ทั้งบทสนทนายระหว่างซาเวียร์กับศาสตราจารย์ซอมเมอร์มัน

"ดูสิ" ซาเวียร์พูดอย่างครุ่นคิด "บุคคลเหล่านี้เป็นคนบริสุทธิ์และสามัญเพียงไร ผมรักพวกเขา พวกเขาเป็นคนดีเหลือเกิน ฉะนั้นพวกเขาจึงได้รับเคราะห์กรรมจากการถูกข่มเหงรังแกตลอดเวลา จากคนผิวขาวตั้งแต่โคลัมบัสเป็นต้นมา เมื่อเราอยู่ในพวกเขา เขาก็ไม่เคยบังคับหรือบอกให้เราเปลี่ยนแบบชีวิตของเราให้เหมือนพวกเขา แต่พวกเราสิ คอยแต่จะเอาของเรามา ยัดเยียดให้เขาตลอดเวลา"

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ บ๊วยบานในอะเมซอน โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 67 - 68

² ก. หน้า 98 - 99

"แต่มนุษย์ต้องมีวิวัฒนาการ" ศาสตราจารย์พูดเป็นเชิงอธิบายมากกว่า
 คำว่า "ความบกพร่องอย่างหนึ่งของชุมชนอื่นเดียนก็คือ เขาขาดวิวัฒนาการ
 ด้านสังคมทั้งในด้านการผลิตและสังคม โครงสร้างทางสังคมของเขา นอกจาก
 อาชเทศและมายาในเม็กซิโก หรืออินคาในเปรู ซึ่งเจริญสูงสุดในรูปของ
 อาณาจักรโบราณแล้ว ไม่เคยขยายกว้างใหญ่ไปกว่าแห่งหนึ่ง หรือวงศ์วานหนึ่ง
 ซึ่งเท่ากับหมู่บ้านหรือตำบลหนึ่งที่แยกกันอยู่อย่างกระจัดกระจายเท่านั้นเอง และ
 การผลิตของเขาไม่เคยวิวัฒน์เกินไปกว่าที่มีอยู่ตามธรรมชาติ อย่างมากเขา
 รู้จักเพียงการเพาะปลูกแบบหาไร่เล็กน้อยเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น จึงมีความ
 ยากจนและขาดแคลนอยู่ตลอดเวลา ความล่าช้าในข้อนี้ทำให้พวกเขาเป็น
 เหยื่อต่อการรุกรานของมนุษย์ยุโรป เพราะสภาพที่แยกกันอยู่เป็นกลุ่มเล็ก ๆ
 และบางทีก็เป็นอริและปรปักษ์ต่อกันเอง ทำให้พวกเขาคงคิดหาวิธีการ
 ปรามปรามได้สะดวก แต่ในด้านคุณค่าของมนุษย์ พวกเขาไม่ได้ค่อยไปกว่า
 ชาติอื่นใดเลย ความฉลาดสามารถและความกล้าหาญ พวกเขาไม่
 อย่างพร้อมมูลไม่ต่องูอื่นใด หวีปที่ไม่มีสัตว์ใหญ่ แม้แต่แม็กไม่มี เมื่อพวก
 สเปนมาถึงและได้นำมาควย เมื่อมาสมแพร่หลายคนอื่นเดียนซึ่งไม่เคยมี
 มาก่อนก็รู้จักเลี้ยงดูและขี่ม้าเข้ามาได้อย่างคล่องแคล่วชำนาญ มนุษย์เรา
 โดยทั่วไปแล้ว ไม่ว่าทางกายหรือปัญญา ไม่มีใครค่อยกว่ากันหรอก ความ
 เจริญและความสามารถของแต่ละชาติขึ้นอยู่กับปัญหาการจัดองค์การของ
 ปวงชนทั้งหมดได้ดีกว่าและมีสมรรถภาพกว่ากันเท่านั้น"¹

ฉาก

ฉากในนวนิยายเรื่องบ๊วยบานในอะเมซอน ผู้ประพันธ์สามารถสร้างฉากได้
 เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง บรรยายฉากได้ละเอียด มีความสมจริง/ทำให้ผู้อ่านเกิด

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ บ๊วยบานในอะเมซอน โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

ภาพพจน์ ฉากในเรื่องมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ฉากที่บรรยายลักษณะภูมิประเทศ สภาพบ้านเมืองและความเป็นอยู่ของชาวเมือง ดังตัวอย่าง

รถพาเราผ่านไปในที่ราบสูง ต้นกระบอกเพชรต้นใหญ่ ๆ ขึ้นอยู่ทั่วไป 'ตึกดิน' ของพวกอินเดียนปรากฏให้เห็นหนาตาขึ้น บ้านเหล่านี้อยู่ห่างจากถนนทั้งนั้น ที่ข้าพเจ้าเรียกว่า 'ตึกดิน' ก็เพราะสร้างจากอิฐที่ทำด้วยดินดิบจริง ๆ กล่าวคือเขาขุดเอาดินมาเป็นแท่งสี่เหลี่ยมยาวประมาณเกือบสองศอกแห้งแล้วเอามาเรียงกันเข้าเป็นกำแพงเป็นตึกชั้นเดียวไม่มีหน้าต่างที่เปิดปิดได้ คงมีแค่ช่องเล็ก ๆ โดยเว้นไม่เอาก้อนอิฐใส่เสียข้างหนึ่ง ของเช่นนี้อยู่เพียงหนึ่งหรือสองของเท่านั้น ถ้าบ้านไหนมีฐานะดีหน่อยก็มีบริเวณที่เอาอิฐดินนั้นมาเรียงเป็นอาณาเขตสูงประมาณแค่เข่าหรือแค่เอว สำหรับเป็นที่อยู่ของสัตว์เลี้ยง เช่น ลา และลามะ (Lama) ตึกดินเช่นนี้รู้สึกว้าภายในค่อนข้างจะอากาศอับมาก แต่มันก็เหมาะสำหรับฤดูหนาวสำหรับคนจน ๆ ซึ่งเชื่อเพลิงสำหรับทำความอบอุ่นหาयरาคาแพง¹

เมืองลา เกือบจะเป็นเมืองเล็ก ๆ มีอาคารร้านค้าอยู่ไม่มากนัก ปรากฏว่าเจ้าของร้านค้าส่วนใหญ่เป็นชาวอาหรับ...อาชีพของชาวอาหรับที่อพยพมาจากตะวันออกไกล ส่วนมากเป็นเจ้าของร้านขายเสื้อผ้าและของเบ็ดเตล็ด ร้านรวงกัลลังมีธุรกิจอย่างดีและตลาดนัดริมถนนก็กำลังซื้อขายกันอย่างเต็มที่ เป็นครั้งแรกที่ข้าพเจ้าเห็นคนอินเดียนมีจำนวนมากกว่คนผิวขาว ในตลาดนั้นมีผู้หญิงอินเดียนมากกว่าผู้ชาย เขาแต่งกายกันตามสะดวก ส่วนมากมักจะใส่เสื้อนอกและหมวกอย่างของผู้ชายใบบาง

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ นิเวศน์ในอะเมซอน โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

มีลูกสะพายอยู่ข้างหลัง จากหน้าและผิวพรรณซึ่งบอกจะคล้ำไปบ้างเพราะแดดและลมจืด รู้สึกว่าคล้ายกับพวกมองโกลหรือชิเบตมากกว่าพวกเอเชียทางที่ราบ กระตูกโหนกแก้มสูง หน้าผากแคบ จมูกค่อนข้างโด่ง และรูจมูกกว้าง บางทีอาจเป็นเพราะจำเป็นต้องหายใจได้ไคอากาศเข้าปอดครั้งละมาก ๆ กว่าคนในที่ต่ำ เพื่อให้ได้ปริมาณออกซิเจนเพียงพอก็เป็นได้¹

2. ฉากที่บรรยายสภาพป่าอะเมซอนก่อนจะเข้าไปถึงถิ่นที่อยู่ของพวกอินเดียน

ทางที่เราเดินมีร่องรอยอยู่บ้างเหมือนกันว่า เป็นทางที่มีคนเดินมาก่อน แต่คงเป็นทางที่ใช้น้อยเต็มที เพราะสองข้างทางรกเต็มไปด้วยกิ่งไม้ที่ทอดระเกะระกะที่คอยเหนี่ยวรั้งตัวเรากว่าที่ควร...อากาศในป่าร้อนอบอ้าวแมลงตัวเล็ก ๆ บินตอมตัวและตามหน้าตา มันไม่ได้กัดหรือต่อย แต่ก่อให้เกิดความคันระคายตามผิวหนัง บางคอนรกกีบด้วยต้นไม้และเถาวัลย์ แสงแดดส่องลอดลงมาไม่ได้ แต่เต็มไปด้วยตะไคร่น้ำและเมือกสีอื่น ๆ ทำให้เดินถลากลื่นลื่นหลายคราว เมื่อเราผ่านป่ารกที่บอออกมาถึงป่าที่ค่อนข้างจะโปร่งพื้นดินแห้งและมีแสงแดดส่อง บริเวณแถวนี้เต็มไปด้วยป่าไผ่และหวายป่าที่มีหนาม²

3. ฉากที่บรรยายที่อยู่ รูปร่าง และการแต่งกายของพวกอินเดียน

ข้าพเจ้ามองไปที่กระท่อมหลังใหญ่ ไม่เห็นผู้คนออกมาเดินอยู่ข้างนอก พวกอินเดียนยังคงเก็บตัวของเขายู่ภายใน ทั้งผู้ชาย ผู้หญิงและลูกเล็กเด็กแดง เวลาผ่านไปหลายนาที จึงมีชายฉกรรจ์หกคนปรากฏตัวออกมาตรงหน้ากระท่อม ร่างของเขาสมส่วนเต็มไปด้วยมัดกล้ามเนื้อ เขาค่อนข้างคด

¹ ศักดิชัย บำรุงพงศ์ ชีวภาพในอะเมซอน โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

ร่างท่อนบนเปื่อย มีผิวนเล็ก ๆ ปิดอยู่เท่านั้นเอง ทุกคนท้าว
 ค่ายสี่แถว ทุกก่นถือหอกกระบี่ พวกเขาหยุดยืนอยู่ตรงหน้ากระท่อม
 อีกสักครู่หนึ่ง จึงมีบุคคลหนึ่งปรากฏออกมา กิริยาท่าทางของเขาดีดูสามัญ
 ธรรมดา แต่ดูสง่าและองอาจซึ่งบอกให้เรารู้ทันทีว่าบุคคลผู้นี้คือหัวหน้า เขา
 เดินมาทางเราช้า ๆ ไม่รีบร้อน ใบหน้าสงบและหยุดเมื่ออยู่ห่างจากเราราว
 สามวา¹

สำนวนภาษา

สำนวนภาษาในนวนิยายเรื่องบัวบานในอะเมซอน มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. การใช้ศัพท์ภาษาอินเดีย ผู้แต่งได้สอดแทรกคำศัพท์ภาษาอินเดียที่เป็น
 อาหารและเครื่องใช้ ดังตัวอย่าง

- เมรัยชีชา (Chicha) นั้นไม่มีวิธีวิจิตรพิสดารอะไรนอกจากปากผู้หญิง
 เป็นโรงงาน
- ผู้หญิงทั้งหมดไม่มีอะไรปกปิดกาย นอกจากผ้าเตี่ยวผืนเล็ก ๆ ซึ่งเรียกว่า
 'อูลูรี' หรือ 'ตังกา'
- พวกผู้หญิงส่วนหนึ่งนับแต่เริ่มรุ่นสาวพยายามกลอนขนที่มีอยู่ตามตัวออกหมด
 โดยใช้ใบไม้ชนิดหนึ่งที่เรียกว่า 'จาโตบ้า'

2. การใช้โวหารเปรียบเทียบ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจได้คือการ
 บรรยายตรง ๆ ดังตัวอย่าง

- บราซิลเป็นบ้านสมนุษยชาติอย่างที่ไม่มิตีไหนเหมือน
- ในคันทานาร์วัล เสียงดนตรีแซมบ้ากลบเสียงคลื่นเหมือนเสียงฆ้องกลบเสียงขลุ่ย

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ บัวบานในอะเมซอน โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

- ขาพเจ้ารู้สึกเหมือนกับมีใครมายกภูเขาลอยไปจากอก
- เลือดฉีกเข้าไปทั่วร่างกายขาพเจ้าเหมือนกับเปิดก๊อกน้ำที่ประสาทอันถึงเคียด
ได้เปิดไว้นั่น
- ขาพเจ้าถึงบุรีออกจากปากด้วยมือที่สั้นเหมือนไขจับสั้นกำลังจับ คอแห่งเป็นวง
น้ำลายเหนียวเหมือนกวาว และชมอย่างกับบอระเพ็ด
- หมอผีนี้แหละจะเป็นอุปสรรคสำคัญที่คอยจุดรั้งความเจริญพัฒนาของคน
อินเดียน เพราะเขาเป็นหลักที่สะสมและสืบเนื่องความมั่งงายทั้งปวง
- ขาพเจ้ารู้สึกไม่คอยสนุกที่จะต้องไปในชื่อของคนอื่น มันเหมือนกับคนที่ใช้
ชนบทปลอม

3. การใช้บรรยายโวหาร ที่ทำให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์เข้าใจได้ชัดเจน ดัง
ตัวอย่าง

- หัวคนสองหัวนั้น ไม่ใช่หัวกะโหลก แต่เป็นเนื้อหนังที่คลุมหัวกะโหลก
คงรูปเหมือนหัวคน มีผมสีดำ ตาปิด เหมือนคนกำลังหลับ จมูกแบนแต่ไม่แพบ
ปากเม้มไปหน่อย แต่ยังคงรูปเป็นปาก ขนาดของมันย่อมกว่าหัวคนธรรมดา
ใหญ่ขนาดเท่ากำปั้น หูตาปากจมูก ก็ย่อเล็กลงไปอย่างไ้ส่วนสี่
- บรรดาผู้ชายมีขนนกแกวสีต่าง ๆ กันประดับกันอยู่ที่หัว ที่ต้นแขนและข้อมือ
กายของเขาดูเหมือนจะชะโลมด้วยน้ำมันบางชนิดที่กลิ่นไม่สู้จะชวนดม
เท่าไรนัก และทาด้วยสีแดงซึ่งเอามาจากผลของต้นไม้ชนิดหนึ่ง และมีรอย
สักซึ่งว่ากันว่า เป็นเครื่องหมายบอกสังกัดเผ่าและอาวุธโสของเผ่าของเขา
ด้วย...บรรดาผู้หญิงก็มีรอยสักเช่นเดียวกัน และเป็นรูปแบบคล้ายแผน
เรขาคณิต และผู้หญิงทั้งหมดไม่มีอะไรปกปิดกาย นอกจากผ้าเตี่ยว
ผืนเล็ก ๆ ผืนเดียว

คนคิศรีอยุธยา

หลังจากที่หยุดงานเขียนนวนิยายไปนานถึง 18 ปี เมื่อเกษียณอายุราชการแล้ว เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้หวนคืนสู่งานเขียนหนังสืออีกครั้งหนึ่ง โดยเขียนคอลัมน์เสียงของกาลเวลาให้กับหนังสือพิมพ์มติชนใน พ.ศ. 2522 ต่อจากนั้นเขาได้เขียนนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่อง คนคิศรีอยุธยา ลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ในมติชนสุดสัปดาห์ ตั้งแต่วันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2523 จนถึงฉบับวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2524 รวม 36 ตอน เมื่อลงพิมพ์จบแล้วสำนักพิมพ์มติชนได้นำมาพิมพ์รวมเล่มเป็นครั้งแรกในเดือน สิงหาคม พ.ศ. 2525 พิมพ์จำนวน 5,000 เล่ม

เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เปิดเผยถึงการเตรียมตัวก่อนลงมือเขียนนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องนี้ว่า

ผมต้องอ่านหนังสือประวัติศาสตร์ไทยและเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ แม้จะเจาะเพียงช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ก็ต้องอ่านหนังสือกว่า 20 เล่ม การอ่านหนังสือเท่านี้ไม่ทำให้ผมเป็นนักประวัติศาสตร์ขึ้นมาได้ แต่คงจะพอทำให้เรื่องที่ผมเขียนไม่ขัดความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ที่ห่อหุ้มอยู่ เพราะผมเขียนเรื่องที่ไม่มึนตันเกินไปในประวัติศาสตร์¹

ในหน้า "ขอสารภาพ" ซึ่งเป็นหน้าคำนำของนวนิยายเรื่องคนคิศรีอยุธยา เสนีย์ เสาวพงศ์ เล่าถึงถนอมการเขียนและเจตนารมณ์ของการประพันธ์นวนิยายเรื่องนี้ว่า

ผมหาวิธีการของจินตนิมิตมาใช้ในการสร้างงานเขียน เพราะให้ขอบเขตของการใช้ความคิดและจินตนาการกว้างขวางกว่า ในแง่ที่ว่าไม่ต้องเป็นการแสดงชีวิตอย่างที่เป็นจริง แต่ชีวิตที่มันควรจะเป็นไปได้อีกด้วย แต่ทั้งนี้จะต้อง

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ "ก่อนหนังสือเพื่อเขียนหนังสือ" โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) ใน ห้องสมุดเศรษฐศาสตร์ "ป๋วย อึ๊งภากรณ์" หน้า 29 - 30

ตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นจริงด้วย จึงจะมีความควรเป็นไปได้
การเขียนนิยายอิงประวัติศาสตร์ก็อยู่ในแนวจินตนิยมทั้งสิ้น เพราะเป็น
เรื่องก่อนเกิดของคนเขียน ส่วนจะเป็นจินตนิยมน้ำหรือถอยหลังเป็น
อีกประเด็นหนึ่ง และข้อสำคัญนวนิยายไม่ใช่เอกสารทางประวัติศาสตร์

เมื่อเดินย้อนรอยถอยหลังไปในแผ่นดินของประวัติศาสตร์ที่ส่วนใหญ่
ว่างเปล่าเลาะเล็มไปตามต้นไม้ใหญ่ที่ได้รับการบรรจุอยู่ในประวัติศาสตร์
แน่นหนาแล้ว บนอาณาบริเวณที่กว้างว่างเปล่า ที่ไม่มีการกล่าวถึงแม้สัก
วรรคหนึ่งหรือบรรทัดหนึ่งนั้น มีพืชคลุมดินอีกมากมายที่ดูเหมือนไม่มีความ
สำคัญ มันขึ้นอยู่และเหี่ยวแห้งตายไปตามกาลเวลา แต่ก็มีการเกิดขึ้นใหม่
เข้ามาทดแทน อย่างต่อเนื่องยาวนาน ไม่ขาดสาย ผมพยายามขุดหารากเหง้า
ของสิ่งเหล่านี้ด้วยจินตนาการที่มีอย่างจำกัด ท่ามกลางป่าละเมาะที่มีไม้แก่น
ที่แข็งแกร่งของบางระจัน คงจะมีต้นหญ้า หรือตอที่ยืนอยู่บ้าง ผมไม่ได้
ค้นพบอะไรใหม่ในประวัติศาสตร์ และผมเชื่อว่าผมไม่ได้ปลอมประวัติศาสตร์¹

เรื่องย่อ

เมื่อกรุงศรีอยุธยาแตกแล้วตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าในครั้งที่สองนั้น คนไทยอยู่ใน
สภาพระส่ำระสาย แยกแยกกันตั้งตัวเป็นก๊กเป็นเหล่า โต น้อย เล็ก ฝอยร่วมสำนัก
เดียวกันได้รับคำสั่งจากอาจารย์ให้ไปช่วยกอบกู้บ้านเมือง คนทั้งสามเดินทางผ่านมาถึง
บ้านนายทองขาว หัวหน้านหมู่บ้านแห่งหนึ่ง นายทองขาวชักชวนให้อยู่ร่วมทำงานด้วย
พวกเขาเห็นหมื่นเพชรอาจารย์ของหมู่บ้านแสดงอาการไม่อยากต้อนรับ จึงล่านายทองขาว
ออกเดินทางต่อไป พอไปถึงกลางทางพบพระยอกำลังทัพพวกโจรที่คึกปล้นชิงเรือ ทั้งสามคน
ได้ช่วยเหลือแล้วพากันไปพักอาศัยอยู่กับยายเจิม ต่อมา มีชาวบ้านย้ายมาสมทบอีกหลาย

¹ กึกกัซัย บำรุงพงศ์ คนศรีอยุธยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)
หน้าคำนำ

ครอบครัว เมื่อมีเวลารว่างจากการทำงานชาวบ้านกลุ่มนี้ได้ฝึกซ้อมเพลงดาบ และสอนการป้องกันตัวให้กับพวกผู้หญิงด้วย ฝ่ายโตและเล็กเห็นว่ากำลังคนในจุดนี้มีมากพอสมควรแล้ว จึงมอบหน้าที่ให้น้อยเป็นผู้ดูแล แล้วแยกตัวไปทำงานจุดอื่นต่อไป

เล็กเดินทางมาถึงบ้านป่าพลอย เขาเห็นว่า เป็นทำเลที่เหมาะสมสำหรับสืบข่าวความเคลื่อนไหวของฝ่ายพม่า จึงแวะพักที่นั่นแต่ถูกคนไทยที่เข้ากับพวกพม่าจับตัวไปมัดไว้ที่บ้านของนายกองจันทองของลำพู่ ซึ่งจำใจต้อง เข้ากับพวกพม่า เพราะกลัวลูกสาวถูกข่มขืน ต่อมานายกองจันทองถูกพวกคนไทยด้วยกันฟ้องว่า ยกยอข่าวของที่ปล้นมาได้ พม่าจึงจับตัวไปพร้อมทั้งลูกลำพู่ไปด้วย โปน้องชายของลำพู่ ได้ช่วยเหลือเล็กให้เป็นอิสระ แล้วติดตามไปช่วยลำพู่ แต่ลำพู่หลบหนีออกมาได้ก่อนโดยการช่วยเหลือของพมอญ แล้วคนทั้งสามไปหลบซ่อนอยู่ข้างบ้านป่าพลอย เล็กให้โปไปส่งข่าวบอกน้อยว่า พระยาตากที่เมืองจันทบุรี ได้แล้วกำลังรวบรวมผู้คนเพื่อกอบกู้เอกราชคืนจากพม่า

ฝ่ายโตเมื่อแยกทางกับเล็กแล้วได้แวะเยี่ยมนายทองขาว พร้อมทั้งบอกเรื่องที่ตนทราบว่าชุมนุมนายสังข์จะมาปล้นชิงเสบียงอาหาร โดยมีหมื่นเพ็ชรรัฐเห็นเป็นใจกับแผนการนี้ด้วย โตจึงได้ช่วยเหลือจนนายสังข์ยอมแพ้และกลับไป นายทองขาวชวนโตให้ช่วยช่วยฝึกอาวุธให้กับคนของตน โตรับปากเพราะตรงกับความต้องการของตนอยู่แล้ว และยังได้อยู่ใกล้ชิดกับคลองลูกสาวของนายทองขาวอีกด้วย หลังจากนั้นพวกเขาได้ออกคักปล้นที่ชิงเรือเสบียงอาหารของพวกพม่า ทำให้ฝ่ายพม่าเดือดร้อน ไม่สามารถใช้เส้นทางขนส่งได้สะดวกเหมือนเดิม เมื่อรวบรวมผู้คนได้มากแล้ว พวกเขาทำแผนที่ค่ายโพธิ์สามต้น และฝึกซ้อมการต่อสู้ เพื่อเตรียมสมทบกับกองกำลังของพระยาตาก

ต่อมาน้อยออกไปสืบข่าวความเคลื่อนไหวของศัตรูที่ค่ายบางกอก จึงถูกพม่าจับตัวไปขังคุกในป้อมวิไชยประสิทธิ์ เด็กหนุ่มชาวไทยช่วยให้เขาหนีรอดไปได้ เมื่อมาถึงระหว่างทางน้อยพบแก้วทหารสังกัดกองบัญชาการของนายกองใหญ่ ซึ่งเป็นกำลังส่วนหนึ่งของพระยาตาก แก้วมาสืบข่าวที่บางกอกและชนบุรี เพื่อวางแผนโจมตี โดยทัพใหญ่จะยกมาที่ป้อมวิไชยประสิทธิ์ก่อนแล้วจึงยกทัพไปที่ค่ายโพธิ์สามต้น น้อยบอกแก้วว่าพวกตนมีกำลังคนประมาณ 80 คน ขอร่วมรบเป็นกองหน้า เพราะรู้จักบริเวณนั้นเป็นอย่างดี

แล้ววันที่ชาวบ้านอุยขยารอคอยก็มาถึง พวกเขานุกเข้าประชิดค่ายพม่าใช้บันได
พาดเป็นค้ำยต่อสู้กับถ้ำรูอย่างกล้าหาญ ผู้หญิงจำนวนยี่สิบคนเข้าร่วมรบกับผู้ชายอย่างองอาจ
ส่วนที่เหลือทำหน้าที่รักษาพยาบาลผู้บาดเจ็บ ในที่สุดค่ายโพธิ์สามต้นก็แตก เอลกราชได้
กลับคืนมาเป็นของไทยอีกครั้งหนึ่ง นายกองใหญ่ชื่นชมในความกล้าหาญและเสียสละของ
พวกชาวบ้าน บอกให้แก้วพาชาวบ้านมาพบ แต่พวกเขาลงเรือร้องเพลงกลับบ้านไปกัน
หมดแล้ว

แก่นเรื่อง

นวนิยายเรื่องคนคิงหรืออุยขยาเป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ ที่เสนีย์ เสาวพงศ์
เขียนขึ้นโดยนำเรื่องราวของอดีตมาปรับใช้ปัจจุบันอย่างมีความหมายแฝง ผู้ประพันธ์
ต้องการสื่อความหมายกับผู้อ่านในรูปของความสำนึกทางสังคม ดังนั้นแนวคิดที่เป็นแก่นเรื่อง
ของนวนิยายเรื่องนี้คือ "คนที่แท้จริงคือผู้ที่ทำงานโดยไม่เรียกร้องผลประโยชน์ตอบแทน"

เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้แสดงให้เห็นว่า พลังสำคัญในการกองกู่อิสรภาพคืนจาก
พม่า คือ ชาวบ้านอุยขยาซึ่งเป็นคนธรรมดาสามัญ แม้ชื่อของพวกเขาจะไม่ได้รับการจารึก
ไว้ในประวัติศาสตร์อันเปรียบเสมือนพืชคลุมดินที่เกิดขึ้นแล้วตายไปโดยไม่มีผู้ใดเห็นคุณค่า
แต่พวกเขาเหล่านี้ก็มีความรักชาติ ยอมพลีเลือดเนื้อเพื่อเอกราชของชาติโดยไม่ได้เรียกร้อง
ผลประโยชน์ตอบแทนจากการทำความดีนั้นแต่ประการใด ดังคำสนทนาของแก้วกับนาย
กองใหญ่ ตอนหนึ่งว่า

"ได้บอกเขาแล้วว่า พวกเขาได้ทำความดีความชอบครั้งนี้เป็นอันมาก
ขอให้อยู่เฝ้าเจ้าก่อน แต่พวกเขากล่าวว่าไม่ได้ทำอะไรมากไปกว่าที่ชาวบ้าน
ทั้งหลายควรจะทำหรือต้องทำ ใคร ๆ ที่ยังหายใจอยู่ก็ต้องทำอย่างนี้
เหมือนกันหมด ไม่ได้ทำเพื่อหวังอะไรตอบแทน เมื่อเสร็จธุระแล้วก็ขอกลับไป
ทำมาหากินตามประสาชาวบ้านทั้งหลายต่อไป เพราะบัดนี้ทั้งหมดข้าศึกศัตรูที่
เป็นภัยรบกวนแผ่นดินแล้ว"

"แก้วเอ๋ย" นายกองใหญ่พูดเสียงพราวด้วยความตื่นกังวลใจ "ชาวบ้าน
ของเรานั้นก็แสนดี น่ารักน่าคบถือ เขาร่วมกันทำงานใหญ่ขนาดนี้โดยไม่ได้อ
เรียกร้องอะไรเลย หรือถึงจะให้ก็ยังไม่ยอมรับ มีแต่เสียสละ เสียสละ
ส่วนคนที่ทำราชการเอ็งอยู่ต่อไปจะไ้เห็นเอง ำใช้ให้ทำอะไรนิดหน่อยก็
เรียกร้องทวงบุญคุณเสียจนเหลือ คนอย่างนั้นมันมีจริง ๆ ถึงจะเป็นพวก
ส่วนน้อยก็เถอะ..."¹

โครงเรื่อง

คนที่ศรีอยุธยาเป็นเรื่องเกี่ยวกับวีรกรรมของชาวบ้านอยุธยาผู้มีใจรักชาติ
โครงเรื่องแสดงให้เห็นถึงสภาพของคนไทย ภายหลังจากที่เสียกรุงแก่พม่าครั้งที่สอง ผู้คน
แตกกระส่าระส่าย บางคนถูกจับเป็นเชลยทำงานให้กับพม่า บางคนทรยศต่อชาติไปสวามิภักดิ์
กับฝ่ายศัตรู บางคนหนีออกไปได้ก็รวบรวมกำลังผู้คนขึ้นเป็นชุมนุมต่าง ๆ แต่มีชาวบ้านที่มี
ลักษณะผู้นำได้รวบรวมคนไทยที่มีใจรักชาติ รักความเป็นไท รวมตัวกันจากกลุ่มเล็ก ๆ ระดั
บครอบครัว จนกระทั่งมีจำนวนมาก แล้วนำกำลังเข้าสมทบกับกองทัพของพระยาตาก ้วย
ความสมัครสมานเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สามารถตีค่ายโพธิ์สามต้นแตก กอบกู้เอกราช
กลับคืนมาได้ คนไทยเหล่านี้บางคนเป็นทาส บางคนเป็นไพร่ แต่พวกเขากลับเป็นพลัง
สำคัญในการทำงานเพื่อชาติโดยไม่ได้อหวังตำแหน่งหรือยศฐาบรรดาศักดิ์ใด ๆ ทั้งสิ้น

ตัวละคร

เนื่องจากเรื่องคนทีศรีอยุธยาเป็นนวนิยายที่มีความยาวมากกว่าเรื่องอื่น ๆ ที่
เสนีย์ เสาวพงศ์เคยแต่งมา ดังนั้นจึงมีตัวละครมากกว่าทุกเรื่อง ตัวละครแต่ละตัวมี
ความสัมพันธ์ และมีบทบาทต่อการดำเนินเรื่อง ตัวละครที่สำคัญ ได้แก่

¹อีกรัตน์ บำรุงพงศ์ คนทีศรีอยุธยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

โต

โตเป็นชาวนา เขาเป็นคนขยันขันแข็ง ช่างสังเกต คิกรอบคอบ โตเป็นคนอ่อนน้อม มีสัมมาคารวะ เขามีฝีมือในการพันดาบเคยต่อสู้เอาชนะหมื่นหาญ โตเป็นคนที่มีความคิดก้าวหน้า เขาเห็นว่าในยามที่บ้านเมืองอยู่ในภาวะไม่สงบ ผู้ชายไม่สามารถดูแลป้องกันผู้หญิงได้ตลอดเวลา ควรฝึกให้ผู้หญิงเรียนรู้การป้องกันตนเอง ส่วนในการทำงานนั้น เขาเห็นว่าควรปรึกษาหารือและแบ่งงานกันทำตามความสามารถ ไม่มีใครเห็นหัวหน้า ไม่มีใครเป็นลูกน้อง แต่เคารพนับถือกันตามวัยวุฒิ โตได้แต่งงานกับคล่อง ทั้ง ๆ ที่ฐานะของ คนทั้งสอง ต่างกัน เพราะความช่วยเหลือของพระยอ และนายทองขาวเห็นความดีของเขา

เล็ก

เล็กเป็นคนมีบุคลิกคล่องแคล่ว เขาเคยเข้าไปอยู่ในวังรับใช้เจ้าเจ้านาย จึงอ่านหนังสือได้ เล็กเป็นคนใจเย็น มีวาทีดี เขาได้ผูกเกลี้ยกล่อมให้คนไทยที่เข้ากับพวกพม่า เพราะความจำเป็นให้หลบหนีอย่าต่อสู้หากกองทัพบุกเข้าที่ค่าย เล็กมีฝีมือในทางหมัดมวย แต่เขาไม่เคยออกชนหรือใช้วิชาชมเชงท่าร้ายผู้อื่น หน้าตาของ เล็กคือคอยสังเกตความเคลื่อนไหวของข้าศึก เขาเสนอว่าควรตัดกำลังของ พม่าด้วยการดักปล้นเรือ ซึ่งก็ได้ผลทำให้พม่าไม่กล้าเดินเรือเลยแม้แต่น้อย นอกจากนี้ เล็กยังเป็นคนที่มีรู้จักวางแผนในการทำงาน เขาให้อาณานิเขียวมารับหน้าแผนที่ค่ายโพธิ์สามต้น เพื่อซ่อมความเข้าใจก่อนนำกำลังเข้าร่วมกับกองทัพพระยาตาก คนรักของเล็กคือลำพูน เมื่อที่ค่ายพม่าฝั่งตะวันออกเสร็จแล้ว เล็กได้ส่งขอลำพูนจากนายกองจันด้วยตนเอง เพราะเขาเป็นคนกำพร้าไม่มีพ่อแม่

น้อย

น้อย เป็นคนมีบุคลิกดี เขาเคยไปอยู่ในวังทำงานให้เจ้านายมีละสามเดือน โดยทำงานเป็นช่างทอง มีความสามารถพิเศษทางด้านดนตรี เขาจึงแต่งเพลงประกอบการรำให้พระยอรับเพื่อปลุกใจชาวบ้าน เมื่อได้รับเลือกให้ทำงานอยู่ในกลุ่มบ้านนายเจิม น้อยฝึกสอนพวกผู้หญิงใช้อาวุธด้วย จะได้มีกำลังคนในการต่อสู้เพิ่มขึ้น น้อยมีความรู้เกี่ยวกับ

การรบกวนคำราชาธิราชสงคราม ชาวบ้านจึงเชื่อถือเขา น้อยเห็นว่าการรบของชาวบ้าน บางระจันมีข้อบกพร่อง คือ รบตายตัวอยู่แบบเดิมไม่เคยเปลี่ยนตามสภาพแวดล้อม น้อยมีความทรหอคอกหน เมื่อถูกพม่าจับคราวไปสอดแนมที่ค่ายบางกอก แม้จะถูกโยมด้วย หวาย เขาก็ไม่ยอมบอกความจริง หลังจากมีชัยชนะในการบุกตีค่ายพม่าแล้ว น้อยได้ครองรักกับพะยอม

พะยอม

พะยอมเป็นคนเอาจริงเอาจังน้อย พ่อของเธอเคยเป็นนายกองนาสังกัดเจ้านายในวัง พ่อเธอโตขึ้น พ่อนำไปถวายตัวในวัง แต่อยู่ได้ไม่นานเจ้านายถูกจับ พ่อจึงพาไปหลบซ่อนตัว ต่อมาพ่อจะพาไปอยู่กับเจ้านายองค์ใหม่ พะยอมไม่ยอมไป เธอจึงโชคที่ไม่ถูกตอนเป็นเชลยเมื่อคราวกรุงแตก พะยอมเป็นคนอกทน แม้ไม่เคยทำงานหนักมาก่อน เมื่อมาอยู่บ้านยายเจิม เธอไม่นั่งดูกายช่วยทำงานบ้านทุกอย่าง เธอช่างปรนนิบัติและเอาอกเอาใจทำให้ยายเจิมรักเหมือนลูกของตัวเอง พะยอมอยากเรียนเพลงอาวุธ เพราะเห็นว่าผู้หญิงควรจะมีส่วนร่วมต่อสู้เคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้ชาย เมื่อหมั้นหาญนำกำลังทหารมาล้อมที่บ้านขณะพวกผู้ชายไม่อยู่พะยอมได้แสดงความกล้าหาญและใช้ไหวพริบจับหัวหน้าของหมั้นหาญได้ นับว่าพะยอมเป็นผู้หญิงที่มีความสวยและความกล้าหาญคนหนึ่ง

ลำพู่

ลำพู่ เป็นลูกสาวของนายกองจัน มีน้องชายชื่อโพ พ่อของลำพู่คงยอมเข้ากับฝ่ายพม่า เพราะกลัวพวกพม่าจะหาว่าลูกสาวของตน แต่พ่อของลำพู่ไม่ได้ไปที่กรุงศรีอยุธยา เพียงแต่คอยกวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สินเท่านั้น เมื่อพ่อถูกจับเพราะยกยอกข้าวของ ลำพู่และน้องชายได้รับความช่วยเหลือจากเล็กให้ไปพักบ้านป่าพลอย เธอได้ช่วยทำงานบ้านด้วยความขยันและคล่องแคล่ว จนป่าพลอยชมว่าลำพู่มีความเป็นแม่ศรีเรือน หลังจากมีเวลาว่างลำพู่ขอให้เล็กสอนการใช้อาวุธป้องกันตัว

นายทองขาว

นายทองขาว เป็นหัวหน้าหมู่บ้านแห่งหนึ่ง บรรพบุรุษของเขาสืบเชื้อสายมาแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์ เขาเป็นคนมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จึงมีคนมาร่วมเป็นสมัครพรรคพวกมาก เขามีอาจารย์ฝึกอาวุธให้กับคนในหมู่บ้านคือหมื่นเพ็ชร แต่ภายหลังหมื่นเพ็ชรไปเข้ากับชุมนุมของนายสังข์มาปล้นชิงเสบียงและจะดักลูกสาวไปด้วย พอดีโตมาช่วยไว้ทัน เขาจึงได้คนที่มีฝีมือมาช่วยงาน นายทองขาวเสนอให้ตัดเส้นทางลำเลียงเสบียงอาหารของฝ่ายพม่า จึงเป็นการรบกวนกองโจรในระยะแรก ทำให้ฝ่ายพม่าได้รับความกระทบกระเทือนเพราะขาดอาหาร เขาจึงมีส่วนสนับสนุนให้การปฏิบัติงานของชาวบ้านที่รักชาติประสบความสำเร็จ

บทสนทนา

ตัวละครในนวนิยายเรื่องคนคี่หรือยูชยาเป็นตัวละครที่เป็นชาวบ้านคนธรรมดาสามัญ บทสนทนาของตัวละครจึงใช้ถ้อยคำง่าย ๆ กระชับรัดกุม มีความเข้าใจง่าย มีลักษณะเป็นบทสนทนาที่ใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวัน ซึ่งอาจแบ่งออกได้ดังนี้

1. บทสนทนาที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง บทสนทนาดังกล่าวนี้อาจทำให้เรื่องดำเนินไปได้รวดเร็วกว่าการบรรยาย และทำให้เรื่องที่เล่าที่น่าสนใจยิ่งขึ้น ดังตัวอย่าง

"ไหนนี่เอ็งลงมือแล้วหรือนี่" นายทองขาวพูดยังคั่นคั่น

"ใช่ นาย" เล็กตอบ

"เป็นที่ยาวขึ้นมาจากทางใต้ เรือทั้งหมคมียูสามลำ" เล็กเล่าต่อ

"พวกข้าเข้าไปชิงกันกลางน้ำ ที่จริงก็ไม่ใช่กลางแม่น้ำที่เคียวหรงก มันอยู่ห่างจากตลิ่งไม่มากนัก เสียค่ายที่ลำหนึ่งหนีไปได้"

"พอเรือมันเลี้ยวโค้งเข้า ขณะนั้นน้ำกำลังลงทำให้เรือมันแล่นช้า เราก็พุ่งเรือเข้าไปป็นขึ้นเรือสองลำได้ ลำที่สามที่อยู่ข้างหลังมันเห็นก่อน เลยเบน

หัวออกกลางน้ำแจวหนีไปได้เรือเราตามไม่ทัน เพราะไปลุ่มเสียก่อน
เนื่องจากเรารีบร้อนเกินไปหน่อย"

"แล้วไง คอสูกันหนักไหม" นายทองขาวถามอย่างใจร้อน

"สองลำที่เราขึ้นไปได้ ลำหนึ่งถูกแจวมันกระโจนน้ำหนี คนในเรืออีก
สองคนไม่สู้ ส่วนอีกลำหนึ่งมันสู้ มันถีบพวกเรามากน้ำคนหนึ่ง แล้วมันก็ถลอก
แจวทิ้ง จะถอนหลักแจวมาสู้ก็เลยถูกถีบตกน้ำไปบ้าง ส่วนอีกสามคน
ประเดี๋ยวเดียวก็หมดฤทธิ์ ไอ้คนที่ตกน้ำเราก็ช่วยถึงมันขึ้นมา พวกมันยอม
แพ้มค"¹

2. บทสนทนาที่ช่วยให้ทราบบุคลิกลักษณะนิสัยของตัวละคร ผู้อ่านจะทราบนิสัย
ใจคอของตัวละครจากคำพูด ดังตัวอย่าง

"เอ็งว่าจะไปอยู่กับญาติหรือ"

"ใช่แล้วท่าน"

"เวลานี้เป็นยามยาก พวกเอ็งก็ดูเหมือนไม่มีอะไร ถ้าเราจนบางที่มี
ญาติก็เหมือนคนอื่น"

"ก็เห็นจะต้องลองดู"

"พวกเอ็งอยู่กะข้า เออไหม"

"ขอขอบใจท่านผู้ใหญ่เป็นที่สุดที่เมตตา แต่อยากจะไปหาญาติให้พบ
เสียก่อน"

"ถ้าเอ็งไม่สมัครใจ ข้าอาจบังคับก็ได้"

"ท่านผู้ใหญ่คงไม่ทำเช่นนั้น พวกข้าเห็นท่านเป็นผู้ใหญ่ที่เมตตากรุณา
แม้พบเพียงครูเดียวก็มีความเคารพนับถือ ท่านคงจะปล่อยให้พวกข้าไปก่อน"

¹กึกกั๊ว บำรุงพงศ์ คนก็ศรีอยุธยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

"นี่พวกเอ็งคงยังไม่ได้อินข้าวเช้า ไปกูจะเลี้ยงพวกเอ็งสักมื้อ"¹

3. บทสนทนาที่แสดงความรู้สึกและอารมณ์ของตัวละคร ทำให้ผู้อ่านทราบถึงอารมณ์ และความรู้สึกของผู้พูด ดังตัวอย่าง

"ใครวะ" เสียงอุทานยังแสดงความมีอำนาจ "มีอะไรอะไร" ทำไม
มากันแต่ยังไม่สว่าง กูจะไปจำหน้าใครได้"

"กูชื่อสังข์" เสียงบอกมาจากข้างล่างแสดงอำนาจไม่น้อยกว่ากัน

"เกิดมากูยังไม่เคยได้ยินชื่อพรรคนี้ ลูกเค้าเหล่าใครวะ"

"มึงกำลังจะรู้จักกูแล้ว ประเดี๋ยวนี้จะรู้จักมากขึ้น"

"บอกชื่อพ่อชื่อแม่มึงก็ว่า บางทีกูจะรู้จักมึง"

"มันจะโอหังมากไปหน่อยแล้ว โอ้ทองขาว มึงน่าจะอยู่ในกำมือกูแล้วรู้ไหม"

"หนอยแน่ รืออันเป็นนักเลงเสียด้วย โอ้พวกนี้น่ากลัวจะอาบุดีน"

"มึงยั่วโหดระมุกมาก แล้วมึงจะเสียใจ"

"ทีมึงยกพวกกันมาตั้งแต่หัวไก่โห่ โดยกูไม่ได้เชื่อเชิญนี่นะ มึงเป็นฝ่าย
ยั่วโหดระมุกอนตางหาก"²

4. บทสนทนาที่ให้ข้อคิด ผู้แต่งจะสอดแทรกแง่คิดในคำพูดของตัวละคร ดังตัวอย่าง

"ข้าอยากจะพูดว่าเหียนนั้นถึงจะให้แสงสว่าง แต่ถ้าเปลวเหียนมันเอียงก็มี
เงา ปัญญาของคนถึงจะใสอย่างไร ถ้ามีความลำเอียงเสียแล้ว มันก็จะมีส่วนที่
มืด ฉะนั้นคนมีปัญญาคงเหียงตรง"³

¹ กัดจ๊ับ บำรุงพงศ์ คนคือรืออุย โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

หน้า 6 - 7

² ฎ. หน้า 190 - 191

³ ฎ. หน้า 482

"ก็อย่างที่เขาเคยบอก อาจารย์สอนมาว่าอาวุธนั้นให้ใช้เป็นสิ่งสุดท้าย
เอาชนะกับตัวปัญญาก่อน จนเมื่อไม่มีทางแล้วจึงใช้อาวุธเป็นเครื่องมือของ
ปัญญา แต่ปัญญาจะต้องถืออาวุธอยู่ด้วย ทราบใดที่ฝ่ายธรรมยังถืออาวุธอยู่"¹

5. บทสนทนาที่ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เสนีย์ เสาวพงศ์ จะแทรก
ความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์สมัยนั้นในบทสนทนาของตัวละคร เพื่อให้ผู้อ่าน
มีความเข้าใจเนื้อเรื่อง ได้ดียิ่งขึ้น

"แต่ข้าพิจารณาเห็นว่าสภาพบ้านเมืองราชอาณาจักรอยุธยาทุกวันนี้ได้
แตกแยกออกเป็นหลายก๊กหลายเหล่า" นายเมฆออกความเห็นบ้าง "คงจะ
ไม่มีแต่ฝ่ายพระยาตากเท่านั้น อย่างเช่นกรมหมื่นเทพพิพิธ ข้าเคยได้ยินมา
ว่าเคยยกทัพมาปะทะกับพม่าที่ปราจีน แล้วถอยไปทางโคราชก็คงจะคิดทำนอง
เดียวกัน"

"มีข่าวว่าท่านทั้งคนเป็นเจ้าพิมาย" น้อยเสริมต่อ

"ก็คงจะมีก๊กต่าง ๆ อีกหลายก๊ก" พอนพุกขึ้นบ้าง "ทั้งฝ่ายเหนือ
และฝ่ายใต้ที่ยัง ไม่ถูกสงครามย่ำยีเลย คุไปแล้วในกาลข้างหน้ายังจะต้อง
มีการรบราฆ่าฟันเองระหว่างคนไทยด้วยกันอีกนาน"

"คงจะเป็นอย่างที่คุณพอนพุก" น้อยออกความเห็น "อย่างในเวลานี้
มีชุมชนเล็ก ชุมชนน้อยเกิดขึ้นมากมาย ต่างก็ปล้นสะดมแย่งชิงกันเอง เพื่อ
จะเป็นใหญ่ในท้องถิ่น สำหรับเรานั้นมีหลักमतตลอดว่า เรารวบรวมกันขึ้น
เพื่อป้องกันตัวเอง และถ้าทำได้ก็เพื่อช่วยบ้านเมืองต่อไป เราจะรบก็แต่
กับข้าศึกเท่านั้น สำหรับฝ่ายอื่นเพียงเพื่อป้องกันตัวไม่ให้ถูกข่มเหง"

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ คนดีศรีอยุธยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

"ในกรมเทพพิทักษ์ทรงคิดการใหญ่มาตลอด" พระยอมให้ความเห็น
 ความที่ไฉนไฉนมา "แต่ไม่เคยสำเร็จ ภูทอนต้องการจะได้เป็นใหญ่
 เท่านั้น การรบทัพจับศึกก็ดูจะไม่เคยชนะสักครั้ง"¹

ฉาก

เนื่องจากนวนิยายเรื่องคนคี่หรือบุรุษเป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ ดังนั้น
 ฉากในเรื่องนี้จึงเป็นฉากที่สมัย เสาวพงศ์จินตนาการขึ้น โดยอาศัยเพียงชื่อสถานที่
 บางแห่งซึ่งปรากฏหลักฐานในประวัติศาสตร์ ฉากส่วนใหญ่จึงไม่ได้ระบุชื่อสถานที่แน่นอน
 ลงไป การบรรยายฉากแบ่งออกเป็นสองลักษณะ คือ

1. การบรรยายฉากที่มีความเคลื่อนไหวไปพร้อมกับการดำเนินเรื่อง ฉาก
 ลักษณะนี้จะผสมกลมกลืนกับเหตุการณ์ของเรื่องอย่างแยกกันไม่ออก ดังตัวอย่างฉาก
 ตอนชาวบ้านบุกค่ายมา

ทันใดนั้นก็มီးแสงไฟสว่างขึ้นทางคานไต้ของป้อม แล้วก็มီးเสียงทหาร
 ลั่นกลองรบ มันดังสะท้อนก้องเข้าไปในอก ไฟลุกฮือขึ้นอย่างรวดเร็ว ใน
 แสงไฟเห็นคนจำนวนมากวิ่งไปมาอย่างสลับพันปลา เรียกความสนใจของ
 ฝ่ายที่อยู่ในค่ายให้หันไปทางนั้น เสียงปืนดังมาจากในค่าย อีกด้านหนึ่ง
 มันโกลูกยกขึ้น คนที่หิวทางหัว ยกขึ้นจนสุดมือ คนอยู่ช่วงกลางส่งต่อ คนอยู่
 ช่วงท้ายคันขึ้นไป พอได้ที่ว่างปลายลงกับดิน คนที่อยู่ตอนหัว กระโดดไต่ขึ้นไป
 เป็นคู่แรก มันไต่ขึ้นไปยกขึ้นพาดไต่ในเวลาใกล้เคียงกัน และคนปีนขึ้นไปอย่าง
 กลองแคว่ บางคนกระโจนเข้าไปในค่ายได้ บางคนถูกแทงหรือพันตกลงมา
 คนต่อไปหนุนเนื่องขึ้นไปอีกไม่ขาดสาย...

¹ ตักกัธย บำรุงพงศ์ คนคี่หรือบุรุษ โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

สายตาของคนที่หมอบคอบเป็นกำลังหนุนจับอยู่ที่กำแพงค่ายกับที่ประตูค่าย กำลังคนยังคงไต่บันไดขึ้นไปไม่ขาดระยะ ผู้ที่ขึ้นไปรุ่นหลัง ๆ นี้เหวี่ยงตัวข้ามกำแพงเข้าไปคนแล้วคนเล่า...ทุกคนคอยเวลาที่ประตูจะเปิดออกด้วยใจอันระทึกด้วยความมากมาย เลือดของทุกคนฉีกแรงขึ้น เมื่อเห็นบานประตูเริ่มขยับเขยื้อนเหมือนกับมีการดึงและดันกันจากข้างใน เป็นที่ยิงมาจากข้างในเบาบางลง แนวท่อนเคลื่อนตัวเขยิบเข้าไปใกล้ คนที่อยู่ข้างหน้าสุดเอนพรวดเข้าไปที่ประตูเพื่อช่วยหลายบานประตูก็พอดีบานประตูเปิดออกจากข้างในพร้อมกับบานประตูที่เปิดออกนั้นมีร่างที่โฉบเลือดของคนสองคนติดบานประตูออกมาแล้วพบกับพื้นดิน¹

2. การบรรยายฉากที่มุ่งให้ผู้อ่านเห็นภาพจนเป็นแห่ง ๆ ไป จากลักษณะนี้จะเป็นฉากหนึ่ง ไม่มีความเคลื่อนไหวเหมือนประเภทแรก ส่วนใหญ่จะเป็นการบรรยายให้รายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่ ดังตัวอย่าง >

ฉากกระท่อมร้าง

ตรงนั้นครั้งหนึ่งเคยเป็นบ้านคนมาแฉ่น แต่เจ้าของได้ทิ้งร้างไปนาน หลังจากจากถูกพายุพัดหุลกลงมาพิงอยู่กับเสาคล้ายเพิงหมาแหงน ส่วนหลังคาอีกซีกหนึ่งถูกพัดเปิงไป แล้วต่อมากงจะมีคนจรที่เดินทางผ่านมาใช้เป็นที่พักอาศัยชั่วคราว เพราะมีฝากระแจะถูกยกมาปิดทางคานหนึ่งของหลังคาที่ยุบลงมาพองบังแดดบังลมหรือฝนไม่ให้สาดเข้ามาข้างใน เลือกลำแพนเก่า ๆ ที่ขาดกระรุ่งกระริ่ง วางอยู่บนดิน กับเตาเชิงกรานที่มีเชื้อถ่านอยู่เต็ม ไม้แห้งสองสามท่อนที่ใช้เป็นพื้นยังเหลือกองอยู่ข้างเชิงกรานนั้น ตามมุมและตามเสา มีหยากไย่จับอยู่รุงรัง²

¹ ตึกศิชัย บำรุงพงศ์ คนสี่ร้อย โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)
หน้า 505 - 507

² ภู. 278 - 279

- "นี่กูให้ละ มึงออกไปเสียจากที่นี่ ไปไหนก็ไป อย่ามายุ่งกับพวกกูได้ไหม"
- "ถ้าไม่มีหมาตัวไหนกล้าไปช่วย กูจะไปเอง"

2. การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ ผู้แต่งเลือกใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติที่ช่วยสื่อความหมายทางโศกสัทสัมผัส ดังตัวอย่าง

- มารู้สึกตัวตื่นขึ้นเมื่อได้ยินเสียงนกกรอ จอกแจ๊ก มันลืมหาคืน
 - เสียงลำไยเสียดสีกันดัง ออกแอคออกแอค
 - กมความที่ตัวเล็กเฉียวปลายจมูกไปดัง วัก
 - พ้าคะนอง ครื้น และสายฟ้าแลบสว่างจ้า วูบหนึ่ง
 - เสียงลิ้น เอี้ยก้อย ๆ ทางคันทับ น้อยหันหน้ามาดู
 - ตูม ตูม เสียงน้ำแตกกระจาย เมื่อคนที่อยู่บนฝั่งกระโจนลงน้ำ
- แล้วพวกนี้หายตรงมายังเรือ
- ตอนนายลมพัดแรง ยอดไม้เอนลู่ใบพลิวเล่นลมเสียง ซา
 - บางลูกเลยข้ามเรือไป น้ำกระเด็นเป็นจุด ๆ ตรงที่ลูกกระสุนตก ป้อมแป้ม
ป้อมแป้ม ป้อมแป้ม บางลูกมาชนประทุนเรือดัง ปู ปู
 - น้อยได้ยินเสียง ฮัก ฮัก จะเป็นหนูตัวเดียวกับที่ถูกขากกระเด็นไป
 - เสียงนกหัวขวานเอางจะอยที่แข็ง เหมือนเหล็กเคาะลำคันทับไม้กระชั้นถี่
ปึก ปึก ปึก ปึก ดังมาจากแห่งใดแห่งหนึ่งในคองไม้

3. การใช้คำที่ทำให้เห็นภาพ เป็นการนำคำที่สื่อความหมายเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวมาทำให้ผู้อ่านเห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังตัวอย่าง

- สีแดงกระฉูดเป็นฝอย ตกลงไปที่ไม้ปูเรือ
- น้อยวิ่งเหวaze ๆ ออกไปทางซ้ายมือตามที่เค็กมอก
- ในค่ายที่มีแสงไฟสว่างกับมืด ขณะที่บางแห่งที่มีค้อยู่มิไฟสว่างวูบวาบ
- บางกนเกาะเพื่อนที่ช่วยพยุงตัวเดินโซยกเขยก
- เลือกบางแห่งจับตัวเป็นก้อน ที่ปากบาดแผลยังมีไหลออกมาปริ่ม ๆ
- กนที่ขึ้นไปรุ่นหลัง ๆ นี้เหวี่ยงตัวข้ามกำแพงเข้าไปคนแล้วคนเล่า
- กนหนึ่งถลันเข้ามาจะซ้ำพะยอมสะอึกพรวก เข้าไปกันไว้

- กำลังหมุนวิ่งพริกกันเข้าไปผ่านร่างที่ล้มอยู่ข้างประตูนั้น
- เมื่อเห็นเงียบบักค้อย ๆ หมอบคลานเขยิบเข้าไปโดยไม่ให้มีเสียงดัง

4. การใช้โวหารเปรียบเทียบ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดมโนภาพ และเข้าใจความหมาย

ได้ชัดเจน ดังตัวอย่าง

- มันแกว่งคาบพันอย่างฉวัดเฉวียนเหมือนคลื่นที่ดาโถมเข้ามาเป็นระลอก
- ความหวังที่ริบหรี่เกือบจะมอด เหมือน ไฟป่าที่สิ้นเชื้อ
- ความปรารถนาที่รักส่งประกายแสงแจ่มใสเหมือนใจของคนกล้าทั้งหลายที่กระโจน
ด้วยความรักถิ่นฐาน รักพี่ รักน้อง รักแผ่นดิน และรักความเป็นไทย
- ความสิ้นตระหนกของการหลีกหนีภัยเหมือนเส้นไหมที่จะขาดแหล่มีขาดแหล่
- คนเดินแถวยาวจากระยะสูงมองเห็นขบวนเคลื่อนไปช้า ๆ เหมือนกับพญานาค
เลื้อยไปเหนือแผ่นดิน สง่างามด้วยทวยหระและเกสร
- น้ำที่ชุ่มยังมีเวลาตกตะกอน... เหตุการณ์บ้านเมืองก็เหมือนกับมือที่กว่นน้ำ
ทำให้มันชุ่มก็จริง แต่มันทำให้ตะกอนกระจายตัวแล้วจะตกตะกอนเร็วขึ้น
เหลือน้ำใสอยู่ข้างบน
- กระแสน้ำไหลลงเอื่อย ๆ เวลาเพ็งจะสาย แสงแดดดูบไล้อยู่บนผิวที่มีสีเหลือง
อมเขียวจาง ๆ เหมือนผ้าสีใบกลางเภากลางไฟผืนเคียวคาอยู่บนนอกสาว

พัฒนาการงานเขียนนวนิยายของเสนีย์ เฮวทงส์

นักประพันธ์ส่วนใหญ่ได้เขียนงานไว้เพื่อตน แต่เขียนไว้ให้ผู้อื่นได้อ่าน¹ ดังนั้นเมื่องานเขียนชิ้นหนึ่ง ๆ ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ ประการแรกงานชิ้นนั้นจะถูกเปรียบเทียบกับงานเก่าของนักเขียนผู้นั้นว่ามีอะไรใหม่ขึ้นมาบ้าง ประการที่สองจะถูกเปรียบเทียบกับงานเขียนของคนอื่น การทำงานเขียนอันเป็น "แรงงานแห่งความรัก" นั้น ไม่เพียงแต่ทำให้นักเขียนต้องแข่งขันกับคนอื่น ที่สำคัญเขาจะต้องแข่งขันกับตนเองด้วยว่า มีพัฒนาการด้านรูปแบบและเนื้อหาอย่างไรบ้าง การหยุดนิ่งอยู่กับที่หมายถึงการถูกปฏิเสธจากผู้อ่าน²

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ได้เสนอแนวทางในการศึกษาวรรณกรรมวิธีหนึ่ง คือ การศึกษาพัฒนาการของนักประพันธ์จากงาน โดยพิจารณาความเปลี่ยนแปลงงานเขียนของนักประพันธ์คนหนึ่ง ๆ ในช่วงระยะเวลาที่นานพอสมควรว่านักเขียนคนนั้นได้เปลี่ยนกลวิธีหรือลีลาการเขียนไปอย่างไรบ้าง และได้อธิบายว่า

พัฒนาการคือความเปลี่ยนแปลง แต่เป็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยสิ่งที่ดำเนินไปตามธรรมชาติ ผู้แต่งหรือกวีเกือบไม่รู้ตัวหรือรู้สึกขึ้นมาได้ ซึ่งนักเขียนที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันยอมรับว่า งานเขียนบางเรื่องที่มีผู้นิยมนาน เพื่อผนวักเขียนเรื่องชนิดนั้นอีกไม่ได้...นักประพันธ์นั้นไม่อยู่กับที่ ย่อมจะพัฒนาการไปทั้งในทางเนื้อหาและกลวิธี³

¹เจตนา นาควัชร ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี หน้า 17

²อาชีพร จารอักษร "นักเขียน : มือปืนผู้ 'ลา' แม่กระทั่งตัวเอง"

มติชนสุดสัปดาห์ 1627 : 34 สิงหาคม 2525

³ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ วิเคราะห์วรรณคดีไทย หน้า 132 - 156

จากการวิเคราะห์นวนิยายของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ในปีที่ 3 จะเห็นว่า
แม่เขาจะเขียนนวนิยายเพียงไม่กี่เรื่องในระยะเวลา 40 ปี แต่ก็มีประพันธ์
นวนิยายแต่ละช่วงในเวลาที่ต่างกัน ดังนั้นนวนิยายของ เสนีย์ เสาวพงศ์ จึงมี
ความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านรูปแบบและเนื้อหาอันอาจนำมาศึกษาพัฒนาการในด้านกลวิธี
การแต่ง ท่วงทำนองการแต่ง และแนวคิด โดยแบ่งงานเขียนนวนิยายออกเป็น
4 ช่วง ดังนี้

1. นวนิยายในช่วงแรก พ.ศ. 2486 - 2489 ได้แก่
ชัยชนะของคนแพ้
ไม่มีข่าวจากโตเกียว
ชีวิตบนความตาย
2. นวนิยายในช่วงที่สอง พ.ศ. 2495 - 2496 ได้แก่
ความรักของวัลยา
ปีศาจ
3. นวนิยายในช่วงที่สาม พ.ศ. 2504 ได้แก่
ไฟเย็น
บัวบานในอะเมซอน
4. นวนิยายในช่วงที่สี่ พ.ศ. 2523 - 2524 ได้แก่
คนก็ศรัือยุชยา

การศึกษาพัฒนาการงานเขียนนวนิยายของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ทั้ง 4 ช่วง
ดังกล่าว ผู้วิจัยจะศึกษาในด้าน

1. พัฒนาการด้านกลวิธีการแต่ง ได้แก่ กลวิธีเกี่ยวกับการ
เล่าเรื่อง การดำเนินเรื่อง การสร้างตัวละคร การสร้างบทสนทนา และการ
สร้างฉาก

2. พัฒนาการด้านท่วงท่าของการแต่ง ได้แก่ การใช้คำ การใช้ประโยค การบรรยายความ และการใช้สำนวนโวหาร

3. พัฒนาการด้านแนวคิด ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับชีวิต แนวคิดเกี่ยวกับการทำงาน แนวคิดเกี่ยวกับสตรี แนวคิดเกี่ยวกับความรักและการแต่งงาน แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาชนบท แนวคิดเกี่ยวกับสังคมและการเมือง

นวนิยายในช่วงแรก พ.ศ. 2486 - 2489

นวนิยายในช่วงแรกของ เสนีย์ เสาวพงศ์ เป็นการเริ่มต้นชีวิตการเป็นนักประพันธ์ ด้วยการนำเอาประสบการณ์ส่วนหนึ่งของชีวิตมาเขียนนวนิยายชีวิตทางแดนเรื่องชัยชนะของคนแพ และไม่มีข่าววาทะเกี่ยว ส่วนเรื่องชีวิตบนความตาย ผู้แต่งได้อาศัยประสบการณ์การทำงานร่วมกับขบวนการเสรีไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง มาผูกเป็นเรื่องราวขึ้น

พัฒนาการด้านกลวิธีการแต่ง

1. กลวิธีเกี่ยวกับการเล่าเรื่อง จากการศึกษานวนิยายในช่วงแรกพบว่า ผู้แต่งได้ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบให้ตัวละครสำคัญเป็นผู้เล่าเรื่อง (First person point view)

เรื่องชัยชนะของคนแพ ผู้เล่าเรื่องคือ เสนีย์ เสาวพงศ์ นักข่าวหนังสือพิมพ์ สุวรรณภูมิตัวละครเอกของเรื่อง เขาได้เล่าถึงชีวิตความผิดหวังในความรักของเขากับสุมพร และความรักความหลังระหว่างเขากับมณี นักข่าวสาวชาวรัสเซียแดง พร้อมทั้งสอดแทรกประสบการณ์ชีวิตจากการโคจรักชาวรัสเซียขาวและรัสเซียแดงที่มีชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ กัน โดยใช้คำสรรพนามแทนตัวผู้เล่าว่า "ฉัน" ซึ่งเป็นการใช้คำสรรพนามตามแบบแผนในช่วงปฏิรูปการไ้ภาษาในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังตัวอย่าง

ฉันจะเขียนเรื่องการเดินทางของฉันโดยอิงเข้าเป็นนวนิยายใช้ฮาร์บิน เป็นจุดศูนย์กลางแห่งความเคลื่อนไหวมหาชีวิตของตัวละคร ฉันจะพา ผู้อ่านให้เดินทางรวมไปกับฉันด้วยในดินแดนที่ฉันได้ผ่านไป ให้เข้าใจโลก และชีวิตกว้างขวางยิ่งขึ้น ให้ได้พบกับชีวิตของคนต่างชาติ ต่างศาสนา และต่างผิว จึงฉันร่นไปด้วยการต่อสู้ในห้วงกลางความอดทน ความคับ แค้นลำเค็ญ ความไม่สมหวัง ความเห็นแก่ตัว และการเสียสละ ด้วย อำนาจอันมีชัยมาแต่ความรัก

ฉันขอบอกแก่เธอด้วยจดหมายนำเรื่องที่ฉันเขียนนี้เอง ฉันเป็นนัก เขียนหน้าใหม่ ซึ่งมีมันสมองขนาดปานกลางเท่านั้นคอกนะ เวเรสชกา ฉันได้เริ่มชีวิตทางหนังสือในฐานะนักหนังสือพิมพ์ชั่วคราวระยะเวลาอันสั้น ถ้า เป็นปรกติแล้ว ฉันขอมไม่อาจเอาความฉลาดแห่งมันสมองของฉัน ขึ้นมา ท้าทายกับงานขนาดนี้ได้ แต่ฉันได้พยายามสร้างมันขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่ง เธอ ซึ่งมีมตะสัมพันธ์อยู่กับฉันมากขึ้นทุกนาทีที่ไต่ผ่านหน้าเราไปใน ฮาร์บิน เขียนด้วยความอยากที่จะหลั่งธารแห่งความนึกคิดของเธอทั้งหมด ออกสู่คนอ่าน ภาพถ่ายของเธออยู่เบื้องหน้าฉันตลอดเวลา และฉันได้ เป็นกระຈກเงาฉายภาพชีวิตของเธอเป็นตัวอักษรไปสู่ผู้อ่านร่วมชาติของฉัน เวเรสชกาฉันเขียนเรื่องนี้เพื่อเธอ¹

เรื่องไม่มีข่าวจากโตเกียว ผู้เล่าเรื่องยังคงเป็นเสนีย์ เสาวพงศ์ ตัวละครเดิมจากเรื่อง ชัยชนะของคนแพ เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตการทำงานและ ความรักของเขาระหว่างที่อยู่เชียงไฮ้และโตเกียว แล้วลงเอยด้วยความผิดหวังใน ความรักอีกครั้งหนึ่ง ดังตัวอย่าง

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 20 - 21

ฉันได้พบพบาชีวิตของมาเนียบ ซานอฟสกายา อีวานอฟนา ไปแล้ว แต่ทั้ง มาเนียบและนายเสนีย์ ต่างยังคงมีชีวิตอยู่ ความสัมพันธ์ระหว่างเรา ต่างหากที่ขาดสลายไป บพบาชีวิตของมาเนียบก็ยังคงมีอยู่ และนานเท่า นานตามเท่าที่นายเสนีย์ ยังมีลมปราณอยู่ ครานั้นฉันก็จะต้องแสดง บพบาของฉันต่อไป ฉันได้กลับไปเซี่ยงไฮ้อีกครั้งเป็นครั้งที่สอง และได้พบว่า สงครามได้นำความเปลี่ยนแปลงมาให้อย่างมากมาย^{1/}

กลวิธีการเล่าเรื่องในนวนิยายเรื่อง ชัยชนะของคนแพ้ และไม่มีข่าวจาก โตเกียว โดยใช้นามปากกาของผู้นวนิยายเป็นตัวละครสำคัญเล่าเรื่องของ "ฉัน" ที่สัมพันธ์กับชีวิตของตัวละครอื่น มีลักษณะเป็นการเล่าเรื่องจากประสบการณ์ชีวิต ทางแกน ซึ่งเป็นประสบการณ์ชีวิตจริงของผู้แต่ง ทำให้นวนิยายทั้งสองเรื่อง เหมือนกับเป็น "เรื่องจริง" มากกว่าเรื่องที่แต่งขึ้นดังที่ รุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชน ได้วิจารณ์เป็นนวนิยายเรื่อง ชัยชนะของคนแพ้ ว่า

นวนิยายเรื่องนี้บรรยายากความเป็นจริงในชีวิตของเสนีย์เอง มากจนแทบจะกลายเป็นเสี้ยวหนึ่งของชีวิตจริงของเขาเองด้วยซ้ำ เริ่ม ตั้งแต่การดำเนินเรื่องของนักหนังสือพิมพ์ชื่อ เสนีย์ เสาวพงศ์ ผู้ลอบขาว สงครามจากหนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิไปทำข่าวสงครามที่จีนแผ่นดินใหญ่ ซึ่ง ในชีวิตจริง เสนีย์เคยทำงานฝ่ายข่าวต่างประเทศที่หนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิ²

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 20 - 21

² รุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชน "เสนีย์ เสาวพงศ์ กับนวนิยายเรื่องแรกของเขา" ใน ชัยชนะของคนแพ้ หน้า (1) - (10)

อย่างไรก็ตาม แม่นือเรื่องของนวนิยายดังกล่าวจะมีลักษณะทำนองถึงชีวิตประวัติของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ในตอนวัยหนุ่ม รวมทั้งเรื่องราวความฉิดฉิวเกี่ยวกับความรักที่ปรากฏในนวนิยายทั้งสองเรื่อง ซึ่งผู้แต่งให้สัมภาษณ์ว่ามีส่วนเป็นความจริงอยู่บ้าง¹ แต่ก็ได้เป็นเรื่องราวจริงทั้งหมด ดังนั้นการใช้ชื่อ เสนีย์ เสาวพงศ์ เป็นตัวละครเอก และให้เป็นผู้เล่าเรื่องนั้น เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกว่าตัวละครได้เล่าเรื่องชีวิตจริง ๆ จึงเป็นกลวิธีในการแต่งอย่างหนึ่งที่ทำให้เรื่องมีความจริงยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบกระแสจิตประหวัด (Stream of consciousness) ให้ตัวละครเล่าเรื่องของตนในรูปกระแสความคิดที่ประหวัดไปถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านไปแล้ว เมื่อมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากระทบใจเข้า เป็นการเล่าเรื่องโดยประสานตัวละครกับจินตนาการของตัวละครเข้าด้วยกัน เสนีย์ เสาวพงศ์ นิยมใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบนี้เป็นช่วงสั้น ๆ สอดแทรกไว้โดยย่นความคิดคำนึงของตัวละครเอก ดังตัวอย่าง

ฉันได้ถือโอกาสพินิจดูใบหน้าที่ถูกแดดส่องอยู่ภายใต้แสงนวลของโคมไฟฟ้าสีฟ้าอ่อนในดวงตารุ่งเห็นแจ่มใสลึกซึ้งในเวลากลางวันนั้น มีความเข้มและแวววาวเพิ่มขึ้น อะไรบางอย่างที่แฝงอยู่ในจิตใจที่ไร้เดียงสา ซึ่งไม่สามารถอธิบายเหตุผลได้นั้นได้สอนให้ฉันรักสีฟ้า บางทีมันอาจจะแน่นด้วยเมื่อครั้งชีวิตอยู่ในวัยที่สมองกำลังกลดกลาย ฉันได้ใช้เวลาส่วนมากทอดกายนอนบนพื้นดิน ภายใต้ร่มเงาของต้นหว้าใหญ่ใบหนา ในเงาของพ่อ ซึ่งฉันได้กลับไปเยี่ยมทุกปีเมื่อโรงเรียนปิดภาคในฤดูร้อน ฉันชอบภูมิภาควิทยา

¹ ภัททิย์ บำรุงพงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ปรีชา ปัญญาวิโรภาส เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 318 ซอยพานิชอนันต์ สุขุมวิท 71 กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2526

ทองคำในฤดูร้อนซึ่งมีลมโกรกค่อนข้างแรง พงอออกแซมที่ความกรมเกรียม
ของฤดูร้อนใดแต่คนเฝ้าจนมีสีน้ำตาลแก่ คนแก่ที่โบกรุ่น นอกเหนือไปกว่า
นั้น ฉันชอบทองคำซึ่งฤดูร้อนทำให้สีสนัวรรณะอันสดใสในยามตะวันรอน
อ่อนแสง ความนึกคิดและไผ่ฝันทั้งหลายได้ไปรยปรายลงมาจากสีฟ้าเข้าสู่
จิตใจ อาจเห็นเช่นนี้ที่สีฟ้าจึงกลายเป็นสีที่จับจิตจับใจฉันอย่างบอกไม่ถูก
และการที่ฉันรู้จักกับมาเนีย ซานอฟสกายา อิวานอฟนา นี้ก็ไม่มีอะไรพิเศษ
ทำให้ฉันนึกถึงคุณค่าในเธอเป็นพิเศษไปจากการรู้จักทั้งหลายที่เคยมีมามาก
มายหลายครั้งแล้วในชีวิต ซึ่งแล้วก็ผ่านไปเปล่า ๆ ถ้าหากว่ามาเนียไม่มี
ดวงตาสีฟ้า¹

และอีกตอนหนึ่งจากเรื่องไม่มีข่าวจากโตเกียว

ศีรษะของเขาวัดชิดลงบนไหล่ของฉัน ซึ่งรู้สึกเหมือนกับคนครึ่งหลับ
ครึ่งตื่น ลมทะเลกระจายเส้นผมสองสามเส้นปลิวมาปะทะจมูกและแก้ม
ก้นไหล่ซ้ายนี้แหละไปไซหรือ ที่เคยเป็นที่วางศีรษะของหญิงคนหนึ่งมาใน
กาลครั้งหนึ่ง เขาชอบนอนชมอยู่กับไหล่ฟังหัวใจของฉัน เห็นเขาบอกความรัก
ในตัวเขา / ลมที่พัดคุนขาวในท้องทุ่งสามเสน ไคยกเอาเส้นผมของเขา
มาวางไว้ที่ปลายจมูกและแก้มเช่นนี้ ฉันรู้สึกว่าจากนั้นฉันอันเก่าแก่ได้
ปะทุขึ้นมาอีก ฟุ้งขึ้นมาท่วมหัวใจ ความเคลิบเคลิ้มวิ่งเข้ามาเบียดเสียด
อยู่ในสายเลือดกระวัดไปทั้งกาย มือที่วางอยู่บนราวเหล็กก็เผลอคว้าเลื่อน
ไปสัมผัสเล็ก ๆ ที่อยู่ใกล้ การสัมผัสเก่า ๆ ที่จดจำอยู่นั้นถึงความ

1 ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย
เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 58 - 60

ทรงจำก็ย้อนกลับมาอีก มือของเขาแน่นอย่างนี้ไม่ผิดแผกเลย มือเช่นนี้ได้
 เกยยกขึ้นมาแบบแถม แว่ก็ฝังจมูกลง โอ! ข้างบนมวลละมุนละไมเสีย
 นี่อะไรเลย!

เรื่องชีวิตกับความตาย เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เปลี่ยนแปลงกลวิธีการเล่าเรื่อง
 โดยใช้วิธีใหญ่แต่งเป็นจุดเล่าเรื่องเอง (Omniscient point of view) ผู้ประพันธ์
 จะเป็นผู้ลงรู้ทุกอย่างเกี่ยวกับตัวละครและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเรื่องทั้งหมด
 สามารถบรรยายความรู้สึกนึกคิดของตัวละครและสอดแทรกความนึกเห็นของตนที่ต้องการ
 เสนอแก่ผู้อ่านได้ กังตัวอย่าง

"การที่ผมมาทำงานเช่นนี้ ผมไม่เกียจหวังอะไรนอกจากงาน" เขา
 พูดต่อไปอย่างขรึม ๆ "ไม่เกียจกว่าคนจะเป็นคนสำคัญหรือเป็นใหญ่เป็นโต
 อะไรขึ้นมา นอกจากคิดแต่ประการเดียว เพื่อความอยู่รอดและการดำรง
 อยู่ของชาติ ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งในสังคมของโลก จริงอยู่ทุกคนย่อมมี
 ความทะเยอทะยาน มีกวางหวังด้วยกันทั้งนั้น ผมเป็นคนหนึ่งที่มีความรู้สึก
 เช่นนี้ แต่ในการต่อสู้เพื่อความก้าวหน้าของชีวิตต้องเป็นไปตามวิธยาความรู้
 และความสัจจของแต่ละคน และงานที่ผมทำอยู่นี้ผมถือว่าเป็นหน้าที่
 เป็นภารกิจพิเศษอันหนึ่งที่คนไทยทุกคนต้องทำ ประวัติศาสตร์ของเราจะต้อง
 ไม่แปรอะเปื้อน ทำให้ลูกหลานของเราต้องอับยศเมื่อเขาอยู่ท่ามกลางคน
 อื่น ๆ ทั้งหลาย อย่างมากที่ผมจะนึกถึง ความภาคภูมิใจอย่างเงิบ ๆ ในใจ
 เท่านั้น" ๒

๑ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ - ใจมีข่าวจากโตเกียว โดย
 เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 555 - 556

๒ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชีวิตกับความตาย โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)
 หน้า 63 - 64

2. กลวิธีเกี่ยวกับการดำเนินเรื่อง การดำเนินเรื่องเป็นกลวิธีสำคัญในการทำให้เรื่องกลิ้งกลายไปสู่จุดหมายที่ผู้แต่งต้องการ ในนวนิยายช่วงแรกของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ใช้วิธีการดำเนินเรื่อง 2 แบบ คือ ดำเนินเรื่องตามลำดับเวลา และดำเนินเรื่องแบบย้อนหลัง

เรื่องชัยชนะของคนแพ้ ใช้วิธีดำเนินเรื่องแบบย้อนหลัง (Flash back) นวนิยายเรื่องนี้เปิดเรื่องโดยไขจุดหมายนำเรื่อง ด้วยการให้ เสนีย์ เสาวพงศ์ ตัวละครซึ่งเป็นแกนกลางของเรื่องเขียนจดหมายถึงเพื่อนรักของเขาคนหนึ่ง การเปิดเรื่องลักษณะนี้จะช่วยสร้างความสนใจจากผู้อ่านให้ติดตามอ่านเรื่องราวชีวิตความหลังของ เสนีย์ เสาวพงศ์ เมื่อครั้งที่เขาอยู่ในฮาร์บิน

เวเรตสกา มิตรเหนือมิตรทั้งหลาย

ฉันได้เดินทางมาถึงกรุงเทพแล้ว หลังจากที่ไคได้เดินทางออกจากญี่ปุ่น เป็นประเทศสุดท้าย เป็นอันว่าการเดินทางท่องเที่ยวสังเกตุการณ์ในประเทศภาคตะวันออกไกลทั้งสาม คือ จีน แมนจูว์ และญี่ปุ่น ของฉัน ไคได้บินกลางแล้ว 2 ปี ไคผ่านไปแล้ว นับแต่วันไคได้จากฮาร์บินไป แตกเวลาหาไคสร้างความเลือนจางแก่ภาพเหตุการณ์อันจารึกในความทรงจำของฉันไม่ ฉันยังจำไคทุกสิ่งทุกอย่างในฮาร์บิน โดยเฉพาะเมื่อวันสุดท้ายที่ฉันต้องจากมา แม้จนกระทั่งบัดนี้ นาฬิกาใจของความรู้สึกในการเห็นหน้ากันเป็นครั้งสุดท้าย ยังเกาะติดความทรงจำของฉันอยู่และจะฝังตัวของมันลึกกลงไปทุกที ฉันขอสารภาพว่า ฉันจนตอถอยคำที่จะบอกให้เธอรู้ถึงความรู้สึกที่แผยสาธยายอยู่ในอกตลอดเวลาหลายชั่วโมงที่ทรมาณภายหลังที่ใบหน้าของเธอพ้นไปจากการมองเห็น ฉันนั่งมาในรถคว้น 'อาเมียบ' ภายอาการของนกที่ไคร้มบาดเจ็บ หัวใจของฉันได้ล้มคว่ำอยู่ที่สถานีรถไฟฮาร์บินนั่นเอง ฉันไม่สามารถจะค้นหาถ้อยคำทั่วทั้งโลกนี้ มาบรรยายความรู้สึกของฉันให้เธอรู้ได้ครบถ้วนตลอด เวเรตสกา ระหว่างความรู้สึกแห่งใจ

กับการบรรยายออกซึ่งถ้อยคำนั้น ฉันได้ค้นพบวาระยะทางมันไกลแสนไกล
เท่าที่ระหว่างวิญญาณกับตัวอักษร ฉันได้ลงมือสร้างงานตามที่ฉันได้พูดกับ
เธอไว้แล้ว มันเป็นเวลาานานที่เคี้ยวกว้างงานชิ้นเล็ก ๆ ของฉันจะสำเร็จ
เป็นรูปชิ้น¹

หลังจากนั้นผู้ประพันธ์ได้นำผู้อ่านเข้าสู่เนื้อเรื่อง ซึ่งแบ่งออกเป็น 7 ตอน
ได้แก่ หนึ่งที่กลางชำระ ผู้หญิงผบทอง วอกกาและวอลทซ์ ผู้บาดเจ็บด้วยสายตาของ
นางงาม เงามในความฝัน นาฏกรรมฉากสุดท้าย อวสานของมานิซกาและเซนี
ในการดำเนินเรื่อง ผู้แต่งได้สร้างความขัดแย้ง (Conflict) เพื่อให้เรื่อง
น่าอ่านยิ่งขึ้น ความขัดแย้งในเรื่อง ได้แก่

1. ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร (Man against Man)
เช่น ความขัดแย้งระหว่างเซนี ผู้ซื้อตรงกับความรักกับสุมพรคนรักเก่าที่เปลี่ยนใจไป
แต่งงานกับชายอื่น ความขัดแย้งระหว่างอาคาคันกับหนังสือพิมพ์ผู้มีอุดมการณ์กับแซมซูกอฟ
ผู้มีอาชีพพอบนความทุกข์ยากของผู้หญิงรัสเซียขาว

2. ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับจิตใจของตัวละคร (Man against
Himself) เป็นความขัดแย้งที่ตัวละครต้องต่อสู้กับความปรารถนาภายในใจของตน
เช่น ความขัดแย้งในใจของเซนี อันเนื่องมาจากปัญหาความรักกับบาเบีย ซึ่งมีความ
แตกต่างกันทั้งผิวพรรณและเชื้อชาติ ทำให้เขาต้องตัดสินใจเลือกระหว่างความรักกับการ
กลับมาทำงานใหญ่ประเทศของตน

ส่วนการปิดเรื่อง ฉากสุดท้ายผู้ประพันธ์ได้ เซนี้อาสาจากมาเนี้ยด้วยความ
เข้าใจอันดีต่อกัน ชัยชนะของคนแพ้จบเรื่องในทำนองโศกนาฏกรรม ด้วยความผิดหวัง
ในความรักของตัวละคร และปิดท้ายเรื่องโดยใช้โวหารอันคมคายไพเราะสะสลาย

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย
เซนี เสาวพงศ์ (นายแดง) หน้า 17 - 19

เพื่อให้ประทับใจผู้อ่านว่า "ความรักที่ปรากฏจากการแต่งงาน ไม่ใช่ความรักที่สำเร็จ
ฉันเป็นนักปริศนาที่มีมโนกรรมของความรักสวมอยู่บนศีรษะ แต่ปรากฏจากบัลลังก์ที่ประทับ ฉัน
เป็นขุนนางที่ปราณี แต่เรา ฉัน และมาเนียก็ได้ซื้อความรักของเราด้วยของที่แพง
ที่สุดที่วิญญาณของเราจะมี"¹

เรื่องไม่มีข่าวจากโตเกียว ใช้วิธีดำเนินเรื่องตามลำดับเวลา โดยเปิดเรื่อง
บรรยายชีวิตการเป็นนักข่าวสงครามของ เสนีย์ เสาวพงศ์ และความเคลื่อนไหว
เกี่ยวกับสถานการณ์สงครามแล้วนำผู้อ่านเข้าสู่เนื้อเรื่องต่อไป

ประเทศไทยที่รักของเรา ของท่าน และของฉัน ในขณะที่โลกหมุน
ไปท่ามกลางความปั่นป่วนแห่งบรมสุขของสถานการณ์ระหว่างชาติ ยิ่งดำรง
อยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข แต่สำหรับตัวของฉันเองรู้สึกเหมือนทว่าได้ออก
แรงที่เกิดจากการหมุนตัวของโลกเหวี่ยงกระเด็นออกไปจากดินแดนอันเป็น
แหล่งที่เกิดและเป็นรัก ไปยืนอยู่โดดเดี่ยวเพื่อเผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ
ที่เกิดขึ้นบนเสี้ยวภาคตะวันออกของจักรวาลที่เราอยู่ ดวงตาของฉันได้บันทึก
ภาพต่าง ๆ ของเหตุการณ์นานาประการที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน ซึ่งเกิดจาก
การกลืนกลายของกัน เป็นที่แทบจะไม่มีใครคิดไม่ถึงหรือคาดการณ์ได้ถูก
กรณีพิพาทจีน - ญี่ปุ่นที่ขยายตัวลุกลาม จนกลายเป็นสงครามที่ไม่ประกาศ
ทำให้แผ่นดินจีนกลายเป็นแหล่งขามเหียของโลก ในช่วงระยะเวลานั้น
'เหยี่ยวขาว' โบกบินมาจากมุมต่าง ๆ ของโลก เพื่อโฉบข่าวการสงคราม
และติดตามเหตุการณ์ไปทุกระยะด้วยสายตาอันคม ในสถานะของนักหนังสือ
พิมพ์ทำหน้าที่ 'ผู้สื่อข่าวสงคราม' แมวภาวะต่าง ๆ รอบ ๆ กายจะ

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย
เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 343

เพิ่มไปด้วยปัญหาที่จะต้องตัดสินใจอย่างเด็ดขาดกับพจน์และล่อแหลมต่อการ
เสี่ยงภัยนานาประการก็ตาม มันทำให้ฉันมีความสุขอันอัมเอนใจประการ
หนึ่ง ที่ใฝ่โอกาสมาเยือนอยู่ก่อนหน้าเหตุการณ์ของการขึ้นเวทีใหม่แห่งประวัติ
ศาสตร์ของประชาชาติในอาเซียมตะวันออก¹

การดำเนินเรื่องในนวนิยายเรื่องนี้ ผู้แต่งได้สร้างความขัดแย้ง 3 ลักษณะ
ได้แก่

1. ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสภาพแวดล้อมหรือสังคม (Man
against Situation) ผู้เขียนได้เสนอสภาพชีวิตของพอนจิอัสกี นักเรียนทหาร
โรงเรียนนายร้อยจักรพรรดินิโคลาส เมื่อเกิดการปฏิวัติเขาไม่เห็นด้วยกับการปกครอง
ระบอบใหม่ จึงหนีออกจากรัสเซียมาเป็นนักหนังสือพิมพ์อยู่ที่ฝรั่งเศส

2. ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับธรรมชาติ (Man against
Nature) ดังกรณีของวัลยา เธอไม่ยอมแต่งงานกับชายคนรัก เพราะกลัวเขาจะ
ผิดหวังในรูปโฉมที่ร่วงโรยไปตามกาลเวลา อัลยาไม่สามารถเอาชนะกาลเวลาได้
เธอจึงหาทางออกด้วยการสูบบุหรี่ แล้วยิงตัวตายในที่สุด

3. ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับจิตใจของตัวละคร (Man
against Himself) เป็นความขัดแย้งทางจิตใจของเสนีย์ซึ่งเคยผิดหวังในความรักร
มาแล้ว เมื่อพบรักกับผู้หญิงคนใหม่เธอก็เป็นคนรักแล้ว ครั้นเมื่อเขาวดีเป็นอิสระ เสนีย์
ก็ต้องตัดใจจากเธอ เพื่อเปิดโอกาสให้เขาวดีได้แต่งงานกับคนที่รักกว่าเขา

การปิดเรื่อง ผู้เขียนจบเรื่องแบบเดียวกับนวนิยายเรื่อง ชัยชนะของคนแพ้
โดยให้เสนีย์ต้องผิดหวังในความรักเป็นครั้งที่สอง เมื่อทราบว่าเขาวดีตัดสินใจแต่งงาน
กับเจนญา

¹ คัดจึชัย บารุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่ปี่ข้าวจากโตเกียว โดย
เสนีย์ เสาวพงศ์ (นางแฝง) หน้า 349 - 351

ฉันออกมาจากบ้านของเขาวี้อย่างคนที่จิตใจได้แตกสลายลงหมดสิ้นแล้ว
 ถอดคำของเขาวี้อย่างที่เขากล่าวอยู่ในหู "เสนีย์ คุณยังซื่อสัตย์ต่ออุดมคติอยู่หรือ ?"
 ออ แลละ แม่ว่าฉันจะต้องสูญเสียแล้วทุกสิ่งทุกอย่างในกายไปแม้กระทั่ง
 จิตใจ สิ่งสุดท้ายที่ฉันรักษาไว้คือศรัทธาแห่งอุดมคติ...ชีวิตของเขาวี้อย่าง
 บทบาทของเธอแล้ว ชีวิตของเธอกำลังจะขึ้นบทใหม่ ฉันมีเหตุผลพอที่จะยินดี
 และหวัง ในความสุขแห่งบทใหม่ของชีวิตของเธอ¹

เรื่องชีวิตบนความตาย ใช้วิธีดำเนินเรื่องตามลำดับเวลา เปิดเรื่องโดย
 บรรยายภูมิหลังชีวิตของ เวก บัณฑิต แล้วดำเนินเรื่องไปตามลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

เขาเป็นชายหนุ่มคนหนึ่งใฝ่รรดาหนุ่มทั้งหลายที่ส่งกรมไศว์ฉายปฐนิธาน
 อัจฉริยภาพของชีวิตเหลือล้นเหลือ เขาได้ยื่นคำทูลกระแสน้ำไหลมาเหมือนน้ำป่า
 หลากที่ทูล รุณ พยายามทน พยายามฝัน แต่ในที่สุดกระแสน้ำเชี่ยวกรากของ
 มั่นกกว่าคลั่งสู่ท้องทะเลอันไร้ความหมายของชีวิตจนได้ เขาก็เหมือนกับคน
 อื่น ๆ จำต้องปล่อยชีวิตให้เปะปะไปตามเรื่องของมันอย่างช่วยอะไรไม่ได้...
 เขาก็เหมือนกับคนโดยมากอีกนั่นแหละซึ่งรู้ตัวดีว่า ตัวเองเป็นคนเล็กน้อยเกิน
 กว่าที่จะทำความสะอาดสังคมที่เสื่อมโทรมได้ ทางออกทางเดียวที่เขาจะทำ
 ก็คือปลิดตัวออกไปเสีย และเขาก็ได้ทำแล้วโดยการหลบไปอยู่หัวเมืองบ้าน
 นอกแห่งหนึ่งซึ่งมีสังคมแก่กลุ่มเล็ก ๆ และได้อยู่ใกล้ธรรมชาติที่เพียงแท้และ
 ไม่ทรยศ คอยเวลาที่จะตั้งตนขึ้นใหม่สำหรับชีวิตที่ตนเองแล้ว²

¹ ศักดิ์ชัย นารุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่มีวาระจากโตเกียว โดย
 เสณี เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 618 - 619

² ศักดิ์ชัย นารุงพงศ์ ชีวิตบนความตาย โดย เสณี เสาวพงศ์ (นามแฝง)
 หน้า 9 - 11

การดำเนินเรื่อง เสนีย์ เสาวหงส์ ได้สร้างความขัดแย้งระหว่างตัวละคร กับตัวละคร คือ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มปฏิบัติงานเสรีไทยกับทหารญี่ปุ่น โดยให้คณะ เสรีไทยก่อวินาศกรรมขัดขวางการปฏิบัติงานของฝ่ายญี่ปุ่น พวกญี่ปุ่นจึงออกค้นหาพวกเขา แต่ก็ไม่พบ

การปิดเรื่อง เนื่องจากนวนิยายเรื่องชีวิตบนความตายเป็นเรื่องขนาดสั้น ผู้แต่งเองก็ยอมรับว่า "เรื่องมันสั้นมาก ยังไม่ทันดำเนินเรื่องไปแค่นั้นก็จบแล้ว เพราะ ทองรีบส่งต้นฉบับให้โรงพิมพ์" เรื่องจึงจบลงด้วยความภาคภูมิใจของเสรีไทยที่ได้มี โอกาสทำงานเพื่อชาติ

อีกไม่ช้าตะวันตกก็จมลงไปเบื้องหลังขุนเขาทางคานประเทศพม่า ซึ่งการ ที่ก็ยังคิดค้นอยู่ ไม่ช้าทั้งบริเวณนี้ก็จะมีความมืดมนอนธกาล ใครเล่าจะรู้ ว่าทางเหนือที่แถบ ๆ อันเป็นส่วนหนึ่งของแผ่นดินไทยตรงนี้ อันใดใดเกิดขึ้น บ้าง พวกเขาไม่มีความปรารถนาที่จะเก็บเรื่องนี้ไปเล่าให้ใครฟัง เขาไม่ ต้องการโอ้อวด ไม่ต้องการคำสรรเสริญ แต่เขาถือสิทธิ์ที่จะรู้สึกถึงอยู่ใน ใจของเขาเงียบ ๆ และทุกครั้งที่เขานึกถึง เขารู้สึกตัวว่าเขาเป็นคนที่ไม่ มีความสุขยิ่งกว่าใคร²

3. กลวิธีเกี่ยวกับการสร้างตัวละคร การสร้างตัวละครมีความสำคัญมาก เพราะจะทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของตัวละครได้ชัดเจนว่า มีบุคลิกลักษณะ อุปนิสัย ใจคอ และพฤติกรรมเป็นอย่างไร เหมาะสมกับเนื้อเรื่องหรือไม่ ตัวละครและเนื้อ เรื่องเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันได้อย่างไร แต่ก็สามารถจะพิจารณาได้ว่า นวนิยายเรื่องนั้น

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ปรีชา ปัญญาทวีโรภาส เป็นผู้ สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 318 ซอยพานิชอนันต์ สุขุมวิท 71 กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2526

² ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชีวิตบนความตาย โดย เสนีย์ เสาวหงส์ (นามแฝง)

เน้นเนื้อเรื่องหรือเน้นตัวละคร จากการศึกษานวนิยายในช่วงแรกพบว่า เสมีย์ เสาวพงศ์ ใช้กลวิธีการสร้างตัวละครดังนี้

1. การให้ความสำคัญกับตัวละคร นวนิยายเรื่องชัยชนะของคนแพ้และเรื่องไม่มีข่าวจากโตเกียว เป็นนวนิยายรักที่แฝงไว้ด้วยข้อคิด ดังนั้นผู้เขียนจึงใช้กลวิธีการสร้างตัวละครแบบให้ความสำคัญกับตัวละคร การสร้างตัวละครในลักษณะที่เด่นกว่าโครงเรื่อง จึงทำให้เนื้อเรื่องดำเนินไปตามลักษณะนิสัยของตัวละคร ผู้ประพันธ์ได้มอบบทบาทให้เสมีย์ เสาวพงศ์ นักข่าวหนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิตัวละครซึ่งเป็นแกนกลางของเรื่อง นำผู้อ่านไปรู้จักกับตัวละครทั้งชาวต่างประเทศและชาวไทย ดังนี้

ตัวละครที่เป็นชาวยุโรปได้แก่ ทาเนีย อาคาดี แรมซุนคอน ฟอนธวิทส์กี และอัลยา

ตัวละครที่เป็นชาวยุโรปได้แก่ ไรต์ มาเนีย ตูเกาสกี

ตัวละครที่เป็นชาวไทย ได้แก่ สยมพร เขียวดี เวทย์ เจริญ

ตัวละครเหล่านี้จะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยแสดงทัศนะที่มีต่อชีวิตการทำงาน ความรัก และการแต่งงาน

เนื่องจากตัวละครในนวนิยายเรื่อง ชัยชนะของคนแพ้ และไม่มีข่าวจากโตเกียว มีอาชีพเป็นนักหนังสือพิมพ์ นักศึกษา ดังนั้นตัวละครส่วนใหญ่จึงเป็นตัวละครประเภทที่มุ่งเสนออุดมการณ์ทางความคิดของผู้ประพันธ์ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ตัวละครแต่ละตัวมีลักษณะนิสัยบางอย่าง (Flat character) ส่วนมาเนีย นักข่าวสาวผู้มีความจริงจังกับชีวิต แม้เธอจะเป็นชาวยุโรป แต่ก็มีมนุษยธรรมเห็นอกเห็นใจชาวยุโรปที่ถูกลดลงด้วยอำนาจเงิน มาเนียตั้งใจว่าจะอุทิศตนให้กับการทำงานโดยไม่แต่งงาน ต่อมาเธอเขียนจดหมายมาบอกเสมีย์ว่าเธอจะแต่งงานกับตูเกาสกี แต่การแต่งงานของเธอไม่ได้ทำให้ความตั้งใจในการทำงานของเธอเปลี่ยนไป มาเนียจึงเป็นตัวละครประเภทพลวัต (Dynamic character) และเสมีย์ตัวละครเอกของเรื่องก็พัฒนาการทางความคิดและความก้าวหน้าอย่างมีขั้นตอน จากความเป็นผู้อ่อนแอพ่ายแพ้ต่ออารมณ์ของตนเอง มีความอาฆาตแค้นอันเนื่องมาจากความผิดหวังในความรัก กลายเป็นคนมีจิตใจ

เบิกเป็น สุขุม เข้าใจชีวิตและโลกในแง่มุมที่กว้างขึ้น เขาจึงเห็นใจและให้อภัยใน การกระทำของหญิงคนรัก เสนีย์จึงเป็นตัวละครประเภทพลวัต (Dynamic character)

หากพิจารณาในด้านกลวิธีการสร้างตัวละคร โดยปกติแล้วตัวละครจะต้องคง สภาพบุคลิกนิสัยไว้ หากมีการเปลี่ยนแปลงก็ต้องเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล กล่าวคือ มีเหตุการณ์หรือสิ่งแวดล้อมอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้ตัวละครพัฒนาลักษณะนิสัยไปในทาง ที่เปลี่ยนแปลงนั้น ที่เรียกกันว่าตัวละครประเภทพลวัต (Dynamic character) ดังนั้น ความเปลี่ยนแปลงของตัวละครดังกล่าว จึงมีความสมจริง

2. การให้ความสำคัญกับเนื้อเรื่องมากกว่าตัวละคร นวนิยายเรื่องชีวิตคน ความตาย เป็นนวนิยายที่สะท้อนถึงการทำงานของบุคคลจำนวนหนึ่งในขบวนการเสรีไทย อันเป็นประสบการณ์เสียอย่างหนึ่งในชีวิตการทำงานของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ประกอบกับ การสนทนากับเสรีไทยบางคนในระหว่างสงครามที่ได้คลอเคล้าเข้ามาปฏิบัติงานลับใน ประเทศไทยร่วมกับขบวนการที่โคจรถูกตั้งขึ้นภายในประเทศ จึงทำให้นวนิยายเรื่องนี้ ลักษณะเด่นอยู่ที่เนื้อเรื่อง ตัวละครเป็นผู้นับตามหาความเป็นไปตามเนื้อเรื่อง ตัวละคร ส่วนใหญ่ในเรื่องเป็นตัวละครที่มีลักษณะนิสัยหลายอย่าง (Round character) คือ มีทั้งความกล้าหาญและมีความกลัวเมื่ออยู่ในภาวะอันตราย

ส่วนการเสนอตัวละครนั้น ผู้แต่งใช้กลวิธีเสนอตัวละคร ดังต่อไปนี้

1. การบรรยายตัวละครแบบร่างภาพ (Sketch) ผู้แต่งจะมอบให้ ตัวละครสำคัญเป็นผู้บรรยายรูปร่าง หน้าที่า ลักษณะนิสัยของตัวละคร ผู้อ่านจะรู้จัก ตัวละครจากการบรรยายของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ตัวละครเอกของเรื่อง

หล่อนเป็นแบบของผู้หญิงแห่งความเบิกเป็น ที่อารมณ์แจ่มใสแต่ไม่ คนอง มาเนียไม่ชอบแกงตัวอย่างผู้หญิงทั้งหลายควรจะแกง มาเนียไม่ เกยทาลิปสติก แกะแต่ในฤดูหนาว ใบหน้าของเธอมิได้รับการบำรุงแต่งกาย อะไรอื่น นอกจากความสะอาดเกลี้ยงเกลา ความเปล่งปลั่งเป็นน้ำเห็น นวลแห่งความเป็นสาว ความงามของเธออยู่ในลักษณะสง่าอย่างคงแก่เรียน

มากกว่าความผูกพันของหญิงสาวธรรมดา มาเนียบแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่มีสีล้วนเรียบ ๆ แต่ช่วยระบายความสงบและสง่าขึ้นให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น การมีอุดมคติชีวิตสูงนั้นมันทำให้บุคลิกลักษณะของกนเราแข็งแกร่ง คือตั้งถ้อยและมองเห็นชีวิตเป็นของจริงจังไปน้อยเลย¹

2. การบรรยายตัวละครโดยคำพูดของตัวละครเอง กลวิธีนี้ผู้แต่งไม่ได้บอกผู้อ่านโดยตรงว่า ตัวละครมีลักษณะนิสัยและความรู้สึกนึกคิดอย่างไร ผู้อ่านจะทราบจากคำพูดของตัวละครเอง

"บัดนี้ เธอรู้แล้วว่าที่ฉันไม่ยอมแต่งงานเพราะเหตุใด ฉันรักอเล็กซานเดอร์มากเท่าที่ผู้หญิงคนหนึ่งจะรักผู้ชายคนหนึ่งด้วยหัวใจทั้งหมดของเขา แต่ทว่าฉันแต่งงานกับเขาไม่ได้" เสียงของอัลยาสิ้นยั้งขึ้น

"ฉันบอกแล้วว่า ความรักเป็นสมบัติชิ้นสุดท้ายที่ชีวิตที่อาภัพของฉันเป็นเจ้าของอยู่ ซึ่งฉันต้องการจะรักษามันไว้จนกระทั่งนาทีสุดท้ายของชีวิต" น้ำตาจากหัวใจที่จมอยู่ในขอบตาไหลลงบนใบหน้าเป็นทางลงมาสู่แก้มทั้งสอง

"การแต่งงานจะทำลายความรักในตัวฉันของเขาลงหมดสิ้น เพราะการแต่งงานจะทำให้เขาขาดความหวังที่สะกิดสะเทือนในชีวิต เมื่อคืนฉันเข้าเขาคิดจะได้เห็นร่างของเมย์ซึ่งสาวหนึ่งอยู่เมื่อตอนหัวค่ำ สดและงดงามเหมือนดอกไม้บานเจ้า ปีรามีปากอันอ่อนสำหรับพูดสำหรับรับการจูบ ออกอันสละสลวยกระเพื่อมขึ้นลงด้วยลมหายใจ มีลักษณะซึ่งเตรียมพร้อมอยู่แล้วสำหรับริมฝีปากอันกระหายของทารก สะโพกอันกลมกลิ้งขึงในห่วงหาผูกอย่างก้าว บอกลักษณะพร้อมแล้วที่จะให้กำเนิดแก่เลือดเนื้อเชื้อไขของเขา

1 ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของกนแพ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย
เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 256 - 257

แต่ร่างที่เคียงข้างเราอยู่นั้นสืบทอดกลายเป็นร่างของคนแก่ ร่างที่เราได้
กอดกอดอยู่เมื่อคืนโคกกลายเป็นร่างของคนหัวขี้ของความเป็นสาวได้อาลาไป
ลึกลับแล้ว ออกของหลอนเหียวแพ่ แก้วริมฝีปากชุ่มชื้นและบนอยูอย่างน่าขง
ผิวกายเริ่มเย็นเป็นริ้วรอยบอกการตั้งตนของวัยชรา โอ มันช่างทารุณร้าย
กาจเหลือเกิน"¹

การบรรยายตัวละครทั้งสองแบบเป็นวิธีที่ เชนีย์ เสาวพงศ์ นิยมใช้มากใน
นวนิยายเรื่อง ชัยชนะของคนแก่และเรื่องไม่มีข่าวจากโตเกียว เป็นกลวิธีที่แนะนำตัว
ละครโดยการมองผ่านฉากสายตาของตัวละครเอก และจากคำพูดของตัวละครเอง
ซึ่งนอกจากจะทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครทางคำบรรยาย หน้าตา บุคลิกลักษณะนิสัยของ
ตัวละครแล้ว ยังทำให้ผู้อ่านหยั่งถึงความรู้สึกนึกคิดของตัวละครอีกด้วย

3. การบรรยายตัวละครโดยโฆษณาชวนเชื่อของตัวละคร ผู้อ่านจะทราบลักษณะ
นิสัยของตัวละครจากการดำเนินเรื่องด้วยโฆษณาชวนเชื่อของตัวละคร โดยผู้แต่งไม่ว่าเป็น
ต้องบรรยายโดยตรง ดังตัวอย่างจากเรื่องชีวิตและความตาย ตอนเวรจักษุกับกบฏ
หัวหน้าเสรีไทยกลุ่มหนึ่ง

"คุณชอบพวกญี่ปุ่นหรือเปล่า?"

เขารู้สึกว่าผู้นำเปี่ยมยามวิกาลได้เปลี่ยนท่าทีอ่อนโยนลงโดยสังเกต
จากน้ำเสียง

"ผมเป็นคนไทย" เขาตอบโดยไม่ชี้แจงการมาเหลืออยู่เลย "และ
นั่นเป็นคำตอบที่อยู่แล้ว"

¹ ถักคัชย์ บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแก่ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย
เชนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 431 - 433

"ผมต้องการความร่วมมือจากคุณ แต่ผมยังไม่แน่ใจว่าคุณจะร่วมมือหรือไม่ ผมและพวกกำลังทำงานบางอย่างเพื่อผลดีแก่ประเทศชาติทางการเมือง คุณไม่จำเป็นต้องรู้อะไรมากไปกว่านี้หรอก"

"ผมไปไกลทำอะไรระหว่างนี้ นอกจากปล่อยชีวิตเปะปะไปตามเรื่องของมัน รอเวลาที่จะตั้งต้นชีวิตใหม่ เมื่อสงครามบานอนสิ้นสุดลงแล้ว ยบยิบเกิดหากผมจะทำประโยชน์อะไรได้บ้างในขณะนี้"

"ผมยินดีถ้าคุณจะร่วมมือ แต่ผมยังไม่แน่ใจว่า คุณเหมาะสมงานเช่นนี้หรือไม่ เราต้องระวังมากในเรื่องตัวบุคคล"

4. กลวิธีเกี่ยวกับการสร้างบทสนทนา การใช้บทสนทนานอกจากจะทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครแล้ว บทสนทนายังช่วยให้เรื่องดำเนินไปแทนการบรรยายของผู้แต่ง และบทสนทนาที่คมคายจะทำให้เรื่องน่าอ่านยิ่งขึ้น

กลวิธีการสร้างบทสนทนาในเรื่องชัยชนะของคนแพ่และเรื่องไม่มีข่าวจากโตเกียว ควบคู่กันวนิยายทั้งสองเรื่องนี้ เสนีย์ เสาะพงศ์ มุ่งให้ตัวละครแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนกัน การแสดงทัศนะของตัวละครจึงเป็นการแสดงความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อเรื่องต่าง ๆ อันมีผลให้บทสนทนาส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นข้อความค่อนข้างยาว สำหรับบทสนทนาที่ช่วยในการดำเนินเรื่องมีอยู่เป็นส่วนน้อย เพียงช่วยได้เหตุการณ์ต่าง ๆ ดำเนินไปตามเนื้อเรื่องบ้าง ดังตัวอย่าง

บทสนทนาวะร่างมาเนียบกับเสนีย์ในเรื่องชัยชนะของคนแพ่

"เราไม่ได้เกิดมาเพื่อเป็นของกันและกัน แต่ฉันพอใจอย่างสูงสุดแล้วที่ฉันมีท่านแค่เพียงในความกึกกัม ฉันได้อุทิศตัวของฉันมอบให้กับงานและ

วิภักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชีวิตบนความตาย โดย เสนีย์ เสาะพงศ์ (นามแฝง)

อุดมคติ ฉันได้ตั้งปณิธานไว้ในใจว่า จะไม่ยอมให้ผู้ชายคนใดในโลกแย่ง
ตัวฉันไปจากงานของฉันได้ เชนี่ ฉันจะไม่แต่งงานเลยในชีวิตของฉัน"

"แต่ชีวิตมนุษย์เป็นชีวิตกู่ นะ นานิชถ้าไม่ใช่ชีวิตเดี่ยว ฉันไปเชื่อว่า
บุคคลจะมีชีวิตอย่างสมบูรณ์คอก ถ้าเขาอยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพังคนเดียว
ธรรมชาติก็โครงสร้างความเป็นคนมาให้แก่ทุกอย่างในโลก และได้จัดแบ่งหน้าที่
มาให้แล้วอย่างเหมาะสม คนเราไม่อาจจะต่อสู้กับธรรมชาติได้คอก เว้น
ไว้แต่การปฏิบัติตาม"

"ตามกาลังกล่าวหาว่า ฉันเป็นคนเป็นธรรมชาติเช่นนั้นใช่ไหม การที่
ผู้หญิงจะเข้ามาบีบคั้นของชีวิตอย่างผู้ชาย หรือเข้ามาสวมงานบางอย่าง
ที่ผู้ชายกระทำหรือทำอยู่แล้วนั้น ท่านอย่าเพิ่งเข้าใจว่า ผู้หญิงกำลังจะ
ผลรวกหน้าที่ของเธอเข้ามาแข่งขันกับผู้ชาย ผู้หญิงเป็นนักหนังสือพิมพ์
ผู้หญิงเป็นทหารและอื่น ๆ นั้น ก็เพื่อจะได้มีส่วนทำประโยชน์ให้แก่ชุมชนยิ่งขึ้น
ทางหาก หาเป็นภัยแก่การรวมแห่งการแข่งขันระหว่างเพศไม่ ในชุมชน
อิสระทุกชุมชนยอมต่อการผู้เสียสละเพื่องานสาธารณะ..."¹

บทสนทนาระหว่างเสนีย์กับเขาวัดในเรื่องไปมีข่าวจากโตเกียว

"ฉันต้องการความรักในการแต่งงาน ฉะนั้นการที่ฉันจะได้แต่งงานจึง
เป็นภาระอันมากกว่าความจริง และฉันไม่ได้มองการแต่งงานโดยเห็นว่ามัน
เป็นการเที่ยวปิกนิกที่เต็มไปด้วยความเบิกบานสำราญใจ การที่ผู้หญิงผู้ชาย
คนหนึ่งจะอยู่ด้วยกันร่ำวันเป็นสัปดาห์นั้น จำเป็นจะต้องมีความอดทนอดกลั้น
เสียสละและเอาชนะตัวเอง มีอารมณ์ขันในเรื่องร้าย ๆ มีปรัชญาและกำลัง

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้ - ไปมีข่าวจากโตเกียว โดย
เสนีย์ เสาวพงศ์ (นางแฝง) หน้า 273 - 274

ใจดี พอที่จะสร้างนิยายพิศวาสขึ้นได้เมื่อหลังความจริงที่ซึมขึ้น ฉันมอง
ความรักด้วยความฝันสูง ถ้าหากฉันจะรักใครสักคนหนึ่ง ฉันก็จะได้แต่รัก
ด้วยความฝันเท่านั้น ฉันไปกล่าวหาที่จะแต่งงานกับเขา เพราะเมื่อ
มองดูภาวะของตัวเอง ฉันไม่เชื่อว่าจะให้ความสุขแก่คนที่ฉันรักได้ คนที่
ฉันรัก ฉันต้องมองเห็นคุณค่าและความดีของเขา ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ฉัน
เห็นว่า คนที่มีคุณค่าและความดีเช่นนั้น ควรที่จะไถ่ขายที่ต่ำกว่าฉัน ฉันจึง
ไม่กล้ารักใคร เพราะความรักมีแต่จะเป็นเครื่องบั่นทอนอายุตัวเองให้สั้น
เขา คนที่ถ้าหากฉันพึงใจ ฉันก็เฝ้ามองดูเขาอยู่ห่าง ๆ เอาใจช่วยและ
ดีใจด้วยที่เห็นเขาเป็นสุข ไม่กับคนอื่น"

เขาคิดถอนใจยาว "ไม่มีคู่รักคนไหนที่ไม่ต้องการแต่งงานกับคนที่เขา
รัก คุณที่ราคาค่าตัวของตนเองต่ำเกินไป และการที่คุณมีความคิดเช่นนั้น
คุณอาจทำให้ผู้หญิงที่คุณรักและที่รักคุณด้วยความบริสุทธิ์ผุดผ่องของทรมานและ
ไม่สมหวัง"¹

กลวิธีการสร้างบทสนทนาในนวนิยายทั้งสองเรื่องดังกล่าว แม้ว่าจะเป็นบท
สนทนาที่ยืดยาว ดูเหมือนจะขาดความสมจริงตามลักษณะการพูดของกณธรรรณกาสามัญ
แต่เพื่อพิจารณาประกอบกับฐานะของตัวละครซึ่งเป็นบุคคลระดับปัญญาชน บทสนทนา
ดังกล่าวจึงมีความเป็นไปได้และไม่ใช่ว่าจะด้อยทางวรรณศิลป์แต่อย่างใด ตรงกันข้ามกลับ
ทำให้บทประพันธ์น่าอ่านยิ่งขึ้น เพราะนอกจากจะเรียบเรียงถ้อยคำได้สละสลวยคมคาย
ประณีตแล้วยังให้แง่คิดอีกด้วย

ส่วนเรื่องชีวิตและความตาย เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เปลี่ยนกลวิธีการสร้างบท
สนทนาให้มีบทบาทในการดำเนินเรื่องมากขึ้น ถึงตัวอย่าง บทสนทนายาระหว่างกมลกับเวศ

¹ กักกัชย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของกณเท - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย
เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 547 - 549

"ผมมาจากอินเดีย โครมลงมาจากเครื่องบินเมื่อสี่ชั่วโมงก่อน
ชาวต่างชาติ ๆ ผมฝังไว้ในป่าหมดเลย รายละเอียดอย่าเพิ่งให้ผมเล่าโดย
สิ่งที่คุณจะต้องดำเนินการแรกก็คือเข้าไปกรุงเทพฯ เพื่อติดต่อกับบางคน แล้ว
ผมอาจจะกลับไปที่นั่นอีก ถ้าผมไม่มีการเปลี่ยนแปลง ผมได้รับมอบหมาย
ให้มาทำงานในเขตนี้ และอ้อ บางทีผมอยากจะชวนคุณไปกรุงเทพฯ ด้วยกัน
ผมจากเมืองไทยไปนานและการเดินทางขณะนี้ไม่ค่อยสะดวก ทราบว่ามี
อะไรหลายอย่างเปลี่ยนแปลงไป ผมอาจเคอคำเป็นที่น่าสังเกตก็ได้ ถ้าคุณ
จะนำผมไปถวายจะดีมาก"

"ตกลง ผมจะไปกับคุณ แต่ผมสงสัยที่คุณเล่ามาเมื่อคืนนี้เป็นความจริง
หรือ?"

"อ้อ คุณยอมไม่รู้อีกว่า มันเป็นความจริงหรือเปล่า สิ่งแรกที่คุณ
ควรระวังในการทำงานชนิดนี้ก็คือ อย่าบอกอะไรแก่ใครเป็นอันขาด ประการ
ที่สองอย่าเชื่อทุกสิ่งที่คุณเจอ และประการสุดท้าย อย่าพยายามทำอะไร
ไว้อย่างไร ต้องลืมทุกอย่างที่ทำได้แล้ว"

5. กลวิธีเกี่ยวกับการสร้างฉาก

กลวิธีการสร้างฉากในเรื่องชัยชนะของคนแพ้และเรื่องไม่มีข่าวจากโตเกียว
ผู้ประพันธ์ได้สร้างฉากโดยอาศัยประสบการณ์ชีวิตระหว่างเดินทางไปศึกษาต่อที่ต่าง
ประเทศ ฉากในเรื่องจึงเป็นฉากจริงตามลักษณะของนวนิยายชีวิตต่างแดน (Exotic
Novel) การสร้างฉากดังกล่าวมีทั้งฉากที่แสดงลักษณะภูมิประเทศ สภาพบ้านเมือง
และความเป็นอยู่ของคนในสมัยนั้น กับฉากที่สอดคล้องกับอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของ
ตัวละคร ทั้งตัวอย่าง

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชีวิตบนความตาย โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

ฉากที่บรรยายสภาพความเป็นอยู่ของคนและอากาศในฤดูหนาวของเมืองฮาร์บิน

ชาวฮาร์บินเริ่มต้อนรับการมาถึงของฤดูหนาว เจ้าของเคหะสถานจัดการบูรณะสถานที่ของตน / หน้าต่างกระจกที่เปิกมาตลอดฤดูร้อน และปิดบังไว้เฉย ๆ ในฤดูใบไม้ร่วงเพื่อกันลมแรง ใต้ถูกปิดลงกลอนสนิม รอยขอบถูกยาควยปูนพลาสติคจนทั่วทุกแนว มีผ้าหรือกระดาษแข็งหุ้มแล้วตอกด้วยไม้ประตัมอีกชั้นหนึ่ง เสื้อโอเวอร์โค้ทขนสัตว์ถูกรีดออกจากตู้ / ความหนาวในฮาร์บินในฤดูหนาวนั้นหนาวจัดที่สุด ปรอทลงต่ำ 30 องศาไคยูนซ์ และอย่างน้อยก็อยู่ในระดับ 10 องศาไคยูนซ์ ตลอดเวลาเกือบ 5 เดือน กระแสลมที่พัดจัดทวีความเย็นเข้มข้นขึ้น หวงฟ้าไม่สดใสเหมือนแต่ก่อน กลายกับมีหมอกควันกรุ่นกระจายอยู่ในอากาศเบื้องสูงขึ้นไป เวลากลางวันสั้นเข้า กำเร็วแต่สว่างจ้า ธารานชายผลไม้มองชาวจีนจน ๆ ที่ตั้งประจำอยู่ตามมุมถนนเริ่มหายไปทีละร้านสองร้านจนหมด¹ X

ฉากที่สอดคล้องกับอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร ตอนที่ เสนีย์พาเขาวดีไปเที่ยวทะเลตามยามานากะ > < < <

เมื่อขึ้นจากเรือแล้ว เราเดินไปตามถนนใต้ทิวไม้อันทอดเงากรึ่มเสียงต้นสนครางเอื่อย แสงจันทร์สะท้อนวอมแวบอยู่บนใบยานางิที่พลิกไปพลิกมาในสายลมสุ่มพุ่มไม้บางแห่งคุกรึ่มและวังเวง เราสอดแซนกันเดินไปเอื่อย ๆ... เรอชะลอฝีเท้าหยุด แสงจันทร์ที่สองลอคกิ่งใบยานางิไต่ต้นอยู่บนแกม เรอกลมมือของฉันทแมกกับสีร่างแน่นขึ้น โดยฉันทไม่ทราบว่าเป็นการกระทำโดยตั้งใจหรือโดยไม่รู้ตัว ฉันทรู้สึกตัวฉุนเลือดในกายฉันทแรงขึ้น

¹ กักคิชิชิ บารุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย
เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 90 - 91

ภายในชุมของต้นยานางินนี้ ใบหน้าของเขาคือชาวซีกว่าธรรมดา ช่าง
บริสุทธิ์ผุดผ่องอะไรเช่นนั้น

ยานางิและแสงจันทร์ ลมในทะเลสาบและควาบเงียบ เรากำลังยืน
อยู่บนแผ่นดินแห่งนิยายรัก ลมหายใจของฉันทระพือความปั่นป่วนรัญจวนใจ
อย่างบอกไม่ถูก หัวใจที่แข็งแกร่งโมนกำลังจะละลาย มือของฉันทเลื่อนขึ้นไป
จับที่ไหล่ ศาของเราระสานกัน ฉันทรู้สึกราวว่าร่างนั้นสั่นน้อย ๆ¹

ส่วนเรื่อง ชีวิตบนความตาย เสนีย์ เสาวพงศ์ ใช้กลวิธีสร้างฉากขึ้นจาก
จินตนาการ แม้ว่าผู้แต่งจะเคยไปนอนกางก้นในป่าที่ราชบุรีกับ อิศรา อมันตกุล
แต่การบรรยายฉากบริเวณป่าอันเป็นที่หลบซ่อนของเสรีไทยนั้น ก็ไม่ใช่ระบุชื่อสถานที่
ชัดเจนลงไป เพียงแต่บอกว่า เป็นป่าบริเวณชายแดนไทยที่ติดกับพม่า ฉากในนวนิยาย
เรื่องนี้จึงเป็นฉากในจินตนาการของผู้ประพันธ์ และเป็นฉากที่มีความสัมพันธ์กับการ
ดำเนินเรื่องมากกว่านวนิยายสองเรื่องแรก ดังตัวอย่าง การบรรยายฉากที่หลบซ่อน
ของพวกเสรีไทย

แสงแดดฉายกราดไปทั่วที่ราบระหว่างขุนเขาตรงหน้า หมอกไอน้ำค้าง
ตกลงหมดแล้ว ต้นไม้สีเขียวเข้มสดใสนักเขาสี่สอยบินผ่านไปคู่หนึ่ง นกป่า
ที่ไม่รู้จักชื่อทำเสียงแปลก ๆ อยู่ในสมุทพุ่มไม้ใกล้ ๆ กมลเค็นไปประจำที่
ของเขา ไม่ทราบร่างของเขาก็หายไปเบื้องหลังก้อนหินเขาสูงใหญ่ซึ่งมีทิว
ทัศน์อันอยู่จริง เวลาสายแดดตกไปทั่วบริเวณ ไม่มีอะไรที่แสดงให้เห็น
การเคลื่อนไหวหรือร่องรอยของมนุษย์มีชีวิตไม้ไผ่และหินเขาสงบนิ่งเหมือน

¹ คักศิรัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย
เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 529 - 531

อย่างที่เป็นอยู่ตามปิตาชาต¹

พัฒนาการด้านท่วงท่าของการแต่ง

เสนีย์ เสาวพงศ์ เป็นนักประพันธ์ที่มีความประณีต พิถีพิถัน ในการใช้ภาษา เป็นพิเศษ ดังนั้น "เสนีย์" อย่างหนึ่งในงานประพันธ์ของเขาคือ ความสามารถในการใช้ภาษาที่สละสลวย คมคาย ประทับใจผู้อ่าน จากการศึกษานวนิยายช่วงแรกพบว่า มีท่วงท่าของการแต่งดังต่อไปนี้

เรื่องชัยชนะของคนแค้นและเรื่องไม่มีชาวจากโตเกียว มีท่วงท่าของการแต่ง ที่มีลักษณะเด่นในแง่การใช้คำ การใช้ประโยค การบรรยายความ และการใช้สำนวนโวหาร ดังนี้

1. การใช้คำ

1.1 การใช้คำที่พิถีพิถัน เป็นท่วงท่าของการแต่งที่ให้ความรู้สึกโอ้อวด กับการใช้คำที่พิถีพิถันสูง

- (-) ฉันได้พยายามสร้างมันขึ้นมาเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่เธอซึ่งมีลมตะสัมพันธ์อยู่
อยู่กับฉัน
- วิญญาณดวงใดบ้างจะเฉยเมยและสงบนิ่งอยู่ได้ เมื่อพิณวิญญาณ
ของสเตรซ ไดถูกกลับมาสาธยายบนต
- มีฟลอริดาคามาเร็คเป็นศรีสง่าแห่งรมณีสถานเหล่านั้นในถนนนี้
- คน ๆ นี้มีกบิยโวหารไม่เลวเลย
- ใครจะรับฟังเหตุผลของใครได้หรือไม่ก็ยอมแล้วแต่ศักยภาพของผู้มันเอง

¹ ศักดิ์ชัย บารุงพงศ์ ชีวิตบนความตาย โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

- แผ่นดินซึ่งกาลครั้งหนึ่งใคร่จะจมด้วยเสียงกลองศึกและมีเท้าม้า เสียง
โห่ร้องกองทัพและเสียงพิลาปคร่ำครวญ

1.2 การย่ำคำ เป็นการย่ำคำในประโยคหรือข้อความเดียวกันเพื่อเพิ่ม
น้ำหนักและขอความ ทำให้เกิดความรู้สึกหนักแน่นจริงจัง

- มันเป็นนาฬิกาที่อัมหัตจรรยของชีวิต นาฬิกาแห่งความสมหวังของหัวใจ
นาฬิกาแห่งความฝันที่มีรสเฝื่อนไอซ์แวกวิญญาน
-) เราเป็นคนของชาติ ของงาน และของอุดมคติ ไม่ใช่ของความรู้สึก
แห่งใจ
- ป่วยการที่จะไปคำนึงถึงความงามของทะเลและดวงจันทร์ ป่วยการที่
จะไปฟังเสียงกลองเสียงลมกรวญ
- คนหนึ่งเป็นสตรีในระบอบใหม่ อีกคนหนึ่งเป็นสตรีผู้เป็นทาสในระบอบ
เก่า คนหนึ่งเกี่ยวข้องกับโลกและงานและเกรงเกรียงกลัวชีวิต
อีกคนหนึ่งอยู่ในความรักและเห็นชีวิตเป็นของงดงาม
- ความไม่สมหวังของมิลตันก่อให้เกิด "พาราไดซ์ ลอสต์" ความ
ไม่สมหวังของคังเตก่อให้เกิดวรรณคดีที่ไม่ตาย แต่ความไม่สมหวัง
ของฉันเป็นแค่ความเปลี่ยนแปลงของชีวิตเท่านั้น

1.3 การนำคำที่มีความหมายตรงกันข้ามกันมาเข้าประโยค เพื่อเน้นความ
ทำให้มีความหมายเด่นชัดยิ่งขึ้น

- ผู้ชายคนแรกกระประทะมาได้เป็นสมบัติของวิญญาน และบทหลังจิตใจ
ใหม่เป็นสมบัติของกาย
- ฉันไม่เคยมีสิ่งที่ฉันต้องการจะมี ฉันไม่เคยได้ในสิ่งที่ฉันต้องการจะได้
- ฉันอาจเป็นคนรักที่ที่สุด แต่ฉันก็เป็นผู้ชายแล้ว ๆ คนหนึ่ง

- ชีวิตเป็นเรื่องของความหวัง ซึ่งเรามีหวังแล้วก็หมดหวัง หมดหวัง แล้วก็หวังอีกเป็นอยู่อย่างนี้เรื่อยไป
- เวลาก่อให้เกิดความสงบร่มเย็น และเวลานั้นเองนำมาซึ่งสงคราม เวลา ก่อให้เกิดความทรงจำอันสวยงาม และเวลานั้นเองจะมากความ ทรงจำ เหล่านั้นเสียด้วยความลืม

2. การใช้ประโยชน์ มีทั้งการใช้ประโยชน์อาหารขนาดสั้นและประโยชน์อาหารขนาดยาว

2.1 ประโยชน์อาหารขนาดสั้น

- ความพิถีพิถันอย่างเหลือล้นของความรัก ตั้งแต่ฉันอยู่ในกรุงเทพ แล้วเค้าแหงนยกย่องรูปเป็นองหน้าทางเคินแห่งชีวิตของฉัน
- คนที่แห่งชีวิตของฉันจบไปหนึ่งเพลงแล้ว มันจะเริ่มตนอีกเมื่อใด นั้นเป็นเรื่องของอนาคตเท่านั้นที่จะบอกได้
- ฉันจะลอคเอากลุ่มแห่งความมีเกียรติยศของหนังสือพิมพ์ที่สวมชีวิตของฉันไปแล้ววันนี้
- ชรรถมนต์นั้นแหละเป็นเขานานวิเศษที่จะบ่มักแผลหัวใจ อย่างน้อยที่สุด ก็อาจจะดูอีกเล่มให้บรรเทาเบาลงได้
- ฉากนิยายรักในฮาร์บินได้ปีมานของมันแล้ว มันกำลังจะกลายเป็นความหลัง เป็นประวัติศาสตร์ของชีวิตที่จารึกลงบนผนังของหัวใจ
- นาทิที่มอดใจของกวาวรู้สึกในการเห็นหน้ากันเป็นครั้งสุดท้าย ยังเกาะติดความทรงจำของวันอยู่ และจะฝังไว้ของบันทึกลงไปทุกที

2.2 ประโยชน์อาหารขนาดยาว เป็นประโยชน์ที่ทวีความสำคัญของเนื้อความในประโยชน์ไปตามลำดับ เมื่ออ่านจนประโยชน์จึงจะมีเนื้อความสมบูรณ์เป็นที่เข้าใจของผู้อ่าน เสนีย์ เสาวพงศ์ นิยามใช้ประโยชน์ลักษณะนี้ในการบรรยายจากความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร

- ถ้าหากประโยคที่ว่า ชีวิตคือบทบาทของละครโรงใหญ่ เป็นคำจำกัดความชีวิตที่ใกล้เคียงที่สุดแล้ว อะไรเล่าเป็นอำนาจลึกลับสูงสุดที่กำหนดบทบาทการแสดงของบุคคลธรรมดาหรือเหตุผลหรือ อาจจะถูก แต่ถ้ามองอำนาจทั้งสองอย่างนี้แล้ว ชีวิตของคนเราก็คงจะหมดจกจกตามทุกคนไป เป็นแน่ ซึ่งแท้จริงมิได้เป็นไปเช่นนั้น ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่แฝงอยู่เบื้องหลังการดำเนินของชีวิต ทำให้ชีวิตยุ่งยากเต็มไปด้วยความหวังและความผิดหวัง เสี่ยงตัวและเสี่ยงชีวิต มันรุนแรงพอที่จะเปลี่ยนจิตใจที่เป็นคนใจแถมเหี้ยมเกรียมไปยอมให้อภัยศัตรูและพยายามทำร้ายอย่างน่ากลัว สิ่งนั้นคือ ความรัก

- เราเป็นลูกของแม่และพ่อซึ่งใบหน้าของท่านเราไม่เคยเห็น เราเป็นลูกของแม่และพ่อซึ่งเสียงของท่านเราไม่เคยได้ยิน เราเป็นลูกของแม่และพ่อซึ่งให้ความแข็งแกร่ง ความอบอุ่น ความเต็มใหญ่แก่เรา เราเป็นลูกของแม่และพ่อซึ่งเราได้สัมผัสแห่งชีวิตจากทรวงอกและได้รับความปกป้องจากอ้อมแขน เราเป็นลูกของแม่และพ่อซึ่งเป็นผู้เคียวพาหั้น ที่เราจะถูกเขาลงประณามเมื่อสารภาพและปรับทุกข์ถึงภาระอันหนักในดวงใจและวิญญาณ เราเป็นลูกของแม่และพ่อซึ่งรักษาบาดแผลและความฟกช้ำแห่งชีวิตให้แก่เรา และเพิ่มความเข้มแข็งและความหวังให้แก่เรา เราเป็นลูกของแม่และพ่อซึ่งเราจะเดินตามรอยเท้าของท่านไปชั่วกาลปาวสาน เราเป็นลูกแห่งชาติ

- ฉันแบ่งใจออกเป็นสอง ใจหนึ่งรักเธอด้วยใจรักก็ อีกใจหนึ่งฉันรักด้วยใจปอง ใจแรกพิงความรักเป็นศาสนา และมีตัวเธอเป็นรูปบูชา ดวงใจดวงนี้ไม่ต้องการอะไรตอบแทนแม้แต่หยด หากแต่ต้องการเพียงสิทธิ์ที่ปิดกั้นไว้เป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ของดวงใจ เพื่อการประกอบกรรมดีประคับชีวิตส่วนที่รักด้วยใจปองนั้น เป็นความรักอย่างปุถุชน อย่างผู้ชายรักผู้หญิง ซึ่งต้องการผลปฏิบัติตอบแทนเท่าเทียมกัน ต้องการไถ่สิทธิในความเป็นเจ้าของ

ในสิ่งที่ตนรักโดยเด็ดขาดและสิ้นเชิง ดวงใจดวงนี้เป็นดวงใจที่ต่ำกว่า ดวงใจดวงแรก และมีน้ำหนักสำคัญยิ่งกว่าในการกระทำของฉันทด้วย โดยการสับสนของความเป็นคนหนุ่ม มันทำให้ฉันเป็นกบใจน้อย โกรธง่าย จ้องทองและทรนง แต่ทำให้ฉันกลับขณะที่แท้จริงในน้ำใจของฉันไม่

3. การบรรยายความ

3.1 การบรรยายที่ทำให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์ ส่วนใหญ่ใช้ในการบรรยาย

ฉาก

- ฉันได้ยินเสียงแจ๊สกระหึ่มกรุ่นเคร่ง บางเวลาก็แว่วแผ่วระกนอยู่ในเสียงกระทบของแก้วเนื้อบาง ไก่กลิ่นหรือระกนอยู่ในน้ำหอมที่ระรินยั่วชวนใจ มีเสียงหัวเราะแจ้ว ๆ ของผู้หญิงระกนอยู่ในเสียงหัวเราะและอ้อแอ้ของเปอร์กินส์และลีเซ็ง

- ผู้หญิงแก่งตัวสีเข้มและริมฝีปากสีแดงจัด ที่ยื่นก้นกาวกันอยู่บนโต๊ะหันมาบิงสายตากับเรา

- มองออกไปจากหน้าต่าง...เห็นต้นสนที่เขียวสดขึ้นอยู่ใกล้ชายฝั่งทะเลสาบที่น้ำพลัวเป็นละลอกเล็ก ๆ สูงขึ้นไปของดอกกิ่งซากุระที่กำลังแตกดอกออกชอ่ยัวเยี้ย ภาพของภูเขาสีฟ้าอันสง่างาม ทาบทออยู่กับท้องฟ้าสีครามแจ่มใส...ยอดของภูเขาสีฟ้าที่ชูยอดสูงขึ้นไปแตะเมฆ ทรวดทรงซึ่งเป็นรูปสามเหลี่ยม ฐานเบื้องล่างเป็นพืชเขียวชอุ่ม ส่วนบนขาวโพลนด้วยหิมะ ขอบยอดไว้ในเมฆสีขาวที่ลอยต่ำ ๆ คุกรุ่นกับเป็นที่ ๆ โลกและสวรรค์มาบรรจบกัน

3.2 การบรรยายความรู้สึกของตัวละคร เสนีย์ เสาวพงศ์ สามารถบรรยายสภาวะทางอารมณ์ของตัวละครได้อย่างละเอียด โนม่นาวจิตใจของผู้อ่านให้กลอยตามอารมณ์ของตัวละครได้เป็นอย่างดี

- มือของฉันได้สอดเอื้อมไปรอบเอว มือของเราสัมผัสกันแค่เพียงส่วนปลายของนิ้ว ฉันพามาเนี่ยลยวนเวียนไปบนพื้นด้วยจังหวะอันนุ่มนวล หัวใจเต้นระทึกกรีนเกรงอยู่ในอก ความรู้สึกซาบซ่านและอบอุ่นอย่างน่าพิศวง ลมที่เกิดจากการหมุนตัวของเรา ดูเหมือนจะถึงจุดโน้มน้าวให้กายของเราเบียดไถลกันเข้าไปทีละน้อย... หัวใจเต้นไปเป็นจังหวะอยู่ในทรวงอก เมื่อสายตาของเราสบกันอย่างบังเอิญด้วยความโน้มน้าวของเสียงเพลงที่เจือยแจ้ว... มือบของฉันจับมือของเธอแน่น ความเชื่อมั่นแล่นซ่านจากปลายนิ้วพรุ้งพรุ้งเข้าสู่หัวใจ... โลกทั้งโลกดูเหมือนจะหยุดนิ่งอยู่กับที่ ในขณะที่เราทำวงกลมเคลื่อนที่ไปก่อนข้างเร็ว ชายกระโปรงยาวคานหลังของมาเนี่ยลปลิวหวิว มือที่ฉันโอบรอบเอวเธอแน่นและมั่นคง กายของเราหมุนไปพร้อมกับหัวใจที่หมุนตัวอยู่ด้วยแรงของความระเริงใจ... ทิศย์วิญญานของสตรีและรสชาติอันโอ่มาของการสัมผัสกาย ไต่ปลุกสันติสุขาตญาณและธรรมชาติอันเป็นปกติวิสัยให้ค้นตัวอย่างสงบอยู่ในก้นบึ้งของหัวใจ มันทำให้เราอ่อนแอและอดโรยอย่างประหลาด ระคนอยู่ในความคิดอันสิ้นเมื่อนึกถึงความว่าเหว โคศเคียวของชีวิตที่ระหกระเหินท่องเที่ยวไป ความปราศจากที่หวังและความสิ้นหวังกำลังเรียกร้องก้องกึกในอก เพื่อให้หัวใจซ่านรับ

4. การใช้สำนวนโวหาร

4.1 โวหารเปรียบเทียบ เป็นกลวิธีที่ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ เข้าใจความหมายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

- คางคากคือคางคางตาของราตรี
- หนังสือพิมพ์เป็นปรอทวิความเจริญก้าวหน้าของประชากรในประเทศ
- ฉันได้เป็นกระแจะเงาฉายภาพชีวิตของเธอเป็นตัวอย่างไปสู่ผู้อ่านร่วมชาติของฉัน

- หลังจากศึกที่เห็นอยู่เมื่อวันก่อนได้กลายเป็นสีชาวโพลนเหมือน
กับคลุมไว้วัยสำคัญ
- เสียงสะท้อนไควเวทแรกเสียงเพลงมากระหมื่นอย่างชัดเจน มัน
เป็นคล้ายเสียงระฆังเวลาฆ่าของราตรีในฤดูหนาว
- ฉันเห็นในแม่น้ำนั้นมีน้ำตาลลอยอยู่เต็มเหมือนน้ำที่เกือบล้นท่วม
- ลอยจากปอดของเราพุ่งออกจากจมูกเป็นควันคลุ้งเหมือนสบู่ที่
- ดวงอาทิตย์ขบรีดที่ ดวงตาที่แจ่มใสและไม่เคียดสาเหมือนลูกโลก
- ขาวนั้นหลุดออกจากปากอันสั้นเต็มของเพื่อนซี้ที่ควยเสียงแว่วเบา
แต่คงกองเหมือนก้อนกระหมื่นทั้งอยู่ในหูของฉัน
- ฉันมองเห็นหน้าเธอในกานข้าง ทาบกลางแสงสว่างอย่างสลัว
ของดวงเคื่องงามเหมือนรูปปั้นที่ประทับอยู่ในวิหารแห่งความงาม

4.2 โวหารบุคลาธิษฐาน (Personification) ก็คือ การทำสิ่งที่ไม่มีชีวิต
หรือมีชีวิต แต่ไปให้คนให้แสดงกิริยาอาการได้เหมือนคน

- เมื่อเรามีโอกาสเดินทางผ่านธรรมชาติที่เขียวชอุ่มรอบ ๆ กาย มีความ
งามอันเต็มตาจับจิตจับใจ
- ในความว่างเปล่านี้เองที่มีกวางงามอย่างเงี้ยว ๆ ขอนตัวอยู่ในนั้น
- ความตื่นเต้นหัวันไหวว้างเข้ามาจับตัวใจอย่างฉับพลัน
- ฉันได้กรุ่นคิดถึงความใบ้เหมาะสมของฉันอยู่เดอมที่เดียว เมื่อหัวใจ
ของฉันจะเมอเรียกหาความรักอยู่ในอก
- ฤดูหนาวได้โปรยเกรสรของมันลงมาจากท้องฟ้าเมื่อคืนนี้
- มันเป็นเพลงวอลทซ์ของสเตรซท์เคยสะกดยุโรปให้หลับใหลความ
หลงใหล แม้กระทั่งมันในนาฬิกาทันทีที่ฉันได้สัมผัสหาได้เสื่อมคลาย
ลงไปไม่ มันซึมจากหูเข้าสู่วิญญาณอย่างเทกลอม และปลอบให้เงือง
ให้เป็นสุขอย่างสุภาพ

- หูของเราไม่ได้ยินเสียงใด ๆ ในโลก เว้นแต่เสียงหัวใจของเรา
กรางเบา ๆ
- ฤดูใบไม้ผลิกำลังมาเคาะประตูบ้าน ในขณะที่ทางของฤดูหนาวยังไม่
ออกไปพบนาคาง
- เลือดในกายของฉันได้ทอนความรู้สึกให้อยู่ในสำนึกว่าฉันไม่ควรจะฆ่า
เวลา ของอายุควยการเดินทาง
- หินะยังงงไปรายละเอียดลงมาจากฟากฟ้าอย่างจะอาลัยต่อการอำลาจาก
ไป กลางวันค่อย ๆ ปิดตัวออกอย่างเกียจคร้าน

จากท่วงท่าของการแต่งของนวนิยายทั้งสองเรื่อง จะเห็นว่านอกจากเนื้อเรื่อง
ที่เกี่ยวกับความรักซึ่งอยู่ในความสนใจของผู้อ่านแล้ว การใช้สำนวนภาษาที่ตีเอน ก็เป็นส่วน
หนึ่งที่ช่วยเสริมใ้นวนิยายดังกล่าวเป็นที่นิยมน่าอ่านกันในสมัยนั้น

ส่วนเรื่องชีวิตคนความตาย' เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านความยาว และผู้แต่ง
เน้นหนักในการเสนอเหตุการณ์ของเนื้อเรื่อง ดังนั้นท่วงท่าของการแต่งด้านการใช้คำ
ประโยค การบรรยาย และโวหาร จึงเป็นไปในแบบเรียบง่าย ไม่มีลักษณะเด่นที่
แตกต่าง ไปจากนวนิยายสองเรื่องแรก

พัฒนาการ กามแนวกิด

ถึงแม้ว่านวนิยายในช่วงแรกของ เสนีย์ เสาวพงศ์ จะเป็นเรื่องราวความรัก
ระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาว ในทำนองรักโศก ซึ่งเป็นแนวการเขียนแบบวินติชม
(Romanticism) อันเป็นลักษณะร่วมสมัยอย่างหนึ่งกับงานเขียนของนักประพันธ์รุ่น
เดียวกันในสมัยนั้น แต่นวนิยายของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ก็มีลักษณะที่แตกต่างไปจาก
เรื่องอื่น ๆ ที่เขียนในแนวนี้นี้ ตรงที่เขาพยายามเสนอความหมายของความรักดังกล่าว
เป็นความสัมพันธ์ทางความคิดและความรู้สึก ซึ่งเป็นความรักในเชิงอุดมคติมากกว่า
ความสัมพันธ์ชั้นสูงสาว ดังนั้นนวนิยายของ เสนีย์ เสาวพงศ์ จึงมีแนวคิดสอดแทรกไว้

ในเรื่องอย่างน่าสนใจ แนวคิดดังกล่าวได้แก่

1. แนวคิดเกี่ยวกับชีวิต

เสนีย์ เสาวพงศ์ เขียนนวนิยายเรื่อง ชัยชนะของคนแพ้ ในขณะที่เขามีอายุอยู่ในวัยเบญจเพส จากประสบการณ์ชีวิตจริงของผู้ประพันธ์ที่ต้องประสบกับความผิดหวังในเรื่องการไปศึกษาต่อต่างประเทศอันเนื่องมาจากภัยสงคราม และความผิดหวังเกี่ยวกับความรัก ทำให้ทัศนะของ เสนีย์ เสาวพงศ์ เป็นการมองชีวิตในแง่เศร้า และผิดหวัง เขาจึงดำเนินเรื่องในตอนต้น ๆ ให้ตัวละครเอกบรรยายถึงความผิดหวังที่ได้รับจากคนรักซึ่งอยู่ในเมืองไทย ก่อนหลังจากที่มีประสบการณ์ชีวิตการต้องเพีย และรู้จักกันมาเนี่ยตัวละครหญิงผู้มีอุดมคติ ทำให้เขามีกำลังใจและเข้าใจชีวิตขึ้น พัฒนาการทางความคิดของ เสนีย์ เสาวพงศ์ จากการมองชีวิตในแง่เศร้า จึงเปลี่ยนมาเป็นการมองชีวิตอย่างมีความหวัง โดยให้เสนีย์นักข่าวสงคราม หนังสือพิมพ์ สุวรรณภูมิสะท้อนความคิดดังกล่าวว่า

อดีตเป็นแค่เวียน และอนาคตเป็นเรื่องของความหวังและความหวังเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตยังเป็นเรื่องที่มีค่าควรแก่การดำรงอยู่ ทุกคนต้องเก็บเอาความผิดพลาดในอดีตมาปรับปรุงแก้ไข และอย่าอ่อนแอต่อความผิดหวัง เพราะเหตุผลอย่างธรรมดาไม่ว่า ถ้าความหวังของทุกคนสำเร็จหมด ชีวิตก็จะกลายเป็นของธรรมดาที่ไร้รสชาติเหมือนกันทั้งสิ้น¹

อดีตสอนให้ฉันได้ความคิดว่า เรื่องของชีวิตเป็นเรื่องของความหวัง ซึ่งเรามีความหวังแล้วก็พบหวัง หวังแล้วก็หวังอีก เป็นอยู่อย่างนี้เรื่อยไป ชีวิตมนุษย์เราอยู่ภายใต้กฎวิวัฒนาการของธรรมชาติ ทุกชีวิต

¹ กึกกัซัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 327 - 328

ต้องมีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงตนเองอยู่เป็นนิจ เพื่อความเหมาะสม
ในการดำรงอยู่พร้อมกับคนอื่น ๆ ในโลก เราจำเป็นต้องเรียนรู้ผู้อื่น
ไปไ้เพื่อเอาเปรียบเขา แต่เพื่อจะอยู่รวมโลกกับเขาได้ด้วยดี¹

ในการดำเนินชีวิตนั้น เราอาจต้องเผชิญกับอุปสรรคและปัญหาอันมีการ
อันก่อให้เกิดความล้มเหลวและความผิดหวัง ทำให้ท้อแท้หมกมุ่นกับสิ่งที่จะต่อสู้กับชีวิต
เสนีย์ เสาวพงศ์ ให้ชอภิกว่า "ในโลกนี้ต้องการแต่คนที่แข็งแรงและบึกบึนเท่านั้น
คนแข็งแรงเท่านั้นที่จะพาชีวิตตนเองไปโคตรครอบครอง ยึดครองออกซิ สร้างรอยยิ้มให้
ครึ่งแน่นอนยืนไปหน้า และต่อสู้กับทุกสิ่งทุกอย่างที่ผ่านมาด้วยความซาคริ"²

การให้แนวคิดเกี่ยวกับความหวังและการ ต่อสู้กับชีวิตในเรื่องชัยชนะของคนแพ้
สอดคล้องกับความมุ่งหมายของผู้ประพันธ์ซึ่งต้องการให้กำลังใจผู้อ่าน เพราะเสนีย์
เสาวพงศ์ มองเห็นความหวังของชีวิตมนุษย์ว่าเต็มไปด้วยความทุกข์มากกว่าความสุข
ถึงในเรื่องไม่มีข่าวจากโตเกียว เสนีย์ได้ตอบคำถามของเขาวัดถึงสาเหตุที่เขาชอบ
เขียนเรื่องเศร้าว่า

"ฉันชอบเขียนเรื่องเศร้าเพราะว่าเรื่องเศร้าเป็นเรื่องที่สามารถบ่มัก
ความตอการทางจิตใจของคนได้มาก มองดูชีวิตของคนเราซึ้งๆ เขียวๆ คุณ
จะเห็นได้ว่าแพะจะไม่ไกรเลยที่พูดได้ตลอดเวลากว่าความสุข ฉันเห็นไม
หนามของมนุษย์ทุกคนเต็มไปด้วยรวิรรอยแห่งความวิตกกังวล ความสงสัย
พะวพะวัง ความระกำลำบากในการต่อสู้บนโลก... ความเป็นมนุษย์ยัง
กินรบนต่อสู้ในโลก ความเป็นมนุษย์จะต้องเผชิญกับบาปกรรม ความผิดหวัง

¹ ศักดิ์ชัย บารุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย
เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 153

² ภู. หน้า 278

ความอยากได้ที่ไม่สิ้นสุด ความไม่รู้จักอิมในความต้องการ การแก่งแย่ง
ชิงดี เพื่อชีวิตของพวกเราเพิ่มไปด้วยเหตุการณ์ชนิดนี้ เราจะหาความสุข
ที่แท้จริงได้อย่างไร นอกจากความสุขจอมปลอม ฉันเขียนเรื่องเศร้า
เพราะเรื่องเหล่านี้จะช่วยปลอบใจคนที่ผิดหวัง คนที่โลกไม่ต้องการ คนที่
ถูกสาป เพื่อจะได้มีทางออกของจิตใจว่า เรื่องราวทั้งหมดของชีวิตมนุษย์
มิได้เต็มไปด้วยความปรี๊ดเปรมเพนบสราญหรือรอก คนอื่น ๆ ชีวิตอื่น ๆ อีก
เป็นอันมากที่ประสบชะตากรรมที่สิ่งลึกลับยัดเยียดมาได้เช่นเดียวกับเขาหรือ
มากกว่าเขาเสียอีก เพื่อช่วยให้เขาได้มองเห็นความจริงอันเป็นธรรมดา
ของโลก"¹

2.๙ แนวคิดเกี่ยวกับการทำงาน

๑ ในนวนิยายเรื่องชัยชนะของกนแพ้ว เสนีย์ เสาวพงศ์ ซึ่งให้เห็นว่าการ
ดำรงชีวิตที่มีคุณค่าของมนุษย์เราก็คือ การทำงานให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม มาเนีย
เป็นตัวละครที่เขียนสร้างขึ้นเพื่อเป็นแบบอย่างของผู้ที่อุทิศตัวเองให้กับงาน และเธอ
ยังได้แนะนำให้เสนีย์นำความรู้ในวิชาชีพของตนกลับไปทำงานในเมืองไทย โดยให้
ข้อคิดว่า "ไปปฏิบัติงานและหน้าที่ใด ๆ รอกนทำอยู่หรือรอก แต่คนต่างหากที่จะก่อสร้างตัว
และเสนอตัวเขาไปปฏิบัติงานและหน้าที่นั้น กนเราเกิดมาท่ามกลางชีวิตอยู่กับการทำงานและ
ประโยชน์ให้แก่ชุมชน"²

สำหรับการทำงานนั้น เสนีย์ เสาวพงศ์ มีความเห็นว่าควรจะทำงานตาม
อุดมการณ์ของตนมากกว่าคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับ ในเรื่องไม่มีข่าวจากโตเกียว
เขาเขียนจดหมายถึงรอยเฟื่อนของเขาว่า

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของกนแพ้ว - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย
เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 613 - 614

² ฎ. หน้า 177 - 178

ขอให้ความตั้งใจของเพื่อนที่จะเขียนหนังสือต่อไปเป็นความตั้งใจอัน
มั่นคง เพราะเป็นสิ่งที่เกี่ยวพันที่เหลืออยู่ อันจะเป็นสิ่งแสดงออกซึ่ง
ปณิธานดั้งเดิมแห่งชีวิตของเรา แม้ว่าจะจมอยู่ในปลัก แต่ในสายตา
ของเราจะไม่ละจากสวรรค์ เราเคยต่อสู้กันมาแล้ว แม้จะมีแต่กาแฟ
ดำเลว ๆ และบุหรี่ดำ ๆ มันก็ยังเลี้ยงสมองของเราอยู่ได้... ขอจงมีชีวิต
อยู่เพื่อเขียนต่อไป ทำงาน art for art's sake ต่อไป ถึงแม้
ว่าประโยชน์อันจับต้องได้ที่จะได้รับจากผลงานนั้น จะมีอย่างมากก็พอ
ช้อรองเท่านี้ ๆ ให้เมื่อยไส้สักรูหนึ่งเท่านั้นก็ตาม¹

การที่ เสนีย์ เสาวพงศ์ เขียนจดหมายขอร้องให้รื้องานศิลปะเพื่อศิลปะ
(art for art's sake) นั้น เขาได้เปิดเผยในเวลาต่อมาว่า ที่ให้เขียนเช่นนั้น
เพราะไม่เห็นด้วยที่มีนักเขียนใหญ่ท่านหนึ่งใช้วรรณกรรมสร้างสรรค์ไปรับใช้การโฆษณา
น้ำหอมยี่ห้อหนึ่ง ด้วยการระบุในเรื่องว่าตัวเอกของเรื่องใช้น้ำหอมยี่ห้อนั้น²

ส่วนเรื่องวิวัฒนาการความตาย แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานของผู้ประพันธ์ได้
คลี่คลายขยายตัวออกไปเป็นการทำงานเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม โดยมีขอบข่าย
กว้างออกไปถึงระดับชาติ ด้วยการให้เสรีไทยกลุ่มหนึ่งปฏิบัติงานโดยไม่หวังผลประโยชน์
ใด ๆ ตอบแทน เวกไถ่ยกย่องสูงต่ำซึ่งเป็นหนึ่งในขบวนการเสรีไทยว่า

¹ กึกกัชชัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย
เสนีย์ เสาวพงศ์ (นางแดง) หน้า 471 - 472

² อาชิตะ จารอักษร "ขบวนการ 'ศิลปะเพื่อศิลปะ' ของไทยมีจริงหรือเป็นเพียง
การอุปโลกน์" มติชนสุดสัปดาห์ 1399 : 30 ธันวาคม 2525

เขาคิดที่จะภูมิใจแทนแกไม่ได้ คนป้าคนคอยอย่างแก ประกอบการ
 ทามาหาเลี้ยงชีพอยู่ทางไกล ไม่เคยได้เสวยสุขจากสาธารณูปโภคของรัฐ
 ไข่เกยไฉนน้ำประปา ไฟฟ้า ไม่เคยไ้ดูรูปสอรายชมรมแผนใหม่สักอย่าง
 ...ตัวแเองเกือบจะไม่มีอะไรที่ผูกพันกับรัฐ นอกจากก้านซึ่งมาเกณฑ์
 แรงแก่ไปทำถนนและงานโยธาเป็นครั้งคราว แกเป็นท่วงโซ่สุดท้ายที่
 ประกอบเข้าเป็นรัฐ บัดนี้ แกได้มีส่วนให้ความช่วยเหลืออันสำคัญแก่เสรี
 ไทยทางประเภทที่เข้ามาทำการจัดชว้างขึ้นในประเทศ ความมีเลือดเนื้อ
 เชื้อไทยเป็นไทยมาแพร่พรุขของแกยังรุนแรงและเข้มข้น ทั้ง ๆ ที่แกมี
 ชีวิตอยู่ตามบุญตามกรรม และได้รับความเอาใจใส่น้อยที่สุดจากรัฐ เว้น
 ไว้แต่เมื่อเวลาจะต้องการแรงงานจากแกเปล่า ๆ บรรดาคนอย่างลุงตา
 ทั้งหลายที่อยู่ทั่วประเทศ เหล่านี้ละสิเป็นคนรักชาติ¹

3. แนวคิดเกี่ยวกับความรักและการแต่งงาน

เนื่องจากนวนิยายเรื่องชัยชนะของคนแพและไม่ฆ่าจากโตเกียว ใช้
 ความรักเป็นแกนหลักของเรื่อง ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับความรักและการแต่งงานในทัศนะ
 ของ เสนีย์ เสาวพงศ์ จึงปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดหลายตอน

เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เสนอแนวคิดว่า ความรักเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ
 ส่วนหนึ่งของชีวิต และมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงชีวิตของมนุษย์ เขาแสดงทัศนะตอน
 หนึ่งว่า "ยังมีอีกส่วนหนึ่งที่แฝงอยู่เบื้องหลังการดิ้นรนของชีวิต ทำให้ชีวิตยุ่งยากเต็ม
 ไปด้วยกوابหวังและความผิดหวัง เสี่ยงตัวและเสี่ยงชีวิต มั่นรุนแรงพอที่จะเปลี่ยน

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ชีวิตบนความตาย โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

คนใจที่เป็นคนใจแถมเห็นแถมเห็นไม่ยอมให้อภัยศัตรู และพยายามทำร้าย
 อย่างน่ากลัวสิ่งนั้นคือ ความรัก¹

องค์ประกอบของความรักขึ้นอยู่กับบุคคลและโอกาส ซึ่งทำให้ความรักมีสภาพ
 เช่นเดียวกับสิ่งอื่น ๆ ในโลก คือ ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน จากประสบการณ์เกี่ยวกับ
 ความผิดหวังในความรักกับสุมพร เสนีย์อธิบายว่า

ความรักก็เช่นเดียวกับสิ่งทั้งหลายอื่น มีการเริ่มต้นและอวสาน การ
 ดำรงอยู่ของความรักขึ้นอยู่กับโอกาสและบุคคล ซึ่งจะต้องมีจังหวะประสาน
 กันอย่างเหมาะสมกลมกลืน เมื่อมีโอกาสดังแต่ไม่มีบุคคลที่พึงใจ ความรักก็มี
 ไม่ได้ เมื่อมีบุคคลที่พึงใจ แต่โอกาสไม่ให้ความรักก็ไปเติบโต แต่สิ่งทั้ง
 สองมีอำนาจให้คว้งจ้งหะอันสม่ำเสมอ นั้นหมายความว่าถึงเวลาที่ผู้หญิงจะ
 ต้องสละความเป็นสาวของหลอนแล้ว ท่านต้องไม่ลืมว่า ทั้งโอกาสและบุคคล
 นั้นเป็นสิ่งที่อยู่ภายใต้กฎธรรมชาติของธรรมชาติ คือ มีความไม่คงที่และความ
 เปลี่ยนแปลงได้ เป็เป็นเช่นนี้ ความรักจะมีความแน่นอนได้อย่างไร แต่
 ความรักไม่ใช่ของเหลวไหลคอก กบเราเกิดมาก็ต้องรักและเพื่อรัก เพราะ
 ความรักเป็นสิ่งที่ธรรมชาติประทานมาให้ทุกคน²

อย่างไรก็ตาม เสนีย์ เสาวพงศ์ มีความเห็นว่าความรักไม่จำเป็นต้องลงเอย
 ด้วยการแต่งงานเสมอไป ดังกรณีความรักของเขากับมานะ เพราะความรักไม่ใช่
 เรื่องของอารมณ์แต่เพียงอย่างเดียว ต้องใช้เหตุผลด้วย เนื่องจากความแตกต่าง

¹กัศิษฐ์ มารู้พงศ์ ชัยชนะของกนกแพ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย
 เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 88

²ดู หน้า 112 - 113

ด้านเชอชาดิและฉิวพรพระหว่างเขากันมาเนี่ย ความรักกับการแต่งงานจึงแยกออกจากกัน เสนีย์ เสาวพงศ์ ให้เหตุผลว่า

เมียมเหม่ม อ้อ มันเป็นของโกในสมัยหนึ่ง มันเป็นเกียรติทำให้ชีวิตสูงมากกว่าปริญญาบัตรของนักเรียนนอกหลายสิบเท่า แต่แล้วฉันก็พบว่าแทบทุกรายไคพบกับกวาบอับปางกลางคัน เมื่อมาถึงเบื่องไทยเม่งามเหล่านั้นไม่สวยล้ำล้าของเกินกว่าสตรีไทยไปเสียแล้ว บันเจ็บใจอยู่ประการเดียวที่ผู้หญิงเหล่านั้นมีข้อทุกข์คือว่า เขาไม่สามารถจะอยู่ไคอย่างคนไทย¹

กวาบสัมพันธ์ระหว่างเสนีย์กับมาเนี่ย จึงเป็นความรักทางความคิดความรู้สึกเป็นเพื่อนร่วมโลก ซึ่งเป็นทัศนะความรักแบบอุดมคติอันอยู่เหนือความรักแบบความสัมพันธ์ระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาว ความรักเช่นนี้จึงเป็นความรักที่บริสุทธิ์ซึ่งคงนำมาซึ่งความสุข และพลังใจในการทำงานสร้างสรรค์สังคมอย่างแท้จริง

ส่วนทัศนะเรื่องการทำงานนั้น เสนีย์ เสาวพงศ์ เสนอแนวคิดว่าการแต่งงานทำให้ชีวิตของมนุษย์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะชีวิตมนุษย์เป็นชีวิตที่อยู่ภายใต้กฎของธรรมชาติ เขาไคย้าแนวคิดนี้ไว้หลายแห่งว่า "ชีวิตคนเรามีไคเป็นชีวิตไคเดียว แต่เป็นชีวิตไค ในโลกนี้มีผู้ชายและผู้หญิงซึ่งไม่อาจจะอยู่แต่ไคเดียวและลำพังคนไคเดียวไค เราทุกคนอยู่ในกลุ่มนี้ทั้งสิ้น ไม่มีไครคอกที่จะถูกปล่อยให้อยู่แต่ลำพังคนไคเดียว"² เมื่อมาเนี่ยบอกว่าเธอจะอุทิศตัวทำงานตามอุดมการณ์ไคโดยไม่แต่งงานเลยในชีวิต เสนีย์ เสาวพงศ์ ไคคานควยเหตุผลที่น่าฟังว่า

¹ กักคัชัย บารุงพงศ์ ชัยชนะของกนแพ้ว - ไม่มีข่าวจากไคไคเดียว โดย
เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 264

² ก. หน้า 125

"ชีวิตของมนุษย์เป็นชีวิตคู่ นะ มานึกๆ ไข่ไข่ชีวิตเดี่ยว ฉันไม่เชื่อว่าบุคคลจะมีชีวิตอย่างสมบูรณ์หรอก ถ้าเขาอยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพังคนเดียว ธรรมชาติได้สร้างความเป็นคู่มาให้แก่ทุกอย่างในโลก และใครจักแบ่งหน้าที่มาให้ได้อย่างเหมาะสม คนเราไม่อาจจะต่อสู้กับธรรมชาติได้หรอก เว้นไว้แต่ด้วยการปฏิบัติตาม ¹

ดังนั้น กลับมาในเรื่องไม่มีข่าวจากโตเกียว ผู้ประพันธ์จึงให้มาเขียนจดหมายบอกเสนียว่าเธอกำลังจะแต่งงานกับตูเกาส์กี อันเป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่าแนวคิดของเสนีย เสาวพงศ์ ที่เสนอไว้ในเรื่องแรกเป็นสิ่งที่ถูกต้อง มาเนียบอธิบายถึงการตัดสินใจของเธอว่า

ฉันตัดสินใจจะแต่งงานในครั้งนี กระทบในชีวิตของฉันยังงอยอยู่โดยบริบูรณ์ ฉันแต่งงานเพราะการแต่งงานของเราไม่ใช่เครื่องผูกมัดที่จะทำให้ฉันต้องทิ้งงานของฉัน ผู้ที่ฉันจะแต่งงานด้วยนั้น ก็คือ สหายของเขาคคนหนึ่ง เขาก็คือ นิโกลัย มิกไฮโลวิช ตูเกาส์กี ซึ่งเราได้ตกลงกันว่า เราต่างจะมีชีวิตอันอิสระ เธอคงจะเข้าใจระบอบสังคมของโซเวียตอยู่แล้ว การแต่งงานเป็นเพียงการตกลงกันว่า "สาว" ออกไปทำหน้าที่หนึ่งเท่านั้นในกำหนดหน้าข้อ²

เสนีย เสาวพงศ์ ได้สะท้อนให้เห็นว่าการแต่งงานของมาเนียบกับตูเกาส์กี เป็นการแต่งงานที่ถือเอาความใกล้เคียงทางความสนใจทางการเมืองและสังคมเป็นปัจจัยสำคัญ การกระทำของมาเนียบจึงเป็นสิ่งที่ถูกต้อง

¹ กักคัชย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดยเสนีย เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 273 - 274

² ก. หน้า 479 - 480

ส่วนเรื่องการแต่งงานระหว่างเสนีย์กับเขาวีซึ่งเป็นไปไม่ได้นั้น เพราะเสนีย์เสาวพงศ์ เห็นว่า เขาไม่มีความเหมาะสมคู่ควรกับเธอทางด้านฐานะอันเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้คนรักมีความสุข ความรักของเสนีย์ต่อเขาวีจึงเป็นความรักที่เสียสละ ไม่ใช่ความรักที่เห็นแก่ตัว แม้เขาจะเป็นผู้ขายแพทความรัก แต่เสนีย์ก็ได้แสดงน้ำใจของသူผู้ชายที่มีจิตใจอันดีงาม ยินดีและมีความสุขเมื่อคนที่ตนรักแต่งงานกับคนอื่น แนวคิดเกี่ยวกับความรักในเรื่องนี้ จึงเป็นแนวคิดที่ให้ประโยชน์แก่ผู้อ่านนอกเหนือไปจากความบันเทิงที่ได้รับ

จากการศึกษานวนิยายในช่วงแรกของ เสนีย์ เสาวพงศ์ จะเห็นว่างานในชุดเริ่มต้นการ เป็นนักประพันธ์ของเขาก็คงเช่นเดียวกับนักเขียนคนอื่น ๆ โดยเขียนเรื่องจากประสบการณ์ชีวิตจริงเป็นส่วนใหญ่ แก่นเรื่องของนวนิยายในช่วงแรกเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรัก แล้วจบลงด้วยความสำเร็จ ความอาลัยอาวรณ์ของตัวละครเมื่อต้องจากกัน มีความถี่ถ้วนในคำให้แนวคิดเกี่ยวกับชีวิตและความรัก ประกอบกับการใช้สำนวนภาษาที่เป็นลักษณะพิเศษเฉพาะตัวของผู้แต่ง จึงทำให้นวนิยายของเขาประทับใจผู้อ่าน งานเขียนในช่วงแรกของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ยังอยู่ในลักษณะของการทดลองเพื่อหาแนวทางของตนเอง เขาเปิดเผยว่า "เมื่อผมเริ่มเขียนหนังสือตั้งแต่ตอนนั้น ผมไม่มีกาวบรูตางวิชาการว่าตนจะเป็นนักเขียนประเภทไหน เมื่อมีความประทับใจก็สร้างงานเขียนออกมาได้เท่านั้นก็พอใจแล้ว"¹ แต่ เสนีย์ เสาวพงศ์ ก็มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนางานเขียนนวนิยายให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น ดังในตอนท้ายของเรื่องไม่มีข่าวจากโตเกียว เขาได้แสดงเจตนารมณ์เกี่ยวกับการประพันธ์ในช่วงต่อไปว่า "การประพันธ์เป็นการบำเรอความสำราญแก่นักอ่านจริง แต่ในลักษณะที่แท้ ปากกาของนักเขียนก็มีสภาพเหมือนกับเครื่องขี้อแพทย ถ้าผู้เขียนได้สร้างบทประพันธ์ของเขาให้มีอำนาจทาง

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ วรรณกรรมแนวอัตถนิยม บรรยาย ณ หอประชุม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 22 มกราคม 2522 เวลา 10.00 - 12.00 น.

สร้างสรรค์จิตใจของผู้อ่าน เช่น แพทย์กระทำในทางกายของคนไข้¹

นวนิยายในช่วงที่สอง พ.ศ. 2495 - 2496

นวนิยายในช่วงที่สองของ เสนีย์ เสาวพงศ์ มี 2 เรื่อง ได้แก่ ความรักของวัลยา และปีศาจ เพื่อนำมาพิจารณาเปรียบเทียบกับงานเขียนในช่วงแรก จะเห็นว่ามีความเปลี่ยนแปลงต่างไปจากงานเดิมทั้งด้านรูปแบบและเนื้อหาอย่างชัดเจน ทั้งนี้ เป็นเพราะหลังจากที่เขียนเรื่องชีวิตคนความตาย ซึ่งเป็นเรื่องสุดท้ายของงานช่วงแรก เมื่อ พ.ศ. 2489 แล้ว ในปี พ.ศ. 2490 เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เดินทางไปทำงานประจำสถานทูตไทย ณ กรุงมอสโก เป็นเวลา 3 ปี แล้วจึงเดินทางกลับมาประจำที่กระทรวงการต่างประเทศ ใน พ.ศ. 2493 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่แนวคิดเกี่ยวกับศิลปะเพื่อชีวิตเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อนักเขียน เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้รับเชิญไปบรรยายเรื่องการประพันธ์กับสังคมที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2495 เขาได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับบทบาทของนักเขียนในการสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณค่าว่า

วรรณกรรมคือ ผลงานหรือข้อเขียนของนักประพันธ์ที่ปรากฏสู่สายตาของกนในสังคม ซึ่งอย่างน้อยที่สุดจะต้องสะท้อนภาพชีวิตทางสังคมได้อย่างแจ่มชัด งดงามและถ่ายทอดความเข้าใจของประชาชน และมีประโยชน์ในการสร้างสรรค์ความเจริญของมนุษยชาติ และมีส่วนกำหนดทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมของคนในสังคมได้บ้าง²

¹กึกกัซัย บำรุงพงศ์ ชัยชนะของกนแพะ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นางแดง) หน้า 614 - 615

²กึกกัซัย บำรุงพงศ์ การประพันธ์กับสังคม บรรยาย ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 31 มีนาคม 2495

เมื่อศึกษานวนิยายเรื่องความรักของวัลยาและเรื่องปีศาจ ซึ่งเขียนในช่วง พ.ศ. 2495 - 2496 งานเขียนทั้งสองเรื่องจะสะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์เกี่ยวกับการประพันธ์ของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เป็นอย่างดี และมีพัฒนาการทั้งด้านรูปแบบและเนื้อหา ดังนี้

พัฒนาการด้านกลวิธีการแต่ง

1. กลวิธีเกี่ยวกับการเล่าเรื่อง

เรื่องความรักของวัลยา ผู้ประพันธ์ใช้กลวิธีเล่าเรื่องด้วยการให้ เสนีย์ เสาวพงศ์ ตัวละครในเรื่องเล่าถึงชีวิตของผู้คนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่เขา รู้จักในกรุงปารีส การเล่าเรื่องโดยวิธีนี้ตัวผู้เล่าจะอยู่ในฐานะเป็นผู้รู้แจ้งเห็นจริง ทุกอย่าง ทั้งเหตุการณ์และความรู้สึกนึกคิดของตัวละครแต่ละตัว ฉะนั้น ผู้แต่งจึงสามารถถ่ายทอดความคิดเห็นผ่านตัวละครได้อย่างเต็มที่ ดังตัวอย่าง

เมื่อพูดถึงปารีสทำให้ข้าพเจ้านึกถึงวัลยา ผู้หญิงไทยคนหนึ่งซึ่งข้าพเจ้า พบที่ปารีส วัลยาเป็นผู้หญิงสาวอายุยี่สิบสี่ สวยและเรียนเก่ง ท่านอยาก รู้จักเธอไหมเล่า เธอชื่อวัลยา นามสกุล... ออ นามสกุลไม่สำคัญอะไร นักหรือ เพราะวันหนึ่งเธออาจจะใช้นามสกุลของใครคนใดคนหนึ่งก็ได้ / ถ้าท่านเป็นคนที่จริง แะระวังข้าพเจ้าขอเตือน ผู้หญิงอย่างวัลยาไม่รักใคร่ ง่าย ๆ ... วัลยามาจากครอบครัวคนสามัญที่ค่อนข้างยากจน แต่เธอเป็น เด็กฉลาดและเรียนเก่ง และมีหัวใจคนศรีจึงได้ทุนมาเรียนวิชาดนตรีที่ปารีส และมีหวังสำเร็จในอีกสองปีข้างหน้า¹

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ความรักของวัลยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

เรื่องปี่พาทย์ เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้พัฒนากลวิธีการเล่าเรื่องให้น่าอ่านยิ่งขึ้น เพราะใช้กลวิธีการเล่าเรื่องหลายแบบประสมกัน ได้แก่ กลวิธีให้ตัวละครสำคัญเป็นผู้เล่าเรื่องของตนเอง ผู้แต่งเล่าเรื่องเองบ้าง บางครั้งใช้กลวิธีให้ตัวละครเล่าเรื่องของตนโดยปรากฏในรูปของกระแสวิพากษ์ไปถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังตัวอย่าง การเล่าเรื่องแบบให้ตัวละครสำคัญเป็นผู้เล่าเรื่องของตนเอง

กูรักของหล่อนเป็นผู้ชายธรรมดาคนหนึ่ง รูปร่างของเขาไม่มีอะไรดี เกินเป็นนิยามที่อาจจะมองเห็นได้ทันทีจากกลุ่มคนธรรมดาสามัญทั้งหลาย และไม่มีอะไรวิปริตพิศอกพิสดารสักอย่าง ส่วนสูงต่ำก็อยู่ในขนาดผู้ชายไทยสันตติกรบรรดาทั่วไป พื้นเพทางวงศ์วานหวานเกรือกก็มาจากครอบครัวของกมลสามัญ ที่ถ้าจะพูดกันอย่างที่ครอบครัวของหล่อนเรียกก็จัดอยู่ในจำพวกคน "ไม่มีสกุลรุนชาติ" แต่หล่อนในความเห็นพ้องของคนส่วนมาก เป็นผู้หญิงที่ไปอยู่ในแถวหลังของผู้หญิงสวยทั้งหลายและเกิดมาในสกุลขุนนางศักดินา มีสายเลือดสูงของบรรพบุรุษที่สืบสาวขึ้นไปได้ถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา¹

การเล่าเรื่องแบบให้ตัวละครสำคัญเล่าเรื่องของตนในแบบกระแสวิพากษ์ไปถึงเหตุการณ์ในอดีต เป็นการเล่าเรื่องแบบย้อนหลัง

เมื่อเขาเติบโตขึ้นมาจนจำความได้ และเท่าที่สามารถทวนความหลังเลยไปถึงอดีต เขาจำได้ว่า เขาได้มีชีวิตอยู่บนแผ่นดินอันเป็นที่ราบลุ่มต่ำริมคลองซึ่งมีน้ำนิ่ง ไม่ไหลขึ้นไหลลงตามกระแสน้ำในแม่น้ำ ซึ่งพอเขายกกว่าเมื่อก่อนแม่น้ำไหลขึ้นไหลลงประจำวัน แต่มันมีประตูน้ำสร้างขึ้นกั้นไว้ที่ปากคลองและปลายคลอง จึงทำให้น้ำหยุดการไหลตามอิสระของมัน²

¹ คึกคักชัย บำรุงพงศ์ ปี่พาทย์ โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า ๑

² ก. หน้า 21

2. กลวิธีเกี่ยวกับการดำเนินเรื่อง

เรื่องกวาวรักของวัลยา เป็นนวนิยายที่มุ่งเสนอแนวคิดมากกว่าเนื้อเรื่อง ดังนั้นโครงเรื่องจึงบางเบาแทบจะไม่มีเนื้อเรื่อง การดำเนินเรื่องจึงเป็นไปในรูปแบบของการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของตัวละคร ไม่มีเหตุการณ์อันเป็นจุดสุดยอด (Climax) ของเรื่อง เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เปิดเรื่องด้วยการนำผู้อ่านให้รู้จักกับปารีสเมืองแห่งประวัติศาสตร์ การต่อสู้

ชาวเขารักปารีส เพราะปารีสเป็นเมืองชีวิต ปารีสเป็นเมืองเก่าแก่ ที่ได้เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ อันมีค่าสำคัญในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติมาดลมากมาย เห็นเลือด น้ำตา ความทารุณ ความเสียสละ ความทรยศ การปฏิวัติ ปารีสอาจไม่ทันสมัยด้วยไม่มีตึกรามบ้านเรือนแบบใหม่ และสะอาดสะอ้านเช่นเมืองหลวงของอีกหลายประเทศ แต่ความสง่างามอย่างโบราณและเหตุการณ์ในอดีตที่จารึกลงด้วยตัวอักษรที่มองไม่เห็นในกำแพงอิฐบนแผ่นหิน¹

หลังจากนั้นผู้แต่งได้แนะนำให้ผู้อ่านรู้จักกับ วัลยานักศึกษาสาวผู้มีความคิดก้าวหน้า ชิตและไผ่จิตร ข้าราชการสถานทูตไทย เคือนตาภรรยาของไผ่จิตร มนตรี คิลก นคร นักศึกษาไทยในปารีส หญิงคนขายหนังสือริมฝั่งแม่น้ำแซน ผู้เล่าประวัติศาสตร์การต่อสู้ของสตรีฝรั่งเศส เธอเนืองนิจพยายามหนีความจริงของชีวิตและยัง อยู่บางบาง นักต่อสู้ชีวิต การแนะนำให้ผู้อ่านรู้จักกับตัวละครเหล่านี้จึงมีลักษณะเป็นกลวิธีการดำเนินเรื่องแบบรูปทอ เนื่องจากเสนีย์ เสาวพงศ์ ต้องการสะท้อนเนื้อหาทางสังคมหลายแง่มุม จึงให้ภาพชีวิตของตัวละครที่ละส่วน ผู้อ่านต้องนำมาปะติดปะต่อกันเป็นภาพที่สมบูรณ์หลังจากอ่านจบ เพื่อให้เข้าใจแนวคิดที่ผู้ประพันธ์ได้

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ กวาวรักของวัลยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

ถ่ายทอดผ่านตัวละครแต่ละตัวด้วยวิธีการให้ตัวละครสนทนาเชิงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันตลอดแทบทั้งเรื่อง ซึ่งบางครั้งดูราวกับจะเป็นบทความมากกว่านวนิยาย หากพิจารณาในค่านกวิธีของศิลปะการประพันธ์แล้วย่อมถือเป็นข้อค้อยอย่างหนึ่ง เพราะทำให้เนื้อเรื่องไม่เป็นที่ดึงดูดความสนใจของผู้อ่านเท่าที่ควร เกี่ยวกับปัญหาเรื่องความสอดคล้องระหว่างรูปแบบกับเนื้อหา เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเขียนนวนิยายเพื่อชีวิตในช่วงเวลานั้น ซึ่งพยายามจะพัฒนางานเขียนจากแบบจินตนิยม (Romanticism) มาเป็นแบบวัตถุนิยม (Realism) ในกรณีของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ก็เช่นเดียวกัน สาเหตุที่ไม่สามารถประสานเนื้อหาให้เข้ากับรูปแบบได้อย่างกลมกลืน เป็นเพราะเขาคิดมุ่งหมายในการเขียนเรื่องความรักของวิชาไวคอน้างสูง จึงทำให้เนื้อหาที่นำเสนอมีลักษณะก้าวล้ำกว่ารูปแบบ / เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบว่าขึ้นอยู่กับเนื้อหาเป็นสำคัญ ในการบรรยายทางวิชาการเรื่องการประพันธ์กับสังคม ก่อนหน้าที่จะเขียนนวนิยายเรื่องนี้ว่า

ในศิลปะนั้นเนื้อหา (Content) ย่อมต้องมีความสัมพันธ์กับรูป (Form) และเนื้อหานั้นเป็นสิ่งที่กำหนดรูป ถ้าเนื้อหาใหม่ไม่สามารถจะเข้าได้กับรูปเก่า รูปก็ต้องเปลี่ยนแปลงใหม่ เพื่อให้เหมาะสมกับเนื้อหานั้น พวกหัวโบราณมักจะถือความสำคัญของรูปเหนือสิ่งอื่นใด โดยไม่คำนึงถึงความจริงที่ว่า สิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้อยู่ในสภาพเคลื่อนไหว มีการเสื่อมสลายและการเกิดใหม่ มีการวิบัติและวิวัฒนาการเป็นเนืองนิจ รูปแบบของศิลปะที่จะรับใช้และเป็นที่รับใช้ของประชาชนทั่วไป มีหลักกว้าง ๆ อยู่ 3 ประการ คือ 1. ความชัด (Clarity) 2. ความง่าย (Simplicity) 3. ความงาม (Beauty) เท่านั้นเอง¹

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ การประพันธ์กับสังคม บรรยาย ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 31 มีนาคม 2495

ถึงแม้ว่านวนิยายเรื่องความรักของวิทยา จะมีการดำเนินเรื่องที่ไม่ชวนตื่นเต้น แต่นวนิยายเรื่องนี้พิมพ์จำหน่ายถึงปัจจุบันรวม 7 ครั้งด้วยกัน ก็เป็นการยืนยันค่ากล่าวของ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ว่า "นวนิยายไทยที่มีชื่อเสียงไม่แพ้ไปตามทฤษฎีของตะวันตก"¹

เรื่องปิตา เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้พัฒนากลวิธีในการดำเนินเรื่องได้อย่างน่าสนใจ ความสำเร็จของนวนิยายเรื่องนี้อยู่ที่ความสามารถของผู้ประพันธ์ในการเสนอปัญหาความขัดแย้งทางความคิดระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ได้อย่างมีชั้นเชิงทางศิลปะการประพันธ์ นับเป็นอีกก้าวหนึ่งของพัฒนาการงานเขียนนวนิยายในช่วงนี้

ผู้แต่งดำเนินเรื่องให้ติดตาม เริ่มตั้งแต่การเปิดเรื่อง โดยให้รัชนีเล่าเรื่องย้อนหลังเกี่ยวกับ สาย สีม่า คนรักของเธอ เมื่อพบกันครั้งแรก รัชนีเข้าใจผิดคิดว่าสายเป็นคนหยิ่ง เสนีย์ เสาวพงศ์ ใช้ความขัดแย้งของตัวละครสร้างความสนใจของผู้อ่านให้ติดตามเหตุการณ์ของเรื่องต่อไปว่า

ดูท่าทางเขาพูดอะไร ๆ นะ เขาว่าฉันสวย...มีแต่คนกระตือรือร้นที่จะแย่งกันเขามาทำความรู้จัก บ้า! มาที่สำนวนประชดประชัน ฉันไม่ใช่นางเอกหนังหรือละครหรอกยะ และฉันไม่ใช่เป็นผู้ชายจำพวกนั้น พวกนั้นนะเป็นใคร แล้วพวกคุณล่ะเป็นใคร? รัชนีตั้งคำถามอีกอันอยู่ในใจ และนึกเสียใจที่ปล่อยให้ความโมโหโหดโหดเข้าครอบงำ จนลืมโต้เถียงกับเขาให้เห็นคำเห็นแดง คอยคุ้ยแฉะพบกันใหม่ที่ไหนตะก้อ ฉันเป็นเล่นงานให้เต็มฝีมือที่เกี้ยว หมั้นไฉนกับผู้ชายคนนี้²

¹ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ วิเคราะห์วรรณคดีไทย หน้า 158

²ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ปิตา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 10

ต่อจากนั้นผู้ประพันธ์ดำเนินเรื่องด้วยการสร้างตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์ ให้สัมพันธ์กัน บางตอน เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้สะท้อนภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนใน ชนบท ชนบ่ประเพณี และการละเล่นของท้องถิ่น เช่น การเข้าทรงแมศรี การเล่น ฝี่ลึง นอกจากนี้ยังนำเรื่องราวการต่อสู้เพื่อที่ดินทำกินของชาวนา และการต่อต้าน หักญ่ปุ่นของชาวนานซึ่งมีความรักชาติ อันเป็นเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น นำมา สอดแทรกไว้ในเนื้อเรื่องได้อย่างเหมาะสมกลมกลืนกับโครงเรื่อง

ในการดำเนินเรื่อง เสนีย์ เสาวพงศ์ ใช้กลวิธีสร้างความขัดแย้ง แล้ว ให้เรื่องพัฒนาไป ทำให้ความสนใจของผู้อ่านทวีขึ้นตามลำดับ ตั้งแต่ต้นไปจนกระทั่ง ถึงตอนสุดท้าย ซึ่งเป็นจุดสุดยอดของเรื่อง ความขัดแย้งที่ปรากฏในเรื่อง ได้แก่

1. ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร (Man against Man) เช่น ความขัดแย้งระหว่างรัชนีกับสาย ซึ่งเป็นความขัดแย้งทางฐานะของตัวละคร เอกฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ความขัดแย้งระหว่างนายทุนกับชาวนาเจ้าของที่ดิน ความ ขัดแย้งระหว่างชาวนากับพวกญ่ปุ่น

2. ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับจิตใจของตัวละคร (Man against Himself) เป็นความขัดแย้งภายในจิตใจ (Inner Conflict) ของตัวละคร อันมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร ทำให้ตัวละครต้องเลือก ตัดสินใจทำอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ความขัดแย้งภายในจิตใจของสายที่จะต้องเลือก เหวระหว่างความกตัญญู โดยกำรับเป็นทนายว่ากวาบใหม่หาจวนผู้มีพระคุณ กับความ เป็นขรรคมกือการช่วยเหลือชาวนาที่ได้รับความเดือดร้อน

3. ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสภาพแวดล้อมหรือสังคม (Man against Situation) เช่น ความขัดแย้งระหว่างรัชนีกับครอบครัวของเธอซึ่งมี แนวคิดแบบอนุรักษนิยม ไปยอมให้ลูกสาวเรียนต่อชั้นสูง ออกไปทำงานนอกบ้านและ คบกับคนชั้นต่ำกว่า

4. ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับธรรมชาติ (Man against Nature) เช่น ชาวนาที่ถูกเงินบาทจวนไม่สามารชำระหนี้สินได้ เพราะสภาพกวาบแห้งแล้งของ

คืนฟ้าอากาศ อันใบเฝ้าอันวยต่อการผลิตผลการเพาะปลูก

ความขัดแย้งเหล่านี้ เสนีย์ เสาวพงศ์ นามานุกมลเป็นโครงเรื่องได้อย่าง น่าสนใจ และความขัดแย้งบางอย่าง มีความเข้มข้นรุนแรง ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหรือมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตัวละครในเรื่อง เช่น ความขัดแย้งระหว่างสาย กับท่านเจ้าคุณมิกาของรัชนี้ ทำให้เหตุการณ์ดำเนินไปสู่จุดสุดยอด (climax) ของเรื่อง คือ ฉากการปะทะคารมระหว่างสาย สีม่า คนสามัญ กับท่านเจ้าคุณ ขุนนางเก่า เป็นผลให้รัชนี้ตัดสินใจเป็นขบถต่อครอบครัวหนีออกจากร้านไปเริ่มต้นชีวิตใหม่กับคนรัก ก่อให้เกิดความสะเทือนทางอารมณ์แก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

เสเนีย์ เสาวพงศ์ จบเรื่องด้วยการให้สายและรัชนี้อำลากันด้วยความเข้าใจ พร้อมด้วยอุดมการณ์ในการทำงาน เพื่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ การจากกันของสองหนุ่มสาวสัมพันธ์กันจาก ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งการเริ่มต้นชีวิตใหม่ นับเป็นการ ปิดเรื่องที่ประทับใจผู้อ่าน

เราเดินเคียงหลอนไปจนถึงประตูบ้าน

"เรากำลังจะจากกันไป กายของเราจะไกลกว่ากันยิ่งกว่าที่เคยห่างกันมาแล้ว แต่จิตใจของเราใกล้ซีกกันยิ่งกว่าเวลาใด ๆ ที่ผ่านมาแล้ว"

เขามิ้มมือหลอนแนบ

"และจิตใจของฉม จะติดตามไปอยู่เคียงข้างคุณเสมอทุกหนทุกแห่ง... ที่รัก"

รัชนี้แหม่มใส เหมือนท้องฟ้าในเวลานั้น

"ลาก่อน..."

"ลาก่อน"

หลอนก้าวเดินออกไป ทามกลางแสงสว่างสีเหลืองเป็นสีทองของตะวัน

ที่กำลังฉายท้องฟ้ากรุงเทพ ในยามอรุณเบิกฟ้า¹

นอกจากกลวิธีการคำเนนเรื่องที่เคยเห็นกล่าวแล้ว เสนีย์ เสาวพงศ์ ยังนำเอาสัญลักษณ์มาใช้ในนวนิยายเรื่องนี้อีกด้วย จึงมีผู้สนใจศึกษาวรรณกรรมเรื่อง ปีกาจ โดยตีความในเชิงสัญลักษณ์ อธิบายความหมายของคำว่า "ปีกาจ" แตกต่าง กันหลายทัศนะ ดังนี้

อุดม สีสุวรรณ² นักวิจารณ์ศิลปะวรรณกรรมรุ่นบุกเบิกของไทย มีความเห็นว่า "ปีกาจ" ของ เสนีย์ เสาวพงศ์ แสดงออกอย่างแจ่มชัดว่า ชนชั้นที่แตกสลายจากไป นั้น ย่อมจะมองดูชนชั้นที่เกื้อหนุนและกำลังเจริญรุ่งเรือง เป็นเหมือนหนึ่งว่าปีกาจ

ถาวร วิริยะ ได้ตีความหมายของ 'ปีกาจ' ออกเป็น 3 ความหมาย ได้แก่

ปีกาจตัวแรก หมายถึง ชาวบ้านผู้มีจิตใจรักเอกราชและอธิปไตย ที่รวมตัวกันเข้าต่อต้านการปกครองของจักรพรรดินิยมญี่ปุ่นในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา

ปีกาจตัวที่สอง หมายถึง สาย สีมา ที่คัดค้านไม่ยอมเป็นเครื่องมือของผู้มีพระคุณ เกรบฏเงินกู และนายทุนที่กิน เขาขายศักดิ์และต่อสู้กับการเอารัดเอาเปรียบของมุกดกลเหล่านี

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ปีกาจ โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

หน้า 317 - 318

² อุดม สีสุวรรณ ชีวิตกับความไม่ฝัน โดย บรรจง บรรเจิดศิลป์ (นามแฝง) หน้า 155

³ ถาวร วิริยะ "วรรณกรรมกับการเมืองไทย" ภาษาและหนังสือ

19 : 46 - 61 มิถุนายน - ตุลาคม 2519

ปีศาจตัวที่สาม หมายถึง คนรุ่นใหม่ที่ไม่มีสกุลรุนชาติ เช่น สาย สีมา เขาเป็นที่หวาดกลัวของท่านเจ้าคุณพ่อของรัชนี้ ซึ่งเป็นตัวแทนของชนชั้นศักดินาที่กำลังแตกสลาย

ชัยศิริ สมุทวนิช¹ ได้แสดงทัศนะว่า เสนีย์ เสาวพงศ์ สร้างสัญลักษณ์ของปีศาจเป็นสัญลักษณ์ การพังทลายของสังคมศักดินาล้าหลัง ปีศาจคือกาลเวลาที่มันกักกินทุกอย่างซึ่งผู้แต่งอธิบายตั้งแต่หน้าแรกถึงหน้าสุดท้าย

จากการตีความหมายที่ซ่อนเร้นอยู่ในเรื่องของนักวิจารณ์ดังกล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่านวนิยายเรื่องปีศาจ เป็นผลงานของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ที่มีพัฒนาการด้านกลวิธีการแต่งก้าวหน้าไปกว่าเรื่องความรักของวิทยา โดยสามารถประสานเนื้อหาทางสังคมและการเมือง เข้ากับกลวิธีการประพันธ์ได้อย่างเหมาะสมกลมกลืน

3. กลวิธีเกี่ยวกับการสร้างตัวละคร

เรื่องความรักของวิทยา เนื่องจากนวนิยายเรื่องนี้เป็นเรื่องที่เสเนีย์ เสาวพงศ์ เขียนขึ้นเพื่อเสนอแนวคิด ดังนั้น ตัวละครในเรื่องจึงเป็นตัวละครที่มีชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ กัน ตัวละครเหล่านี้ ได้แก่

วิทยา นักศึกษา ผู้มีทัศนะเกี่ยวกับความรักที่ขยายวงกว้างออกไปถึงชีวิตอื่น
ยง อยู่บางยาง นักต่อสู้ชีวิต ผู้มีอุดมการณ์ในการทำงานรับใช้ประชาชน

ในขณะ

ไพจิตร นักแข่งขันปืนปลายันไคชีวิต ผู้คิดถึงแต่ผลประโยชน์ส่วนตน

เพื่อนดา ผู้หญิงที่อยู่ในโลกของกุลสตรีแบบเก่า

อเนก พ่อค้าร่ำรวยจากการกักตุนสินค้าในสมัยสงคราม

เรอเน กิดบินผู้พัฒนางานเขียนแบบเซอร์เรียลลิซึมมาเป็นแบบเรียลลิสต์

เปโคร กรรบกกรผู้มีวิถีชีวิตและการทำงาน

¹ชัยศิริ สมุทวนิช "วิจารณ์รายงานเรื่องนวนิยายไทยในรอบทศวรรษ : ข้อสังเกตบางประการ" วารสารธรรมศาสตร์ 1 : 108 - 110 มีนาคม 2525

งานนี้แน่ นักศึกษาศาปตยกรรม ผู้เชื่อมั่นในพลังของมนุษย์ในการสร้างสรรค์

ตัวละครดังกล่าวนี้น่าจะมีการ (Action) ต่อการดำเนินเรื่อง ผู้เขียนใช้กลวิธีให้เสนีย์นักหนังสือพิมพ์ ตัวละครซึ่งเป็นแกนกลางของเรื่องนำผู้อ่านไปรู้จักภาพชีวิตของบุคคลเหล่านี้ และคอยประสานให้ตัวละครที่เป็นปัญญานมาช่วยคลี่คลายเปลี่ยนแปลงทัศนะเกี่ยวกับชีวิต ความรัก ความเสมอภาคทางเพศ การทำงาน ตัวละครเอกของเรื่อง คือ วัลยา ผู้ประพันธ์ใฝ่ใจสร้างวัลยาให้เป็นตัวละครแบบอุดมคติ เพื่อถ่ายทอดแนวคิดของผู้แต่ง การสร้างตัวละครแบบอุดมคติย่อมขาดความจริงไปบ้างทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกว่า วัลยาเป็นผู้หญิงตัวอย่างที่หาได้ยากในชีวิตจริง ตัวละครส่วนใหญ่ในเรื่องเป็นตัวละครประเภทสถิต (Static character) มีบุคลิกลักษณะตลอดจนอุปนิสัยที่ตลอดเรื่อง แม้ตัวละครบางตัว เช่น เทียนตา เป็นตัวละครประเภทพลวัต (Dynamic character) ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม

การเสนอตัวละคร ผู้เขียนใช้กลวิธีแนะนำตัวละครแบบร่างภาพ (Sketch) โดยให้เสนีย์บรรยายรูปร่าง หน้าตา ลักษณะนิสัยของตัวละคร และเล่ารายละเอียดเกี่ยวกับประวัติชีวิตของตัวละคร ดังตัวอย่าง

ไพจิตรเป็นเลขานุการโท ประจำสถานเอกอัครราชทูต เขาเป็นผู้ชายรูปร่างดีและแต่งตัวประณีตเรียบร้อย ความประณีตพิถีพิถันในการแต่งตัวเป็นลักษณะนิสัยอย่างหนึ่งของเขา ไพจิตรสำเร็จปริญญา บั.เอ. จากอังกฤษ ความก้าวหน้าในราชการของเขาจึงเป็นไปได้ค่อนข้างจะรวดเร็ว อายุเขาเพิ่งจะย่างเข้า 36 ปี แต่ก็ได้ตำแหน่งเลขานุการโทประจำเอกอัครราชทูตแล้ว เขาเป็นคนฉลาดและทะเยอทะยาน... เขาเป็นโสดมานาน เคยรักและคิดฝันผู้หญิงหลายคน ส่วนมากทั้งหมดในจำนวนนั้นเป็นผู้หญิงสวยและมีฐานะดี แต่ในที่สุดเขาก็ทกลงใจส่งผู้หญิงใหญ่ไปขอเทียนตา¹

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ความรักของวัลยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

เรื่องปีศาจ เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้พัฒนาวิธีการสร้างตัวละครให้มีความสมจริงยิ่งขึ้น แนวว่าตัวละครเอกคือสายและรัชนี้ ดูเหมือนจะเป็นตัวละครอุดมคติแบบเดียวกับวัลยา แต่ผู้เขียนไม่ได้ใช้ตัวละครทั้งสองเป็นเครื่องมือในการแสดงทัศนะของเขาโดยตรงเหมือนอย่างเรื่องความรักของวัลยา เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้ปูพื้นฐานให้ผู้อ่านทราบถึงภูมิหลังของตัวละคร ตลอดจนเหตุการณ์ที่ผ่านมาเข้ามาในชีวิต อันมีผลต่อพัฒนาการทางความคิดและนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมของตัวละครได้สมเหตุสมผล ผู้ประพันธ์ได้สะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทางความคิดของสาย ลูกสาวนางน... ๆ ที่มีโอกาสมาศึกษาอยู่ในเมืองหลวง สายได้ประสบการณ์ชีวิตใหม่ ทำให้เขาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างชนบทกับในเมือง สายมีความเต็มใจจะหาหนทางซึ่งได้รับความเคารพนับถือ เขาจึงไม่ยอมรับเป็นทนายใหม่หาจวนจนถูกประณามว่าเป็นคนอกตัญญู สำหรับรัชนี้มาจากครอบครัวฐานะดี แต่พอแม่มีความคิดแบบอนุรักษนิยม และความล้มเหลวในชีวิตสมรสของพี่สาว เป็นบทเรียนให้เธอเรียนต่อมหาวิทยาลัย แล้วออกไปทำงานโดยไม่พึ่งผู้ปกครอง รวมทั้งการมีกันรักที่มั่นคงในอุดมการณ์ ทำให้รัชนี้มีความคิดจะทำงานเพื่อคนส่วนใหญ่ของสังคม พัฒนาการของตัวละครดังกล่าวมีความต่อเนื่องและคลี่คลายไปตามเหตุการณ์

การสร้างตัวละครในนวนิยายเรื่องปีศาจ มีลักษณะเด่นกว่าความรักของวัลยา ในก้าน ตัวละครทั้งตัวเอกและตัวประกอบมีบทบาทสัมพันธ์กัน และทำให้เหตุการณ์ดำเนินไปตามโครงเรื่อง ตัวละครที่ผู้เขียนเสนอสะท้อนภาพชีวิตของบุคคลซึ่งเป็นตัวแทนของชนชั้นในสังคมได้อย่างสมบูรณ์ เสนีย์ เสาวพงศ์ สร้างลักษณะนิสัยของตัวละครให้ชีวิตชีวาด้วยบุคลิกและพฤติกรรมที่แตกต่างกันไปอย่างหลากหลาย ทำให้เกิดความรู้สึกสมจริง ตัวละครอาจแบ่งได้เป็นสองฝ่าย คือ ฝ่ายที่มีความคิดก้าวหน้าได้แก่ สาย รัชนี้ นิคม กิ่งเหียน ซึ่งเป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ กับฝ่ายที่มีแนวคิดแบบเก่า ได้แก่ ทานเจ้าคุณ คุณหญิงวาศ ตัวละครทั้งสองฝ่ายมีความขัดแย้งกันทางด้านทัศนคติและการดำรงชีวิต จึงส่งผลให้เกิดเหตุการณ์อันเป็นแรงผลักดันตัวละครเอกได้ทำสิ่งที่ตนเองเคยคิดมาก่อนในฉากสุดท้ายของเรื่อง

ส่วนการเสนอตัวละคร ที่มีความแปลกใหม่ในเรื่องนี้คือ การใช้กลวิธีให้ตัวละครสำคัญเป็นผู้ตั้งคำถามผ่านความคิดของตน เพื่อแสดงอารมณ์และความรู้สึกของตัวละคร ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกคล้อยตามไปกับความคิดของตัวละคร ทั้งตัวอย่าง

ก่อนนั้น รัชนี่เอนไม่หวั่น กรุ่นคิดถึงผู้ชายนามนายสาย สี่มา ด้วยความรู้สึกเจ็บปวด เขามองว่าเขาทั้งหลายแตกต่างกันราวฟ้ากับดิน ใครเป็นฟ้า? และใครเป็นดิน? ฉันเป็นฟ้า ถ้าฉันเป็นฟ้าแล้ว ฉันจะต้องรู้จักสมาคมและพูดคุยกับชาวฟ้าด้วยกันเท่านั้นหรือ? จะพูดคุยกับชาวเมืองดินบ้างไม่ไฉนหรือ? หรือว่าฉันมีอะไรที่รังเกียจ ... รัชนี่คิดและมองไม่เห็นวากนอย่างเธอจะมีอะไรที่คนจะรังเกียจ ถ้าจะมีความรังเกียจเคียดแค้นที่ในการคบหาสมาคม ก็มีจากคนชั้นสูงต่อคนชั้นต่ำกว่าเท่านั้น รัชนี่คิดต่อไปไม่เกษมใจจากคนชั้นต่ำต่อคนชั้นที่สูงกว่า แต่ฉันไม่มีความรังเกียจที่จะคบกับคนที่ต่ำกว่าโดยฐานะ ถ้าเขาเป็นคนดี ความดีเท่านั้นมีใช้หรือเป็นเครื่องวัดคุณค่าของคนเรา ไม่ใช่เงินทอง ยกรูบรรรคาก็ดีและวงศ์สกุล!

4. กลวิธีเกี่ยวกับการสร้างบทสนทนา

เรื่องความรักของวิไลยา บทสนทนาที่ช่วยในการดำเนินเรื่องในความรักของวิไลยามีอยู่เป็นส่วนใหญ่ เพราะผู้แต่งไม่ได้เน้นเนื้อเรื่อง แต่เป็นนวนิยายที่มุ่งให้ข้อคิด บทสนทนาเกือบทั้งเรื่องจึงมีลักษณะเป็นบทสนทนาที่ผู้ประพันธ์กำหนดให้ตัวละครอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันด้วยเหตุผล ดังตัวอย่างบทสนทนายกหว่างกับวิไลยา

"คิดปิ่นนั้นก็มีอยู่มากในโลกนี้และคุณก็จะเป็นศิลปินผู้หนึ่งต่อไป ผมขอให้คุณเป็นศิลปินของกณผู้เคราะห์ร้ายของกณผู้ทุกข์ยาก ผู้ถูกทอดทิ้งและไม่มีใครเอาใจใส่ ขอให้คุณเป็นศิลปินของกณผู้ทำงาน และอย่าเป็นศิลปิน

ของกลุ่มคนน้อยนิด ผู้ไม่ต้องการอะไรนอกจากนั่งกินนอนกินบนความทุกข์ยาก
ของกันเอง มีกว้างสำรวจสำรวจบนความลำบากยากจนของกันเอง"

"นั่นเป็นความปรารถนาของจิตตนมานานแล้วละ" วิทยาลัยควยเสียด
หนักแน่นแต่ทว่าอ่อนโยน "ศิลปะที่เป็นกลางนั้นไม่มี มีแต่ศิลปะที่รับใช้กัน
ชั้นใดชั้นหนึ่งเท่านั้น และผู้ทออ้างว่าศิลปะเป็นของกลาง เป็นของบริสุทธิ์
ก็ขอพวกรับใช้คนชั้นพิเศษที่ชีวิตอยู่เหนือคนอื่น ในชีวิตของจิตตนนี้มีความ
ปรารถนาอยู่ประการเดียว ก็คือการได้ถูกเรียกว่าเป็นศิลปินของ
ประชาชน"¹

การสร้างบทสนทนาในเรื่องความรักของวิทยาลัย เป็นการสะท้อนความคิดใน
แง่อุดมคติอันเกี่ยวกับความถูกต้องถึงงามของชีวิต ทำให้บทสนทนาในเรื่องนี้มีลักษณะเป็น
ภาษาเขียนมากกว่าภาษาพูด ในตอนที่ 20 ผู้ประพันธ์ให้วิทยาลัยอธิบายความคิดเห็นของ
ตนอย่างละเอียด จนมีผู้วิจารณ์ว่าแพะจะเป็นบทความมากกว่านวนิยาย เพราะผู้แต่ง
ให้ตัวละครเอกพูดเหมือนเปิดตำราทางสังคมศาสตร์เกี่ยวกับประเด็นนี้ เจตนา นาควัชร
นักวิจารณ์วรรณกรรม มีความเห็นว่า

ไม่ว่าเขาใช้ภาษาสังคมศาสตร์อย่างนี้ไม่ถูก เขามีความคิดอย่างนั้น
เขาจะแสดงออกมา ประเด็นที่เราจะต้องรู้คือมันเหมาะสมกับสภาวแวดล้อม
ทองเรื่อง เหมาะสมกับ context หรือไม่ ลองไปอ่านความรักของวิทยาลัย
แมนนี่เล็กเกอร์ตั้งแต่ตอนจบแล้วสิ่งที่แกพูด มันอ่านแล้ววางไม่ลง มัน
สังคมศาสตร์ แต่เวลาแกพูดแล้วมันเข้าตาเขาทาง เป็นนวนิยายที่น่าอ่าน
เพราะพูดกันตลอดเรื่องไม่มีอะไรเลย เล่าเรื่องย่อไม่ได้ ของพวกนี้เรา

¹ กัศัย บำรุงพงศ์ ความรักของวิทยาลัย โดย เสนีย์ เสาวพงศ์
(นางแดง) หน้า 197 - 198

ต้องให้ความเป็นธรรมชาติแก่เขียน ก็ถ้าเขาสร้างบริบทขึ้นมาได้ สร้าง
สิ่งแวดล้อมได้ เราอย่าไปประณามว่าภาษาสังคมศาสตร์เอามาใช้ในนิยาย
ไม่ได้

เรื่องปีศาจ เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้พัฒนาวิธีการสร้างบทสนทนาให้มีความ
สมจริงมากกว่าเรื่องความรักของวัลยา ผู้ประพันธ์ไม่ได้ใช้บทสนทนาของตัวละครเสนอ
ความคิดเห็นของตนอย่างตรงไปตรงมา บทสนทนาจึงไม่มีลักษณะยึดเยื้อคำพูดให้ตัว
ละครเด่นชัดเหมือนเรื่องความรักของวัลยา เสนีย์ เสาวพงศ์ ใช้วิธีการสร้างบท
สนทนาหลายรูปแบบ มีทั้งบทสนทนาที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง บทสนทนาที่ทำให้ผู้อ่าน
ทราบลักษณะนิสัยใจคอของตัวละคร ส่วนบทสนทนาที่ให้ตัวละครแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
กันนั้น ทำได้แนบเนียนอย่างมีศิลปะ ผู้อ่านไม่เกิดความรู้สึกว่าผู้แต่งเข้าไปกำกับบทให้
ตัวละครพูด นอกจากนี้ เสนีย์ เสาวพงศ์ ยังสร้างบทสนทนาให้ชีวิตชีวา น่าอ่าน
โดยใช้บทสนทนาได้เหมาะสมกับบทบาทและฐานะของตัวละคร บทสนทนามีลักษณะเป็น
ภาษาพูดของคนจริง ๆ มากกว่าภาษาเขียน ซึ่งแตกต่างไปจากเรื่องความรักของวัลยา
ดังตัวอย่าง

"ไปคุยห้กันก่อนเถอะ เรายังขี้เกียจกลับบ้านเวลานี้ อยากไกลไป
คุณนั่งรอนายก่อน"
"มายละ" กิ่งเหียนปฏิเสธ
"ไปนา เราเลี้ยง"
กิ่งเหียนสั่นหน้า "รัชออกใหม่ยแล้ว แรงใจรัชออก แล้วกิ่งก็ไม่
กอดได้ออกไ้รัชมั่งเลย"

¹เจตนา นาควัชร "วิจารณ์รายงานเรื่องนวนิยายไทยในรอบทศวรรษ :
ข้อสังเกตบางประการ" วารสารธรรมศาสตร์ 1 : 114 - 115 มีนาคม 2525

"กึ่งนี้" รัชนี้ขึ้นเสียงดู "พูดยังกับเราไม่ใช่เพื่อนกัน คอยแคะจะกิด เล็กคิคน้อยอยู่ใด"

"เปล่า" กิ่งเทียนรีบตอบ "วันนี้มีธุระต้องรีบกลับบ้าน ช่วยแม่ทำ ชนม...พรุ่งนี้จะเอาขนมปังมาฝาก มีมือเมือร่อยร่อย"¹

5. กลวิธีเกี่ยวกับการสร้างฉาก

เรื่องความรักของวัลยา เสนีย์ เสาวพงศ์ เลือกใช้ฉากกรุงปารีสนครหลวงของฝรั่งเศสหลังสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นฉากในเรื่องความรักของวัลยา แม้ว่าผู้เขียนจะอาศัยข้อมูลจากประสบการณ์ชีวิตจริง บรรยายฉาก สถานที่ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวฝรั่งเศสได้อย่างละเอียด ตามแบบการเขียนนวนิยายชีวิตต่างแดน แต่ฉากดังกล่าวไม่มีส่วนสัมพันธ์กับการดำเนินเรื่อง เสนีย์ เสาวพงศ์ มุ่งใช้ฉากปารีสเป็นภูมิหลังของเรื่อง เพื่อปูพื้นฐานให้ผู้อ่านมีความเข้าใจแนวคิดที่เสนอไว้ในเรื่อง เนื่องจากปารีสเป็นเมืองแห่งประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่ออิสรภาพของประชาชน โดยเฉพาะตอนที่ 4 ผู้เขียนให้หญิงคนขายหนังสือริมฝั่งแม่น้ำแซน เล่าประวัติศาสตร์การต่อสู้ของสตรีฝรั่งเศส แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ที่ใช้ฉากเพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับสตรีที่เขาต้องการสื่อมายังผู้อ่าน

เรื่องปีกาจ ฉากในนวนิยายเรื่องปีกาจ ส่วนหนึ่งนำมาจากประสบการณ์ชีวิตในวัยเด็กของผู้เขียน การบรรยายฉากจึงทำได้ละเอียดชัดเจน ทำให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์ได้เป็นอย่างดี ดังตัวอย่าง การบรรยายฉากสภาพชีวิตในชนบท

นกกระจายยังงมมาสร้างรังของกุ่มัวเมียใหม่ พร้อมกับส่งเสียงจ้อย ๆ
เกี่ยวพาราสีกันที่ต้นไทรและกอไผ่ริมคลองเหมือนเดิม นกเอี้ยงยังคงเกาะ
บนหลังควายที่หอมฟุ้งคึกคักทางของมันแม่ และนกกระยางตัวขาวก็ยังคงทอม ๆ ->

¹กัศิรัชย์ ขำรุ่งพงศ์ ปีกาจ โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า

คอยจับเหยื่อเหมือนทรชนที่แฝงอยู่ในเรือนร่างของนักบุญอยู่เช่นเดิม คอกบวม และโสนกงมานเหลืองอร่าม คอกแกล้งขาวและทองหลางสีแสดคล้ำกบมานอยู่ตามฤดูกาลของมัน เหยี่ยวบินถลาร่อนกลางอากาศอันเป็นอิสระเสรีของมันเหมือนเกย...ผู้คนก็ออกไปหาไร่นา ไล่นก ตกปลา และลุ่มปลา หนุ่มสาวที่มีใจผูกพันต่อกันประสานสายตากันด้วยแววอันจำความมาหมายทุกโอกาสที่ได้เผชิญหน้าและอยู่ใกล้กัน เด็กยังคงวิ่งเล่นเกรี้ยวกราดสนุกสนานหัวเราะร้องไห้ คิกกันและทะเลาะกันตามวิสัยปกติ¹

ส่วนฉากในเมือง เสนีย์ เสาวพงศ์ สร้างขึ้นเพื่อให้ผู้อ่านเห็นความแตกต่าง การดำรงชีวิตของคนในเมืองหลวงกับชนบท ดังตัวอย่าง การบรรยายฉากสถานที่ทำงานของรัฐนี้

ชั่วโมงแรกของการทำงานเริ่มต้นขึ้นท่ามกลางเสียงเอะอะของธุรกิจ เสียงลูกค้าที่เข้ามาติดคอ เสียงโทรศัพท์ เสียงพิมพ์คีย์ และพัลลภ แล้วเสียงเครื่องคำนวณอัตโนมัติ เสียงคนและเสียงเครื่องกลไก ควันทูรี และกระแสดมที่สาดเข้ามาตามจังหวะที่พัลลภส่าย...เด็กเดินหนังสือสองคนถือแผ่นกระดาษจากโต๊ะหนึ่งไปยังอีกโต๊ะหนึ่ง โต๊ะนั้นเขียนอะไรลงไปสองสามแถว แล้วก็ถูกรายางบัง เด็กคนนั้นก็ถือไปยื่นยังอีกโต๊ะหนึ่ง โต๊ะนั้นพลิกบัลลู เบื่อเรอแล้วก็เขียนอะไรลงไป...ผ่านไปอีกโต๊ะหนึ่ง แล้วก็อีกโต๊ะหนึ่ง²

¹กึกกัซัย บารุงพงศ์ ปิศาจ โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

จุดเด่นของการสร้างฉากในนวนิยายเรื่องนี้คือ ผู้แต่งใช้วิธีตัดต่อ จากฉากหนึ่งไปสู่ฉากหนึ่ง สลับกันไปมาเหมือนภาพยนตร์ บางครั้งใช้วิธีย้อนกลับไปสู่ฉากในอดีต ฉากในเรื่องมีความสอดคล้องกับเนื้อเรื่องเป็นอย่างดี

พัฒนาการค่านิยมทางวรรณกรรม

เนื่องจากนวนิยายในช่วงที่สอง แต่งหลังนวนิยายในช่วงแรกนานถึงหกปี ดังนั้นท่วงท่าของการแต่งจึงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบ้าง ดังนี้

๑. การใช้คำ ในเรื่องความรักของวิลยา ผู้แต่งใช้คำที่เป็นภาษาพูดในบทสนทนาของตัวละคร ในบางตอน เช่น

- "เราถือกันว่าความมีเงินคือความมีเกียรติ ก็เลยตั้งหน้าแสวงหาเงินกันตะบันไป"
- "ถ้าคุณอยู่กับแก๊สกับอะกอนเหม็นเบื่อแย่"
- "ไม่มากก็ต้องหอบ บาทก็เสียสคงค์เยะ" เขาถอนใจ "เออ มันยุ่งกันทีเดียว"
- "สุดท้ายกะตอหอย มีปัญหาตามทั้งวัน จนตอบไม่ไหว"
- "อย่ามาเรียกว่าพี่แพ่น้อยเลย" เขาสวนขึ้นเสียงเซียว เป็นญาติพี่น้องกันมาแต่ครั้งไหน"

ส่วนบทสนทนาในเชิงอุปปรายแกลเปลี่ยนทัศนคติกัน ผู้แต่งจะใช้คำที่เป็นภาษาเขียน ซึ่งถือว่าเป็นภาษามาตรฐานหรือภาษาแบบแผน เช่น

- สตรีของเราได้มหาญและไร้ความปรานีต่อชาติปรีดิ์เขียนดูรุกรานและดูทรยศของประเทศของเรา
- กิเลสไปไขการจำของแบบและลอกแบบ แต่เป็นการสร้างและรังสรรค์ขึ้นใหม่

- ชีวิตของคนเราเป็นชีวิตของการต่อสู้ เอาชนะอุปสรรคทั้งมวลที่มากีดขวาง
- เราต้องรู้จักประชาชน รู้จักบุคคลผู้เป็นเจ้าของชีวิตในอาชีพและความ เป็นอยู่ต่าง ๆ กัน รู้ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม อันเป็นสายใยที่เชื่อมโยงระหว่างอดีตกับปัจจุบัน
- โลกของเราเป็นโลกแห่งการเคลื่อนไหว สิ่งที่ยืนยงจีรังกาลไม่มี ก็ธรรมจารีที่ประเพณีแบบหนึ่งได้ล้าสมัยก็ถูกลบเลือนละทิ้งสาบสูญไป สิ่งใหม่เข้ามาแทนที่ การคัมภีร์และการเกิดใหม่เท่านั้นเป็นสิ่งที่แน่นอน

เรื่องปีศาจ ผู้ประพันธ์ได้เลือกใช้คำที่มีความหมายเข้าใจง่าย และนิยมใช้ คำที่มีเสียงสัมผัสคล้องจองกัน ดังตัวอย่าง

- เวลาอื่นไม่ค่อยได้ไปหาหาสุกัน ทั้ง ๆ ที่มันเป็นหวกเรา
- ในการทำงานย่อมมีการกระทบกระทั่งผิดพ้องหมองใจกันไฉน
- ชีวิตของเขาเป็นของเล็กน้อยกระจอยร่อย เกินกว่าคนดั่งนี้รดยนต์ ผ่านไปผาเภาจะเอาใจใส่
- ฉันไม่ใช่คนใจไม่ใสระกำ และกณนาณะลึกลับเหมือนกัน
- ตลอดเวลาที่อยู่ในเขาน้ำที่เคยคิดว่าโลกภายนอกคงจะวิจิตรพิสดาร
- มันกลายเป็นความพะอืดพะอมหม่นที่กลืนไปเข้ากายไม่ออก

2. การใช้ประโยค มีทั้งประโยคสั้นและประโยคยาว ดังตัวอย่าง

2.1 ประโยคสั้น เป็นประโยคที่มีใจความเดียว ผู้แต่งจะสอกลแทรกแง่คิดลงไปด้วย

- โลกนี้กว้างเกินกว่าที่เราจะรอบรู้ไปทั้งหมดทุกหนทุกแห่ง แต่สิ่งที่เราควรรู้คือ การทำงานเพื่อประโยชน์ของปวงชน

- ความรักนั้นไม่ใช่ของบุคคลสำหรับใครคนหนึ่งในฐานะที่เกิดมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เราต้องรักและทำงานให้แก่สังคมด้วย
- ชีวิตของพวกเราเป็นของมีค่า เป็นรางวัลของธรรมชาติที่เราได้รับเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ฉะนั้นจึงไม่ควรที่จะปล่อยมันให้ผ่านไปเปล่า ๆ อย่างไร้คุณค่าและไร้ความหมาย
- ในบรรดาปรากฏการณ์ธรรมชาติทั้งหลาย ชีวิตเป็นของสวยงามที่สุด และชีวิตที่น่าทึ่งมากที่สุดคือ ชีวิตในวัยหนุ่มสาว เพราะอนาคตได้เปิดประตูกว้างและความเป็นไปใฝ่อยู่อย่างไพศาล
- ความดีเท่านั้นที่มีใช้หรือเป็นเครื่องวัดคุณค่าของเราไปใช้เงินทองบูชาบรรพการักดีและวงศ์สกุล
- ของดีย่อมต้องทนน้ำหนไฟ คนเราลงมือกระทำที่จะทำดีและเชื่อในสิ่งที่ตนกระทำว่าถูกต้องแล้ว ยอมต้องต่อสู้เพื่อความดีและความถูกต้องนั้นจนถึงที่สุด

2.2 ประโยคยาว เป็นประโยคที่ทวีความสำคัญของข้อความในประโยคไปตามลำดับ ผู้อ่านจะเข้าใจได้ก็ต่อเมื่ออ่านข้อความในประโยคนั้นจนจบ ดังตัวอย่าง

- ข้าพเจ้ารักปารีส เปลาไม่ใช่เพราะปารีสมีไวน์และแอมแปญรอร่อย ไม่ใช่เพราะปารีสมีระบำคาบาเรต์ เช่น คาสโนเคอปารีส คาบาแรง โพลี แบริแตงส์ ลิโค และนาตูริสท์ ไม่ใช่เพราะปารีสมีเสน่ห์ด้วยผู้หญิงที่เซ็กซี่เซ็กซี่มาก แลและกลีซี จริงอยู่ข้าพเจ้าไม่เถียง สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนประกอบส่วนหนึ่งที่ทำให้ปารีสเป็นปารีสที่คนพูดถึง แต่นั่นเป็นข้อประกอบส่วนปลีกย่อย ไม่ใช่แก่นสาร ใครที่รู้จักปารีสแต่เพียงเท่านั้นเขาหารู้จักปารีสไม่ ข้าพเจ้ารักปารีสเพราะปารีสเป็นเมืองชีวิต ปารีสเป็นเมืองเก่าแก่ที่ได้เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ อันมีค่าสำคัญในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ

3. การบรรยายความ ผู้ประพันธ์สามารถบรรยายเรื่องราวได้ละเอียดลออ เหมือนกับผู้อ่านได้เห็นเหตุการณ์นั้นด้วยตนเอง ดังตัวอย่างการบรรยายตอนเล่นผีลิง

- ผีลิงของเจ้าอาวันในระยะเวลานั้นไม่นานนัก อาการกิริยาของเจ้าอาวันก็เหมือนกับเจ้าถูกทุกอย่าง เจ้าอาวันวิ่งไล่คนเป็นการใหญ่ ส่วนมากมันจะวิ่งไปทางกลุ่มพวกผู้หญิง ซึ่งวิ่งหนีกันวิ่วควาย ตอนหนึ่งเจ้าอาวันวิ่งไล่คนที่เลี้ยงปล่อยหลุมมือวิ่งไว้มันหัน หลายคนที่เลี้ยงแสดงความตกใจกลัวว่าเจ้าอาวันจะวิ่งไล่คนต่อไป โดยมีที่เลี้ยงไล่ตามไปข้างหลัง หนีไปทางไหนก็ไม่ทัน เลยป็นขึ้นกองฟางพวกเด็กวิ่งขึ้นไปถึงยอดเจ้าอาวันก็ตามไป แต่อย่างไรไม่รู้ขณะที่ทะลุขึ้นไปนั้นเมื่อเจ้าอาวันพลาด ตัวเจ้าอาวันเลยหมุนกลิ้งตกแอกลงมา กบก็เหวเข้าไปทันที เพราะตกใจคิดว่าเจ้าอาวันคงจะหัวร้างแตกหรือไขก๊วแกนแบนคงจะหัก แต่เปล่าเจ้าอาวันหัวเราะคิกกลไลยแตก

4. การใช้สำนวนโวหาร

การใช้โวหาร เปรียบเทียบ เป็นการ เปรียบเทียบที่ไม่ได้เปรียบเทียบตรง ๆ แต่ใช้ใจความในประโยคนั้นช่วยอธิบายการเปรียบเทียบเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น

- เหมือนกับเรือใบสีขาวที่แล่นเฉียดอยู่ริมฝั่งใกล้ฝั่งแต่ไม่ก้ำกั้วจะถึง แต่แล้วควมแรงลมที่พัดลงมาจากฝั่ง คัดใบสีขาวที่กางแผ่อยู่ พาเรืออันสวยงามลำนั้นแล่นห่างออกไป เห็นหัวออกไปสู่ทะเลลึก แล่นยาวออกไปควมแรงลมทางไกลออกไปทุกขณะ จนในที่สุดเห็นแต่ใบสีขาวเป็นรูปส่ายเหลื่อมเล็ก ๆ ที่แผ่อยู่เหนือท้องฟ้าอันเรื่อว้าง ตอนที่บรรจบกับท้องฟ้า... ความหวังของหล่อนก็เรือใบลำนั้น

- ทุกใบหน้าเริกขึ้นประกายในดวงตาของเขามีแววดู มุมนะทรหดและไม่ยอมจำนนที่เหมือนแววตาของกนกนอพยพจากที่ราบสูงขุนาน เสดวน

กว้างสี่ ลมมายังป่าคงพงพีทางทิศใต้บนยอดเขาสูงตระหง่าน เติบ่อนแววตา
ของบุคคลผู้แผดงาป่าและเปลี่ยนแปลงลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นนาเป็นสวนเป็น
หมู่บ้าน และเป็นเมืองเหมือนแววตาของบุคคลผู้ก้าวออกไปสู่สนามรบ เพื่อ
ป้องกันแผ่นดินที่หวงแหนและทุกสิ่งทุกอย่างที่เขารัก เพื่อให้ลูกของเขาและชน
รุ่นหลังได้มีแผ่นดินอยู่ และอยู่อย่างอิสระชน

- ชีวิตก็คล้ายกับการเดินทางอย่างหนึ่ง ซึ่งในระหว่างทางนั้นเอง เรา
ได้รู้จักกับบุคคลอื่น ได้รู้จักและได้รับความเป็นมิตรจากเขา บางทีการรู้จัก
มีลักษณะเหมือนการสวนทางกัน ผ่านเข้ามาพบกันแล้วแยกทางกันไป และ
บางทีก็เป็นการเดินทางที่เดินทางรวมกันไปสู่จุดหมายปลายทางเดียวกัน ข้าพเจ้า
เชื่อว่าในการเดินทางตรงไปสู่ชีวิตนั้น เราอาจสวนทางกับคนอื่น แต่คนที่ไป
ทางเดียวกับเราก็คงมีอยู่ไม่น้อยเหมือนกัน และความรู้สึกเช่นนี้ไม่ทำให้ข้าพเจ้า
เกิดความเปล่าเปลี่ยว แม้เมื่ออยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพังคนเดียว

จะเห็นว่าการเปรียบเทียบในลักษณะดังกล่าว แตกต่างไปจากงานในยุคแรก
เพราะได้เปรียบเทียบแบบตรง ๆ ผู้เขียนได้แสดงความสามารถทางศิลปะการประพันธ์
และสอกลแทรกเงื่อนงำในการเปรียบเทียบนั้นด้วย

พัฒนาการด้านแนวคิด

นวนิยายในช่วงที่สองของ เสนีย์ เสาวพงศ์ สะท้อนให้เห็นพัฒนาการทาง
ความคิดที่ก้าวหน้ากว่านวนิยายในช่วงแรกอย่างชัดเจน หลังจากที่เขาไปบรรยาย
เรื่องการประพันธ์กับสังคม ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ใน พ.ศ. 2495 แล้ว เสนีย์
เสาวพงศ์ ได้เขียนบทความเรื่องจินตนิยมกับอัตถนิยม มีข้อความตอนหนึ่งอธิบายลักษณะ
ของวรรณกรรมอัตถนิยมว่า

ลักษณะเด่นของวรรณกรรมอรรถนิยามคือ การแสดงให้เห็นชีวิตอย่างพื้มนั้น เป็นจริง ไม่ใช่จากความคิดหรือความต้องการของใครคนใดคนหนึ่ง และชีวิตที่เป็นจริง แม่นยำย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องสะท้อนความเป็นจริงของประชาชนส่วนข้างมากที่มีความสัมพันธ์กับสังคมนั้น ในขณะที่เกี่ยวกับการ เปิดโปงให้เห็นข้อเท็จจริงแต่โดยเฉียดก็ยังไม่เป็นการเพียงพอ วรรณกรรมอรรถนิยามยังจะต้องมองให้เห็นถึงอนาคตของข้อเท็จจริงเหล่านั้น เพื่อที่จะสามารถเข้าร่วมในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่ดีกว่าได้ด้วย อย่างเป็นจริงเป็นจัง¹

จากบทความดังกล่าวแสดงถึงความมุ่งมั่นในการสร้างสรรค์วรรณกรรมเพื่อชีวิตของเขาในช่วงนี้ได้เป็นอย่างดี ดังนั้น นวนิยายเรื่องความรักของวัฒนาและเรื่องปี่สาก จึงจัดเป็นวรรณกรรมแนวอรรถนิยาม (Realism) ซึ่ง เสนีย์ เสาวพงศ์ เสนอแนวคิดที่นาสนใจหลายประการ ได้แก่

๑. แนวคิดเกี่ยวกับความรัก เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความรักในทัศนะใหม่คือ ความรักที่เป็นเพียงการแลกเปลี่ยนทางอารมณ์ของบุคคลเพียงสองคน เป็นความรักที่กัมแคบ แต่ความรักที่ขยายวงกว้างออกไปถึงชีวิตอันกว้างเป็นความรักที่ยิ่งใหญ่

ผู้อ่านจะเข้าใจแนวคิดนี้ได้ดีก็ต่อเมื่อศึกษาความเป็นมาและจุดมุ่งหมายในการเขียนนวนิยายเรื่องความรักของวัฒนา ผู้ประพันธ์ได้เปิดเผยว่าเขียนภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง ขณะนั้นบรรยากาศที่ดำรงอยู่ทั่วโลกคือ ความชื่นชมในชัยชนะของฝ่ายประชาธิปไตยที่มีต่อเผด็จการ จึงเป็นความหวังใหม่สำหรับประชาชนที่ปรารถนาจะเห็นประเทศของตนเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เพราะการปกครองระบอบประชาธิปไตย

¹ กึกกัชย์ บารุงพงศ์ "จินตนิยามและอรรถนิยาม" โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) ใน ทิวทัศน์ที่นาศึกษาของนักประพันธ์ หน้า 232 - 233

ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ใน พ.ศ. 2475 เป็นประชาธิปไตยจอมปลอม ซึ่งอยู่ในอำนาจของคนเพียงบางกลุ่มเท่านั้น และยิ่งมองเห็นชัดเจนขึ้นหลังจากเกิดรัฐประหาร เมื่อ พ.ศ. 2491 เส้นทางใหม่ที่เสนีย์ เสาวพงศ์ คิดว่าจะเป็นทางออกของสังคมไทยคือ ประชาธิปไตยที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ เมื่อคนเหล่านี้มีความตื่นตัวทางการเมืองประชาธิปไตยที่แท้จริงจึงจะเกิดขึ้น ความหวังของผู้ประพันธ์จึงอยู่ที่คนหนุ่มสาว ผู้จะทำงานบรรลุถึงอุดมการณ์ได้ ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับความรักในเรื่องความรักของวัลยา จึงพัฒนาจากความรักระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาวในนวนิยายยุคแรกมาเป็นความรัก ที่ขยายวงกว้างออกไปสู่คนส่วนใหญ่ของประเทศ เสนีย์ เสาวพงศ์ มอบให้วัลยาตัวละครเอกเป็นผู้เสนอทัศนะนี้ว่า

ความรักที่เป็นเพียงความสุขหรือไม่ก็ความใคร่ของคนคนหนึ่ง หรืออย่างมากที่สุดสองคนเท่านั้น เป็นความรักอย่างแคบ ความรักของคนเราควรจะขยายวงกว้างออกไปถึงชีวิตอื่น ถึงประชาชนทั้งหลายด้วย ชีวิตของคนเราจึงจะมีคุณค่าและมีความหมาย ไม่เสียที่ที่เกิดมา...หากชีวิตเรามีความรักและความรักนี้สามารถผลักดันชีวิตของคนเราให้สูงส่งยิ่งขึ้นกว่าชีวิตของสิ่งอื่น...นั่นมันอาจจะร้องเพลงเมื่อใดก็ได้ เมื่อมันนี่ก็อยากจะร้องเมื่อมันอยู่กับกูของบ้าน โดยไม่คำนึงถึงความทุกข์ยากของนกล่อน ๆ แต่คนเราจะทำอย่างนั้นได้อย่างไร เราจะร้องเพลงแห่งความสำราญได้อย่างไร ในเมื่อชีวิตของคนเราส่วนใหญ่ยังอยู่ในความทุกข์¹

แต่แนวคิดดังกล่าวในเรื่องความรักของวัลยา ยังเป็นเพียงความคิดที่อยู่ในรูปของนามธรรม หากการลงมือปฏิบัติจริง ความรักของวัลยาจึงเป็นนวนิยายที่แสดงพัฒนาการทางความคิดของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เพียงระดัหนึ่งเท่านั้น

¹ กักคีย์ชัย ขำรุ่งพงศ์ ความรักของวัลยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

ต่อมาเมื่อเขียนนวนิยายเรื่องปีศาจ เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้พัฒนาแนวคิดนี้ไปสู่การกระทำโดยกาหนดให้สาย รัชนี้ นิคม กิ่งเหียน หม่อมสาวซึ่งเป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ ออกไปทำงานในชนบท เพื่อคนส่วนใหญ่ที่เสียเปรียบ การให้ตัวละครไปช่วยเหลือชาวบ้าน มีเหตุผลมาจากความจริงที่ว่า สังคมไทยยังเป็นสังคมแบบเกษตรกรรม ซึ่งมีชาวไร่ชาวนาเป็นกลุ่มส่วนใหญ่ของประเทศ การที่ เสนีย์ เสาวพงศ์ ให้สายปฏิเสธเป็นทนายให้กัมมาจวน โดยเลือกเอาความเป็นธรรมชาติของคนส่วนรวม แทนความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เน้นให้เห็นถึงแนวคิดของผู้เขียนอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ดี แนวคิดเกี่ยวกับความรักดังกล่าว เสนีย์ เสาวพงศ์ ไม่ได้ปฏิเสธความรักระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาว แต่เขาต้องการให้ความรักของหนุ่มสาวเป็นพลังใจในอันจะนำไปสู่การสร้างสรรค์และอำนวยประโยชน์แก่ส่วนรวม ซึ่งเป็นการขยายฐานความรักจากความผูกพันระหว่างคนสองคน ไปสู่ความรักที่มีต่อมวลมนุษยชาติ

2. แนวคิดเกี่ยวกับสตรี

เสนีย์ เสาวพงศ์ เป็นนักเขียนที่ยกย่องและมองเห็นคุณค่าของสตรี งานเขียนของเขาแทบทุกเรื่องให้ความสำคัญกับบทบาทของตัวละครผู้หญิงเกินกว่าของนักเขียนคนอื่น ๆ เรื่องเรื่องนี้ เสนีย์ เสาวพงศ์ ให้เหตุผลว่า "ผมคิดว่าคงเป็นเพราะเงื่อนไขทางวัฒนธรรมที่ยังฝังหรือสั่งสอนกันมา เราเชื่อกันว่า สิ่งที่มีคุณค่าหรือค้ำจุนซึ่งเรานับถือกันเป็นเพศหญิงทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นแม่โพสพ พระแม่ธรณี แม่ย่านาง นี่ก็อาจจะเป็นวัฒนธรรมที่ตกค้างอยู่ในจิตใต้สำนึกของผม"¹

จากความเห็นของผู้ประพันธ์ทำให้เข้าใจความคิดที่มีต่อเพศหญิงว่า เขามองผู้หญิงควยทัศนะที่ทำให้เกียรติและกตัญญูในความกตัญญู ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับสตรีของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ที่สะท้อนออกมาในนวนิยายช่วงนี้คือ ผู้หญิงเป็นเพศที่มีความสำคัญ

¹ ศักดิ์ชัย บารุงพงศ์ ศิลปะการประพันธ์ในทัศนะของ เสนีย์ เสาวพงศ์
บรรยาย ณ หอประชุมกมลชนกสมาคมกาสร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 18 มกราคม 2522
เวลา 14.00 - 16.00 น.

และมีความสามารถในการทำงานได้เท่าเทียมกับผู้ชาย

ในเรื่องความรักของวัลยา ผู้แต่งให้ตัวละครผู้หญิงสองลักษณะเพื่อเปรียบเทียบกันคือ วัลยาตัวแทนของผู้หญิงที่มีความเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถและมีความเป็นตัวของตัวเอง ส่วนเทือนตาเป็นผู้หญิงในแบบฉบับของสังคมเก่าที่มีความคิดว่าผู้หญิงเป็นเพศอ่อนแอ เทือนตาที่มีความเห็นว่า "ผู้หญิงเราจะไปทำอะไรได้นักหนา... และถ้าจะทำอะไรไปก็จะมีคนดูและหัวเราะเยาะ"¹ ชีวิตสมรสของเทือนตาจึงล้มเหลวแต่เธอโชคที่วัลยาคอยให้คำแนะนำในปัญหาและเอาหนังสือที่พิมพ์เข้ามาให้เทือนตาอ่าน ข้อความในหนังสือให้เห็นถึงฐานะของสตรีในสังคม และความสำคัญของสตรีที่เป็นกำลังในการสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่สังคมมนุษย์ เพราะ "มีสตรีจำนวนครึ่งหนึ่งของมนุษยชาติทั้งหมด สตรีจึงเป็นกำลังอันไพศาลของสังคม"² ทำให้เทือนตาเริ่มตระหนักว่าผู้หญิงไม่ใช่เป็นเพียงวัตถุบ่าวักความใคร่ ไม่ใช่ทาสรับใช้ในครัวเรือน แต่ผู้หญิงมีความสำคัญและความสามารถเท่าเทียมผู้ชาย เทือนตาจึงขอหย่าขาดจากไพจิตร เดินทางกลับไปสอนหนังสือในเมืองไทย

ในเรื่องปีศาจ เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้กำหนดให้รัชนีตัวละครเอกฝ่ายหญิงเลือกทางเดินชีวิตของตัวเอง การกระทำของรัชนีจึงเป็นภาพสะท้อนทางความคิดของผู้ประพันธ์ ที่ต้องการปลุกสำนึกของผู้หญิงในสังคมไทยให้กล้ายืนหยัดขึ้นมารับภาระหน้าที่ในการสร้างสรรค์สังคม ด้วยความเชื่อมั่นว่า "ผู้หญิงมีส่วนแบกโลกไว้ครึ่งหนึ่ง" ผู้หญิงไม่ใ้คต้องการที่จะเป็นช้างเท้าหน้าหรือเท้าหลัง แต่ผู้หญิงต้องการที่จะเดินเคียงมาเคียงไหล่อย่างเสมอภาคและมีเกียรติ ร่วมมือกับผู้ชายในการทำงานเพื่อพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า

¹กักชัย บำรุงพงศ์ ความรักของวัลยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

นอกจากนี้ เสนีย์ เสาวพงศ์ ยังได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศ โดยให้วลยาเป็นผู้เสนอทัศนะที่ว่า "ความรักอย่างเท่าเทียมกันระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายจะมีไม่ได้ ถ้าฝ่ายหนึ่งอยู่เหนืออีกฝ่ายหนึ่งทางเศรษฐกิจ และภูมิโศกชะตาของอีกฝ่ายหนึ่งไว้โดยสิ้นเชิง"¹ การปฏิบัติของไพจิตรที่มีต่อเพื่อนที่เป็นตัวอย่างแสดงถึงการกีดกันทางเพศซึ่งเกิดจากความเหลื่อมล้ำค่าสูงที่บุรุษมีต่อสตรี ยิ่ง อย่างนั้น เสนอความเห็นที่สอดคล้องกับความคิดของวลยาว่า "การแสวงหาประโยชน์จากผู้หญิงนั้นมีอยู่ทุกแห่งที่ผู้หญิงยังไม่มีใครรับสิทธิเท่าเทียมกับผู้ชาย"² การที่เสนีย์ เสาวพงศ์ เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศ เพราะความเสมอภาคทางเพศเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย และเป็นเกราะป้องกันความก้าวหน้าของระบอบประชาธิปไตย

3. แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาชนบท

ในเรื่องความรักของวลยา เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้สะท้อนภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชนบทซึ่งถูกละเลยขาดการเอาใจใส่ โดยผ่านทางจดหมายที่ยังเขียนเล่าให้วลยาถึงเหตุผลที่เขาตัดสินใจทำงานในชนบท เพราะ

บุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลที่ถูกทอดทิ้ง ถูกละถ่างถูกกันตามทางกรเขาได้รับการเอาใจใส่ เพราะเขามีทะเบียนสำมะโนครัว ต้องแจ้งการเกิดการตาย และการย้ายถิ่นฐาน มีเรือก็ต้องจดทะเบียน แม้แต่ควายก็ยังต้องมีในรูปพรรณความเอาใจใส่นั้น เขาก็รู้สึกอยู่เสมอ เมื่อทางการขอแรงหรือเกณฑ์ไปทำงานชุกดินถมดินอาเภอ บุคคลเหล่านี้มีอยู่ทุกหนทุกแห่งในตำบลและท้องถื่นที่ไม่มีความสำคัญในแผนที่ คุเป็นจุดเล็ก ๆ ที่กระจัดกระจายและไม่มีมีความสำคัญ

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ความรักของวลยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

² คุ. หน้า 148

อะไร เกิดมาเจ็บ ๆ และตายไปอย่างเจ็บ ๆ ไม่มีใครรู้ใครเห็นและ
ไม่มีใครไต่ถาม หนังสือและวรรณคดีก็ไม่มีบรรทัดวางสำหรับจะพูดถึงเขา
บุคคลซึ่งเป็นเลือดเนื้อและกระดูกสันหลัง ซึ่งเป็นความทรงอยู่ขององคาพยพ
แห่งสังคม วันทุกวันนี้ความเน่าเฟะกำลังปะทุขึ้นเป็นจุด ๆ อยู่แห่งแฉ่งแห่ง
เล่า¹

"ความเน่าเฟะ" ที่กล่าวถึงคือปัญหาของชาวนาที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง
ปีศาจ ผู้แต่งได้ประมวลภาพปัญหาของชาวนาไทยไว้ค่อนข้างชัดเจน ปัญหาเหล่านี้
ได้แก่ ความยากจน การขาดที่ดินทำกินของตัวเอง สภาพดินฟ้าอากาศที่ไม่เอื้ออำนวย
ต่อผลผลิต ปัญหาการถูกเอาเปรียบจากนายทุน ความขัดข้องการศึกษา และปัญหาสุขภาพ
อนามัย ดังตัวอย่างบางตอน

"ขายข้าวได้แล้ว ก็มีเงินส่งคอกเป็ดมันส์ปีกครึ่ง" ลุงมีพูดต่อไป
"ไอ้จะส่งกับคอกทั้งหมดที่เคยขายนั้น ฉันก็จนปัญญาจริง ๆ ถ้านาพอทำได้
อย่างป็นี รากาข้าวไม่ตกลง ข้าวของไม่แพงขึ้น และไม่มี ความเจ็บไข้
บางที่อีกสักห้าปีคงจะได้ไถ่จวนองหรง"

"จะกรอมเป็นข้าวเกรียบอยู่แล้วพอกุณ" ป้าเอมพูดแทรกขึ้นมาจากใน
กรัว "ว้าวควายก็ขายไปจนหมด เหลือแต่นาเท่ากระเบาะมือตัวเองเท่านั้น
แหละ"

เหลือดบิไบจากขึ้นขามวนสูบอย่างสงบ "คนจนพูดอะไรก็ไม่ไปใครเชื่อ
พูดจริงมันก็กลายเป็นโกหก" เขาพูดโดยไม่มองหน้าสาย "ปีที่แล้วฉันกะว่า
จะได้เงินพอจะผ่อนคอกเขามันก็พอดิไอ้แดงเจ็บแทบจะเอาชีวิตไม่รอด ลูก
คนหนึ่งจะปล่อยให้มันตายเปล่า ๆ ยังไงได้ ยากฝีมือก็ต้องรักษาทุกกำลัง

¹ กักคิ้วย บำรุงพงศ์ ความรักของวัลยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

ไอ้แกงรอกผาไคแต่เงินจะส่งคอกคุณนายมะลิหมค ปีนีก็ตองเชื่อเชามาเกิน
ที่ตลาด พอนวคขาวเสร็จ ก็ไคแตกอยคู้เจาหนีเชามาตวงเอาข้าวไป
แล้วก็ตั้งตนกุ่มเชา เชอของเชามาเกินตอไปใหม่"¹

และอีกตอนหนึ่ง

คุณีนายอู่ห่าสิบไร่ กำลังเป็นกรณีพิพาทในกรรมสิทธิ์กัฏเฐนฐีที่ดินใหญ่
คนหนึ่ง ซึ่งอากกรรมสิทธิ์ในที่ดินในส่วนที่เป็นของอู่ 30 ไร่ เติมที่เดียว
พอของอู่จ้งจ้งที่ป่าห่านาไว้ 20 ไร่ เนื่อนานี้มีโฉนคแล้ว แต่อีก 30 ไร่
ไคจ้งจ้งชยายออกไป และไคกรอกรองหักร้างถางพงพามาหาเกินโดยเปิด
เผยเป็นเวลานานมาแล้ว แต่สำหรับที่นาผืนนี้แต่เพียงใบเหียบย่ำเท่านั้น
ยังมิไคมีโฉนคเมื่อไปขอทำโฉนคก็ปรากฏว่าเป็นที่ของคนอื่นไปเสียแล้ว กรณี
พิพาทก็เป็นคดีฟ้องร้องไปยังโรงศาล ซึ่งเขาตองจำนองนาเพื่อเอาเงินมาสู้
คดี²

เกี่ยวกับปัญหาดังกล่าว ผู้เขียนไคแสดงแนวคิดในการแก้ไขปัญหารื่องนี้ขึ้น
โดยใช้หลักของมณษธรรม คือความเห็นอกเห็นใจชาวนาที่เดือดร้อน ทั้งที่สายแนะนำ
มหาจนให้เลือนกำหนดการชำระหนี้ ส่วนกรณีพิพาทเรื่องที่ดินในคานกรรมสิทธิ์ครอบครอง
นั้น แม้จะตัดสินด้วยกฎหมาย แต่ "ความยุติธรรมของกฎหมายเป็นรื่องของหลักฐาน
และแบบแผนต่าง ๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติ"³ ดังนั้น การให้การศึกษาทางคานกฎหมาย
และความรู้อื่น ๆ เพื่อมิให้ถูกเอารักเอาเปรียจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น ผู้ประพันธ์จึงสร้าง

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ปิศาจ โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

หน้า 114 - 115

² ด. หน้า 117

³ ด. หน้า 255

เรื่องให้ตัวละครหนุ่มสาวเป็นผู้เสียสละความสุขส่วนตัว อุทิศตนเพื่อช่วยเหลือคนส่วนใหญ่
ที่เสียเปรียบและพัฒนาชนบทให้พวกเขามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

4. แนวคิดเกี่ยวกับการทำงาน

ในเรื่องความรักของวัลยา เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการ
ทำงานศิลปะว่า การสร้างสรรค์งานศิลปะเพื่อชีวิตเป็นแนวทางที่ถูกต้องของศิลปิน
เพราะเป็นงานศิลปะที่รับใช้คนส่วนใหญ่ โดยเสนอภาพชีวิตของเรอเน ผู้ที่มีความจริง
ของชีวิต เนื่องมาจากความผิดหวังในความรัก ทำให้เขาแยกตัวออกมาอยู่อย่าง
โดดเดี่ยว แล้วผลิตงานศิลปะในแนวเซอร์เรียลลิสต์ เขารู้สึกผิดหวังที่ไม่มีใครเข้าใจ
ภาพเขียนของเขา งานนี้แน่แท้ให้ช็อกแก่เขาว่า "บุคคลเขาจะสามารถเข้าใจภาพที่เข
เขียนได้อย่างไรเรอเน เมื่อจินตนาการของเขามีได้มีฐานแห่งความจริง"¹ แต่เรอเน
ก็ไม่ยอมรับความจริงในข้อนี้ เขาคิดว่าไม่ใช่ความผิดของเขา กาลเวลากงจะทำให้
คนเข้าใจงานเขียนแบบเซอร์เรียลลิสต์ในภายหลังจนกระทั่ง เรอเนพบเด็กสองคนเขียน
คำว่าสันติภาพบนกำแพงตึก เขารู้สึกประทับใจที่เห็นเด็กทั้งสองทำในสิ่งที่เป็ประโยชน์
เรอเนจึงเปลี่ยนความคิดเก่าที่ว่าศิลปะไม่จำเป็นต้องเรียนรู้จากกณกรรมคาสาบิญ
หันมาสร้างงานศิลปะแบบเรียลลิสต์ อันเป็นงานศิลปะเพื่อประชาชน

การเสนอแนวคิดดังกล่าว มีผลต่อการทำงานสร้างสรรค์นวนิยายเรื่องความรัก
ของวัลยาของผู้ประพันธ์ให้พัฒนาเข้าสู่งานเขียนแบบอัตถนิยมด้วย ดังที่เสนิย์ เสาวพงศ์
ให้วัลยาถ่ายทอดทัศนะจากประสบการณ์ทางวรรณกรรมของเขาตอนหนึ่งว่า

"นักประพันธ์ที่เป็นนักศีลธรรม จะพูดไปก็ไม่เจวนักทรอก แต่จะถ้อยอยู่
ในประเภทท้าวหน้าก็ไม่ได้ เพราะไม่สามารถมองเห็นสภาพอนาคตที่ดีกว่า
เก่าไม่สามารถรับแก่นสารแห่งวิวัฒนาการของชีวิตและสังคมไ้กว่า จะหลงใหล

¹ ศักดิ์ชัย ม่วงพงศ์ ความรักของวัลยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

กลิ้งกลายไปในทางใด นักศีลธรรมจึงเกิดทุระเบียบจารีตประเพณีของระบบ
สังคมเก่าของตน หลักศีลธรรมที่เป็นกรอบแห่งความประพฤติของคนในยุค
นั้น ๆ บรรดาที่เห็นว่าดีงามเป็นระเบียบชีวิตอันตายตัว และแก้ไขเปลี่ยนแปลง
อะไรให้ดีขึ้นอีกไม่ได้ ซึ่งกาลเวลาก็ได้พิสูจน์แล้วว่า จารีตประเพณี
ที่ล้าสมัยเป็นอันมากสาบสูญไปตามกาลสมัย เมื่อความสัมพันธ์ทางสังคมมีความ
เปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพใหม่^๑

ในเรื่องปีศาจ เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการทำงานของ
ข้าราชการว่า ข้าราชการคือผู้ทำงานรับใช้ประชาชน ไม่ใช่เจ้านายของประชาชน
โดยให้นิพนธ์คำอำเภอดังต่อไปนี้

เราได้เปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย
ยี่สิบปีแล้ว แต่ในการปฏิบัติของเรา ยังมีความคิดหลายอย่างที่ย่ำแย่กว่า
สมัย เรายังมีความคิดแบบเก่า ๆ สุมเข้าไว้เต็มสมอง บางคนถือว่าเรา
เป็นคนสูงกว่าราษฎร เป็นนายราษฎร เมื่อผมเป็นเด็กเคยตามพ่อไป
อำเภอมอผมเป็นชวานาทองนั่งพับเพียบเรียบร้อยพูดกับท่านที่อำเภอก่อน ผม
คิดว่าสิ่งเหล่านี้ในปัจจุบันนี้คงไม่มีแล้ว เมื่อเราทุกคนเสมอภาคกันต่อหน้า
กฎหมาย เมื่อประชาธิปไตยสอนให้เราเคารพค่าของคนทุกคนโดยเท่าเทียม
กัน แต่ผมก็ผิดหวัง สิ่งเหล่านี้ยังเหลืออยู่และอยู่อย่างจะไม่เปลี่ยนแปลง
เสียด้วย เมื่อราษฎรมาติดตอผมให้เขานั่งเก้าอี้เท่า ๆ กับผม ด้วยความ
ยากลำบากเหลือเกินกว่าจะให้เขาทำเช่นนั้นได้ ผมบอกวานั่งข้างบนเถอะ

๑ กักคิชัย บำรุงพงศ์ ความรักของวิทยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

ลุง เรามีสิทธิ์และค่าเทียมกันในการเป็นราษฎร และในฐานะเป็นข้าราชการ
ผมเท่ากับเป็นกบฏของลุงนั่นเอง¹

จากการศึกษานวนิยายในช่วงที่สองของ เสนีย์ เสาวพงศ์ จะเห็นว่างานเขียน
ในช่วงนี้ได้พัฒนามาเป็นนวนิยายที่มีเป้าหมาย (Novel with purpose) จึงทำให้นวนิยายเรื่องความรักของวลียาและเรื่องปีศาจเป็นนวนิยายแนวอัตถินิยม (Realism) เสนอเนื้อหาการวิพากษ์วิจารณ์สังคมของกลุ่มซึ่งมีความผูกพันเกี่ยวกับปัญหาของตัวเอกในนวนิยายช่วงแรกมาสู่การขยายอาณาเขตทางความคิดไปถึงปัญหาสังคมของชนส่วนใหญ่ ความรักของวลียาและปีศาจจึงเป็นนวนิยายที่ให้ผู้อ่านตั้งคำถามและมนุษยชาติ สะท้อนภาพสังคมในสมัยนั้น ให้แง่คิดในการมองความยุติธรรมให้แกสังคม และเป็น การให้กำลังใจแก่ผู้ทำงานด้วยความเสียสละที่จะยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของชนในชนบทเพื่อให้มีชีวิตที่ดีกว่าเดิม พัฒนางานเขียนนวนิยายในช่วงนี้เป็นผลมาจากการสังสมประสบการณ์ทางวรรณกรรมของผู้เขียน ทั้งที่เอนีย์ เสาวพงศ์ ได้เล่าว่า

เมื่อผมเริ่มเขียนหนังสือครั้งแรก ผมเริ่มเขียนออกไปโดยแรงผลักดันที่มีอยู่ในตัว ใจได้ปีนกวาบุรุษี่คิดว่าศิลปะวรรณคดีเป็นสิ่งที่สำคัญที่ต้องเรียนรู้รูปร่างหน้าตาหลักเกณฑ์คล้ายกับเป็นส่วนหนึ่งของศาสตร์ของสังคม แต่เมื่อผมอายุมากขึ้น ได้ศึกษามากขึ้นจึงไ้รู้ว่าเรื่องของวรรณคดีนั้นเป็นเรื่องค่อนข้างใหญ่และมีความสำคัญ มีการศึกษาอย่างมีระบบ ถ้าจะพูดไปแล้ว การเขียนหนังสือของผมก็คือกระบวนการศึกษาของผมเอง...ถ้านักเขียนละเลยต่อการแสวงหาความรู้ด้านอื่น ๆ ทุกด้านเสียแล้ว ก็ยากที่จะทำให้งานเขียนของเขาบริบูรณ์มีประโยชน์แก่ผู้อ่าน งานประพันธ์หรือวรรณคดีเป็นผลิตภัณฑ์ทางสังคม

¹กัณธิ์ชัย บำรุงพงศ์ ปีศาจ โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

...คนที่ถกมองเบื้องหลังกลองก็ถกคน เบื้องหลังคนก็คือสังข์ที่เขาอยู่
เช่นเดียวกันหลังปากกาถกคน หลังคนที่เขียนก็คือสังข์ที่เขาอยู่ สิ่งที่จะสะท้อน
ออกมาจึงเป็นลักษณะของสังข์และผลิตภัณฑ์ของสังข์¹

นวนิยายในช่วงที่สาม พ.ศ. 2504

หลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2501 โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ยึดอำนาจจากรัฐประหาร มีการออกประกาศของคณะปฏิวัติมาตรการรุนแรงปราบปรามผู้ที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสังคมและการเมือง นักหนังสือพิมพ์ นักเขียนที่มีความคิดก้าวหน้าถูกจับกุม ทำให้เกิดภาวะขงขันของการสร้างสรรค์วรรณกรรมเพื่อชีวิต ดังนั้น ระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2501 - 2510 จึงเป็นยุคมืดทางปัญญาของเมืองไทย เสนีย์ เสาวพงศ์ แม้จะไม่ได้รับผลกระทบทางการเมืองโดยตรงเช่นนักเขียนคนอื่น ๆ เนื่องจากเป็นระยะเวลาที่เขาไปทำงานประจำสถานอัครราชทูตไทย ณ กรุงบัวโนสไอเรส ประเทศอาร์เจนตินา แต่เมื่อเดินทางกลับมาทำงานในเมืองไทย ใน พ.ศ. 2503 บรรยายากทางการเมืองก็ไปเฝ้าอำนาจของการเขียนวรรณกรรมก้าวหน้า เพราะนักเขียนถูกจำกัดขอบเขตของเสรีภาพทางความคิด ทางเลือกของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ก็กลับไปเขียนนวนิยายชีวิตต่างแดนอีก เขาเปิดเผยว่า "ในยามที่มีเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ผูกมัดการแสดงออกในประเทศ นักเขียนก็จำเป็นต้องอาศัยวิธีการต่าง ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงเงื่อนไขที่ผูกมัดอยู่...ในการเขียนเรื่องไฟเย็นก็มีคำพูดหลายประการที่ต้องการสื่อความหมายซ่อนเร้น"²

¹ถักชัย บำรุงพงศ์ กิลปะการประพันธ์ในทัศนะของ เสนีย์ เสาวพงศ์
บรรยาย ณ หอประชุมคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 18 มกราคม 2522
เวลา 14.00 - 16.00 น.

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น จึงทำให้นวนิยายเรื่องไฟเย็นและเรื่องบัวบาน ในอะเมซอน มีความแตกต่างไปจากงานเขียนในช่วงที่สองอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้น พัฒนาการงานเขียนนวนิยายในช่วงนี้จึงออกมาในรูปแบบนวนิยายเชิงสารคดี

พัฒนาการงานกลวิธีการแต่ง

1. กลวิธีเกี่ยวกับการเล่าเรื่อง

เรื่องไฟเย็น เสนีย์ เสาวพงศ์ ใช้กลวิธีเล่าเรื่อง โดยให้ จอน กาจา ยตัวละครหนุ่มไทยที่ลอบเข้าไปดูการปฏิบัติในประเทศอาร์เจนตินาเป็นผู้เล่าเรื่องด้วย สายตาของนักสังเกตรวมถึงเกี่ยวกับชีวิตของบุคคลและบรรยากาศทางการเมืองของ อาร์เจนตินา การให้ตัวละครเล่าประสบการณ์ชีวิตของตัวเอง เป็นลึกลับผู้อ่านจะไม่เกิด ความรู้สึกว่าผู้แต่งแสดงความคิดเห็นออกมาโดยตรง แต่บรรยายผ่านทางความรู้สึกนึกคิด ของตัวละคร จอนเล่าเรื่องของตัวเองก่อนหนึ่งว่า

ข้าพเจ้าเดินทางมากับริคาร์โด นักหนังสือพิมพ์และนักการเมืองพลัดถิ่น ในการเดินทางกลับประเทศของเขา เราเดินทางมาด้วยกันหลายแห่งใน บานพาหนะหลายชนิด จนกระทั่งลงเรือยนต์ลำนี้ในตอนค่ำ แล้วออกเดินทาง มาในตอนกลางคืนบนเรือริคาร์โดแนะนำข้าพเจ้าให้รู้จักกับใครอีกสองสามคน ซึ่งข้าพเจ้าจำชื่อไปได้ เราไม่ได้พูดจาอะไรกันมาก...นี่ข้าพเจ้ากำลังจะ เดินทางไปสู่กองแห่งการปฏิบัติ รัฐประหารที่ลาตินอเมริกาที่มีชื่อเสียงนักหนา แล้วละหรือ¹

¹ ทัศนีชัย บำรุงพงศ์ ไฟเย็น โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

เรื่องบัวบานในอะเมซอน เสนีย์ เสาวพงศ์ ใช้กลวิธีเล่าเรื่องสองช่วง ช่วงแรกตั้งแต่ตอนที่ 1 - 3 เล่าเรื่องโดย "ข้าพเจ้า" ตัวละครผู้เล่านี้ไม่ใช่กระบอก เขาเป็นคนไทยที่เดินทางไปเที่ยวในอาร์เจนตินา แล้วเกิดความสนใจอยากจะเข้าไป คุชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอินเดียน แต่ก็มีอุปสรรคบางประการ ทำให้เขาไม่สามารถ ทำตามที่ตั้งใจไว้ แต่เขาโชคดีโดยบังเอิญที่ได้สมมุติบันทึกเรื่องราวการผจญภัยในป่า อะเมซอนของนักผจญภัยชาวไทยคนหนึ่งซึ่งติดตามคณะสำรวจเขาไปศึกษาชีวิตชาวอินเดียน "ข้าพเจ้า" ผู้เล่าเรื่องจึงนำเรื่องราวในบันทึกนั้นมาเปิดเผยให้ผู้อ่าน ดังนั้นการเล่า เรื่องตั้งแต่ตอนที่ 4 ไปจนกระทั่งจบเรื่องจึงเป็นการเล่าเรื่องของตัวละครผู้เป็นเจ้าของ สมมุติบันทึก กลวิธีการเล่าเรื่องของนวนิยายเรื่องนี้จึงมีลักษณะเป็นเรื่องซ้อนเรื่อง การเล่าเรื่องในช่วงแรกเป็นเพียงการนำเข้าสู่เนื้อเรื่องเท่านั้น ความสำคัญอยู่ที่การ เล่าเรื่องในช่วงที่สองของหนุ่มไทยนักผจญภัยซึ่งไม่ปรากฏชื่อ เล่าเรื่องของชนวา

ป่าอะเมซอนก็ความลึกลับ ทุกคนที่เข้ามาในป่ามีความมุ่งหมายไม่ อย่างใดก็อย่างหนึ่ง ศาสตราจารย์ชอมเมอร์มันเข้ามาเพื่อศึกษาเกี่ยวกับ มนุษยวิทยา ซาเวียร์ คิโน เข้ามาด้วยความอยากรู้อยากเห็น และก่อน ที่จะเดินทางไปไหนสักแห่งหนึ่งมาขอซื้อเรื่องการเดินทางของเขาอีกด้วย แต่ข้าพเจ้าเข้าป่าโดยไม่มีความมุ่งหมายอะไรเลย และไม่คิดว่าข้าพเจ้าจะ เป็นผู้เปิดเผยความเร้นลับส่วนหนึ่งของมันด้วย ไม่เคยคิดว่าจะค้น พุพบทรัพย์จากเมืองร้าง หรือสุสานโบราณที่ยังรำลึกกันว่า มีอยู่มากมายตาม ลายแทงต่าง ๆ หรือที่เล่ากันเป็นนิยายปรัมปรา ข้าพเจ้าเข้าป่าตามเขาไป อย่างสังเกตุเท่านั้นเอง¹

¹ คึกคักชัย บำรุงพงศ์ บัวบานในอะเมซอน โดย เสนีย์ เสาวพงศ์
(นามแฝง) หน้า 73 - 74

2. กลวิธีเกี่ยวกับการดำเนินเรื่อง

เรื่องไฟเย็น เสนีย์ เสาวพงศ์ ดำเนินเรื่องแบบย้อนหลัง (Flash back) โดยใช้กลวิธีให้จอ กายเล่าประสบการณ์ชีวิตในระหว่างอยู่ประเทศอาร์เจนตินา ให้เพื่อนฟัง เมื่อตอนไปพักตากอากาศที่เมืองวิญา เคลมาร์ของชิลี ผู้เขียนเริ่มเปิดเรื่องด้วยการนำทัศนะของปาตรีเซียในตอนจบมาตั้งเป็นคำถามเพื่อนำเข้าสู่เนื้อเรื่อง

ท่านเข้าใจไหม เมื่อผู้หญิงคนหนึ่งบอกแก่ท่านว่า ความรักของหล่อน เย็นเหมือนไฟ และหลังไหลเหมือนหิน...เมื่อจอ กาย กิคว่าเขาจะ เขียนอะไรสักเรื่องหนึ่ง แต่เขาก็คิดไม่ออกกว่าจะให้เชื่อมั่นว่าอะไรก็ จนกระทั่งได้ยินเสียงเล็ก ๆ เย็น ๆ ของผู้หญิงเลื้อยคลานอเมริกันคนหนึ่งพูดว่า "ความรักของฉันเย็นเหมือนไฟ และหลังไหลเหมือนหิน" เขาจึงตั้งชื่อเรื่องของเขาวว่า "ไฟเย็น"¹

ถัดจากนั้น จอ กาย นำผู้อ่านไปรู้จักกับชีวิตของบุคคลในแง่มุมต่าง ๆ ใดแก่

ริคาร์โด นักหนังสือพิมพ์ ผู้มีส่วนร่วมในการปฏิวัติ
ปาตรีเซีย นักปฏิวัติสาวผู้สูญเสียชายคนรักไปในการต่อสู้ปฏิวัติ
โฆเซ กราเซีย นักคนกริผู้ต่อสู้เพื่อความเป็นธรรม
รามอส หมูนักปฏิวัติ ผู้ออกมาใช้ชีวิตร่วมกับชาวชนบท
ซูซานา ลูกสาวชาวญี่ปุ่นที่อพยพมาอยู่ในอาร์เจนตินา
การลอส ชาวอินเดียน เกษตรกรผู้ผ่านชีวิตการต่อสู้มาอย่างโชกโชน
ริกโก ผู้มีชีวิตเร่ร่อนพเนจรเชื่อถือโชกลาง

¹ ศักดิ์ชัย บารุงพงศ์ ไฟเย็น โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า

การเสนอภาพชีวิตของตัวละครเหล่านี้ เสนีย์ เสาวพงศ์ ใช้กลวิธีดำเนินเรื่องแบบรูปต่อ โดยเปรียบเทียบว่า "เหมือนกับเอาเศษผ้าชิ้นเล็กชิ้นน้อยทางเนื้อทางสีส้นและทางขนาดมาประรวมเข้าด้วยกันแห่งชีวิต พอได้เป็นเสื้อที่สวมใส่ตัวหนึ่งในขณะที่เขยหน้านั้น ๆ ต่างก็เป็นอิสระในตัวของมัน มองแยกกันเป็นอย่างหนึ่ง และเมื่อมองรวมกันก็จะเป็นอีกอย่างหนึ่ง"¹

กลวิธีดำเนินเรื่องแบบรูปต่อนี้ แม้จะเป็นวิธีเดียวกับที่ใช้ในเรื่องความรักของวัลยา แตกต่างกันที่ เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เพิ่มส่วนของตัวละครที่มีชีวิตจิตใจโดยอาศัยจินตนาการประกอบกับข้อมูลทางสังคมและการเมืองที่ผู้เขียนมีประสบการณ์อยู่ในประเทศนั้นนานร่วมห้าปี เพื่อให้ผู้อ่านเข้าถึงวิถีชีวิตของชาวลาตินอเมริกา

ในการดำเนินเรื่องนั้น ผู้ประพันธ์ได้อาศัยความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสภาพทางการเมืองเป็นหัวใจสำคัญของเรื่อง เพื่อสื่อความหมายที่แฝงเร้นบางประการในยุคที่นักเขียนถูกจำกัดเสรีภาพทางความคิด

เรื่องจบลง หลังจากการปฏิวัติครั้งใหม่ประสบความสำเร็จ จอนเดินทางออกนอกประเทศโดยมีปาตรีเขียนเป็นผู้นำส่ง

ข้าพเจ้ายืนเกาะเสาหลังคา มองมาที่ชายตลิ่ง กระแสน้ำเย็นปะทะใบหน้า แต่ไม่รู้สึกหนาวแม้แต่น้อย กองไฟสองกองที่ริมฝั่งที่ข้าพเจ้าได้นั่งผิงอยู่กับปาตรีเขี่ยคอย ๆ เล็กกลงเป็นลำดับ จนในไม่ช้านักก็หายลับไปจากสายตา และทุกสิ่งทุกอย่างรอบ ๆ กายก็มืดความมืด คงมีแต่ดวงความบนท้องฟ้าเท่านั้นที่ยังส่องแสงกระจ่างอยู่²

¹ ศักดิ์ชัย บารุงหงส์ ไฟเย็น โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

การดำเนินเรื่องบางตอน เสนีย์ เสาวพงศ์ ใช้วิธีบรรยายเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างมนุษย์ของพระผู้เป็นเจ้าตามความเชื่อของพวกอินเดียน ที่เชื่อว่าพวกเขาเป็นมนุษย์ที่พระเจ้าสร้างควยทองคำ

เมื่อพระผู้เป็นเจ้าสร้างโลกนี้ขึ้นแล้ว พระองค์ประสงค์จะสร้างคนเพื่ออยู่ในโลกที่พระองค์ได้สร้างขึ้นควย จึงวันหนึ่งพระองค์เอาดินเหนียวบาป็นรูปคนขึ้นตามจินตนาการของพระองค์แล้วเอาใส่เตาไฟเผาด้วยความร้อนจนโตที่ค้แล้ว พระองค์จึงเอาออกมา ปรากฏว่าเป็นสีดำทั้งตัว พระองค์ก็ไม่พอใจในงานนี้ พระองค์จึงได้ทดลองต่อไปอีก โดยเอาเงินมาปั้นแล้วเอาเข้าเตาเผา เมื่อเอาออกจากเตา ปรากฏว่าเป็นสีขาวซีด ซึ่งพระองค์ก็ไม่พอใจอีกจึงต้องเพียรสร้างเป็นครั้งที่สาม กราวนี้พระองค์เอาทองคำมาปั้น แล้วเอาใส่เตาด้วยวิธีการอย่างเดิม เมื่อเอาออกมาปรากฏว่าเป็นสีสวยงาม เป็นที่พอใจของพระองค์ควย ควยเหตุนี้คนในโลกจึงมีผิวต่างกันเป็นสามสี คือ ผิวดำ ผิวขาว และผิวเหลือง แต่ผิวที่พระเจ้าพอใจที่สุดก็คือสีเหลืองที่สร้างควยทองคำ¹

อีกตอนหนึ่ง ผู้แต่งได้เล่าเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับนิยายปรัมปราของชาวอินเดียนถึงกำเนิดของเทือกเขามารัมบ้า รอนคอส และปัวการัมบ้า ซึ่งเป็นยอดเขาสูงสามลูกโกลเมืองอัญโก มีตำนานเล่าว่า บิลโกรูมี หัวหน้าชนเผ่าหนึ่งมีลูกสาวชื่อ คอรี อูโอตา ซึ่งแปลว่าดอกไม้ทองคำ เธอเป็นหญิงที่มีความสวยงามมาก จึงเป็นที่หมายปองของผู้ชายหลายคน แต่ผู้เป็นพ่อเห็นว่าเธอเหมาะสมกับป้าชาคามักเทพเจ้าแห่งดวงอาทิตย์เท่านั้น ในวันฉลองการแต่งงานของ คอรี อูโอตา บิลโกรูมี จึงอ้อนวอนป้าชาคามัก บัดเดาลให้สายตาของผู้ชายที่มาในงานเมื่อบอกเพื่อจะไ้ไม่เห็น

¹ กักคิชัย บำรุงพงศ์ ไฟเย็น โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 53

ความงามของเธอ ขณะนั้นมีพี่ของมาโร รุนตุส และปัวคาร์ ยกทัพมาประชิดเมือง เพื่อแย่งกอร์ อูโอตา เทพเจ้าปราชาคามัค จึงสาปมาโร รุนตุส และปัวคาร์ให้กลายเป็นภูเขายูณ ที่นั่น การเล่าเรื่องตอนนี้มีความยาวถึง 7 หน้า จึงทำให้เรื่องตอนต้น ๆ มีลักษณะเป็นสารคดีมากกว่านวนิยาย

เรื่องบ๊วยานในอะเมซอน เสนีย์ เสาวพงศ์ ดำเนินเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ ในช่วงแรกของเรื่องให้ "ชาฟเจ้า" ผู้สนใจชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอินเดียน เปิดเรื่องโดยการบรรยายภาพหนึ่งหัวกะโหลกมนุษย์บางส่วนที่เขาเห็นในบ้านของมารตา เพื่อเร้าความสนใจของผู้อ่านให้ติดตามเรื่องต่อไป เขาบรรยายว่า

สิ่งนี้คือหัวคนสองหัว มีแต่คอ ขนาดเท่ากำปั้น แขนอยู่ในตุ๊กกระจก ตรงขยวม ข้างหลังตุ๊กควมกำมะหยี่สีแดงเข้ม มีดวงไฟดวงเล็ก ๆ สองเข้าไปจากทางคานหนา...หัวคนสองหัวนั้น ไม่ใช่หัวกะโหลก แต่เป็นเนื้อหนังที่คลุมหัวกะโหลกกงรูปเหมือนหัวคน มีผมสีดำ ทาปิด เหมือนคนกำลังหลับ จมูกแบนแต่ใบแผ่ ปากเม้มไปหน่อย แต่คงรูปเป็นปาก ขนาดของมันย่อมกว่าหัวคนธรรมดา ใหญ่ขนาดเท่ากำปั้น หูตาปากจมูก ก็ย่อเล็กลงไปอย่างไคส่วนสัค และสีผิวหนังบนใบหน้ามีสีเหลืองเหมือนผิวของชาฟเจ้า¹

การดำเนินเรื่อง เป็นการเล่าเรื่องเหตุการณ์ในสมุดบันทึกของหมื่นไทย นักผจญภัย ดังนั้น จึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายเป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้สมจริงกับที่เป็นการบันทึก แต่ผู้แต่งได้แทรกบทสนทนาของตัวละครสลับไปกับการบรรยายบ้าง บางตอนเล่าประวัตินักสำรวจป่าอะเมซอนในอดีตอย่างละเอียด

¹ กักคัชย์ บำรุงพงศ์ บ๊วยานในอะเมซอน โดย เสนีย์ เสาวพงศ์
(นามแฝง) หน้า 2 - 3

เปอร์ซี ฟอว์เซตต์ เป็นทหารช่างหรือทหารแผนกที่ชาวอังกฤษที่เกณฑ์
ทำงานสำรวจทำแผนที่อยู่หลายปี ต่อมาได้รับเลือกให้เป็นผู้สำรวจกับใน
เขตแดนระหว่างบราซิลกับโบลิเวีย ตั้งแต่ ค.ศ. 1906 งานนี้ได้พาตัว
เขาเขาป่าอะเมซอนหลายทอดหลายครั้ง เรือมาจนกระทั่งหลังสงครามโลก
ครั้งแรก เมื่องานนั้นสำเร็จลง อาจจะเป็นเพราะชีวิตป่าเขาสิ่งตัวเขา
จนเข้ากระดูกดำ หรือเพราะเรื่อง 'เมืองร้าง' ในป่าบราซิลที่เขาได้
ยินได้ฟังมาฝังใจเขาอยู่นักหนา หรือเพราะทั้งสองอย่างรวมกัน ในปี
ค.ศ. 1925 เมื่ออายุเขาได้ห้าสิบห้าปี เขาได้รวบรวมทุนรอนและเข
าป่าอะเมซอนอีกครั้งหนึ่งพร้อมด้วยลูกชายชื่อแจ็ก และเพื่อนของลูกชายชื่อ
ราเลห์ ริเมลค์ สองคนนี้เพิ่งจะเคยเข้านี้เป็นครั้งแรก แจ็กมีอายุ
เพียงยี่สิบปี และการเข้าป่าครั้งนี้คนทั้งสามไม่มีใครกลับออกมาเลย¹

การดำเนินเรื่องในรูปแบบของบันทึก สามารถให้รายละเอียดในสิ่งที่ผู้ประพันธ์
ต้องการถ่ายทอดได้ดี เพราะนวนิยายเรื่องนี้มีความยาวเพียง 14 ตอน แม้ว่าจะมี
ลักษณะเป็นนวนิยายเชิงสารคดีเหมือนเรื่องไฟเย็น แต่ก็มีความจริงกว่าเพราะอยู่ใน
รูปของสมุดบันทึก

ตอนจบ เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้ทิ้งท้ายให้อ่านคลาการณชีวิตของผู้เป็นเจ้าของ
บันทึกนั้น ด้วยการให้ข้อความในบันทึกจบถึงตอนที่เขาได้ช่วยชีวิตหญิงชาวอินเดียนให้
รอดจากความตาย เธอพาเขาไปเล่นที่ธารน้ำ "ข้าพเจ้าลอยคอ เกาะหัวเข่าของ
หล่อนไว้ ดวงตาของหล่อนมีแววเอียงอาย หล่อนมีกลิ่นคอกนมวัวคอกหนึ่ง วางแนม
ที่แก้ม แล้วขึ้นไปตรงนั้น ข้าพเจ้าแนมหน้าลงไปจูบร่างของหล่อนเลื่อนลงจากหลัง

ตกลงมาในน้ำและกอดข้าพเจ้าแน่น วันเวลา..."¹

3. กลวิธีเกี่ยวกับการสร้างตัวละคร

เรื่องไฟเย็น ตัวละครในเรื่องมีทั้งตัวละครแบบอุดมคติ เช่น ปาτριเซีย โฆเซ กราเซีย ริการ์โด รามอส และตัวละครสมจริง เช่น การ์ลอส ริโก
การแนะนำตัวละครจะบรรยายผ่านทางสายตาของจอนญูเลา เช่น การบรรยายรูปร่างหน้าตาของโฆเซ

หน้าของโฆเซ กราเซียก็ธรรมดาเหลือเกิน เป็นแบบใบหน้าสามัญ
พื้น ๆ อย่างคนทั่วไปที่อาจจะพบได้ตามไร่นาในชนบทหรือคนที่เดินถนนกล่น
เกลื่อน ร่างของเขาค่อนข้างจะเตี้ยและอ้วนเล็กน้อย มือของเขาอวบอูม
นิ้วมือแต่ละนิ้วอ้วนล่ำ จนทำให้ดูสั้น แต่ความจริงยาวไคขนาด ดวงตา
เขาอย่างเดี่ยวที่มีแววคิด และเป็นประกายที่แปรเปลี่ยนไปได้อย่างรวดเร็ว
ตามอารมณ์ที่มีความสะเทือนใคร่รุนแรงกว่าธรรมดา ศีรษะของเขาเล็ก
เล็กน้อย ผมหัวเลยไปโปะไว้ตรงท้ายทอย เขามักจะเอาใจใส่ในเรื่อง
การแต่งกายนัก ชอบแต่งตัวตามสบาย แม้จะใส่เสื้อนอกเขาไม่ผูกเนคไท
บางกนเมอกว่า เขาเคยผูกเนคไทเพียงครั้งเดียวในชีวิต ตอนเขาพิชิตทาง
ศาสนาเมื่อคราวยังเป็นเด็กเดานั้น²

เรื่องบัวบานในอะเมซอน ตัวละครในเรื่องที่เป็นตัวละครสำคัญคือ หม่อมไทย
เจ้าของสมุหนันตัก เนื่องจากเรื่องนี้เป็นเรื่องการผจญภัยในป่าอะเมซอน ซึ่งเต็มไปด้วย

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ บัวบานในอะเมซอน โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)
หน้า 231

² ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ไฟเย็น โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า

ไปควยอันตรายจากธรรมชาติ และความดูร้ายของพวกอินเดียนแดงเข้า การสร้าง
ตัวละครในเรื่องจึงมีความสมจริง เพราะเป็นตัวละครที่มีความรู้สึกนึกคิดเหมือนคนจริง ๆ
มีทั้งความกล้า ความหวาดระแวง ความกลัว ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การบรรยาย
ตัวละครผู้เขียนไม่ได้เน้นการบรรยายภาพตัวละครในขณะสำรวจ แต่จะบรรยายรูปร่าง
ลักษณะการแต่งกายของพวกอินเดียน เช่น

เวลาผ่านไปหลายนาที่ จึงมีชายฉกรรจ์หกคนปรากฏตัวออกมา ตรง
หน้ากระท่อมร้างของเขาสมส่วน เต็มไปด้วยมัดกลาม เหวคอนข้างกอด
ร่างทอแบนเปลือย มีผ้าผืนเล็ก ๆ ปิดอยู่เท่านั้นเอง ทุกคนหาตัวควยสีแดง
ทุกคนถือหอกครบมือ พวกเขายุดย่นอยู่หน้ากระท่อมนั้น อีกสักครู่หนึ่ง
จึงมีบุคคลหนึ่งปรากฏกายออกมา กิริยาท่าทางของเขาก็ดูสามัญธรรมดาแต่
ดูสง่าและองอาจซึ่งบอกให้เรารู้ทันทีว่าบุคคลนี้คือหัวหน้า...มีผู้คนปรากฏ
ออกมาที่ลานนั้นเพิ่มขึ้นอีก เป็นพวกผู้ชายหนุ่มที่แต่งกายแบบเดียวกัน ต่อจาก
นั้นจึงเป็นผู้หญิง พวกเธอเหล่านั้นคงเปลือยกายทอแบนเหมือนกัน แต่มีผ้า
พันกายมากกว่าพวกผู้ชายอยู่หน่อย จากเควลงมาถึงซาออน แล้วก็มีเด็ก ๆ
ขนาดอายุ 5 ถึง 10 ขวบ และบางคนที่ยังอยู่ในสะเควแม่ก็มี¹

นอกจากจะบรรยายตัวละครอินเดียนในค่านรูปร่างหน้าตาแล้ว ยังให้
รายละเอียดเกี่ยวกับสภาพการดำรงชีวิตของพวกอินเดียนอีกด้วย

ชาวคาซามีเอาอาหารมาเลี้ยงเรา อาหารของพวกเขาส่งประกอบด้วย
แป้งมันสำปะหลังปิ้งไฟ แล้วก็ปลาปิ้ง อาหารสำคัญของพวกเขานอกจาก
นกและปลาแล้วก็มีพวกแมลงตักแทน นอกจากนั้นก็มีหน่อไม้ ยอดปาล์ม

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ บ๊วยานในอะเมซอน โดย เสนีย์ เสาวพงศ์
(นามแฝง) หน้า 143 - 144

และผลไม่ใช่ว่าอย่าง / อาหารโปรดของเขาถือสิ่งซึ่งถือว่าเป็นอาหารชั้น
ยอด... พวกค้ายามีไม่มีเวลากินอาหารของเขา นอกจากหิวเมื่อไรก็กินเมื่อ
นั้น ถ้าหากเขาเกิดหิวขึ้นมาในเวลาก็เขาก็ลุกขึ้นมาหาอาหารกิน ใน
เวลากลางวันพวกผู้ชายจะนั่งสักไ้เงาไม้ กินอาหารที่พวกผู้หญิงหามาให้
พวกค้ายามีใช้เปลนอนไม่เหมือนกับคนอื่นเคียนบางพวกจึงนอนบนเสื่อ
หยาม ๆ¹

4. กลวิธีเกี่ยวกับการสร้างบทสนทนา

เรื่องไฟเย็น บทสนทนาของตัวละครที่ช่วยในการดำเนินเรื่องมีน้อย ส่วน
ใหญ่เป็นบทสนทนาที่สร้างขึ้นเพื่อให้ตัวละครเล่าเรื่องของตัวเอง บทสนทนาที่มุ่งให้
ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ และบทสนทนาที่แสดงความนึกคิดเห็นของตัวละคร จึงมีผล
ให้เนื้อเรื่องขาดความน่าสนใจ

บทสนทนาประเภทเล่าเรื่องของตัวเอง ตอนคาร์ลอสเล่าประวัติชีวิตได้
จนฟัง

"ตั้งแต่ผมยังเล็กพ่อพาไปไร่ พ่อแม่เอาผมไว้กลางเมื่อแกทำงานควย
กันในไร่ข้าวโพด แต่ผมยังตัวเล็กเกินไปหาอะไรแพะจะไม่ได้ คืนที่นั้นแข็ง
และเต็มไปด้วยดิน พ่อผมแะก่อนหินขึ้นแล้วบอกให้ผมเอาไปทิ้ง ผมยกไม่
ไหวพอก็คำและผมหน้าผม แม่คอยช่วยผมบอกว่า ลูกมันยังเล็กใช้มันเกิน
กำลังแล้วยังจะพินอีก พอก็เลยตีแม่อีกคนหนึ่ง นอกอยหาเรื่องผมที่ผม
เสมอไม่ด้วยเหตุใดก็เหตุหนึ่ง เวลาพ่อसानผมจากโบปาล์ม ผมเหลา

¹ ศักดิ์ชัย บารุงพงศ์ บัวบานใบอะเมซอน โดย เสนีย์ เสาวพงศ์
(นางแดง) หน้า 180 - 190

หว่ายเส้นเล็ก ๆ สำหรับเย็บ บางทีมีซากพืชผืนอื่น งานเบา ๆ เท่านั้น
ก็ทำไม่ได้ ดีเท่ากันเท่านั้นแหละเอ็ง เมื่อไรเอ็งจะรู้จักช่วยค่าข้าวสุกข้าว
ไต่บ้าง"¹

บทสนทนาประเภทให้ความรู้ ตอนริคโกเล่าความเชื่อของพวกอินเดียนเกี่ยวกับการ
สร้างโลก

"แต่กาลเวลานั้นพื้นดินมีมาแล้ว โลกของเราลงไปในอากาศ
ท่ามกลางความมืดมนของสากลจักรวาล ทุกสิ่งทุกอย่างมีแต่สีดำสนิท ทองคำ
และสวร์ก็มืดดำ ความหนาวเย็นปกคลุมอยู่ทั่วทุกหนทุกแห่ง ไม่มีชีวิต
ไม่มีพืช ไม่มีอะไรเคลื่อนไหว ไม่มีอะไรอบอุณ ไม่มีอะไรปลิว ไม่มีอะไร
ลอย ไม่มีแม่น้ำลำธาร ไม่มีภูเขา มีแต่ทะเลที่เต็มไปด้วยน้ำเจิ่งท่วมอยู่
ทุกแห่งหน แล้วอยู่มาวันหนึ่ง เทอออกัสพระเจ้าผู้สร้างมนุษย์ขึ้นจากท้องทะเลเล็ก
พระองค์ก็ยังไม่สองทอดในมือและสร้างเป็นไฟขึ้นครั้งแรก"²

บทสนทนาประเภทที่ใจแสดงความคิดเห็นของตัวละคร ตอนปาทริเซีย แสดง
ทัศนะเกี่ยวกับความรักของทเวา

"ความรักมีทั้งส่วนบุคคลและส่วนหนึ่งเกี่ยวกับชีวิต และสองสิ่งนี้ควร
จะประสานกลมกลืนกัน ฉันมีคนที่ฉันรักและคนรักฉัน แต่เขาได้จากไปเสีย
แล้ว เขาได้เสียชีวิตไปในระหว่างการต่อสู้...ความรักสำหรับฉันในส่วน
ที่เกี่ยวกับชีวิต มันเย็นเหมือนไฟ และดังใจเหมือนหินของเพือกเขา

¹ ตักกีชัย บำรุงพงศ์ ไฟเย็น โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

กอรทิเบราสที่ยาวเหยียด สูงส่งและมั่นคง มันไม่มีวันที่จะถูกทำลายออกจาก
โครงสร้างทั้งหมดของมันจะถูกทำลายไปควย และมันเย็นเหมือนไฟของภูเข
ไฟที่หมลิกอยู่ใต้ดิน สงบและไร้ปากเสียง แต่มันคุโชนอยู่โดยผ่นน้ำพายุไม่
อาจกล่ากรายหรือเปลี่ยเสภาพของมันได้"¹

เรื่องมัวมานในอะเมซอน นวนิยายเรื่องนี้มีบทสนทนาก่อนขำขันน้อย เพราะ
ดำเนินเรื่องโดยวิธีเล่าเรื่องจากสมุคบันทึกเป็นส่วนใหญ่ การใช้บทสนทนาของตัวละคร
แทรกเข้ามาในการบรรยาย เพื่อไม่ให้เรื่องน่าเบื่อหน่ายจนเกินไป ถึงตัวอย่าง
บทสนทนาที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง ตอนที่คณะสำรวจทรวาว่าจะเกิดการต่อสู้
ระหว่างพวกอินเดียนสองเผ่า

"เวลาเหลือน้อยเต็มทีแล้ว" ซาเวียร์เร่ง "เราต้องรีบดำเนินการ
ถ้าไปถองการพลอยเผ่าพลอยเผ่าต้องรีบเกราะให้จากสงครามระหว่างเผ่า
อินเดียน ผมคิดว่าเราไม่มีทางเลือกอย่างอื่นนอกจากเข้าร่วมกับพวกคยาบี
เพราะพวกนั้นคงไม่เว้นพวกเราไว้หรอก"

"ทางที่ดีเราควรจะป้องกันไม่ให้เกิดการต่อสู้เกิดขึ้นระหว่างพวกเขาทั้ง
สองได้เป็นดีที่สุด" ศาสตราจารย์ขอมเบอร์มันว่า

"ท่านพูดถูกที่สุด" ซาฟเจาสนอง

"ผมก็เห็นว่าท่านพูดถูก" ซาเวียร์ตอบ "แต่เราจะทำอย่างไร เวลา
ไม่ได้เราจะไปบอกพวกคยาบีว่าอย่าต่อสู้เลย ก็เท่ากับบอกให้เขายอมถูก
ฆ่าตายเปล่า ๆ ซึ่งเขาก็คงไม่เชื่อควย และจะเข้าใจเราเป็นอย่างอื่นที่
ไม่ดีเอามาก ๆ ควย"²

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ไฟเย็น โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) หน้า 384-

² ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ มัวมานในอะเมซอน โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)
หน้า 220

บทสนทนาที่ให้ความรู้เกี่ยวกับลักษณะนิสัยของอินเดียนเผ่าจิรวาโร

"ความจริงอินเดียนที่ยังดูว่าเขาน้อยหลายเผ่า แต่เผ่าที่มากที่สุดและเอา
หัวมาขอกูเหมือนจะมีเผ่าเดียวเท่านั้นคือ เผ่าที่ชื่อเรียกว่า 'จิรวาโร'
ซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในป่าลึก บริเวณพรมแดนระหว่างมราซิด เปรู และเอกวา
ดอร์ ที่อยู่แถบตอนของอินเดียนเผ่านี้ไม่มีไกรทราบแน่ เพราะพวกเขามัก
จะโยกย้ายกันอยู่เรื่อย ๆ แต่ก็ไม่ไกลจากบริเวณนั้นเท่าไรนัก แต่ถึง
กระนั้นบริเวณที่กล่าวก็เป็นบริเวณที่กว้างพอๆ หัวคนที่ได้คัดลอกออกมาขาย
กันเป็นฝีมือของกนเผ่านี้ และตามคำบอกเล่าของคณะสำรวจส่วนมากยืนยัน
ต้องกันว่า กนพวกนี้ไม่ใช่ผู้หญิง เขาฆ่าศัตรูที่เป็นผู้ชายเท่านั้น"¹

5. ถวียเกี่ยวกับการสร้างจาก

เรื่องไฟเย็น จากในนวนิยายเรื่องไฟเย็น เป็นจากในประเทศอาร์เจนตินา
ที่ผู้ประพันธ์มีประสบการณ์การทำงานในประเทศนั้นนานถึงห้าปี การสร้างจากในเรื่อง
จึงสามารถสะท้อนภาพชีวิตของชาวลาตินอเมริกา ทั้งในค่านิยมประเทศ สภาพ
บ้านเมือง การเมือง และการปกครอง สังคมและวัฒนธรรม ได้เป็นอย่างดี
จากในเมืองหลวง บรรยายสภาพการดำเนินชีวิตของกนในเมืองหลวงที่สับสน
วุ่นวาย

ในเมืองชีวิตดูเต็มไปด้วยความวิตกกังวลและวุ่นวาย เมื่อเปรียบเทียบกับ
ชีวิตในชนบทบ้านไร่ที่เขารู้สึกว่าไปอยู่เสียมานานจนคุ้นชินในถิ่นแรก ๆ ทำให้เขารู้สึก
หวั่นไหว แม้จะอยู่บนเตียงที่สะดวกสบาย/เสียบรสรสชาติใหญ่ที่เล่นผ่านไป
เมืองต่างในเวลาอีกที่เสียวัน ๆ สงบเงียบลงหมดแล้วถึงกองจนสะดุ้งตื่น

¹ คัทคีชชี บารุงพงศ์ บ๊วยบานในอะเมซอน โดย เสนีย์ เสาวพงศ์
(นามแฝง) หน้า 7 - 8

ในรูปโฉมภายนอกเมืองนี้ก็เช่นเดียวกับเมืองหลวงอื่น ๆ ร้านขายเครื่องแต่งกายสตรีที่ดูกระจุกแสงทองหุ่นผู้หญิงนุ่งสเกียรัดตะโพกและเสื้อยกทรง ร้านสรรพสินค้า ร้านกาแฟ บาร์ ร้านขายยา ร้านหนังสือ ร้านขายของเก่า วัด และพิพิธภัณฑสถาน ผู้คนทั้งหลายต่างก็ทำธุรกิจของตน กำไรจากราจร เด็กขายหนังสือพิมพ์ที่ตะโกนโหวกเหวกในเวลาเช้าและค่ำ แม่บ้านที่ไปจ่ายตลาด ช่างราชการ เสมียน นายหน้า พระและชี... สิ่งเหล่านี้มาถึงชั้นล่าง ปาสกาลเปิดประตูให้ข้าพเจ้าออกก่อน เราเดินออกมาที่ถนนแล้วแวะไปนั่งที่ร้านกาแฟที่วางลำโพงมา บพมาควิถีแบบปารีส ในรีโอ เดอ จาเนโร มอนเตวิเดโอ และบัวโนสไอเรส ร้านกาแฟจักแบบปารีสแทบทั้งนั้น¹

ฉากในชนบท บรรยายความรื่นรมย์ ของธรรมชาติและชีวิตผู้คนในชนบท

๗ ที่นี่ย่านนอกคูมีแต่ความสงบ ชนบทที่ซ่อนตัวอยู่ระหว่างเทือกเขากับป่าดงพงไพรห่างไกลจากตัวเมือง กรีนและเบ็นควยบอกที่พักอยู่ณยอดคอกอย แก่ลีกลงไปภายในคูจะมีแต่การคั่นร่นตามสภาพของมันไม่ผิดกับที่อื่น ๆ ที่สิ่งมีชีวิตดำรงอยู่ แม้ในยามแคครึมและลมโหย นกเล็ก ๆ ก็หยุดนิ่งไม่ร้องเพลง เพราะเหยี่ยวหลายตัวบินวนอยู่ในท้องฟ้าสูงลิบ ๆ มองหาเหยื่อควยสายตากมกริบ ในกระท่อมขอมขออินเกียนสองคนผิวเมืบอาจนั่งทอดเขามนนานสาธกถาวตอสิ่งกักคัสหิในความเชื่อของเขาขอให้ลูกชายที่เจ็บ เพราะขาดอาหารให้หายจากโรคร้าย ชาวไร่อาจจะกำลังกายหน้าผากคิดว่า พรุ่งนี้จะมีรถมารับไปยังตลาดหรือไม่²

¹กักคัสัย บำรุงพงศ์ ไฟเย็น โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

การสร้างฉากกึ่งกล่าวแม่จะมีความสมจริงและบรรยายได้ละเอียดตามประสบการณ์
ของยูแอง แก่ฉากส่วนใหญ่ไม่มีบทบาทที่สัมพันธ์กับการดำเนินเรื่อง

เรื่องบ๊วยานในอะเมซอน การสร้างฉากในเรื่องนี้บรรยายได้ละเอียดชัดเจน
ทำให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์ เช่นเดียวกับเรื่องไฟเย็น แต่แตกต่างกันที่ฉากของเรื่อง
บ๊วยานในอะเมซอน มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับเนื้อเรื่องมากกว่า ดังตัวอย่าง
ฉากบรรยายสภาพภูมิประเทศและเส้นทางกรุงบัวโนสไอเรสไปมณฑลชูลุย

เราเดินทางจากบัวโนสไอเรส ผ่านกอร์โดบา ซานติอาโก
เดเอสเตโร คุยมัน ซาลตา มาจนถึงเมืองซาน ซัลวาดอร์ เด ชูลุย
อันเป็นเมืองหลวงของมณฑลชูลุย โดยเรียบร้อยและสนุกสนานพอสมควร
เป็นระยะทางหนึ่งพันหกร้อยกิโลเมตร เกษ ถ้ายกเว้นระยะทางระหว่างเมือง
ซาลตากับชูลุย อันเป็นระยะทางที่รถไต่ไปตามไหล่เขาสูงวถณ ประเดี้ยว
ขึ้นสูงประเดี้ยวต่ำลงคล้ายกับนั่งเกรื่องบินที่ตกหลุมอากาศและเหวี่ยงไปเหวี่ยง
มา ควบการวิ่งอ้อมเจี้ยวไปทั้งซ้ายและขวา ทั้ง ๆ ที่รถวิ่งไต่ไม่เร็วเท่าใด
มันทำให้ภาพหมู่ไม่สองข้างทางและข้างหน้า พราเลือนเหมือนภาพที่จิตรกร
เอาแปรงจุ่มสีเขียวไม้ใบป้ายปราดเดี้ยวตลอด ทั่วถนนจึงเป็นหินดูกรังจ์ชำระ
เสียหายหลายตอน เพราะฝนที่ตกหนักลงมาเมื่อสองเดือนก่อน บางตอนตรง
ส่วนโค้งพอดี ที่ถนนเสียกายสภาพเป็นโคลนและคันหนึ่งเป็นหน้าผาที่สูงชัน
อีกคันหนึ่งรามาแลคเลี้ยว ๆ ลงไปเบื้องล่างเป็นมุมเกือบ 60 องศา¹

ฉากบรรยายสภาพในป่าอะเมซอนที่คณะสำรวจนอนพักค้างคืน

มานูเอลได้เลือกที่สำหรับพวกเราจะค้างแรมแห่งหนึ่งตรงริมแม่น้ำซึ่ง
ตอนชายตลิ่งเป็นเนินทราย บนฝั่งมีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่ แคบบริเวณที่นอนตรงนั้น

¹ กักชัย บำรุงพงศ์ บ๊วยานในอะเมซอน โดย เสมีย์ เสาวพงศ์
(นามแฝง) หน้า 16 - 17

ไม่มีหญ้าขึ้นรก... ลึกเข้าไปจากตลิ่งซึ่งไม่มีหญ้าเลาวัชย์หรือพืชอื่นขึ้นรกทึบ
มีความกว้างประมาณสักครึ่งไร่ แล้วต่อไปเป็นป่าที่ล้อมรอบอยู่โดยรอบมี
สภาพเกือบครึ่งวงกลม... พอพวกเรากินอาหารเสร็จเวลาก็ตัดเพลไถลกล้า
แผ่นดินในเขตรอนก็เหมือนกันทุกแห่งก็อคว่ำเร็ว พอเวลาห้าโมงเย็นก็มี
กระแสมที่พัดแรงในตอนค่ำกลับอ่อนลงจนใบไม้แทบไม่กระดิก ทั่ววันและ
แมลงเล็ก ๆ กระจ่ายออกจากป่าเป็นกลุ่ม มันก็คึกแจ๊บ ๆ กัน ๆ และมี
จำนวนมากจนผมไม่ไหว พอเจ้าแมลงพวกนี้ชักจะซาลงไป ระลอกของฝูง
ยุงก็เริ่มออกมา โจมตีลัดต่อกัน... กว้างกันในป่าไม่มีความสงบอย่างที่
ข้าพเจ้าคิด ตรงกันข้ามในทันทีที่ความมืดโรยตัวลงมา ป่าที่มืดแต่เสียงลม
ในตอนกลางวันกลับอื้ออึงกวนเสียงแมลงร่อยแปดชนิดระงมไปหมด ข้าพเจ้า
นอนไม่หลับ มันหัวค่ำเกินไปจะเสียงแมลงต่าง ๆ ดังหนวหนู รอบ ๆ
กายนี้แต่ความมืด¹

พัฒนาการงานท่วงทำนองการแต่ง

นวนิยายเรื่องไฟเย็นและบัวบานในอะเมซอน มีท่วงทำนองการแต่งที่ต่าง
ไปจากเรื่องอื่น ในด้านการบรรยายความ เพราะเป็นนวนิยายเชิงสารคดีท่องเที่ยว
ท่วงทำนองการแต่งของนวนิยายทั้งสองเรื่องมีดังนี้

1. การใช้ภาษา ใช้คำที่สื่อความหมายทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ ดังตัวอย่าง
 - กว่าจะลงถึงตีนเขาหัวใจของเขาก็แทบหยุดเต้น เห็นรอยแพขาดใจ
เสื่อทางเกวชาดไปหลายแห่ง รวมควยรอยถลอกปอกเปิกตามเนื้อ
ตัว หน้าแข้งไปและเขี้ยวข่าหลายแห่ง แต่เขายังเดินต่อไป นู

- เดินต่อไป แฉวาร์มีปากของเขาจะแห้งชาก น้ำลายเหนียวเหมือน
 การ... เขาตั้งสติตนไม่ปอกสัณกิน รสของมันเปรี้ยวจนเช็ดพัน
- ร่างที่มอดดูมดไขว่หลัง มงะหงายไปปะทะมูลดินข้างหลัง เขาหย่อน
 ร่างทรุดควมคว้าง กลิ้งลงมาจากเนินดิน ลงมาสู่ข้างล่าง
 - ร่างของเขาจมดม ใบหนาแห้งซีด แก้มคอบ ปากแห้งเป้นสะเก็ด
 และผนวกเกราะขึ้นเขียวอย่างฉกปรก

2. การไยประโยชน์ ประโยชน์ส่วนใหญ่จะเป็นประโยชน์ยาว เพราะเหมาะ
 กับการเล่าเรื่องราว ดังตัวอย่าง

- โมแอสเป็นเด็กหนุ่ม เกิดที่เมืองตุลอง ประเทศฝรั่งเศส เมื่อเดือน
 ตุลาคม ค.ศ. 1926 บิดาเป็นนักบัญชีอยู่ในเบ่งนี้ สงครามโลกครั้งที่
 สองได้เกิดขึ้นเมื่อโมแอสยังเป็นนักเรียนมัธยม และสงครามได้เปลี่ยน
 แผนชีวิตของเขาอย่างสิ้นเชิง เขาได้เข้าร่วมในขบวนการมาเกิส และ
 เป็นผู้ปฏิบัติงานที่เข้มแข็งคนหนึ่งในงานกอบกู้เอกราชของประเทศฝรั่งเศส
 การทำงานเช่นนี้ สร้างโมแอสให้เป็นคนหัวหาญ อดทนต่อความยาก
 ลำบาก และเกิดเดียวเมื่อปีความตั้งใจจะทำอะไรแล้ว เขาต้องมุ่งทำจน
 สำเร็จไม่ว่ามันจะยากเย็นเพียงไร

3. การบรรยายความ เรื่องมัวบานในอะเมซอนจะใช้บรรยายโวหาร
 มากกว่าเรื่องไฟเย็น เพราะเป็นการเล่าเรื่องจากสมุคบันทึก ดังข้อความตอนหนึ่ง
 บรรยายการล่าสัตว์ของพวกอินเดียนว่า

- พวกอินเดียนวางแผนวิชาของเขามากเหมือนกัน ไม่ยอมที่จะให้คนอื่นรู้
 กติกาโดยทั่วไปแผนทุกแผนรู้จักใช้ยาพิษที่มีอยู่ในเถาวัลย์ชนิดหนึ่ง
 มาใช้ในการล่าสัตว์และสังหารคนที่เบ็นศัตรู แต่เขาพยายามปิดบังอย่าง
 กวักขันไม้ให้รู้ว่าเขาเอามาจากไหน บางทีเขาเอาจากสมกับข้างไม้อีก

บางชนิดและใส่เปี่ยมดแดง แก้วการวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ปรากฏ
ว่ายาพิษนี้เมื่ออยู่ในแก้วดั้นเท่านั้น ส่วนผสมอื่น ๆ ไม่เป็นพิษกลับทำให้จัก
จางลงไปกว่า ยาพิษจะสำแดงฤทธิ์ของมันก็ต่อเมื่อเขาเส่นโลหิตเท่านั้น

4. การใส่นวนโวหาร

4.1 โวหารเปรียบเทียบ

- รถดุ๊กดิ๊กใหญ่กวอย่างเร็วปานจะเหาะมา
- มวลดึกลงไปในดวงตาของหลอนทานจะเห็นแววอันเสร้างระทมเหมือนกั
หลอนใดแบกเอาความโศกเศร้าที่ท่วมถมมาเป็นศควรรณ ๆ เขามาไว้ใน
ทรงวงอก
- หลอนอาจจะบิอายุไม่เกียยสืบห้าหรืออย่างมากไม่เกียสามสิบ แต่คู่แ
หงอมราวกับยายแก่ที่มีอายุสักแปดสิบปี
- คาวกระจายแสงระยิบระยับอยู่ทั่วท้องฟ้า เหมือนกับมีพนักงานประจำ
อยู่บนท้องฟ้า พอถึงเวลาต่างก็จุทโกษของตนขึ้นอย่างพร้อมเพรียงกัน

4.2 โวหารชักแย้ง คือ การนำคำที่มีความหมายตรงกันข้ามกันมา รวม
ไว้ในข้อความเดียวกัน

- บุคคลที่ควรจะนั่งอยู่ภายในของโตะสวมสวนกลับไปนั่งอยู่ภายนอก คนที่
ควรจะนั่งอยู่นอกกลับเข้าไปนั่งอยู่ภายใน คนที่ควรจะเดินและทำ
งานอย่างอิสระ กลับเข้าไปอยู่ในคุก คนที่ควรจะอยู่ในคุกกลับเดินอยู่
ภายนอกอย่างเสรี คนที่ควรจะตายกลับอยู่ และคนที่ควรจะอยู่กลับตาย

พัฒนาการงานแนวกึก

เนื่องจากนวนิยายในช่วงนี้แต่งในระยะเวลาที่นักเขียนถูกจำกัดขอบเขตเสรีภาพทางการเขียน ฉะนั้นแนวกึกของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ที่เสนอไว้ในนวนิยายทั้งสองเรื่อง จึงไม่ได้แสดงออกอย่างเด่นชัดเหมือนงานเขียนในช่วงที่สอง แต่เป็นการแสดงทัศนะที่แฝงเร้นอยู่ในเนื้อเรื่อง แนวคิดที่สำคัญ ได้แก่

1. แนวกึกเกี่ยวกับสังคมและการเมือง

เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เสนอแนวกึกว่าประเทศที่ล่าหลังนั้น ย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยการปฏิวัติรัฐประหารแย่งชิงอำนาจกันบ่อยครั้งที่สุด ดังที่ปากวีเขียนเอาถึงการปฏิวัติในประเทศแลตินอเมริกาว่า

"ลาตินอเมริกาไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองมาเป็นเวลาตั้งแต่ศตวรรษแรก ในระยะเวลาร้อยปี ตั้งแต่ ค.ศ. 1830 ถึง 1930 เอกวาดอร์มีรัฐธรรมนูญถึง 13 ฉบับ และมีการปฏิวัติ 27 ครั้ง ในระยะเวลา 25 ปี กึกแล้วเจ็ดปีจะครั้งกับอีกนิดหน่อย ในชีวิตเพียงเวลาเกษ ๆ ระหว่าง ค.ศ. 1931 กับ 1932 มีประธานาธิบดีที่ตายด้วยอาการแปลก ๆ เธอจะหาได้ในลาตินอเมริกา บางคนถูกแขวนคอด้วยเสาไฟฟ้า ที่ฆ่าตัวตายก็มีที่ถูกฆาตกรรมมีจำนวนไม่น้อย...แต่ในท่ามกลางความไร้เสถียรภาพนั้นบางแห่งมีสภาพเลวร้ายไปกว่าเพราะมีเสถียรภาพ เช่น ค็อกเตอร์ฟรานเซส เป็นผู้นำเผด็จการเผด็จการของปารากวัยอยู่ถึง 27 ปี วิเซนเต้ โกลเมซ ในเวเนซุเอลา 26 ปี โรซัดโนอาร์เซนตินาถึง 23 ปี เลกัว ในเปรู 22 ปี และเจกัวอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทรูซิโยในโคลัมเบีย กินเบืองมา 30 ปีแล้ว..."¹

¹ กักชัย บำรุงพงศ์ ไฟเย็น โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

การปฏิวัติรัฐประหารเปลี่ยนแปลงทางการเมืองนี้ เสนีย์ เสาวพงศ์ มีความเห็นว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มาจากเบื้องบน คือ การแย่งอำนาจกันของบุคคลเพียงบางกลุ่ม หากมาจากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากฐานรองรับอำนาจคือประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศไม่ ถึงข้อความตอนหนึ่งว่า

“นักเขียนลาตินอเมริกาคนหนึ่งเขียนไว้ และฉันเห็นว่ามีส่วนถูกอยู่มากกว่าโฉมหน้าของลาตินอเมริกาในปัจจุบันมีสองอย่าง อย่างหนึ่งมองเห็นได้ และอีกอย่างมองไม่เห็น โฉมหน้าที่มองเห็นได้แสดงออกผ่านทางองค์การต่าง ๆ ของรัฐบาล หนังสือพิมพ์ของรัฐบาล ผู้แทนทางการทูตในต่างประเทศในสำนักงานแพนอเมริกันยูเนียนและในสหประชาชาติ ซึ่งมีเสียงอยู่ไม่ใช่น้อย เกือบจะหนึ่งในสี่ของทั้งหมด อีกโฉมหน้าหนึ่งที่ยังมองไม่เห็นเป็นลาตินอเมริกาที่ถูกกดขี่และหนึ่งเงียบไม่มีปากมีเสียง บุคคลที่เป็นโฉมหน้าอันแท้จริงเหล่านี้เป็นกองหนุนอันเข้มแข็งของการปฏิวัติ... ไม่มีใครรู้ได้ถูกต้องแม้จะวนวลีกลงไปในหัวใจของบุคคล 150 ล้านคน ผู้เป็นโฉมหน้าอันแท้จริงของลาตินอเมริกาที่กำลังกระสับกระส่าย ใฝ่ฝัน และมากมายนั้นนึกหรือสำนึกอะไรอยู่...”¹

จากข้อความดังกล่าวจึงเป็นที่มาของชื่อเรื่อง “ไฟเย็น” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของประชาชนผู้เป็นพลังอันยิ่งใหญ่ในการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่ชีวิตที่ดีกว่า / โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ ให้ปัทริเซีย นักปฏิวัติสาวผู้ถูกข่มขืนทางานรับใช้ประชาชน เปรียบเทียบความรักของเธอว่า

¹ กึกกัชชัย มَارุงพงศ์ ไฟเย็น โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

"ความรัก สำหรับฉันในส่วนที่เกี่ยวกับชีวิต มันเย็นเหมือนไฟ และ
หลังไหลเหมือนหินของเทือกเขาคอร์ติเนราสที่ยาวเหยียด สูงส่งและมันคง
มันไม่มีวันที่จะถูกทำลาย นอกจากโครงสร้างทั้งหมดของมันจะถูกทำลายไป
ควย และมันเย็นเหมือนไฟของภูเขาไฟที่จมลึกอยู่ในใต้ดิน สงบเงียบและไร้
ปากเสียง แต่มันคุโชนอยู่ โดยฝนฟ้าสาธุไปอาจจะกล้ำกรายหรือเปลี่ยน
สภาพของมันได้..."¹

นอกจากนี้ เสปีเย เสาวพงศ์ ยังได้เสนอทัศนะว่า การปฏิบัติเปลี่ยนอำนาจนั้น
ผู้นำคนใหม่ควรปฏิบัติตามที่มันสัญญาที่ใดแถลงไว้ สร้างความถูกต้องของพฤติกรรมให้เกิดขึ้น
มีไร้ทั้งตัวเป็นเผด็จการคนใหม่ ทั้งข้อความในบทวิจารณ์เก่าปราศรัยของประธานาธิบดี
คนใหม่ ซึ่งเขียนโดย ริคาร์โด ตอนหนึ่งว่า

"ทุกสิ่งทุกอย่างในทุกวันนี้ดูเหมือนจะกลับตาลปัตรกันหมด... ทุกสิ่งทุกอย่าง
กลายเปลี่ยนไปจากที่อันควรจะเป็นของมันตามปกติ บุคคลที่ควรจะนั่งอยู่ใน
ตำแหน่งของโต๊ะสอยสวน กลับไปนั่งอยู่ภายนอก คนที่ควรนั่งอยู่ภายนอกกลับ
ไปนั่งอยู่ภายใน คนที่ควรจะได้และทางานอย่างอิสระเสรีกลับไปอยู่ในคุก
คนที่ควรจะอยู่ในคุก กลับเดินอยู่ภายนอกอย่างเสรี คนที่ควรตายกลับอยู่
และคนที่ควรอยู่กลับตาย คำปราศรัยของประธานาธิบดีในการเสนอสันติภาพ
ภายใน ยังไม่มีผลเปลี่ยนแปลงความผิดพลาดคลาดเคลื่อนของสิ่งเหล่านี้ได้เพราะ
การอยู่ผิดที่นั่นมันเริ่มต้นมาจากตัวของเขาเอง แต่เขายังอยู่อีกไม่ไกล
เท่าไรนัก ที่ประชาชนจะจักระเมียมใหม่ได้ทุกสิ่งทุกอย่างกลับเข้าสู่ที่อันควร
จะเป็นของมัน..."²

¹ กั๊กซี่ บารุงพงศ์ ไฟเย็น โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

เสนีย์ เสาวพงศ์ เขียนไว้ในคำนำของนวนิยายเรื่องนี้ว่า คำของริการ์โด ดังลาร์เข้าไปถึงคนที่อยู่ในเรือนจำคลองเปรม เพราะ "ในระยะเวลาที่เรื่องนี้ได้เขียนขึ้นนั้น ทุกของเมืองไทยยังมุกคณัฐชาติไทยไว้จำนวนหนึ่ง ในข้อหาทางการเมืองตั้งแต่ขบถภายในและภายนอกราชอาณาจักรไปจนถึงข้อหาอื่น ๆ ตามที่จะหาเรื่องได้"¹

2. แนวคิดเกี่ยวกับการทำงาน

แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานนี้เป็นแนวคิดที่ต่อเนื่องมาจากนวนิยายในช่วงที่สอง
เสนีย์ เสาวพงศ์ ในรามอส นักปฏิวัติออกไปทำงานในชนบท เพื่อใช้ชีวิตร่วมกับคนส่วนใหญ่ของประเทศ ชุมชนนอกเหตุผลของรามอสให้จนถึงว่า

"เขามาได้คิดเมื่อกราวเขาหนีออกมาจากคุก เมื่อก่อนเขาอยู่แต่ในเมือง อ่านแต่หนังสือและตำรับตำรา แล้วก็คิดเอาเองว่า เขารู้อย่างเห็นจริงทะลุปรุโปร่งไปปัญหาของประเทศทั้งหมด แต่เมื่อได้ออกมาอยู่ในชนบท สถานความเป็นจริงหลายสิ่งหลายอย่างไต่ขยายขอบเขตแห่งความคิดของเขาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น สิ่งที่เขายังไม่รู้นั้นยังมีอีกมากมาย ชีวิตชาวไร่ชาวนาอีกมากมายที่เขาไม่เคยเอาใจใส่เพราะไม่รู้จะเห็นจริง ในเมื่อบุคคลเหล่านี้คือ เจ้าของประเทศส่วนใหญ่ เพื่อที่จะเข้าใจชีวิตของคนเหล่านี้ เขาจำเป็นต้องมาใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางคนเหล่านี้ ทำงานอย่างเขาและอยู่อย่างเขา"²

ส่วนการทำงานของศิลปินนั้น เสนีย์ เสาวพงศ์ มีความเห็นว่าศิลปินที่คนนั้นต้องยืนอยู่เคียงข้างประชาชน เป็นศิลปินของประชาชนถึงกรณีของโทเช กราเซีย เรามีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ไปทำตัวให้ห่างไปจากคนธรรมดาสามัญ เมื่อถูกจับ

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ไฟเย็น โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

หน้า คำนำ

² ก. หน้า 353 - 354

ทางการต้องปล่อยตัวเขา เพราะมีเสียงคัดค้านจากหลายฝ่าย หลังได้รับอิสรภาพ โม่เซ่เปิดการแสดงดนตรี เพื่อหารายได้ช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย โม่เซ่จึงเป็นศิลปินที่ทำงานเพื่อคนส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ผู้ประพันธ์เห็นว่าถูกต้อง

จากการศึกษานวนิยายในช่วงที่สามของ เสนีย์ เสาวพงศ์ จะเห็นว่างานเขียนในช่วงนี้ มีรูปแบบและเนื้อหาที่แตกต่างไปจากผลงานในช่วงที่สอง ปีลักษณะเป็นนวนิยายกึ่งสารคดีที่ใช้องานทางประเพณี อันเป็นผลมาจากปัจจัยทางการเมืองที่ไม่เอื้ออำนวยต่อเสรีภาพทางความคิดของนักเขียนในสมัยนั้น

นวนิยายในช่วงที่สี่ พ.ศ. 2523 - 2524

นวนิยายเรื่องกบศักดิ์หรือบุษยา เป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่เสเนีย์ เสาวพงศ์เขียนขึ้น หลังจากที่ถูกขังการเขียนหนังสือไปนานร่วม 20 ปี ดังนั้นนวนิยายเรื่องนี้จึงมีความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านรูปแบบและเนื้อหา และพัฒนาไปจากงานเขียนในช่วงอื่น ๆ ดังนี้

พัฒนาการทางกลวิธีการแต่ง

1. กลวิธีเกี่ยวกับการเล่าเรื่อง

เสเนีย์ เสาวพงศ์ ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบผู้แต่งเป็นผู้เล่า (Omniscient point of view) ตลอดเรื่อง การที่เสเนีย์ เสาวพงศ์ เลือกใช้กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่องวิธีนี้ เห็นว่าเหมาะสมกับรูปแบบของนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ ที่ใช้แนวการเขียนแบบจินตนิมิต แต่การเขียนนวนิยายเรื่องนี้ ผู้ประพันธ์ไปได้เขียนแบบนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ทั่วไป ซึ่งอาจยืมจากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ เสเนีย์ เสาวพงศ์ ยังใช้วิธีตีความจากประวัติศาสตร์ว่า พลักรักรักชาติของชาวบ้านหรือบุษยาเป็นกำลังอันสำคัญที่มีส่วนร่วมสร้างชัยชนะในการกอบกู้อิสรภาพของพระเจ้าตากสิน ซึ่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไม่ได้เขียนไว้ ผู้แต่งมีความกล้าหาญพอที่จะพิจารณา

ลึกเข้าไปกว่าข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ จึงแน่ใจได้ว่า เสนีย์ เสาวพงศ์ ไศสร่าง
สรรคนวนิยายที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เรื่องหนึ่ง

2. กลวิธีเกี่ยวกับการดำเนินเรื่อง

คนถ่กรืออุยยาเป็นนวนิยายที่ดำเนินเรื่องไปตามลำดับเหตุการณ์ เสนีย์
เสาวพงศ์ เริ่มเรื่องด้วยการนำคำประพันธ์ในกาพย์พระไชยสุริยาของสุนทรภู่ มาเป็น
บทนำเรื่องคล้ายกับเป็นบทไหว้ครู

อารัมภกถา

ข้าเจ้าเอา ก ข

เขามาต่อ ก กา มี

แก้ไขในเท่านั้น

คิมคือยาตรา¹

แล้วค่อยๆ ขอบความตอนหนึ่งในพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระราชินีนาถรัตนมาศจึง
เพื่อให้รู้ถึงทางประวัติศาสตร์แก่อ่าน ดังนี้

ขณะนั้น แคมรราชประชาชนทั้งหลายซึ่งหนีพม่าอยู่นั้นต่างก็ชุมสมัคร
พรรคพวกกรอกรวมครวญอยู่เป็นพวกเป็นเหล่า ผู้ใดที่มีมือเข้มแข็งก็ตั้งตัวเป็น
นายชุมนุมของชุมนุมกรอกรวมครวญเป็นอันมาก ทั้งชุมนุมอยู่แห่งหนึ่ง
แต่ชุมนุมกันอยู่ตั้งปึกในจังหวัดแขวงกรุง และแขวงหัวเมืองและสวน และ
หัวเมืองอันฝ่ายใดฝ่ายใดเป็นอันมาก หลายแห่งหลายตำบล ชักสนด้วย
ข้าวปลาอาหารและเกลือไม่มีจะกิน ต่างรบพุ่งชิงอาหารกัน ชุมนุมนั้นยกไป
ก็ชุมนุมกัน ชุมนุมนั้นก็ยกไปที่ชุมนุมโน้น ต่อ ๆ กันไป ที่นายชุมนุมไหน
เข้มแข็งก็มีชัยชนะ และเกิดวิวาทกันเป็นจุลาจลไปทั่วทั้งแผ่นดินในเขต
แคว้นแคว้นสยามประเทศ เหตุว่าหาพระเจ้าแผ่นดินจะปกครองมิได้เหมือน

¹ สักกษัย บำรุงพงศ์ คนถ่กรืออุยยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

กุจฉัตถันทร กัลป์และพุทธภิกษันทร กัลป์...¹

และก่อนนี้จะเข้าสู่เนื้อเรื่อง เสนีย์ เสาวพงศ์ ให้นำเอาบทเพลงของ
ชาวบ้านกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นบทพระชันษของผู้แต่งมาได้นิเฒ่านำเรื่อง

แม่ศรีเมือง
โอสาวเอยสำอาง
เจ้าเอวมางดูลม
งานนาชมพลีวกาย
รำรำถวายนัยชนะ
ดำกัศฐะหังทลาย
แม่ศรีเมืองเยี่ยงกาย
สองคายนสะพายพรอมเพรียง
แซ่ของเสียงอวชชัย
ยามเจ้าไปยุพธนา
เจ้าแก้วตาของทวยชน
แสนเสนาะเอยคือเพลง
ยามบรรเลงควายวาท
มีอนงค์นุมนันคง
กุจฉัตถันทรกรายกร
เหล่ากัศกรวอควาย

¹ กัศชัย บำรุงพงศ์ คนดีศรีอยุธยา โกลย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

แม่ศรี เมืองอยุธยา
 ภูเก็บริตกลับคืนมา
 ใจยังยืนตัวกับกัลป์
 หัวขอบขัณฑเขตคาม
 ใจสมนามแม่ศรีเมืองเอย^๑

บทนำเรื่องดังกล่าวนี้เป็นกลวิธีที่มีความแปลกใหม่อีกท่วงหนึ่งของ เส็นีย เสาวพงศ์ ซึ่งนอกจากจะมีความสอดคล้องกับเนื้อเรื่องแล้ว ยังเป็นการเร้าความสนใจจากผู้อ่านให้อยากติดตามอ่านเรื่องราวต่อไป

นอกจากนี้ในการขึ้นต้นแต่ละตอน เส็นีย เสาวพงศ์ ได้ใช้กลวิธีที่แตกต่างไปจากนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องอื่น ๆ โดยคัดเลือกเอาบทกวีนิพนธ์บางตอนจากวรรณคดีโบราณที่มีชื่อเสียงและคำประพันธ์จากแหล่งอื่นจำนวน ๑๑ เรื่อง ได้แก่ สมุทโฆษก้านท์ ลิลิตพระลอ คำราพิชัยสงคราม ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ลิลิตยวนพ่าย บทสุคติธารามบางระจัน คำสรวลศรีปราชญ์ โคลงโลกนิติคำเก่า อมรินทร์คำฉันท์ โคลงควาหกมาส และโคลงทริภุญไชย มาเป็นชื่อของเนื้อเรื่องทั้ง 36 ตอน ใกล้เคียงกับเรื่องราวแต่ละตอนเป็นอย่างดี

การเปิดเรื่อง เส็นีย เสาวพงศ์ เปิดเรื่องได้น่าสนใจว่านวนิยายทุกเรื่องที่เขาแต่งมา โดยใช้บทสนทนาของตัวละครโต้ตอบกันมีความยาวถึง 4 หน้า ทำให้เรื่องดำเนินไปไ้รวดเร็ว น่าอ่าน ดังนี้

"เอ็งพวกไกร"

"ท่านผู้ใหญ่ที่เคารพ ข้ามีภัยกัน 3 คนเท่านั้น ไปได้เป็นพวกไกรที่ไหน"

^๑กัณฑ์ชัย บำรุงพงศ์ กนกดิถีอยุธยา โดย เส็นีย เสาวพงศ์ (นางแดง)

"เป็นพี่น้องกันหรือ?"

"ถึงจะไม่ไคล่หลานตามกันมาจากท้องแม่เดียวกัน ก็รักกันดีกันเหมือนพี่น้อง"

"นั่นสิ คุณรูปร่างหน้าตาฉันไม่ก็เค้าเหมือนกันเลย แล้วเอ็งชื่อเรียงเสียงไรกันบ้าง"

"คนชื่อโต เป็นพี่ ชั่วชื่อน้อยเป็นคนกลาง แล้วคนชื่อเล็ก"

"พวกเอ็งทำมาหากินอะไรกัน"

"ยังไปไค่ทำมาหากินอะไรหรอก ท่านผู้ใหญ่ ทั้งใจจะไปเที่ยวตามหาญาติที่พลัดพรากจากกัน ผมแล้วก็จะตั้งหลักตั้งตัวกันต่อไป"

"ข้าสงสัยว่าพวกเอ็งจะเป็นโจร พวกหัวขโมยเสียละมากกว่า ทำไมพวกเอ็งมาทางนี้"

"กำลังจะลองไปทางไค่เพื่อสืบหาญาติ คนของท่านผู้ใหญ่คุมตัวพวกข้ามาแต่หัวกรุงโนน"

"นั่นแหละ เอ็งมาทางนี้ก็ต้องผ่านบ้านข้าอยู่วันยังค่ำ"

ในการดำเนินเรื่องนั้น ผู้ประพันธ์สามารถดำเนินเรื่องได้อย่างน่าสนใจ โดยให้ทั้งการบรรยายและบทสนทนาสลับกัน สะท้อนให้เห็นภาพชีวิตของคมไค่ภายหลังจากกรุงศรีอยุธยาตกเป็นของพม่า ผู้คนต้องประสบกับความทุกข์ยากนานาประการ มีการแตกแยกเป็นหมู่เป็นเหล่า การกดขี่ข่มเหงที่มาจากคนไทยด้วยกันเองและที่มาจากพวกพม่า ตลอดจนวีรกรรมของชาวบ้านที่แสดงออกถึงความรักชาติ การสะท้อนภาพชีวิตเหล่านี้อธิบายความรู้สึกของผู้อ่านในด้านความภาคภูมิใจ ความเกรงใจ ความน่ารังเกียจชิงชัง ในท่ามกลางการต่อสู้เพื่อเอกราช ผู้แต่งได้แทรกเรื่องความรัก

กั๊กชัย บำรุงพงศ์ คนกั๊กศรีอยุธยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

ของตัวละครระหว่างน้อยกับพะยอม โศกกับล่อง เล็กกับลำพูน ทำให้เรื่องไม่เคร่ง
เครียดจนเกินไป

ความขัดแย้งที่เป็นหัวใจสำคัญในเรื่อง เสนีย์ เสาวพงศ์ ใช้วิธีสร้างความ
ขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร (Man against Man) เป็นส่วนใหญ่ อันได้แก่
ความขัดแย้งระหว่างชาวไทยกับพม่า ความขัดแย้งระหว่างผู้นำของชุมชนต่าง ๆ ทำให้
เนื้อเรื่องดำเนินไปตามโครงเรื่องที่ผู้เขียนวางไว้

เรื่องจบลงด้วยชัยชนะของฝ่ายไทยอันมีชาวม่านอยุธยาเป็นกองหน้าบุกเข้าตี
ค่ายพม่าอย่างความกล้าหาญ แล้วลงเอยด้วยความสุขสมหวังในความรักของตัวละคร
หนุ่มสาว ผู้ประพันธ์ปิดเรื่องด้วยการเดินทางกลับของชาวม่านหลังจากได้สร้างวีรกรรม
อันยิ่งใหญ่

เรือ 12 ลำ แล่นถากกันมาในแม่น้ำท่ามกลางแสงตะวันรอน บ่าย
หน้าลงบางนางไต้ ระลอกที่เกิดจากสายลมวิ่งเข้าปะทะกราบเรือที่สูงกว่า
น้ำไม่ถึงกับ เขาหายกันมาเรื่อย ๆ ไปรับรอน สองปากฝั่งที่ลมพัดลอค
กึ่งไม้หวัดแว่วเหมือนเพลงที่ระคนกับเสียงขลุ่ย

แบกรื้อเรือกราบ...

ในฟ้าทุกคนรู้สึกเหมือนมองเห็นสีที่อ่อนนุ่มเหมือนสีรุ้งระบายอยู่แถว

พราย เหลืองแดงชมพูฟ้าเขียวแสด...

ใบหน้าของทุกคนเบิกอย่างพร่ง

เรือแล่นลึบหายไปกับคุ้งน้ำ¹

¹ แก้วชัย บำรุงพงศ์ นักกีฬาริอูอยุธยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

3. กลวิธีเกี่ยวกับการสร้างตัวละคร

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการเขียนนวนิยายเพื่อชีวิตของ เสนีย์ เสาวพงศ์ คือตัวละครแทบทุกเรื่องเป็นตัวละครอุดมคติที่ค่อนข้างขาดความสมจริง แต่เมื่อเสเนีย์ เสาวพงศ์กลับมาเขียนนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องนี้ เขาก็ได้พิสูจน์ว่าไม่ได้นึกเพียงเขียนนวนิยายชีวิตทางแคบ และนวนิยายเชิงสารคดีท่องเที่ยวเท่านั้น แต่สามารถนำเรื่องประวัติศาสตร์ตอนเสียดสีกรงมาผูกเป็นโครงเรื่อง และสร้างตัวละครได้สมจริงอย่างมีชีวิตชีวาเหมือนคนที่ผู้อ่านพบเห็นอยู่ในชีวิตจริง การสร้างตัวละครในเรื่องแต่ละตัวมีบุคลิกลักษณะ นิสัยใจคอ ที่แตกต่างกันออกไป เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้สร้างตัวละครที่มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ โต น้อย เล็ก เป็นตัวแทนของคนไทยที่มีความรักชาติ นำกำลังชาวบ้านผู้มีใจรักชาติเขารวมสมทบกับกองทัพของพระเจ้าตากสิน ตัวละครทั้งสามคนมีความกล้าหาญ มีฝีมือในการรบเช่นเดียวกับตัวละครเอกในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ทั่วไป แต่มีลักษณะพิเศษตรงที่ตัวละครเอกทั้งสามคนเป็นสามัญชน แม้ในตอนจบก็ไม่ขอรับตำแหน่งหรือยกย่องบรรดาก็คืออะไรทั้งสิ้น ส่วนทะຍอมตัวละครผู้หญิงซึ่งมีบทบาทมากที่สุดไ้ในบรรดาตัวละครผู้หญิงด้วยกัน ผู้เขียนได้สร้างขึ้นโดยให้พัฒนาการทางความคิด จากหญิงสาวที่มอมบางอ่อนแอทำอะไรไม่เป็น เพราะเคยเข้าไปอยู่ในวัง แต่หลังจากที่พบกับโต น้อย เล็ก ทะຍอมมีความอดทน เข้มแข็งขึ้น เป็นผู้หญิงที่มองเห็นคุณค่าความสามารถของตนเอง ออกรบร่วมกับผู้ชายอย่างองอาจ ซึ่งต่างไปจากนางเอกในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องอื่นที่นางเอกอยู่ในสภาพของช่างทอผ้าหลัง

นอกจากตัวละครเอกแล้ว ตัวละครอื่น ๆ ผู้ประพันธ์ได้สร้างขึ้นมีบทบาทสัมพันธ์กับการดำเนินเรื่องทุกตัว ได้แก่ นายทองขาว หมื่นเพชร นายสังข์ หนูหาญ ลำพู่ กลอง ออม ยายเจิม ป้าพลอย โพ จุ่น ไม่มีตัวละครใดสร้างขึ้นมาเพื่อประคับประคองเรื่อง

การแนะนำตัวละคร เสนีย์ ใช้วิธีเสนอตัวละครด้วยการให้ตัวละครเล่าเรื่องของตัวเอง จึงทำให้เรื่อน่าอ่านกว่าการบรรยายโดยตรงจากผู้แต่ง ดังตัวอย่าง

"เอ็งคงเป็นลูกคนมีเงินนะ พะยอม" เจ้าน้อยถาม "เอ็งคงไม่ใช่
ชวานาหรือ เพราะชวานาเขาไม่กลัวปลิงเหมือนเอ็ง"

"พอข้าเป็นนายกองนาของเจ้านายในวัง ที่แรกข้าก็ทำงานทั่ว ๆ ไป
เหมือนอย่างชวานานั่นแหละ แต่พอจะโตเป็นสาว ก็คนในวังมาหาคะไร
หรือยังงี้ข้าก็จำไม่ได้ พอตั้งใจจะเอาเข้าไปถวายในวัง ข้าก็เลยไม่ได้ทำ
อะไร เพราะพ่อไม่ยอมให้ทำ"

"นั่นนี่ มือเอ็งนุ่มกว่าชวานาน"

"ข้าหุงข้าวเป็นนะ ทำกับข้าวก็เป็น แต่ไม่มากหรอก"

"แล้วไงต่อไป"

"พอข้าโกนจุกแล้ว ก็บอกในวังจะส่งข้ามาว่าจะให้เข้าไปถวายตัว
เมื่อไร ต่อมาก็มีคุณท้าวอะไรไม่รู้มาสอนให้ข้าหัดรำอยู่สองสามวันแล้วก็
กลับไป ข้าก็ไปไ้ใคร่แรมอะไรเท่าไร อีกนานเกือบปีไ้มั้ง พอถึงพายุ
ไปถวายตัวกับเสด็จในวัง"¹

4. กลวิธีเกี่ยวกับการสร้างบทสนทนา

จุดเด่นของนวนิยายเรื่องคนคึกหรือบุชยา คือ การสร้างบทสนทนาได้เหมาะสม
กับบทบาทและฐานะของตัวละคร บทสนทนามีส่วนช่วยในการดำเนินเรื่องให้ลื่นไหลไป
ตามเหตุการณ์ และบทสนทนาที่ช่วยให้ผู้อ่านทราบบุคลิกลักษณะนิสัยใจคอของตัวละคร
นอกจากนี้บทสนทนายางตอนยังให้แง่คิดแกผู้อ่าน โดยผู้อ่านไม่เกิดความรู้สึกว่าผู้ประพันธ์
กำลังให้ตัวละครพูดตามบทที่กำหนดไว้ เพราะสอดคล้องแนวกคิดในบทสนทนาของตัวละคร
ได้อย่างแนบเนียนและสอดคล้องกับเหตุการณ์ตอนนั้น ๆ ดังตัวอย่าง

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ คนคึกหรือบุชยา โศภ เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

บทสนทนาที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง

"เมื่อทัพใหญ่มาถึงและลงมือเข้าตีป้อม เราจะเข้าไปจุดไฟเผาบ้าน
หลัง" แก้วบอกงานที่ใคร่ขอยกหมายมาแล้วพูดต่อไปว่า "แล้วต่อนั้นจะ
ยกขึ้นไปตีค่ายโพธิ์สามต้นโดยไม่ชักช้า"

"ทางคานโนพวกซาพอจะเป็นกำลังใดบ้าง" นอยบอก

"พวกเอ็งมีกำลังทั้งหมดเท่าไร"

"ราวสัก 80 คนเท่านั้น ผู้คนพากันหลบหลีกหนีตายไปหมด หากคนไม่คอย
จะได้ 80 คน คำนี้นวมทั้งผู้หญิงด้วย"¹

บทสนทนาที่ให้งานคิด

"อาจารย์สอนไว้ว่า คำนี้นวมเป็นเครื่องมือที่คนทำขึ้นเพื่อต่อเติมให้
คนมีกำลังเพิ่มขึ้นจากที่ร่างกายมีอยู่ เหมือนกับจอม เสียม แห อวน
กบตาชั่งกวนบัญชา กบไซคามอย่างไกร์แสดงว่าบัญชาเขามีอย่างนั้น โจร
ก็รู้จักไซคาม กบมีคาบก็ไซคามก่ข่มเหงคนที่ไม่มี เพราะสปีญญามันมีอยู่
แค่นั้น คนปี่สปีญญาจริงจะไซคามก็เพื่อรักษาธรรมะเท่านั้น"²

บทสนทนาที่ทำให้ผู้อ่านทราบถึงนิสัยใจคอของตัวละคร

"เราเห็นควย ขากบี่ ๆ นอง ๆ หนีหลายคนต้องการจะหัก ไม่ใช่ว่า
ต้องการจะเก่งกว่าผู้ชาย แต่ต้องการที่จะไม่ต้องถูกข่มเหงง่าย ๆ พ่อแม่พี่
น้องของชาถูกข่าก็ก่กัฏฐาตาย เพียงชาคนเดียวหนีรอดมาได้แล้วก็ต้องหนี

¹ กั๊กชัย บำรุงพงศ์ กนกกรือญญา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

ตีมาตลอด เพราะว่าไม่มีปัญญาจะป้องกันตนเอง เรียกว่าไปมีเชื้อไขไม่มี
 เล็บก็ว่าได้ แล้วจะให้หาหนิไปไหน ไปจนสุดขอบฟ้าก็ไม่พบ เมื่อไม่พบแล้ว
 มันก็ต้องสู้กันละ แต่จะสู้ได้อย่างไร ถ้าไม่มีวิธีสู้¹

5. กลวิธีเกี่ยวกับการสร้างฉาก

เรื่องคนตีกรือขุขุยาเป็นจินตนิยาย ฉากในเรื่องจึงสร้างขึ้นตามจินตนาการของ
 ผู้แต่ง การสร้างฉากโดยวิธีนี้ เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้แสดงความสามารถทางด้านการ
 ประพันธ์มากกว่านวนิยายเรื่องอื่น เพราะฉากในจินตนาการย่อมเขียนยากกว่าฉากจาก
 ประสบการณ์ ฉากในเรื่องทุกตอนล้วนเป็นฉากที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์และการดำเนินเรื่อง
 ดังตัวอย่าง

ฉากบรรยายสภาพการเดินทางในแม่น้ำ

เล็กแจวเรือลงมาจากลำน้ำเป็นเรือพายะทุสองแจว และเล็กเป็นคน
 คนแจวพาย ลำน้ำกับวันฝั่งอยู่นอกประตูทางหัวเรือ ผู้ชาย 2 คน นั่งทาง
 ท้ายเรือ ส่วนที่เหลือนั่งในประทุน ขันแจวกันมาเอื่อย ๆ ตามสบาย แดก
 ทวนท้ายจะเลงอยู่เหนือพื้นน้ำที่กระเพื่อมเป็นคลื่นเล็ก ๆ กว้างแรงลมพัดกวาด
 จากฝั่งหนึ่ง สองฝั่งมีแต่ความสงบ เพราะความรกร้างว่างเปล่า นอก
 จากสิ่งหนึ่งที่สูงเสียดฟ้าจรดขอบบนไพรริมฝั่ง มันหยุดส่งเสียงเมื่อ
 เรือเลี้ยวไกลฝั่งผ่านไป²

¹ ตักศิลา บำรุงพงศ์ คนตีกรือขุขุยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

ฉากบรรยายการบุกเข้าโจมตีค่ายของพม่า

อากาศสัวลลงเมื่อดวงเดือนจมหายลงไปใกล้เมฆที่ระยิบระยับชายขอบฟ้า ลมเย็นพัดจากแม่น้ำตื่นฝั่ง ลูบไล่น้ำหัวและผิวหนังของนักรบทั้งหลาย เหมือนมือของแม่ที่โอบอุ้มอยู่ในอก คาวประกายพริกส่งประกายแสงแจ่มใสเหมือนใจของคนกล้าทั้งหลายที่กระจางด้วยความรักถิ่นฐาน รักพี่น้อง รักแผ่นดิน และรักความเป็นไท อุสาสาวยังมีพื้นที่แสงทองจะฉายฟ้า เสียงกลองรบก็ลั่นขึ้น กลิ่นธูปธูปหมากก็ดำเินเข้าฟาดกำแพงค่ายแต่เวลานั้น ชาวบ้านกรุกกันเข้าไป...แบกบันไดเข้ามาพาดกำแพงยังไม่ทันที่จะปีน ข้าศึกก็ออกมาล้อมมาตอมนอกค่ายพยายามที่จะตีหักออกมาทางริมแม่น้ำ เหมือนกับประสงคจะเอาเรือเพื่อใช้เป็นทางหนีต่อไป โขมอกพวกพ้องให้มากอยย่นข้าศึกเอาไว้ แล้วตัวเขาเองนาหนาเขาปะทะกับข้าศึก¹

พัฒนาการ ด้านท่วงทำนองการแต่ง

นวนิยายเรื่องคนดีศรีอยุธยา เป็นนวนิยายที่ตัวละครส่วนใหญ่ของเรื่อง คือ ชาวบ้าน ดังนั้นจึงมีท่วงทำนองการแต่งในด้านการใช้คำ การใช้ประโยค การบรรยาย ความ และการใช้สำนวนโวหารแบบเรียบง่าย ดังนี้

1. การใช้คำ

1.1 การใช้คำที่มีเสียงสัมผัสคล้องจองกัน ทำให้มีความไพเราะรื่นหู เหมาะกับบทบาทของตัวละครที่เป็นชาวบ้าน ดังตัวอย่าง

¹กัศัษย์ บำรุงพงศ์ คนดีศรีอยุธยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นางแดง)

- เปื้อน บ้านแตกสาแหรกขาด อย่างนี้ ทำให้มีคนจรรกร้อยกพัน
- ขอให้ เง็กโกลก ี่ ไฉย พมญาคีฬินอง พ่อแม่สมความปรารถนา
- นายเป็นคนดี มีธรรมะ จาริอารอม เอื่อเพื่อเอื่อแผ่แก่ผู้คน
- เจ้าโตก็มีเจ้าเล็กกันเพราะเห็นมันเป็น กนเอาจางรางนอย แล้วก็ไม่เคยทำงานหนักมาก่อน
- ลูกเขยของแกมี เป็นกนขยันขันแข็ง ไม่เที่ยวไม่เตร
- พ่อแตกมลมตกจะลาพวกนากลับ

๑.๒ การใช้คำภาษาปาก เป็นการใช้คำในบทสนทนาที่เหมาะสมกับฐานะ
ของตัวละคร

- "มึงอย่ายุ่ง มึงอยู่ของมึงก็ได้อยู่แล้ว อย่าดาเดาใส่หัว"
- "กตองการให้เจ๊ียบ ปลิ้นนมของมึงให้ลูกกินนี่ หนอยทำเป็นอาย"
- "โธ้ย ข้าไปมีอะไรจะขายหรือ ก็ยวนนี้ไม่มีใครซื้อ"
- "ไม่ใช่ธุระกงการของใคร" คนที่มึนหนวกมึนหน้าที่เป็นหัวคันทอม"
- "ข้าอยากไปกะเอ็งควย พี่ยา"

1.3 การใช้ค่าที่เบี่ยงตัวสูง ค่าประเภทนี้จะใช้ในคำพูดของตัวละครที่มีความรู้เบี่ยงตัวของกลุ่ม ดังตัวอย่าง

- ท่านประกาศจะทูลนำรุ่งสมณพราหมณ์ ปวงประชาราษฎร์ที่อนาถาหาที่พักพิงไม่ได้ ไห้ร่มเย็นเป็นสุข ทั้งจะทรงยกพระบวรพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองเหมือนแต่กาลก่อน

2. การใช้ประโยค ประโยคส่วนใหญ่ในเรื่องเป็นประโยคความเดียวชนิดความสั้น ๆ ไปยืดยาว ดังตัวอย่าง

- ยายเจิมอยู่กับหลานผู้หญิงเพียงสองคน นั่งแท่นหลานแก่เป็นลูกของลูกชายคนโต
- คนเราอหังการก็ ภิริยวาทจาบหมอกแต่ที่แรกแล้วว่ามันเป็นคนดีไม่ดีแค่นั้น
- ทานผู้อาวุโสย่อมรู้ก็แล้วว่า บ้านเบื่องของเราในได้แตกสลายเสียแก่ซากก็
- ใครมีความรู้ก็เอามาแบ่งเฉลี่ยกันโดยไม่ตั้งตัวเป็นครูมาอาจารย์
- อากาศในตอนเช้าตรู่สดใสและแจ่มใส
- ทุกวันนั้นฝ่ายขงบุตรหลานเลื่อนไถ่ในแม่น้ำ ไปมีเรือของผู้คนชาวบ้าน

3. การบรรยายความ มักจะใช้ข้อความสั้น ๆ ในการบรรยายโดยใช้พรรณนาโวหาร ดังตัวอย่าง

- บ้านร้างริมคลองสายสี่แห่งที่เฝ้าของทิ้งร้างไปนานจนหญ้าขึ้นรกร้างจนพายุเรือเลียบฝั่งตะวันตกเพื่อหลบแสงแดดทอดมาย ภูเขาและเพื่อโยนดอกไม้จากตลิ่งลงมาในคลอง นกเล็ก ๆ หลายตัวบินร่อนเมื่อเรือเฉียดเข้าไปใกล้
- ในท้องน้ำพื้นว่างเปล่าเหมือนกับว่าคนทั้งหลายได้เลิกใช้แม่น้ำที่เกยเป็นเส้นชีวิตเสียแล้ว แม่น้ำปีวันร้างได้เหมือนบ้านที่อยู่อาศัย
- แม่น้ำที่ราบเรียบเว้งว่าง กระแสน้ำไหลลงเอื่อย ๆ เวลาเที่ยงจะสายแสงแดดดูโล่งสบายผิวที่มีสีเหลืองอมเขียวจาง ๆ
- ใกล้เคียงเมื่อยามสี่ ลมชะลอความเร็วลง แต่ไม่ถึงกับหยุดนิ่งเสียทีเดียวปลายไผ่ยังไหวโยน เพียงแต่ปลายยอดเท่านั้นที่โบยยังพลิ้ว
- ลมพายุฉาบเมื่อท้องทุ่งปกคลุมดอกไม้ในสายสีดอก หล่นลอยลงไปในกุปลากระทุงเหว ๒ ตัว ที่ลอยอยู่กับผิวน้ำว่ายหนัควัยความตกใจ

4. การใช้โวหาร

4.1 โวหารเปรียบเทียบแบบอุปมา

- คานที่อยู่สะท้อนแสงวับ ๆ เหมือนกระจก
- ถ้าอาหารการกินนั้นอุดมสมบูรณ์เหมือนเมื่อก่อน บางแถมมันคงอ้วนเป็นตุ่ม
- ร่างของไอนอยปลิวออกไปเบาเหมือนขนนก
- พวกมึงอย่าเป็นแมลงเม่าบินเซากองไฟเลย
- กิริยาของมันเป็นเหมือนนางละครที่อารมณ์ถูกเร้าด้วยเสียงเพลง
- มีน้องนุชมันคงถูกพญาหงส์กรายกร
- นอยกมหนาแน่นกับแผ่นดินเหมือนกับเด็กที่หอบคักแม่

4.2 การใช้โวหาร เปรียบเทียบในรูปของสัญลักษณ์

- ฟ้าถึงจะแผ้ว แต่สูงขึ้นไปสุดสายตาจะมองเห็นวันที่ใหม่อยู่เจ็ดวันเจ็ดคืน
กรุงศรีอยุธยาจมลงในกองเพลิงนั้น มันมีหมาใหญ่หลวงนัก บังแสง
อาทิตย์ในเวลากลางวัน จนพวกนกพากันบินกลับรัง เพราะนี่กว่าเวลา
ใกล้จะค่ำไคลยระเหยขึ้นไปวนเวียนอยู่แห่งใดแห่งหนึ่งที่สายตามองไม่
เห็นแล้ว แต่วันนั้นยังงอยู่ ไฟถึงจะคัมมอดเหลือแต่เถาถ่าน เหลือ
แต่อิฐหักกากปูน มันยังลุกโชนอยู่ในกรอเวลาที่พายุจะพัดมาจากทิศ
ตะวันออกคงจะคัมไค
- อย่ายังมีพื้นที่จะแสงทองจะฉาบฟ้า เสียงก้องรบก็ดังขึ้น กลืนดูมเหสี
ก็ดาโถมเข้าฟาดกำแพงค่ายแตกพละนั้น

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านการพัฒนาการเกี่ยวกับ
ท่วงท่าของการแต่งของ เสือบี้ เสาวพงศ์ จากการใช้คำยาก ๆ การใช้ประโยคที่
มีความยาวสลับซับซ้อน มาเป็นการใช้คำง่าย ๆ สั้นความเข้าใจได้

พัฒนาการงานแนวคิด

นวนิยายเรื่องนกคีรีอูษยา ไม่ใช่นวนิยายอิงประวัติศาสตร์เหมือนเรื่องอื่น ๆ ที่เขียนในแนวเดียวกัน แต่เสนีย์ เสาวพงศ์ ใฝ่แฝงแนวคิดบางประการ ดังที่เขาให้สัมภาษณ์ว่า "เรื่องนกคีรีอูษยาส่วนหนึ่งคือ ปัญหาของปัจจุบัน สะท้อนโดยจินตภาพ เหตุการณ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาแตก"¹ แนวคิดสำคัญที่ เสนีย์ เสาวพงศ์ ถ่ายทอดผ่านทางตัวละครในเรื่อง มีดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการทำงาน

เสนีย์ เสาวพงศ์ ใฝ่เสนอแนวคิดที่ว่า คนที่ตั้งใจทำงานโดยไม่หวังผลตอบแทน ในด้านตำแหน่งหน้าที่และลาภยศสักการะ คือ ผู้ที่ควรยกย่องอย่างแท้จริง ดังกรณีการสร้างวีรกรรมของชาวบ้านอูษยา แม้พวกเขาจะเป็นบุคคลที่ถูกทอดทิ้งไม่ได้รับความเอาใจใส่จากผู้ปกครองบ้านเมือง เมื่อถึงเวลาถึงชนชาวบ้านเหล่านี้ได้ช่วยกอบกู้อิสรภาพได้สำเร็จ พวกเขาทำงานเพราะสำนึกในหน้าที่ของตนซึ่งมีต่อประเทศชาติ ไม่เคยเรียกร้องผลประโยชน์จากการทำงาน จึงนับว่าพวกเขาเป็นคนได้อย่างแท้จริงซึ่งหาได้ยากในสมัยปัจจุบัน นอกจากนี้ เสนีย์ เสาวพงศ์ ยังชี้ให้เห็นว่าในการทำงานใด ๆ ก็ตาม บุคคลที่เป็นกำลังสำคัญคือประชาชนในแผ่นดิน ดังข้อความตอนหนึ่งที่กล่าวพูดกับนอววา

"เจ้านายและผู้นับถือต่างพากันชื่นใจมากที่ชาวบ้านของเราแม้กำลังน้อย ก็ไม่ได้อ่อนแอหรือถอยร่นกันเพื่อผู้ที่ทรยศตามความเหมาะสมแก่สภาพที่เป็นอยู่ เมื่อเป็นอย่างนี้บ้านเมืองก็ไม่มีวันจะสิ้นสูญ ข้าเองก็มีความรู้ดีกว่าชาวบ้าน ถูกทอดทิ้งยากและนานแล้ว แต่เมื่อถึงคราวกับชนอย่างยากนี้ ก็ไม่แตกกำลัง

¹ กัณธิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ บริษัท ปัญญาวิโรภาส เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 318 มอยพานิชอนันต์ สุขุมวิท 71 กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2526

ชาวมานเท่านั้นที่เป็นหลักเป็นกำลังส่วนใหญ่ที่จะทำให้การกู้ยืมเงินสำเร็จ
ได้ ถ้าไม่ได้อาชาวมานทั้งหลายแล้วก็ไม่มีความหวัง^๑

ในการทำงานเพื่อให้ประสบความสำเร็จ เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เสนอทัศนะ
ในการทำงานโดยให้ระดมร่วมมือกันทำงานตามความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล
ไม่ได้นั้นที่ความสามารถของใครคนใดคนหนึ่งเป็นพิเศษ ไม่ควรยึดถือตัวบุคคลเป็นหลัก
ในการทำงาน - ถึงคำพูดของโตตอประชุมชาวมานว่า

"ถ้าทุกคนจะสละชาติกำเนิดและฐานะดั้งเดิมเสียให้หมดถือว่ามาตั้งตน
กันใหม่เหมือน ๆ กันทุกคน แต่ไม่ถือเกรงเหมือนพระที่ท่านถือพระราเป็นสิ่งที่
ศักดิ์สิทธิ์ เราเคารพนับถือกันตามวัยวุฒิ ผู้ใหญ่ก็เป็นผู้ใหญ่ เด็กก็เป็นเด็ก
จะเรียกขานการวะกันตามวัย แต่ในส่วนอื่นแล้วถือว่าเท่าเทียมเสมอหน้ากัน
ไม่มีใครใหญ่กว่าใคร จะทำอะไรก็ปรึกษาหารือกัน ไม่มีหัวหน้า ไม่มีผู้น้อง
ใครที่มีความรู้ก็เอามาเฉลยให้คนอื่น โดยไม่ต้องตัวเป็นครูบาอาจารย์ งานทุก
อย่างแบ่งเฉลี่ยกันทำเวียนกันอย่างเสมอหน้า"^๒

แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานร่วมกันโดยยึดหลักแห่งความเสมอภาคดังกล่าว
เป็นเพราะ เสนีย์ เสาวพงศ์ มองเห็นว่าระบบอาวุโสเป็นอุปสรรคต่อความเจริญก้าวหน้า
ของการทำงาน เนื่องจากสภาพสังคมไทยผู้น้อยมักจะยอมรับฐานะที่ต่ำกว่าของตน จึง
ไปกลัวแสดงความคิดเห็น ปีนัดที่เพียงคอยรับคำสั่งจากหัวหน้าแต่ฝ่ายเดียว จึงขาด
ความคิดริเริ่มในการทำงานร่วมกัน และผู้ประพันธ์ยังได้ถ่ายทอดทัศนะเกี่ยวกับการพัฒนา
คุณภาพของบุคคลที่ทำงานร่วมกัน โดยใช้วิธีช่วยเหลือแบ่งปันความรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านทาง

^๑ กักคั้งขัย มารุงหงศ์ คนคี่กรือยขยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

คำพูดของโตคอนหนึ่งว่า "เราสอง ๆ เองหักกันเอง ใครมีอะไรก็บอกกันไว้เพื่อนกันใครมีเบียร์ก็เอามาลงไว้กองกลาง แต่เป็นกองกลางที่ทุกคนเป็นเจ้าของเท่าเทียมกัน ไม่ปดบังอำนาจกัน พยายามให้ทุกคนรู้เท่า ๆ กัน เราไม่ไ้มุ่งสร้างคนเด่น เราเพียงแต่จะไม่ให้มีคนน้อย"¹

2. แนวคิดเกี่ยวกับสตรี

แนวคิดเกี่ยวกับสตรีที่ต่อเนื่องมาจากนวนิยายในช่วงก่อน ๆ ของ เสนีย์ เสาวพงศ์ คือ ผู้หญิงนั้นมีความรู้ความสามารถในการทำงาน ช่วยแก้ไขปัญหามานเมืองได้ก็เช่นเดียวกับผู้ชาย เพียงแต่ต่างกันที่ตัวละครหญิงในเรื่องนี้เป็นผู้หญิงชาวบ้านธรรมดา ไม่ใช่ตัวละครที่เป็นปัญญาชน พะยอม ลำพู และตัวละครหญิงอื่น ๆ มีความอดทน กล้าหาญ ฝักใฝ่ธรรม และต่อสู้กับศัตรูอย่างองอาจ ไม่ใช่ผู้หญิงที่มีทัศนคติแบบเกาหลียุคทองอยู่กับเขี้ยวปากกับเรือน ประณิมิตีสามีและคุณแสง ๆ เท่านั้น และผู้ชายจะต้องยกย่องให้เกียรติ ส่งเสริมให้ผู้หญิงเห็นคุณค่าของตัวเอง ก็จะทำให้ผู้หญิงเกิดความมั่นใจในตัวเองยิ่งขึ้น ดังคำพูดตอนหนึ่งของโตคอนหนึ่งว่า "ทำไมถึงปล่อยผู้หญิงไว้ลำพัง ในเมื่อผู้หญิงก็ช่วยงานผู้ชายได้ทุกอย่าง ทำไมการรบทัพจับศึก จึงไม่มีใครนึกถึงผู้หญิงที่อาจจะทำอะไรได้หลายอย่างในการรบหรือเสริมการรบ ทำให้กำลังเพิ่มขึ้นมาอีกในเวลาที่เราที่กำลังน้อย เมื่อใดผู้หญิงมาสมทบกำลังก็จะเพิ่มขึ้น"²

3. แนวคิดเกี่ยวกับสังคม

เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับสังคมว่าในสังคมนั้นย่อมประกอบด้วยคนดีและคนชั่ว ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่เหนือกว่าก็จะเอารัดเอาเปรียบผู้ที่อยู่ในฐานะด้อยกว่า ดังกรณีของหมื่นหาญ ซึ่งเป็นทหารในกองกำลังของนายกองคนหนึ่ง ถือโอกาสขณะที่

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ กนกหรือบุษยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)

ผู้ชายไปทำลายหมา นำกำลังทหารส่วนหนึ่งเข้าทำลายหมู่บ้านคนไทยอย่างโหดเหี้ยม โดยยึดเยียดข้อหาว่าหมู่บ้านนี้เป็นช่องโจร เนื่องจากความเข้าใจผิดกันเป็นการส่วนตัว ผู้ประพันธ์ได้ชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่อาวาดหากเป็นกบฏเขาเชื่อถือแต่ลูกน้องของตน ยอมทำให้เกิดความเสียหายได้ ดังคำพูดของพะยอมที่พูดกับนายกองผู้หลงเชื่อการรายงานเท็จของหมู่บ้านว่า "ที่เจ้าบ่าวว่าไปโคทาอะไรผิดทั้งหมคนั้นเห็นจะไม่แน่ บายทำสิ่งถูกใจแก่คนผิดและคำสิ่งผิดใจ" กคนถูก ผลของมันย่อมผิดอยู่วันยังค่ำ¹ และคำพูดอีกตอนหนึ่งว่า "เทียนนั้นถึงจะไหม้แสงสว่าง แต่ตาเปล่าเห็นมันเืองมันก็เงา ปัญหาของคนถึงจะใสอย่างไร ถ้ามีความดำเืองเสียแล้ว มันก็จะมีส่วนที่มืด ฉะนั้นคนมีปัญหาก็ต้องเืองตรง"² ทักษะของพะยอมแม่นยำได้เห็นถึงแนวคิดของผู้ประพันธ์เกี่ยวกับความเป็นธรรม จึงเป็นคุณสมบัติของผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ในฐานะหัวหน้าบ้านเมือง

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องกบฏที่ร้อยชุนา จะเห็นว่าเมื่อนิยายเรื่องนี้ ผู้แต่งจะใช้แนวการเขียนแบบจินตนิยมเช่นเดียวกับงานในช่วงแรก แต่ เสนีย์ เสาวพงศ์ ก็ได้พัฒนาการเขียนเป็นนวนิยายแนวจินตนิยมที่ก้าวหน้า (Progressive Romanticism) ซึ่งผู้ประพันธ์ได้อธิบายลักษณะของวรรณกรรมแนวจินตนิยมที่ก้าวหน้าว่า "เป็นการแสดงออกของชีวิตที่ควรจะเป็นไปในทางที่งดงามขึ้นกว่าเก่า...มีคุณค่าในแง่ที่สามารถชี้ให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ของคนในสังคมนั้น ซึ่งทำให้ผู้อ่านเห็นความบกพร่องเห็นสิ่งที่ควรแก้ไข"³

¹ กักกัณฐ์ บารุงพงศ์ กบฏที่ร้อยชุนา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นางแปล)

หน้า 463

² ด. หน้า 482

³ กักกัณฐ์ บารุงพงศ์ วรรณกรรมแนวจิตนิยม บรรยาย ณ ห้องประชุม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 22 มกราคม 2522 เวลา 10.00 - 12.00 น.

นวนิยายเรื่องกนกดีศรีอยุธยา จึงเป็นผลงานที่แสดงถึงพัฒนาการงานเขียนของ
เสนีย์ เสาวพงศ์ โดยสามารถประสานรูปแบบและเนื้อหาเข้าด้วยกันได้เหมาะสมควรกลืน
เป็นอย่างดี และมีความสมบูรณ์ในก้นกบประการประพันธ์

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การพัฒนาการงานเขียนนวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์ ในด้านกลวิธีการแต่ง พหุพจน์ของการแต่ง และแนวคิด มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษานวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์ ในด้านแก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก และสำนวนภาษา
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการงานเขียนนวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์ ในด้านกลวิธีการแต่ง พหุพจน์ของการแต่ง และแนวคิด

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเอกสาร ข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูลขั้นต้นและข้อมูลชั้นรองประกอบกัน โดยดำเนินการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษาชีวประวัติและผลงานของเสนีย์ เสาวพงศ์ จากการสัมภาษณ์ผู้เขียน และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.2 ศึกษาหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการวิจารณ์นวนิยาย ในด้านแก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก และสำนวนภาษา

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 วิเคราะห์นวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์ ตามที่กำหนดไว้ในความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

2.2 ศึกษาพัฒนาการงานเขียนนวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์ ในด้านกลวิธีการแต่ง พหุพจน์ของการแต่ง และแนวคิด

3. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

นวนิยายในช่วงแรก พ.ศ. 2486 - 2489

นวนิยายในช่วงแรกได้แก่เรื่องชัยชนะของคนแพ้ ไม่มีข่าวจากโตเกียว และ ชีวิตบนความตาย เป็นนวนิยายแนวจินตนิมิต

เรื่องชัยชนะของคนแพ้ และไม่มีข่าวจากโตเกียว เสนีย์ เสาวพงศ์ เขียนโดยอาศัยประสบการณ์ในต่างประเทศ เนื้อเรื่องเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตและความรัก โครงเรื่องเน้นความขัดแย้งระหว่างตัวละคร กับตัวละคร และความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร เสนีย์ เสาวพงศ์ ใช้กลวิธีให้ตัวละครเอกเป็นผู้เล่าเรื่อง การใช้ नामปากกาของผู้เขียนเป็นตัวละครเอกทำให้เรื่องมีความสมจริงยิ่งขึ้น การดำเนินเรื่อง ใช้กลวิธีดำเนินเรื่องแบบย้อนหลัง เพื่อสร้างความสนใจของผู้อ่าน เล่าเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ และบางตอนเล่าเรื่องแบบกระแสดิจประหวัด ตัวละครส่วนใหญ่เป็นชาวรัสเซีย โดยมี เสนีย์ เสาวพงศ์ เป็นตัวละครศูนย์กลางของเรื่อง การสร้างตัวละคร ใช้วิธีบรรยายผ่านทางตัวละครเอก ตัวละครส่วนใหญ่เป็นตัวละครที่มีลักษณะนิสัยน้อยอย่าง บทสนทนาก็จะสอกระพือ ก่อคิดและคาดหมายตลอดเรื่อง การสร้างฉากมีความสมจริง เพราะเขียนจากประสบการณ์ชีวิตจริงตามลักษณะของนวนิยายชีวิตทางแดน

เรื่องชีวิตบนความตาย เสนีย์ เสาวพงศ์ เขียนจากประสบการณ์การทำงานร่วมกับเสรีไทยในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง เนื่องจากเป็นนวนิยายขนาดสั้น ตัวละครจึงมีน้อย การสร้างบทสนทนา มีลักษณะเป็นบทสนทนาที่ช่วยในการดำเนินเรื่องมากกว่านวนิยายสองเรื่องแรก ฉากในเรื่องเป็นฉากในจินตนาการ และสัมพันธ์กับการดำเนินเรื่อง

ด้านท่วงทำนองการแต่ง มีการใช้คำภาษาต่างประเทศ คำอุทานที่แสดงอารมณ์ของตัวละคร การใช้ประโยคมีทั้งประโยคโวหารขนาดสั้นและประโยคโวหารขนาดยาว การใช้โวหาร มีความคึกคักในการใช้โวหาร เปรียบเทียบแบบอุปมา และโวหารบุคคลิขฐาน ที่มีความไพเราะ คมคาย ประทับใจผู้อ่านเป็นพิเศษ

ด้านแนวคิด เสนีย์ เสาวพงศ์ เสนอแนวคิดเกี่ยวกับชีวิต โดยให้ความสำคัญและกำลังใจที่จะต่อสู้กับอุปสรรค แนวคิดเกี่ยวกับความรัก ผู้ประพันธ์มีความเห็นว่า รักเป็นส่วนประกอบของชีวิตและทำให้ชีวิตสมบูรณ์ยิ่งขึ้น แต่ความรักไม่จำเป็นต้องลงเอยด้วยการแต่งงานเสมอไป แนวคิดเกี่ยวกับการทำงาน ผู้เขียนเสนอทัศนะว่าคุณค่าของมนุษย์อยู่ที่การทำงานให้แก่ส่วนรวม และทำงานด้วยอุดมการณ์มากกว่าการคิดถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับ

นวนิยายในช่วงที่สอง พ.ศ. 2495 - 2496

นวนิยายในช่วงที่สอง ได้แก่ เรื่อง ความรักของวัลยา และปี่สาว เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้พัฒนางานมาเป็นนวนิยายแนวอัตถนิยม

(เรื่องความรักของวัลยา เป็นนวนิยายที่มุ่งให้ข้อคิด ผู้แต่งไม่ได้เน้นที่โครงเรื่อง จึงไม่มีจุดสลับของเรื่อง การดำเนินเรื่อง ใช้กลวิธีแบบรูปต่อ ตัวละครมีลักษณะเป็นตัวละครอุดมคติ บทสนทนาส่วนใหญ่ เป็นการอภิปราย ถกเถียง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของตัวละคร และมีลักษณะเป็นภาษาทางวิชาการมากกว่าภาษาพูด เพราะ เสนีย์ เสาวพงศ์ ตั้งจุดมุ่งหมายในการเขียนไว้ค่อนข้างสูงทำให้เนื้อหาภาษารูปแบบ การสร้างฉาก ใช้ฉากกรุงปารีส เพื่อสะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับการต่อสู้ของสตรี

เรื่องปี่สาว เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้พัฒนาการเขียนโดยประสานรูปแบบและเนื้อหาได้เหมาะสมกลมกลืนกับศิลปะการประพันธ์ คำเป็นเรื่องที่น่าสนใจ โดยสร้างความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร ความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสังคม และความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับชนวนชาติ การสร้างตัวละครมีความสมจริง ตัวละครมีพัฒนาการทางความคิดไปตามประสบการณ์ชีวิต บทสนทนาไม่มีลักษณะยกยอปอปั้นให้ตัวละครหรือแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมาเหมือนเรื่องความรักของวัลยา การสร้างฉากมีความสอดคล้องกับเนื้อเรื่องเป็นอย่างดี โดยเฉพาะฉากในชนบทซึ่งเขียนจากประสบการณ์ชีวิตของผู้ประพันธ์

ด้านท่วงทानองการแต่ง เรื่องความรักของวัลยา มีการใช้คำที่เป็นภาษาแบบแผนมากกว่าภาษาพูด การใช้ประโยคส่วนใหญ่จะเป็นประโยคยาว เพื่ออธิบายความคิดเห็นของตัวละคร ส่วนเรื่องนี้สาวมีการใช้ภาษาพูดมากขึ้น การบรรยายความบรรยายไต่ละเอียดยกออก การใช้โวหารเปรียบเทียบ มักจะอธิบายขยายความเพื่อให้เข้าใจและสอดแทรกแง่คิดลงไปด้วย

ด้านแนวคิด แนวคิดเกี่ยวกับความรัก เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้พัฒนาแนวคิดจากความรักระหว่างหนุ่มสาวมาเป็นความรักที่แผ่ขยายวงกว้างออกไปถึงประชาชน ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ แนวคิดเกี่ยวกับสตรี ผู้เขียนได้ยกย่องผู้หญิงว่ามีความสำคัญและมีความสามารถในการทำงานสร้างสรรค์สังคมเท่าเทียมผู้ชาย แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานในชนบท เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

นวนิยายในดวงที่สาม พ.ศ. 2504

นวนิยายในช่วงที่สามได้แก่ เรื่องไฟเย็น และบัวบานในอะเมซอน เป็นนวนิยายชีวิตต่างแดนที่เสเนีย์ เสาวพงศ์นำประสบการณ์ชีวิตการทำงานในประเทศอาร์เจนตินามาแต่ง เนื่องจากเป็นระยะเวลาที่นักเขียนถูกจำกัดเสรีภาพในการแสดงออกทางความคิด เสนีย์ เสาวพงศ์ จึงเล็งไปเขียนนวนิยายเชิงลาราคี

เรื่องไฟเย็น โกรงเรื่องเป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสังคม การดำเนินเรื่อง ส่วนใหญ่มุ่งให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ของชาวลาตินอเมริกา ตัวละครมีทั้งตัวละครอุกมคตและตัวละครสมจริง บทสนทนา มีลักษณะเป็นการเล่าเรื่องของตัวละครมากกว่าบทสนทนาที่ช่วยดำเนินเรื่อง การสร้างฉาก บรรยายไต่ละเอียดยกออกและสมจริง

เรื่องบัวบานในอะเมซอน ใช้กลวิธีเล่าเรื่องแบบเรื่องซ้อนเรื่อง การดำเนินเรื่อง ใช้วิธีเล่าเรื่องจากสมุทบันทึก เนื้อเรื่องมุ่งให้รายละเอียดเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของพวกอินเดียนเผ่าต่าง ๆ บทสนทนามีน้อย เพราะใช้การบรรยายเป็นส่วนใหญ่ ตัวละครมีความสมจริง การสร้างฉากมีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องเป็นอย่างดี

คานทางท่นองการแตง มีการใช้คำที่ำให้เกิดจินตภาพ การใช้ประโยค
ประโยคส่วนใหญจะเป็นประโยคยาว การบรรยายนิมใช้บรรยายโวหาร การใช้
โวหาร ใช้โวหาร เปรียบเทียบ และโวหารชักแนะ

คานแนวคิด แนวคิดเกี่ยวกับสังคมและการเมือง ผู้แต่งชี้ให้เห็นว่า ประเทศ
ค่อนพัฒนามักจะขาดเสถียรภาพทางการเมือง มีการปฏิวัติรัฐประหารซึ่งเกิดจากการแย่ง
อำนาจของบุคคลบางกลุ่ม และผู้บริหารประเทศที่เป็นเผด็จการจะอยู่ไ้ไม่นาน เพราะ
ประชาชนเป็นพลังเจียวอันยิ่งใหญ่ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อชีวิตที่ดีกว่า แนวคิด
เกี่ยวกับการทำงานศิลปะ ผู้เขียนเสนอทัศนะว่า ศิลปินที่คั้นควรเป็นศิลปินที่ผลิตงานเพื่อ
รับใช้ประชาชน

นวนิยายในช่วงที่สี่ พ.ศ. 2523 - 2524

นวนิยายในช่วงที่สี่ ได้แก่วีรชนคดีหรือบุรุษยา เสนีย์ เสาวพงศ์เขียนโดยใช้
วิธีตีความจากประวัติศาสตร์ เป็นแนวการเขียนแบบจินตนิมที่กำวหน้า การเล่าเรื่อง
ใช้กลวิธีแบบ ผู้แต่งเป็นผู้เล่า การดำเนินเรื่อง เร้าความสนใจจากผู้อ่านไ้เป็นอย่างดี
มีการนาคาประพันธ์จากวรรณคดีมาเป็นชื่อเรื่องแต่ละตอนได้เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง
การสร้างตัวละครมีบุคลิกลักษณะนิสัยเหมือนคนในชีวิตจริง บทสนทนาเหมาะสมกับบทบาท
และฐานะของตัวละคร และสอแทรกแง่คิดในบทสนทนาของตัวละครไ้แนบเนียน ฉาก
ในเรื่องเป็นฉากในจินตนาการ และเป็นฉากที่มีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ในเรื่อง

คานทางท่นองการแตง มีการใช้คำที่มีเสียงสัมผัสคล้องจองกัน การใช้คำ
ภาษาปาก การใช้ประโยคส่วนใหญ่เป็นประโยคสั้น การบรรยายนิมใช้พรรณนาโวหาร
การ เปรียบเทียบ มีทั้งการ เปรียบเทียบแบบอุปมาและเปรียบเทียบแบบสัญลักษณ์

คานแนวคิด แนวคิดเกี่ยวกับการทำงาน เสนีย์ เสาวพงศ์เสนอแนวคิด
เกี่ยวกับการทำงานโดยไม่หวังประโยชน์ตอบแทน และการร่วมมือกันทำงานความสามารถของ
แต่ละคนโดยยึดหลักความเสมอภาค แนวคิดเกี่ยวกับสตรี ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงเป็นกำลัง
อํานาจในการทำงาน แนวคิดเกี่ยวกับสังคม ผู้บริหารควรมีใจหนักแน่นและมีความเป็นธรรม

๖
ขอเสนอแนะ

1. การศึกษาวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นของเสนีย์ เสาวพงศ์ และผลงานประเภทอื่น ๆ เพื่อให้เข้าใจแนวคิดของเสนีย์ เสาวพงศ์ ได้ดียิ่งขึ้น
2. การศึกษาวรรณกรรมเพื่อชีวิตของนักเขียนกลุ่มก้าวหน้าคนอื่น ๆ เช่น ศรีบูรพา สก ฐรมะโรหิต อิศรา อมันตกุล ศรีรัตน์ สถาปนวัฒน์ และสุวัฒน์ วรดิลก เปรียบเทียบกับผลงานของเสนีย์ เสาวพงศ์

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กรรแสง เกษมศานต์ "คุณค่าในงานวรรณกรรม" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 48 :

32 - 33 พฤษภาคม 2522

_____ "ไฟเย็น" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 1 : 34 - 35 กุมภาพันธ์ 2525

"กลเม็ดพิ์เส" มติชนรายวัน 16 มกราคม 2523 หน้า 16

กลุ่มวรรณกรรมพิณิจ "สนทนากับเจตนา นาควัชร" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์

35 : 34 - 35 กุมภาพันธ์ 2525

กางเขน (นามแฝง) "ถามถึงหนังสือที่ชอบในรอบปี" มติชนสุดสัปดาห์ 1772 :

29 มกราคม 2526

การต่างประเทศ, กระทรวง แบบบันทึกประวัติของ นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ 8 หน้า

_____ สรุปประวัติประจำตัวข้าราชการของ นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ 75 หน้า

กุลลาบ มัลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2522, 213 หน้า

จิตต์ ไตรปิ่น "กระทบไหล่นักเขียน 3 สมัย" โดย จ. ไตรปิ่น (นามแฝง)

รัฐวิสาหกิจ 16 : 104 - 109 สิงหาคม 2524

เจตนา นาควัชร ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี ดวงมล 2521, 135 หน้า

_____ "วิจารณ์รายงานเรื่องนวนิยายไทยในรอบทศวรรษ : ข้อสังเกตบางประการ"

วารสารธรรมศาสตร์ 1 : 114 - 115 มีนาคม 2525

ชัยสิริ สมุทวนิช "วิจารณ์รายงานเรื่องนวนิยายไทยในรอบทศวรรษ : ข้อสังเกต

บางประการ" วารสารธรรมศาสตร์ 1 : 108 - 110 มีนาคม 2525

"ชีวิตบนความตาย เสนีย์ เสาวพงศ์ - ประพันธ์" มติชนรายวัน 27 มกราคม

2523 หน้า 8

ศรีศิลป์ บุญจรร พัฒนาการนวนิยายไทย พ.ศ. 2475 - 2500 : ความสัมพันธ์

ระหว่างนวนิยายกับสังคม วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2521,

247 หน้า อักษรานา

ต้ม (นามแฝง) "เสนีย์ เสาวพงศ์ คุยถึงเรื่องเก่า ๆ" บางกอกกรีกเกอร์ 120 :

142 - 143 ตุลาคม 2524

✓ถาวร วิริยะ "วรรณกรรมกับการเมืองไทย" ภาษาและหนังสือ 19 : 46 - 61

มิถุนายน - ตุลาคม 2519

ทองเต็ม เสมรสุต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ปรีชา ปัญญาวิชโรภาส เป็นผู้สัมภาษณ์
ที่สำนักงานหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 29
สิงหาคม พ.ศ. 2526

นรา พงษ์นันท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ปรีชา ปัญญาวิชโรภาส เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่มีกรรรา
การพิมพ์ 259/142 สุขุมวิท 71 กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม
พ.ศ. 2526

นลินินทร (นามแฝง) "หอมกลิ่นน้ำหมึก" มติชนรายวัน 3 พฤศจิกายน 2521
หน้า 10

"นักพบ เสนีย์ เสาวพงศ์ ที่ย่างกุ้ง 'ผมอยากกลับมาเขียนนิยายอีก'" โลกหนังสือ
11 : 44 - 53 สิงหาคม 2521

"ในวงการหนังสือ" สยามใหม่ 54 : 54 - 55 พฤศจิกายน 2525

บัวแพน นันทพิสัย "เบื้องในวันที่ 8 มีนาคม - วันสตรีสากล ภาพสะท้อนผู้หญิง
ที่เปลี่ยนไป" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 37 : 37 - 38 มีนาคม 2523

"บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. วิเคราะห์สุวรรณคดีไทย ไทยวัฒนาพานิช 2522,
226 หน้า

ประกาศ วัชรภรณ์ ขมรมนักเขียน โดย ป. วัชรภรณ์ (นามแฝง) บำรุงสาส์น
2509, 614 หน้า

ผู้สื่อข่าวพิเศษ "การกลับมาของ เสนีย์ เสาวพงศ์" คุรุปริทัศน์ 3 : 47 - 49
มีนาคม 2522

พิมพ์สี (นามแฝง) "คุยกับภรรยาเอกอัครราชทูตคุณเครือพันธ์ บำรุงพงศ์" แพรว

92 : 69 - 73 มิถุนายน 2526

ฟิลิป คันนิงแฮม "ปัญหาชนบท : ภาพสะท้อนจากวรรณกรรมไทย" แปลโดย วิทยา

วงศ์ไธทย โลกหนังสือ 5 : 84 - 97 กุมภาพันธ์ 2524

รัฐจวน อินทรกำแหง วรรณกรรมวิจารณ์ตอนที่ 3 กวางมด 2518, 208 หน้า

รุ่งวิทย์ สุวรรณภิกขุ ชีวิตหนังสือเล่มที่อ่านไม่จบ ศูนย์หนังสือเชียงใหม่ 2524,
130 หน้า

_____ "ผู้หญิงในวรรณกรรม : ศึกษาผ่านทาง เสนีย์ เสาวพงศ์" โดย สน คชสาร

(นามแฝง) โลกหนังสือ 4 : 72 - 75 มกราคม 2521

_____ "อ่านความรักของวัดยาก้วยความรู้สึกของคนผ่านปารีส" มติชนสุดสัปดาห์

1711 : 34 - 35 พฤศจิกายน 2525

"วรรณกรรมไทยในทัศนะของนักศึกษาอเมริกัน" โลกหนังสือ 12 : 96 - 97 กันยายน
2524

วิจิตรพิมุข, โรงเรียน ทะเบียนนักเรียน เล่ม 5 100 หน้า

✓ วิทยากร เชียงกูล "นักเขียนกับความรับผิดชอบต่อสังคม" ร่มจันทร์ 2 : 20 - 22

ตุลาคม 2514

เวณวัน ทองลา "การต่อสู้เพื่อผู้หญิงในวรรณกรรมใหม่" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์

36 : 36 - 38 มีนาคม 2523

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ปรีชา ปัญญาวิโรภาส เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้าน

เลขที่ 318 ซอยพานิชอนันต์ สุขุมวิท 71 กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม

พ.ศ. 2526

_____ การประพันธ์กับสังคม บรรยาย ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 31 มีนาคม

2495

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ การประพันธ์กับสังคม บรรยาย ณ หอประชุมคณะแพทยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 22 มกราคม 2522 เวลา 18.00 – 20.00 น.

_____ วรรณกรรมแนวอัตถนิยม บรรยาย ณ หอประชุมคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 22 มกราคม 2522 เวลา 10.00 – 12.00 น.

_____ ศิลปะการประพันธ์ในทัศนะของ เสนีย์ เสาวพงศ์ บรรยาย ณ
ห้องเรียนคึกไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 18 มกราคม 2522
เวลา 14.00 – 16.00 น.

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ คนคิดหรืออยู่ชญา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) มติชน
2525, 539 หน้า

_____ ความรักของวิทยา โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) พิมพ์ครั้งที่ 7
ศูนย์หนังสือเชียงใหม่ 2525, 252 หน้า

_____ ชัยชนะของคนแพ้ – ไม่มีข่าวจากโตเกียว โดย เสนีย์ เสาวพงศ์
(นามแฝง) โอเคียนสโตร์ 2/93, 619 หน้า

_____ "จินตนิยมกับอัตถนิยม" โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) ใน ที่ทรรศน์
ที่นำศึกษาของนักประพันธ์ หน้า 174 – 238 ชุมชนวรรณศิลป์ สโมสรนักศึกษา
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2518

_____ ชีวิตบนความตาย โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) พิมพ์ครั้งที่ 2
คนวรรณกรรม 2526, 88 หน้า

_____ บัวบานในอะเมซอน โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) พิมพ์ครั้งที่ 2
พาสโก 2522, 232 หน้า

_____ ปัสจ โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) พิมพ์ครั้งที่ 7 ดอกหญ้า
2525, 232 หน้า

_____ "เมื่อ Force 136 มาอยู่ในธรรมศาสตร์" โดย เสนีย์ เสาวพงศ์
(นามแฝง) ใน ธรรมศาสตร์ 49 หน้า 63 – 66 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2526

✓ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ไฟเย็น โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) พิมพ์ครั้งที่ 3
นพรัตน์ 2523, 388 หน้า

_____ "อ่านหนังสือเพื่อเขียนหนังสือ" โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) ใน
ห้องสมุดเศรษฐศาสตร์ "ป๋วย อึ๊งภากรณ์" หน้า 29 - 30 มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ 2523

ศิริพร ภูวงศ์ไพบูลย์ "นักการทูตและนักเขียน เสนีย์ เสาวพงศ์" ข่าวกรุง 4 :
90 - 95 มกราคม 2523

✓ สุชาติ สวัสดิ์ศรี "แนวความคิดของนักเขียนวรรณกรรมไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2488 -
ปัจจุบัน" ใน รายงานการสัมมนาการสอนวรรณกรรมไทยปัจจุบันระดับอุดมศึกษา
หน้า 27 - 53 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2516

สุวรรณี กาญจนวิจิตร วรรณกรรมวิจารณ์ บรรยายทางสถานีวิทยุศึกษา 2 มีนาคม
2526 เวลา 21.15 - 21.30 น.

✓ เสถียร จันทิมาธร "แนวคิดของนักเขียนไทย พ.ศ. 2475 - 2488" วรรณกรรม
เพื่อชีวิต 2 : 8 - 19 มิถุนายน 2516

_____ "เสนีย์ เสาวพงศ์ จากศิลปะเพื่อศิลปะเป็นศิลปะเพื่อชีวิต" โลกหนังสือ
11 : 53 - 60 สิงหาคม 2521

_____ หนอนหนังสือ คัมภีร์ 2519, 308 หน้า

อาทิตย์ จารอักษร "ขบวนการ 'ศิลปะเพื่อศิลปะ' ของไทยมีจริงหรือเป็นเพียงอุปโลกน์"
มติชนสุดสัปดาห์ 1399 : 30 ธันวาคม 2525

_____ "นักเขียน : มือป็นผู้ 'ล่า' แม้กระทั่งตัวเอง" มติชนสุดสัปดาห์ 1627 :
34 สิงหาคม 2525

อุดม สีสวรรณ ชีวิตกับความฝัน โดย บรรจง บรรเจิดศิลป์ (นามแฝง)
ดอกหญ้า 2521, 232 หน้า

_____ ศิลปะวรรณคดีกับชีวิต โดย บรรจง บรรเจิดศิลป์ (นามแฝง) สายทิพย์
2524, 132 หน้า

De Morduant, Walter J. A Writer's Guide to Literature. New York, McGraw Hill, 1965. 397 p.

Haines, Helen E. What's in a Novel. New York, Columbia University Press, 1974. 283 p.

Phillips, Herbert. "The Culture Siamese Intellectuals" in Change and persistence in Thai Society. p. 324 - 357. Ithaca, Cornell University, 1975.